

નિવેદન

આ ઉગતું મદાવીર સાહિત્ય પ્રકાશન મંદિર યોગાજ વખતમાં આટલું પ્રગતિમાન થશે એવી પહેલાં કલ્પના પણ ન હતી. આજે દિન પ્રતિદિન સંખ્યાબધ ગ્રંથાસુઓના ઉત્સાદ ગ્રેગિન પત્રો અને પુસ્તકોની પુષ્કળ માત્રા મળતુ ચાલુ રહેવા ઉપરાંત સંરચાને માથ પણ બદોળા પ્રમાણમાં મળ્યો છે.

જમવાન મદાવીરના સાહિત્યની જનમાને ખૂબજ બૂખ દોષ, પ્રથમ આગ્રતિની ૩૨૦૦ નકલ કઢાવેલી પરંતુ તે પુસ્તક બદાર પડે તે પહેલાજ માદકની સંખ્યા છપાયેલાં પુસ્તકો કરતાં વધી જવાથી બીજી આગ્રતિના ૩૩૦૦ પુસ્તકો છુટતજ છપાવવાની જરૂર પડી છે.

આ આગ્રતિ વખતે કાર્યાલયની યોજના નિમિત્ત કરવામાં આવી છે. અને તે પુસ્તકના અંતિમ ભાગમાં આપેલી છે. આથી રચાયો માદકો ધનારને અને સંરચાને ઉભયને લાભ થવાનો સંભવ છે. તેમ કરવાથી માદકને વી. પી. ઇત્યાદિ ખર્ચનો બોળને પડશે નહિ અને સંરચાનું કામ પણ વધારે મરજી રીતે થશે.

આ કાર્યાલયની યોજનામાં જે ઉત્સાદી ગ્રંથાસુઓની જાદિ થક છે અને આર્થિક પ્રકરણની જવાબદારી રવતજ રીતે તેઓએ ઉજારી લીધી છે.

સૌ મળ્યોની અનુમતિ અને શ્રી. જુધાભાઈ તથા શ્રી. જુદાભાઈના અતિ આમદથી આ વર્ગના મત્રીપદની જવાબદારી શ્રી. સરમીચંદ જાતએ કળુષ રાખી છે.

વિદ્વાન મુનિ મદમગજીની આવનામય અનુમતિ પુદિ તથા તેમના મુરુશીની ઉદાત્તના આ નગ્ધાની ઉત્પાદકના અને છપવગકિ છે.

શ્રી. જુધ ભાઈ અને શ્રી. જુદાભાઈની મૂક એવા આ મંરચાની પ્રેરણા છે. અને અન્ય કાર્યવદકોની કાર્યદાતા આ મંરચાની આશક રાજિ છે.

નદાવક, પેગક અને માદકોની અમીદરિનું નિચન મદા અગતુ રહે અજ અન્વયના નાથે વિરમું રૂ.

અવરચાયક

પ્રથમ આવૃત્તિ

૩

વક્ત્ર ૦૫

૫

ત્યારથી હિતરાધ્યયન સૂત્રનું વાચન કરેલું ત્યારથી તે સૂત્ર પ્રત્યે આકર્ષણ થયેલું અને જેમ જેમ જીર્ણ સૂત્રો અને ગ્રંથોનો અભ્યાસ થતો ગયો તેમ તેમ તે આકર્ષણ લિન્ન લિન્ન રીતે પરિભ્રમવા લાગ્યું. ત્યાર બાદ ઇતર દર્શનોના એટલે ખાસ કરીને વૈશેષિક, નૈયાયિક, સાંખ્ય, વેદાંત ઇત્યાદિ દર્શનોના સાહિત્યનો અભ્યાસ અને નિરીક્ષણ કરવાનો સમય મળતો ગયો; તેમજ દર્શન, વાદો અને મતો એ બધાનું અવલોકન થોડું ઘણું જે કંઈ થતું ગયું તેમ તેમ જૈનદર્શન પ્રત્યેની આલિરુચિ કંઈક વિશેષ અને વિશેષતરજ થવા લાગી અને તેમ થવું સ્વાભાવિકજ હતું.

છેલ્લે છેલ્લે બૌદ્ધદર્શનના ગ્રંથો વાંચવા મળ્યા. જૈનસાહિત્ય સાથે તેનો તુલનાત્મક અભ્યાસ કરતાં ખૂબજ રસ પડ્યો. બૌદ્ધ-સાહિત્ય વાંચ્યા પછી જૈન સાહિત્ય પ્રત્યેનો આદર તો વિશેષતમ થયોજ, પરંતુ તેની પરિણતિ પ્રથમ કરતાં કંઈક જુદી રીતેજ થવા પામી. પરંપરાગત સંસ્કારથી જૈનદર્શન એ વિશ્વવ્યાપી દર્શન છે એમ માની લીધેલું તેને બદલે જૈનદર્શનની વિશ્વવ્યાપકતા શી રીતે અને શા માટે? આ બધું ચિંતન કરવાનો વિશેષ અવકાશ મળ્યો હોય તો તે બૌદ્ધ ધર્મના વિસિષ્ટ વાચન પછીજ. અને તે ચિંતનના પરિણામે જૈનદર્શન પ્રત્યેનો આદર પ્રથમ કરતાં વિશેષ થયો ખરો. પરંતુ

તેની દિશા પસંદી મળે, અને ત્યાગી એવા નિશ્ચય થવો મળે કે એ બધું તુલનાત્મક દૃષ્ટિએ વિચારીને તે વિગતનાઓ આગળ કરવી.

વૈજ્ઞાનિક, ઐતિહાસિક અને લોભપયોગિતાની દૃષ્ટિએ જૈન-દર્શન કંઈ કંઈ વિશેષતાઓ ધરાવે છે ? લોકમાનસનું નિદાન કરનાર તેની પાસે કયું રસાયણ છે ? આ બધું માનઅર્થન થયા પછી તે તે દૃષ્ટિએ પાંચતા જે જે બુદ્ધિમાન થયું તેના માટે મંદકારનું ચિત્ર માનસપટમાં આલેખાતું ગયું.

ભગવાન મહાવીરના અન્ય સુત્રોમાં જે અમૃત વચ્ચનો છે તે પૈકી પ્રથમ ઉત્તરાખ્યનને તદ્દન નવી દબે સંસ્કારવાની ભાવના પ્રથમ ઉદ્ભવવાનાં બે કારણો હતાં, (૧) સરળતા અને (૨) સર્વ-વ્યાપકતા, અને તેથીજ સૌ પહેલાં તેને નવીનતા આપવાની જિજ્ઞાસા રત્યાજ કરતી હતી. તે સાથે જિમ્નિમ દૃષ્ટિબિંદુથી જૈનવાદ્યમને ગુર્જરગિરામાં વિકસાવવાના કોડ પણ રચા કરતા હતા.

માનસશાસ્ત્રના નિયમ મુજબ એ આદોષનેજ જાણે અમર ન કરી હોય તેમ થોડાજ વખતમાં એક તત્ત્વજિજ્ઞાસુ બાંધ મળી આવ્યા. “મહાવીરનાં અમૃતાં સર્વતોમાલી અમૃત વચ્ચનો ધર ધર કો ન પહોંચે ?” એવી તેમને પણ સ્વતઃ પ્રેરણા જાગી હતી. તે બાંધનું નામ શ્રી. બુધાબાંધ મહાસુખબાંધ. તેમની પ્રેરણાથી બીજા બાંધ મળી આવ્યા, જેમનું નામ શ્રી. જુહાબાંધ અમરશ્રી. તે અને બીજા સદ્ગુણધોષોએ મળી વાટાપાટ કર્યા પછી જિમ્નિમ યોજનાઓ પૈકી એક ખાસ વિલિષ્ટ યોજના નક્કી કરી લીધી.

અને તેના રજસ્વરૂપે “મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશન મંદિર” નામની સંસ્થા ખોલાઈ. તેના જે જે વિદાન સભ્યો થયા તેમણે સેવાગતિને મોખરે કરી લોક સેવાર્થે સાવ સરતું સાહિત્ય બહાર પાડવાનો નિશ્ચય કર્યો.

આવી રીતે મારી તીવ્ર ઇચ્છાને તાત્કાલિક ન્યાય મળતાં
મને સંતોષ તો થયોજ, પરંતુ તેની સાથે મારા મંકરણબળમાં
સર્વોત્તમ રોક મળ્યો અને આ દિશામાં વધુ વધુ પ્રયત્ન કરવાની
આ સંસ્થાદ્વારા એક ઉત્તમ તક સાપડી તે આસ્તાદનું વર્ણન
શબ્દોમાં શી રીતે આવે ?

આજે આપણી પાસે ઉત્તરાખ્યન સૂત્રની દીપિકા, ટીકા,
અવચૂરી, નિર્મુક્તિ, લાખ્ય, ચૂલ્લિ, ગુજરાતી ટીકાઓ અને હિન્દી
ટીકાઓ વિષે વિષે સંસ્થાઓ તરફથી ખૂબ ખૂબ બહાર પડી
ગયાં છે તો આ ઉત્તરાખ્યનના અનુવાદમાં કયું વિશેષતાઓ છે ?
આ પ્રશ્નનો એક સીધો અને સરળ ઉત્તર એ છે કે એ બધું હોવા
છતાં જૈનવાક્યમયથી જૈનેતર વર્ગ સાથે જ અભણ રહ્યો છે એટલુંજ
નહિ પણ જૈનો સુદ્ધાં તે વસ્તુથી લગભગ અપરિચિતજ છે. તેનું
અનુરૂપ દૃષ્ટાંત આજની પ્રવર્તી રહેલી આપણી ધાર્મિક અવ્યવસ્થા
જ તે નિર્દેશ માટે પર્વામ થશે.

આમ થવાનાં ત્રણ કારણો છે

- [૧] સૂત્રોની મૂળ ભાષાનું અગાતપણું.
- [૨] અનુવાદન શૈલીની કુર્બોધિકતા.
- [૩] મૂલ્યની અધિકતા.

શિષ્ટ સાહિત્યની પ્રચારદૃષ્ટિથી થયેલી આ યોજના એ બધી
અગવડોને દૂર કરવામાં ઉપયોગી નીવડશે તેમ માનવું અસ્થાને નથી.

લેખન પદ્ધતિ

તુલનાત્મક દૃષ્ટિના સંસ્કારોની છાપ કેવી અને કેવા આકારની
છે ? તેમાં હું કેટલે અંશે સફળ થયો છું ? તેનો નિર્ણય તો
વાચકદ્વારાજ થઈ શકે, પરંતુ આ ઉત્તરાખ્યનનું સાગોપાંગ અનુ-
વાદન કરતી વખતે જે જે દૃષ્ટિઓ રાખવામાં આવી છે તેનું દ્વંદ્વ
દૃષ્ટિબિંદુ રજુ કરી લઉં.

સમાજદષ્ટિઃ જૈનગંત પોનાને વિશ્વનાથી મનાવે છે, અને પોકારી પોકારીને કદ જ ક્રે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવાનો અધિકાર હવમાનને છે, માત્ર પાવ્યતા જોખએ. આગીજ માધુ, માખી, શાવક અને આવિકા એ ગરે અંગોને સંપત્તીકે માને છે અને તે બધાને મોક્ષના મમાન અધિકારો પણ આપે છે, તેા આવા ઉદાર શામનના સિદ્ધાંતોમાં કેવળ એકાંત એક પક્ષને પાત્ર પડતું કથન દોષજ શી રીતે શકે ? તેથી શુદ્ધચતુષ્તય પણ ત્યાગ મંજવે છે, અને તે દષ્ટિખિંદુને અનુસારો ભગવાન મદાવીરે અખતારી અને અતારી એમ બે પ્રકારના માગોં રપટ જતાવ્યા છે. ઉત્તરાધ્યયનમાં શુદ્ધચતુષ્તય ત્યાગની એક રથળે રપટ રેખા તરી આવે છે કેઃ—

“ સન્તિ દ્વેદિ મિસ્તુદિ ગારણ્ય સંત્રમુત્તરા ”

અર્થઃ—“ ધણા કુસાધુઓ કરતા સંવમી શુદ્ધચો પણ ઉત્તમ હોય છે. ” સારાસ કે શુદ્ધ ચતુષ્તયમાં પણ મોક્ષની અભિલાષા સેવી શકાય છે અને અપારો ત્યાગ પણ કરી શકાય છે. મુત્તકારના આ ઉદાર આશયને લક્ષ્યા લઈ અહીં બન્નેને લાગુ પડતી શૈલી રવીકારવામાં આવી છે.

ભાષાદષ્ટિઃ ભાષાદષ્ટિએ તથા આબુજાબુના સંયોગોનું નિરીક્ષણ કરી વાસ્તવિક મૌલિકતા જાગવવા ખાતર કેટલાક અર્થો નહીં કરેલા છે. તેમાં પરપરા કરતા કંઈક જિનનના અવસ્થ દેખારો, પરંતુ તે જિનનના ઉચિત અને મુત્તકારના આશયને અનુસરીને થયેલી હોઈ તે બદલ વાંચકવર્ગ સહિષ્ણુ થશે એમ માની લઈનેજ તેટલી જિનનને રચાન આપેલું છે. તેનાં બે ચાર દષ્ટાંતો અહીં આપવાથી તેનો રપટ ખ્યાલ આવી શકશે. ‘ નીચવદી ’ આ પ્રાકૃત શબ્દનું સરકૃત ‘ નીચવર્તી ’ થાય છે. પરંપરા પ્રમાણે તેનો અર્થ ‘ મુરુથી નીચા આસન પર બેસનાર ’ એ પ્રમાણે થાય છે, આ અર્થ બહુજ સંકુચિત છે એટલુંજ નહિ પણ માત્ર પ્રકરણમાં અમંજલ છે. તે શબ્દનું રહસ્ય એકાંત નજા

મુશ્કેલ છે. 'હું દાંઝ નથી નેત્રી જાનની નમનાયુક્ત બાવના' એ અર્થ પ્રકરણમંજન અને અર્થમંજન લાગે છે. તેજ પ્રકારે 'શૃંગામુગ્ધકાગ' માં પણ મુદ્દની મધીપ રહેવાનો આવ વ્યંગના સામ્યથી તેજ ધરી શકે છે કે મુદ્દના હૃદયમાં રહેનાર શ્રી ભગવાન મદાવીના અધાર સિંચે પાસે રહેતા દના ! માટે તેમ માનવું મુશ્કેલ ન લાગતા ઉપરનો અર્થ નોંધમાં ૨૫૯ ક્યાં છે. આ અને એવાં બીજાં પણ રચના નોંધમાં ચર્ચાગિત રીતે ૨૫૯ ક્યાં છે.

અર્થદૃષ્ટિ: આજ પ્રમાણે કેટલીક ગાથાઓના અર્થો પણ પરંપરાથી ભિન્ન ભિન્ન ગાથા આવે છે. જેમકે:—

“સપૂર્વમેય નલભેત્ત પચાદ્ વપીપમા શાશ્વતવાદિકામામ ।
વિપીદતિ સિદ્ધિલે આયુષ્મિ કાલોપનીત શરીરસ્ત મેવ ॥
સંસ્કૃત ધાયા

“સપૂર્વમેયં ન લભેત પચાદ્ વપીપમા શાશ્વતવાદિકામામ ।
વિપીદતિ સિદ્ધિલે આયુષ્મિ કાલોપનીત શરીરસ્ત મેવ ॥”

આનો અર્થ ટપાની પરંપરા પ્રમાણે એ થાય છે કે “પહેલાં ન થયું તો પછી થશે” આમ કહેવું યાની પુરુષોને માટે ચોગ્ય છે, કારણ કે તે પોતાના ભવિષ્યકાળને પણ જાણે છે, પરંતુ સામાન્ય મનુષ્ય જો તેમ કરે અને પોતાની ઉન્નતિનો માર્ગ ચિત્તવ્યા સિવાય મૃત્યુ પામે તો તે વખતે તેને ખેદ કરવો પડે છે.” અહીં ત્રણ પ્રકારના પ્રશ્નો ઉદ્ભવે છે (૧) આજ પ્રસંગમાં યાની પરત્વેનું કથન શુ ઘટિત છે? (૨) કદાચ તેમ હોય તો પણ શાશ્વતવાદી વિશેષણ યાનીવાચી કેમ હોઈ શકે? કારણ કે શાશ્વતવાદી અને શાશ્વતદર્શી એ બન્નેમાં ઘણી ભિન્નતા છે. શાશ્વત બોલવું તો સૌ કોઈ માટે સુલભ છે, પણ નિત્યદર્શન તો કેવળ યાની પુરુષોજ કરી શકે. (૩) યાની અર્થ લેવા છતાં પણ એ બન્ને પદોનો

આખો અર્થ શું બરાબર થતી શકે છે? આ બધા પ્રશ્નોની વિચારણા કર્યા પછી જે કંઈ અર્થ ઘટે છે તે નીચે પ્રમાણે છે:—

“જે પદેશાં નથી પામતો તે પછી નથી પામતો” અર્થાત્ કે આખા જગતની રચના નિશ્ચિત છે. પદેશાં જે હવું તેજ આજ છે અને રહેવાનું. લોક પણ શાશ્વત અને આત્મા પણ શાશ્વત છે. આપણે કર્યું ફેરવી શકવાના નથી, તો પછી આત્મવિદ્યાસનો પ્રયત્ન કરવાની આવશ્યકતા શી? આવી શાશ્વત (નિયતિ) વાદીઓની માન્યતા હોય છે, પરંતુ ત્યારે આયુષ્ય સિધ્ધિ થાય છે ત્યારે તેની તે માન્યતા ફરી જાય છે અને તેને ખૂબજ પશ્ચાત્તાપ થાય છે વગેરે...

અનુવાદન શૈલી: અનુવાદન બે પ્રકારનાં હોય છે. (૧) શબ્દાર્થ પ્રધાન અનુવાદન અને (૨) વાક્યાર્થ પ્રધાન અનુવાદન. શબ્દાર્થ પ્રધાન અનુવાદનમાં શબ્દ પર જેટલું ભરખ અપાય છે તેટલું અર્થ મંકલના ઉપર અપાતું નથી. આથી શબ્દાર્થ તો સ્પષ્ટ રીતે જણાય છે, પરંતુ તેની મનઃકથા મમજવામાં ખૂબ વિઘ્ન થાય છે. અને તેથી ધણીવાર કિવંચુ પણ થઈ પડે છે. ત્યારે વાક્યાર્થ-પ્રધાન અનુવાદનમાં શબ્દાર્થ પર બહુ ગૌણતા રખાય છે, પરંતુ તેની શીટી એવી મુદર અને રોચક હોય છે કે વાચન કરનાંજ તેનું સ્વરૂપ બરાબર મમજ શકાય છે. આ સ્થળે એ બન્નેનું સમન્વયીકરણ કર્યું છે. અર્થાત્ કે મૂળ શબ્દોને યથાર્થ અનુસરવા છતાં શીટી તૃપ્તિ દીધી નથી, નેમજ મામાન્ય ગુરુરાની જાણનારને પણ વાચનમાં કંઈ ન પડે તેવી મદદ અને મુદર બાંધી રાખવા માટે યથાશક્ય પ્રયત્ન પણ કર્યો છે.

નોંધ: જૈન અને જૈનોનાર એમ દરેક વર્ગને સ્વરૂપ નમજવામાં સુવચન થાય તે માટે ટૂંકી અને ઊંચેની નોંધ સંસારીની નીચે ઉચિત પ્રવેશોએ આપેલી છે નેમજ આખા અધ્યયનનું સ્વરૂપ જાણવા તથા અધ્યયનનો નિબંધ જાણવા માટે ઊપર ‘એક ટકા’ માં નમૂના નોંધ અને દરેક અધ્યયનની નીચે ટૂંકી નોંધ દર્શાવવામાં થઈ શકે તે પ્રયત્ન નેમજ છે.

છે, એટલુજ નહિ પરંતુ આ આખા અનુવાદને સાંગોપાંગ તપાસી જઈ સંશોધન કરવામાં તેમના વિશાળ અવલોકનનોજ ફાળો છે; એટલે તેમનો આભાર તો અકથ છે.

ઉપરાંત 'દિનકર'ના હિત્તાદી તંત્રી ભાર્ગવજીવનાદાસ રવાળી તેમજ તેમના લઘુ બંધુ તારકચંદ્રે પાકા લખાણથી માંડીને બધાં 'પુરો' તપાસવામાં જે કંઈ જોડમન હોવાથી છે તે પ્રશંસનીય છે. પરંતુ આ બધા સંયોગો હોવા છતાં વિશેષ સફળતાનો આધાર તો શ્રી જુધાભાઈ તથા શ્રી. જુહાભાઈ ઉપરજ છે. આખા "મહાવીર શાસ્ત્ર પ્રકાશન મંદિર"ની યોજના તેઓની મૂલ સેવા બળવવાની ભાવનાને અજેજ થવા પામી છે. દાગળ ખરીદવાના કાર્યથી માંડીને પ્રેસના અંતિમ કાર્ય સુધી તે બન્નેએ ત્રીજીવટ-ભરી કાળજી રાખી છે અને રાખતા રહેવાના છે તે આ ઉત્તરાધ્યયનના વાંચકોએ નોંધવા યોગ્ય છે. સંતબાહ

બીજી આજ્ઞા વિષે થોડુંએક

પ્રથમ આજ્ઞાનાં પુસ્તકો બહાર પડે કે તુરંતજ ૩૭૦૦ આદક ધર્મ ચૂકેલા અને ઉપરા ઉપરી મામ આજુ રહેવાથી બીજી આજ્ઞાની શીઘ્રાતિશીઘ્ર આવસ્થકતા હોવી યર્ષ છે તે પૂરી પાડવા માટે આ બીજી આજ્ઞા બહાર પડે છે.

આ આજ્ઞાથી મરેયાનું સંચાલન વ્યવસ્થિત કરવામાં આવ્યું છે. તેની મંજૂરતર યોજના આ પુસ્તક સાથેજ આપેલી છે. પ્રેમી માનજનો તેનો મધેરો સામ લઈ શકશે.

દરેથી આ મરેયાના કાયમ આર્થિક મદાવદાના તરીકે શ્રી કુમરજી ગુજાગચંદ સંઘની નિયત થયા છે અને આ વર્ષના મત્રી તરીકે શ્રી. ભરૂચીચંદ જવેરચંદ મધવીને ચૂંટવામાં આવ્યા છે. શ્રી. જુધાભાઈ, શ્રી. જુહાભાઈ, શ્રી. મણિભાઈ અને ઈતર માનજનો પત્ર મરેયાના સમ્પેદ રૂપે રહી કાર્ય કરવાના છે.

સંતબાહ

નિર્મલો એક અગત્યના પંથ નરીકે કથારનાંએ વિચારી રંગ દત્તા.
એ દરે સર્વમાન્ય થા સૂચ્યું છે."

આ પૃથ્વી એમ સિદ્ધ થાય છે કે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો કે જે પ્રથમ બૌદ્ધ ધર્મ કરતાં જૈન ધર્મને અવાંચીન મળતા, તેઓ દરે પુણ્ય પ્રમાણ મળતાં તેની પ્રાચીનતા બરાબર સ્વીકારી શક્યા છે. પ્રથમ ડૉ. બેન્ડર, ડૉ. લેમન વગેરે કેટલાક વિદ્વાનોએ તેમ છી રીતે માની લીધું હશે કે તેમ પ્રાચીને સંકા થાય તેનું મમાપાન ડૉ. લેમન જેકોબી જૈનસૂત્રોની પ્રસ્તાવનામાં કરે છે કે:—

પ્રો. લેમન બન્ને ધર્મની એકતા માને છે, તેના ચાર કારણો નીચે દર્શાવ્યા છે.

(૧) ભાષાદષ્ટિ:—બુદ્ધનું બધું મૌનિક સાહિત્ય પાસિખાષામાં છે, જ્યારે ભગવાન મહાવીરનું સાહિત્ય અર્ધ માગધી ભાષામાં છે. આ બન્ને સાહિત્યમાં અદોજે અંશે ભાષાની સમાનતા તેમને લાગી.

(૨) કેટલાક પારિભાષિક શબ્દોની સમાનતા:—જેમકે:—જિન, અર્હંત, સર્વંશ, સિદ્ધ, બુદ્ધ, સંબુદ્ધ, પરિનિરૂત, મુક્ત વગેરે સમન હોવાથી.

(૩) ગત તીર્થંકરોની સમવર્તી ગુણધર્મ.

(૪) અલ્લિસા વગેરે કેટલાક સિદ્ધાંતોની સ્પષ્ટ સમાનતા.

પરંતુ આ ચારેની પૃથક્તા જૈન સૂત્રનો પ્રસ્તાવનામાં ડૉ. લેમન જેકોબીએ કરી વેદ તથા બૌદ્ધધર્મના સિદ્ધાંતો કરતાં જૈનધર્મના ઘણા સિદ્ધાંતો સાવ બિન્ન અને તે બન્ને કરતાં ઘણી વિશેષતાઓ દર્શાવતા નેણે સચોટ પ્રમાણપૂર્વક પુરવાર કર્યો છે.

જૈનધર્મના પ્રચાર

આ રથજે એક સદેહ થશે કે જૈનધર્મના વિશ્વવ્યાપી સિદ્ધાંતો હોવા છતાં તેનો પ્રચાર હિંદુ સિવાય કોઈ દેશોમાં બૌદ્ધધર્મના પ્રચારની જેમ કેમ થવા ન પામ્યો ? તેના ઘણા કારણો છે.

અને વીગનિર્વાણ પછી તેમની નીમમે ત્રીં મુક્તિ થઈ. ત્યાંજાં તેમની પાટે શ્રીગજદંતશ્રી વિરાજી રહ્યા. “(તીર જંગમની-જૈન-નાદિત્ય મંસીપક).”

આ વિમન પગથી ઉત્તમખમ્બની પ્રાચીનતા અને અદ્ભુતતા રવળ રવટ થઈ જાય છે.

પૂર્વકાલીન ભારત-ધાર્મિક યુગ

ભગવાન મહાવીરનો યુગ એ ધાર્મિક યુગ તરીકે ગણાય. તે યુગમાં ત્રણ ધર્મો મુખ્ય હતા. જેને અનુક્રમે વેદ, જૈન અને જૌદ ધર્મ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

તે સમયે વેદ અને જૈન એ મન્ને પ્રાચીન હતા, અને જૌદ-દર્શન અર્વાચીન હતું. એક રથને ડો. દર્મન જેકાબી આચાર્ય મગની પ્રસ્તાવનામાં લખે છે:—

"It is now admitted by all that Nataputta (Gnatriputra), who is commonly called Mahavira or Vardhamana, was a contemporary of Buddha; and that the Niganthas (Nirgranthas) now better known under the name of Jains or Arhats, already existed as an important sect at the time when the Buddhist Church was being founded."

“અમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુને નામે ઓળખાતા નાનપુત્ર વર્ધમાન સ્વામી, જે વખતે જુદ વિચરતા હતા તે વખતેજ તેમના મમકાલીન તરીકે વિદ્યમાન હતા. અને જે વખતે જૌદ ધર્મ દષ્ટ રથપાતો હતો તે વખતે જૈનો અથવા આદતના નામે ઓળખાતા

૦ આ વખતે પ્રકૃદ ગ્રાસાવન, સંજવ વેલ્લીપુત્ર, અનિલ કેશવજી વગેરે વગેરે દળજ પરત્ત તેની ચળના મતસરથાપકોમાં થઈ

નિર્લેખા એક અગત્યના પંથ તરીકે ક્યારનાએ વિચરી નહીં દેના. એ દરે સર્વમાન્ય થા' ગૃહ્યું છે."

આ પરથી એમ મિલ થાય છે કે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો કે જે પ્રથમ બૌદ્ધ ધર્મ કરતાં જૈન ધર્મને અસંગીન ગણતા, તેઓ દરે પુણ્ય પ્રમાણ મળતાં તેની પ્રાચીનતા બરાબર સ્વીકારી શક્યા છે. પ્રથમ ડૉ. બેન્ડર, ડૉ. લેમન વગેરે કેટલાક વિદ્વાનોએ તેમ માં રીતે માની લીધું હતું કે તેમ પ્રભને શંકા થાય તેનું અમાધાન ડૉ. હર્મન જેકોબી જૈનસૂત્રોની પ્રસ્તાવનામાં કરે છે કે:—

પ્રો. લેમન બન્ને ધર્મની એકતા માને છે. તેના ચાર કારણો નીચે દર્શાવ્યા છે.

(૧) ભાષાદષ્ટિ:—બુદ્ધનું બધું મૌખિક સાદિત્ય પાશ્ચિભાષામાં છે, જ્યારે બમવાન મહાવીરનું સાદિત્ય અર્ધ માગધી ભાષામાં છે. આ બન્ને સાદિત્યમાં બંનેએ અંશે ભાષાની સમાનતા તેમને લાગી.

(૨) કેટલાક પારિભાષિક શબ્દોની સમાનતા:—જેમકે:—જિન, અર્હત, સર્વશ, મિત્ર, પુત્ર, મંજુત્ર, પરિનિવૃત્ત, મુક્ત વગેરે સમાન હોવાથી.

(૩) ગત તીર્થંકરોની સમવર્તી ગુણપૂર્ણ.

(૪) અદ્વિતિયા વગેરે કેટલાક સિદ્ધાંતોની સ્પષ્ટ સમાનતા.

પરંતુ આ ચારેની પૃથક્તા જૈન સૂત્રની પ્રસ્તાવનામાં ડૉ. હર્મન જેકોબીએ કરી વેદ તથા બૌદ્ધધર્મના મિદ્ધાતો કરતાં જૈનધર્મના ધણા સિદ્ધાંતો સાવ ભિન્ન અને તે બન્ને કરતાં ધણી વિશેષતાઓ દર્શાવતા તેણે મચોટ પ્રમાણપૂર્વક પુરવાર કર્યો છે.

જૈનધર્મના પ્રચાર

આ રથજે એક સરેહ થશે કે જૈનધર્મના વિશ્વવ્યાપી સિદ્ધાંતો હોવા છતાં તેનો પ્રચાર હિંદુ મિવાય છતર દેશોમાં બૌદ્ધધર્મના પ્રચારની જેમ કેમ થવા ન પામ્યો? તેના ધણા કારણો છે.

અને વીરગિરિમાં જ પત્ની તેમની નીમળે તો મુક્તિ થઈ. ત્યારપાસે તેમની પાસે મીઠા જુદામી વિગણાં થયા. “(વીર વંશાવલી-જૈન-આદિત્ય મંજીપક ૧).”

આ વિમલ પગથી ઉત્તમગુણવત્તાની પ્રાચીનતા અને અદ્ભુતતા અવગણી શકાતી નથી.

પૂર્વકાલીન ભારત-ધાર્મિક યુગ

ભગવાન મહાવીરનો યુગ એ ધાર્મિક યુગ તરીકે મખાલ. તે યુગમાં ત્રણ ધર્મો મુખ્ય દેખાયા. જેને અનુક્રમે વેદ, જૈન અને બૌદ્ધ ધર્મ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

તે સમયે વેદ અને જૈન એ જન્મે પ્રાચીન દેશ, અને બૌદ્ધ-દર્શન અર્ધપ્રાચીન હતું. એક સ્થળે કે. દર્મન નોકોની આચારાંગ મુત્રની પ્રસ્તાવનામાં લખે છે:—

“It is now admitted by all that Nataputta (Gnatriputra), who is commonly called Mahavira or Vardhamana, was a contemporary of Buddha; and that the Niganthas (Nirgranthas) now better known under the name of Jains or Arhats, already existed as an important sect at the time when the Buddhist Church was being founded.”

“અમારું ભગવંત મહાવીર પ્રબુને નામે ઓળખાતા નાનપુત્ર વર્ધમાન સ્વામી, જે વખતે બુદ્ધ વિચરતા દેશ તે વખતેજ તેમના સમકાલીન તરીકે વિદ્યમાન દેશ. અને જે વખતે બૌદ્ધ ધર્મ દેશ સ્થપાતો હતો તે વખતે જૈનો અથવા આદ્યતના નામે ઓળખાતા

જેવા વખતે પ્રૌઢ કાલવાન, સંજ્ઞા વેદાંગીપુત્ર, અભિત કેસાલની વગેરે વગેરે હજારો પરંતુ તેની સખુતા મનસસ્થાપકોમાં થઈ

નેમના આ પદ દ્વારા સહે — (૧) અપાતન માર (૨) અપાતન
પાપન પરી કરવા કરવા પદ્મ કરા જેવેવિધે આ અપાતન દ્વારા
અને તેથી જૈનદર્શના મુખ્ય પ્રચારક જમણે ૧૧ વિદ્ય મારા પ્ર
ચારે. ન હો અને (૨) પ્રચાર કરવા કરવા મુખેની નિષ્કારા પર
ન જમણની જૈન મુખેની વિદ્યે પરવા દોડે એ બે.

આમ પ્રચારેલા ૧૧ પદો ઉપરથી જૈનદર્શનની વિશેષતા
પર આ વિધે

જૈનધર્મના વિશિષ્ટ સિદ્ધાંતો

[૧] આત્માનુ નિવૃત્ત્યઃ—આત્માને પશ્ચિમી નિવૃત્ત્ય માન્યતા,
અર્થાત્ એકાન્ત કુદરથ-નિવૃત્ત્ય કે કેવળ અનિવૃત્ત્ય નાંદ.

આત્મા એ અખડ નિવૃત્ત્ય દોષ છતાં કર્મવશાત તેનું પરિ-
ભ્રમન થાય છે. કયું છે કે —

સો દિવ્યગંજસો પ્રમુલભાવા ।

અમુલભાવા વિ અ હોર નિષ્કાં ।

અસ્તગ્યદેહં તિયયમ્મ સંધા ।

સંસારદેહં ચ લયંતિ લયં ॥

આત્મા અમૂર્ત દોષથી બહિરિન્દ્રિયોથી પ્રત્યક્ષ થઈ શકે
નથી, વળી તે અમૂર્ત દોષથી નિવૃત્ત્ય છે, પરંતુ આત્મા દોષ છતાં
અમાનવશાત્ તે કર્મબંધનોથી બંધાયેલો છે અને જમણે આ
સંસારનો લેવું છે.

સામ્યદર્શન તેને કુદરથ નિવૃત્ત્ય માને છે. અપારે બૌદ્ધદર્શન
એકાન્ત અનિવૃત્ત્ય માને છે. આ બન્ને સિદ્ધાંતો ત્રિચારનાં અપૂર્ણ
માત્રાથી, કારણ કે જો એકાન્ત કુદરથ નિવૃત્ત્ય દોષ તો તેનું પરિભ્રમન
થઈ શકે નહિ. પરિભ્રમન ન દોષ તો જમણ પદ્મ ન દોષ અને
બંધન ન દોષ તો મુક્તિ, નિર્વાણ કે એકાન્ત પ્રવાન પણ દોષ
શકે નહિ.

આપણે જાણીએ તો દુઃખે દુઃખે દુઃખનું કારણ શું છે, મરીશના આશા આદી દરેક પ્રયત્ને આત્મા શુદ્ધિ, શુદ્ધિ આદી અનુભવે છે. તેથી રૂપરૂ આશા આદી છે કે આત્મા પોતે નિવૃત્તિ દેવા છતાં કર્મભંધનથી ભ્રમણે છે.

વળી જો આત્મા કેવળ અનિવૃત્તિ દેવા તો પાપ, પુરુષ, શુદ્ધિ, દુઃખ એ કાર્મ મંથનને નહિ. વળી જો આત્મા કર્મભંધન રૂપે તેજ નાશ પામે તો પછી તે કર્મનું પરિણામ કેવળ જાણવે? જોમ પડપડ અમંજલના જગ્યાએ છે. આથીજ જનમદર્શન તેને પરિણામી નામ માને છે.

[૨] વિદ્યનું અનાદિત્વ:—આ જગત રાજ્યે અનામ્યું નથી. આમ્યું વિદ્ય અનાદિ છે.

કેટલાક દર્શનો માને છે કે દરેક કાર્યનું કાર્મિક તે કાર્મિક કારણ દોષજ છે. જેમકે:—પદ્મ કપ કાર્યનો કરનાર કુમાર તેમ નાના મોટા દરેક કાર્યનો કરનાર કે પ્રેરક કાર્મિક કાર્મ અવરુપ છે. તેજ રીતે આ જગતનો કરનાર પણ કાર્મિક કાર્મ દોષજ જેમકે. અને તેજ તો કાર્મિક કાર્મિક કાર્મિક કાર્મિક છે.

આમ સ્વીકારતાં નામના પ્રયોગ ઉદભવે છે.

(૧) જો જ્યાં કાર્યનો મંથનક કાર્મિક પ્રાપ્તિએ તો જીવેને સુખદુઃખ આશયમા તેની આશા આદી અસર અને દુઃખાનું આરોપણ થાય છે; કારણ કે જગતમા એવો નિયમ છે કે મંથન વિના પ્રવૃત્તિ થઈ શકે નહિ અને એવી પ્રવૃત્તિ થઈ તેને શમ અને દ્રવ્ય કહેવાય છે. જે આત્મા શમ અને દ્રવ્યથી કલુષિત દોષ તે કાર્મિક કે સર્વજ્ઞ શી રીતે કાર્મિક શકે?

(૨) તેથી કાર્મિક કાર્મિક દોષ તો વળી તે કાર્મિકના ભાગ્યને કે તેનો સ્વામી તેથી અતિરિક્ત કાર્મિક સ્વીકારવોજ પડે અને તે સ્વીકારવા જતાં તો પાછો તેનો તે આરોપ લાગુ પડે.

(૩) જો કરનાર અન્ય દોષ તોજ કળ દેવાની સત્તા જીવનની દોષ શકે.

[૪] કર્મના અચળ કાયદાથી પુનર્જન્મનો સ્વીકાર:-
જા, માયા કે કર્મથી મડોવાયેલું ચૈતન્ય જે જે જાતની દિવા કરે
છે તેનું ફળ તેને પોતાનેજ ભોગવતું પડે છે. જૈનદર્શન કહે છે કે:-

“કઢાણ કમ્માણ ન મોક્કચઅત્થિ કરેલાં કર્મને ભોગવી
લીધા વિના કર્મથી છુટી શકાતું નથી.”

કર્મનો કાયદોજ એવો છે કે જ્યાં સુધી તેનું જીજ્ઞા બળી ન
જાય ત્યાંસુધી શુભ કે અશુભરૂપે પરંપરાગત પરિચયન થતું રહેવાનું,
અને જ્યાંસુધી કર્મથી સંબંધ રહે ત્યાંસુધી તે જીવાત્માનાં જિભ
જિભ રથાને યોગ્યવાનાં નિમિત્ત બનવાનાં અને પુનરાગમન
થતુંજ રહેવાનું.

મુમુક્ષુ અને તત્ત્વજ્ઞાનના જિજ્ઞાસુએ જે ચાર વસ્તુઓ જાતબ્ય
છે તેજ આ છે; આત્માની ઓગળાણ, વિશ્વનું કારણ, જન્મ-જન્મો-
તરનું કારણ અને તેનું નિવારણ. આ વસ્તુઓનું જ્ઞાન જે યથાર્થ
રીતે થાય તો તેને પોતાના ઐદિક જન્મની અજ્ઞતાના સાધનો
સાથેક્ય કરવામાં તે હિલુક્ત થાય કે નહિ એ કેવળ જુદોજ પ્રશ્ન છે.
પરંતુ દુનિયાના દરેક મદ્દાન ધર્મસંસ્થાપકો અને તત્ત્વવેત્તાઓએ આ
મુખ્ય વસ્તુઓને દૃષ્ટિ સમીપેજ સંખીને પૃથક્ પૃથક્ સિદ્ધાન્તો ઘડાવ્યા
છે તથા મુમુક્ષુઓ પ્રતિ વિવિધ પ્રકારનાં કર્તવ્ય કર્મ પ્રયોધ્યા છે.

ભગવાન મહાવીરના કાળમાં વેદધર્મ પ્રચલિત હતો, જે કે
તેનાં વિધિવિધાનોમાં ખૂબ સંકરણ પ્રસરી ગઇ હતી; પરંતુ એ
ધર્મના પ્રચારકો તથા તત્ત્વસંશોધકોની દૃષ્ટિ પણ હિપર કહી તે ચાર
વસ્તુઓ પ્રતિજ્ઞ હતી. એક રમૂનિનાં આ વાક્યો છે; કિં કારણ
ચાત્ર । કુતઃ સ્મ જાતા જીવામઃ કેન કથ જ મંપ્રતિષ્ઠિતાઃ ।
યંન સુગ્વેતરેપુ યર્તામહ હતિ ॥ અર્થાત્-(૧) શું આ વિશ્વનું
કારણ શબ્દ છે ? (૨) આપણે ક્યાંથી ઉત્પન્ન થયા, સાથી જીવીએ
હીએ અને ક્યા રથા હીએ તથા (૩) સાથી સુખ-દુઃખમાં
વર્તીએ હીએ ? આ ત્રણે પ્રશ્નાત્મક રમૂનિ વાક્યોમાં વિશ્વનું કારણ,

આત્માની આગળથી. પૂર્વજન્મ - વર્તમાન જન્મ - પુનર્જન્મનું કારણ અને તેના નિવારણ માટે જન્મ-દુઃખના કારણનાં માર્ગોના દારા કનંધ્ય કર્મનું વિધાન એ આરંભમાં મમાવિટ થાય છે. વેદાંતે આ આરંભને નિગ્રહણ કેવી રીતે કર્યું છે અને તેમાં કર્મ વિગતના—પુનરા છે એ વિચાર અને વિનાશની કરેલા યત્ન નથી, તે વિચાર નો કનંધ્ય મદાત્માઓની આર્થ જૈન મદાત્માઓએ પણ યુગ મર્યાદા આરી પેડે કરેલા છે.

મદાત્માના સમકાળીન જુદે પણ આજ એળીને સ્વીકારી મુમુક્ષુ કર્મનું વિધાન કર્યું છે. જેથી રીતે તત્ત્વ વિચારણાની દૃષ્ટિએ જૈન કર્મ અને વેદ કર્મ વચ્ચે મનભેદ છે તેવીજ રીતે જુદાના નિર્ણયો તથા વિધાનો વચ્ચે પણ મનભેદ છે, પરંતુ તત્ત્વ એળીનું સામ્યજ્ઞ અર્થ વક્તવ્ય છે. જાત્ર, આત્મા, પૂર્વજન્મ-પુનર્જન્મ અને તેની કારણ નિવારણની વિચારણા એટલે હૃદયોકનું કનંધ્ય કર્મ એ જુદાના તત્ત્વ દર્શનની ધી છે. (૧-૨) જુદા; જાત્ર તથા આત્માના અગ્નિત્વને માન્ય રાખવા ના કહે છે એટલે વિધાને અનાદિ તથા આત્માને અવાસ્તવિક માને છે, પરંતુ (૩) કર્મ વિષયકથી નામ રૂપાત્મક હેતુને નાશવંત જનનમા પુનઃ પુનઃ જન્મ લેશે પડે છે એમ સ્વીકારે છે, અને (૪) એ જન્મના ફેરાનું કારણ સમગ્ર લકષ્ણે તે કારણ જે વડે નાજૂડ થાય તેવો આર્મ સ્વીકારવાનું પણ વિધાન કરે છે.

આજ આરંભ પરંતુઓનું નિરાકરણ જમવાન મદાવીર ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં જે પદ્ધતિએ કરે છે અને જે નવનીન કાઢી આપે છે તે આ ઉચોદ્ધાતના પૂર્વાર્ધમાં આ સૂત્રમાંનાજ પ્રમાણે આપીને જે નિષ્કર્ષ કાઢી બતાવ્યો છે તે ઉપરથી જોઈ શકાશે. જારતના પ્રાચીન તત્ત્વજ્ઞાનની ઉપર્યુક્ત તથા મુખ્ય સાખાઓમાંની જૈનધર્મની મુખ્ય સાખા પ્રમુખ તત્ત્વો વિષે શા નિર્ણય આપે છે તે જાણવાના ગ્રંથાસુ જૈનો તથા જૈનેશ્વરોને સતોત્રવાના હેતુપૂર્વક આ સૂત્રની બૌદ્ધી પદેલી પચાંદગી અને પ્રતિદીકરણ કરવામા આવ્યા છે.

ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર

ની

ઝોળાખાખુ

જૈનના ધાર્મિક ગ્રંથોમાં ઉત્તરાધ્યયનનું સ્થાન અનોખું છે. ઉત્તરાધ્યયન, આવશ્યક, દશવૈકલ્પિક અને પિણ્ડનિર્ગુક્તિ આ ચાર સૂત્રગ્રંથોને જૈનો મૂળસૂત્રરૂપ મામાન્ય મંજાથી ઝોળાખે છે મૂળ સૂત્રો શામાટે કહેવાયા તે પણ જાણવા જેવું છે. શાપે-રીપર નામના જર્મન વિદ્વાન એક કલ્પના કરે છે કે આ ગ્રંથોને આખું નામ મળવાનું કારણ એજ કે એ ગ્રંથો “Mahāvīra's own words” (Utt. Su. Introd. P. 32) અર્થાત્ મહાવીરસ્વામી ના પોતાનાજ શબ્દો તેમાં પ્રચિત થયેલા છે. તેમનું આ વિધાન દશવૈકલ્પિકને દેખીતી રીતે લાગુ પડી શકતું નથી એમ કહી મૂળ-સૂત્રનો ખીજેજ અર્થ Dr. Schubring (ડૉ. શુબ્રિંગ) કરેછે. તેઓ કહે છે કે “સાધુ તરીકેના જીવનની શરૂઆતમાં જે ધર્મનિય-માદિ આવશ્યક છે, તેનો આ ગ્રંથોમાં ઉપદેશ હોઈ આ ગ્રંથોને મૂળસૂત્રો કહેવામાં આવ્યાં હોય” (Work Plahaviras, P. I.). Prof. Guerinot (પ્રો. ગેરીનો) નું માનવું એમ છે કે આ ગ્રંથો “Traite's Originaux,*” અર્થાત્ અસત્ત ગ્રંથો છે, જેના ઉપર અનેક દીકાઓ, નિર્ગુક્તિઓ થઈ છે. દીકા ગ્રંથનો અભ્યાસ કરતા આપણે પણ જે ગ્રંથ ઉપર દીકા કરવી હોય તે ગ્રંથને “મૂળ” ગ્રંથ કહીએ છીએ. વળી જૈન ધાર્મિક ગ્રંથોમાં આ ગ્રંથો ઉપર સૌથી વધારે દીકા ગ્રંથો છે; આ કારણોથી આ ગ્રંથોને દીકાઓની અપેક્ષાએ મૂળ ગ્રંથો અથવા “મૂળસૂત્ર” કહેવાની પ્રથા પડી હશે એમ કહી શકાય છે.

ઉત્તરાખ્યપન સૂત્રને પોતાનો સંગ્રહ સીરીને મળ્યા તે માટે પણ સંદેશ મતબદ્દ પ્રવર્તે છે. Leumann (ટ્યુમન) એને "Later readings" અથવા પાછળથી રચાયેલા ગ્રંથો માને છે, અને તેના મતર્થનમા જણાવે છે કે આ ગ્રંથ અંગ્રેજીમાં અપેક્ષાએ પાછળથી રચાયેલા દોષ્ટ્ર એને "ઉત્તર" એટલે પાછળનો ગ્રંથ કહ્યો છે. પરંતુ ઉત્તરાખ્યપન ઉપરના દીકા ગ્રંથોમાંથી આપખુને જણવાનું મળે છે કે મદાવીરમ્વામીએ તેમના છેલ્લા ચોમામામાં હમીય અણખૂઠયા પ્રસ્તોના "ઉત્તર" અર્થાત્ જવાબો આપેલા જે જવાબો આ ગ્રંથના રૂપમાં સંગ્રહીત છે. આ માહિતિ મત્ત માનવાને આપણી પાસે સત્તમ પ્રમાણ છે, અને 'ઉત્તર' શબ્દનો અર્થ તેમાં પૂર્નિ કરે છે, જેથી એ મન વધારે વજનદાર મળવામાં હશે વધી જણાતો નથી.

ઉત્તરાખ્યપન સૂત્રની નીચે પ્રમાણે આરૂતિઓ સુપ્રસિદ્ધ છે:—

૧. Charpentier ની આરૂતિ, ઉચેદ્યાન, દીકા, ટિપખ સાથે. (૧૬૨૨). (આ આરૂતિ સારમાં મારો છે).

Achieves d' Eludes Orientales માગાનો ૧૮ મો મળકો.

૨. જૈનપુત્રકોદધાર માગાના મળકા નં. ૩૩, ૩૬, ૪૧.

૩. ઉત્તરાખ્યપન સૂત્ર, વિજયધર્મચરિત્રના ગિય મુનિશ્રી અવનવિજયવત્ત (આખા, ૧૬૨૩-૨૭, ૩ ભાગમાં).

આ ગ્રંથના ૧૬૧૨ મત્તના ઉપાખ્યાય કમત્તમંપતની દીકા પણ છે.

૪. અર્થેજ બાર્બાર, Jacobi. Sacrad Books of the East માગાનો ૮૪ મો મળકો.

૫. ટિપખ બલવત્ત, સિગરી વગેરે રચનામાં પ્રસિદ્ધ થયેલ ગ્રંથો છે.

ને ભણાં દેઈ કામ કરનારની સખાવાડ માટે છે કે જે
દિવસ ને ધ અગ્નિ આકલ્યાએ પ્રધાન કારણભૂત થઈ ગયું એ અપ્રજાનો
દુષ્ટતાચિન્તામાં અગ્નિ આકલ્યામાં જાયો છે કે જે, ભાવનાની મર્યાદા
આ અપ્રજાને રક્ષા કરવા અર્થે છે.

આ મંથને ૬૧ અધ્યયનો છે, એ પણ આ વખતે જોઈ છે, અને તેમાં ચમત્ક્રિયાઓનું સુચવનું કર્મને નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. શિષ્યાઓના રૂપમાં સુચાત્મક શિક્ષાવાદો, ચતુર્થાને નિરૂપણ તથા દેવતાને પ્રતિષ્ઠાના આચાર્યો દ્વારા અને સ્વયં, પદ્મશિક્ષા, અદા તથા અંધમરણ સાબરનુદ્યનો મોહકાભિમાન ઉપદેશ, પણ આપુ અને ખાટા માધુ વચ્ચેના એક વચ્ચે વચ્ચે ચિત્તો ચિત્તોનાથી નિરૂપણ છે. સિવાય નાના પણ મુંદર ઉદાદરો ચિત્તને સરળ કરવાને મૂકતાં દેહાંતે દેહાંતે જોવામાં આવે છે. જોઈતું ઉદાદરણ. રથ લાંકનારનું ઉદાદરણ (અધ્ય. ૬, શ્લો. ૩), પણ વેપારીની વાત (અધ્યયન ૧૭ મું શ્લો. ૧૪-૧૬), વચ્ચે દુઃખકાંતો કુદનમાં મોહવેતા દીરાની માફક ચગડી રહે છે. નમિનાથ શ્યામી ની વાતો અર્ધ પદ્મશીત વખત કહેવામાં આવે છે. આ સિવાય સંવાદો એ આ મંથની વિશેષતા છે નમિનાથનો સંવાદ આપણને જુદાન્ય સુતનિપાતમાંની પ્રત્યેક જુદની વાતોને વાદ કરાવે છે. દરિદ્ર અને આદ્યજનો સંવાદ ધાર્મિક ક્રિયા અને ધાર્મિક ગતિના જાણજાણનો ખ્યાલ આપે છે; પુરોહિત અને તેના પુત્રાનો સંવાદ માધુ જીવન કરતાં મુંદરથ જીવન કેટલે અંશે ન્યૂન ■ તે પ્રતિપાદન કરે છે. આ સંવાદ મહાભારત તેમજ ભીષ્મ વ્રતકમાં પણ અમુક ફેરફાર સાથે જોવામાં આવે છે એ પુરવાર કરે છે કે ઉત્તરોધ્યયન સૂત્રના કેટલા જૂના ભાગોમાંનો એ એક છે, આ મંથનું આદ્ય અધ્યયન કાપિલીય (સં. કાપિલીયમ્ અર્થાત્ ૪૮પિણનું) કહેવાય છે, અને શાન્તિસુરિની ટીકામાં કારણપ્રસૂત

* સર્વજ્ઞતાજ્ઞના પ્રવર્તક કપિલને આ કપિલ સ્વયે હશે સંબંધ નથી.

ભાષા સંપ્રદીન થા' છે તે પૈકી આ પ્રથમ પદ્ય એક છે, જેનું સામનમાં સૌથી જૂની ભાષા આપારંગ (મં. ડાયારાંગ) માં છે; ત્યારપછી જૂની સુવર્ગાંગ (મં. સુવર્ગદ્વ) માં છે, અને ત્રીજે સ્થાને ઉત્તરપ્રધાન સુવર્ગ આવે છે, એમ ભાષા શાસ્ત્રીઓ માને છે.

આ પ્રમાણે ઉત્તરપ્રધાનની સમાલોચના સ્થૂળ નિર્ણાયક કરવાનો ઉપરનો પ્રયત્ન છે; વિદ્વાનો તેમાં સખતનો જુએ તો ક્ષમા આપે, એજ અવ્યર્થના.

અ. નં. દલે; એમ. એ., બી. ડી.,

પી એચ. ડી. [લંડન]

પ્રોફેસર, ગૂજરાત કોલેજ, અમદાવાદ.

સૂચના

- ૧ કાળા અક્ષરોમાં ઉપર આપેલી નોંધ અધ્યયનનો પૂર્વરંગ સૂચવવા માટે છે.
- ૨ શ્લોકની નીચે નાના અક્ષરોમાં અપાતી નોંધ શ્લોકનું હાર્દ સૂચવવા માટે આપી છે.
- ૩ કાળા મોટા અક્ષરોમાં શ્લોક ઉપર અપાયેલા શબ્દો નીચે શું આવે છે તે દર્શાવવા માટે છે.
- ૪ સામાન્ય અક્ષરોમાં ઇપાયેલું લખાણ અર્ધભાગથી મૂળનું ગૂજરાતી અનુવાદન છે.
- ૫ દરેક અધ્યયનની નીચે નાના અક્ષરોમાં અપાતી નોંધ આખા અધ્યયનનો સાર બતાવવા પૂરતી છે.

૧૧ બહુશ્રુતપૂજ્ય ૧૧
જાની અને અજાનીના લક્ષણ-માયા જાનીની મનોદશા
-જાનનું મુદ્ધ પરિણામ-જાનીની મર્ગોચ્ચ ઉપમા.

૧૨ હરિકેશીય. ૭૬
મનિવાદના ખંડન-મનિમદનું દૃષ્યચિહ્ન-નપરંવીની
ત્યાગ દશા-શુદ્ધ નવશર્પાના દિવ્ય પ્રભાવ-માયી શુદ્ધિ સામાં!

૧૩ ચિત્તસંજ્ઞીય. ૬૧
સંસ્કૃતિ અને જીવનનો મંબધ-પ્રેમનું આકર્ષણ-ચિત્ત
અને સંજ્ઞિતિ એ જાને ભાગ્યેનો પૂર્વ મનિદામ-મદમ
વાસનાને માટે આપવો પડે તો ભોગ-પુનર્જન્મ માયી ?-પ્રયો-
ભનના પ્રજાગ નિમિત્તમાં ત્યાગીની ઈશા-ચિત્ત અને સંજ્ઞિતનું
પરસ્પર મિલન-ચિત્તમુનિનો ઉપદેશ.

૧૪ ઈયુકાશીય. ૧૦૪
સાખ્યાનુબંધ કોને કહેવાય ? ૭ સાથીદારોનું પૂર્વજીવન
અને ઈયુકાર નગરમાં પુનર્મિલન-મગ્ધારની સ્ફુરણા-પરંપરાગત
માન્યતાની જીવનપર અસર-શુદ્ધિદશાગ્રમ શા માટે ?-માયા
વૈરાગ્યની કમોટી-આત્માની નિત્યતાનો સચોટ ખ્યાલ-આખરે
હોએનાં પરસ્પરના નિમિત્તથી મંભાર ત્યાગ ને અનિત્ય મુક્તિ.

૧૫ સંખિયુ. ૧૧૮
આદ્ય સંખિયુ કોણ ? તેનું રચણ અને હૃદયરસર્ગી વર્ણન.

૧૬ અદ્યયર્થ સમાધિનાં રચાનો. ૧૨૩
મન, રચન અને કાવ્યની અદ્યયર્થ શી રીતે પાળી શકાય
તેના દશ પર્યો-અદ્યયર્થ શા માટે ?-અદ્યયર્થ પાત્રનું રંગ
શું ?-તેનાં વિરતન વર્ણન.

૧૭ પાપકમળીય. ૧૩૨
પાપી અમળ કોને કહેવાય ?-અમળ જીવનને પનિત કરનાર
સુદેવનિરુદ્ધ દોષોનું ૫૦, ચિદિતિમા પૂર્ણ વર્ણન.

અંશતીથ.

૧૧૮

દાપિંધનગરના અંશનિરાળનું મૃગયા માટે ઉવાન મમન-
મદન સદેરે કરવા કરતાં આવી પડેલા પશ્ચાત્તાપ-મર્દભાષી
મુનિના સમાગમથી થયેલી અમર-અંશનિરાળનો મૃદુલાગ-
અંશનિ તથા દાપિંધનમુનિનો મમાગમ-જ્ઞાનસાધનની ઉત્તમતા
સામાં ૧-મુદ્ધ અંતઃકરણથી થયેલું પૂર્વજન્મનું રમરનુ-ગત-
વર્તી જેવા મદાસમૃદ્ધિવાન છતાંમાઝોઝે આત્મવિજ્ઞાન માટે
આદરેલો ત્યાગ અને તેવા અનેક પુરોનાનાં આપેલા
સચોટ દૃષ્ટાંતો.

૬ મૃગાપુત્રીય.

૧૫૧

સુમીવનગરના બ્રહ્મભદ્ર રાગના તરુણ કુમાર મૃગાપુત્રનો
બોગ પ્રસંગમા એક મુનિને દ્વેષાથી રુદ્રેલો વૈરાગ્ય-પુત્રનું
કર્તવ્ય-માતાપિતાનું વાતસલ્ય-ત્યાગ માટે આજ્ઞા સેનાં થયેલી
પારસ્પરિક તાત્ત્વિક ચર્ચા-પૂર્વશઃ અધમગતિમાં બોગવેલી
વેદનાનું વર્ણન-આદર્શ ત્યાગ.

૨૦ મહાનિર્ઘંથીય.

૧૬૮

ત્રેણિક મદારાગ અને અનાથીમુનિનો આશ્ચર્યકારક
સંયોગ-અશરણુ ભાવના-અનાથતા અને સનાથતાનું બમાન-
કર્મનો કર્તા તથા બોક્તા આત્માજ છે તેની પ્રતીતિ-આત્મા
પોતેજ પોતનો શત્રુ તથા મિત્ર છે-સંતના સમાગમથી
મગધપતિને ઉપજેલો આનંદ.

૨૧ સમુદ્રપાણીય

૧૭૯

ચપાનગરીમાં વમતા ભગવાન મહાવીરના સિધ્ધ પાણિનું
ચરિત્ર-તેના પુત્ર સમુદ્રપાણને એક ચોરની દશા દ્વેષાંજ ઉત્પન્ન
થયેલો વૈરાગ્ય-તેમની અડગ તપશ્ચર્યા-ત્યાગનું વર્ણન.

३१ ३१ दिनांक

424

[illegible]

१३ वैश्वामित्रजी

449

આવડેલી નમસ્કીર્તિ માં મનઃકૃતિ કેળી અમળ્ય અનો શાની મંત્રન
મિત્રન-મળીન મેઘાન-કેળી મદાગજની કઃર્ષકગા-મમલો
માદ-પન-પનના નમનનમ્કીર્તિ પનિ રદમાં આવી રહેલા આકાશ.

૧૪ સમિતિએ

地址:

આઈ પ્રથમ આગામી વર્ષન-નિષ્ઠા તે આગામી
વાર્ષિક-માસમાં અને નવમન નવન વર્ષન-તેમ આગામી,
આગામી, આગામી મેગર, અગર અગર-મન, વર્ષન
અને કામનો નવમ કેમ અગર તેમ નવન અગર.

६५ धर्मीय.

236

પાશ્વર કોણુ નિમજી કયો નિમજી કોણુ નિમજી કોણુ
કહેવાય નિમજી રદગ-માયા બન-ભનિવાના અંત-અંત-
વાનું અંત-અમળુ મુનિ અને ત્રાય કોણે કહેવાય નિ-
સનારની વિહિતા-આયા કૃષ્ણની અનર.

୧୧ ଅଭ୍ୟାସୀ.

492

આધક મિત્રની દિનચયા-નેના દસ પ્રકારેનું વર્ણન-ત્રીજી-
વટથી આખા દિવસનો વર્ણવેશ મુદર કાલકમ-નમવતે
આગળી કાર્ય કરવાનો સિખામનુ-એક આમા-પ દિવાનાં પણ
આધકને મળવવાનો આજવાનના-દિવસ નયા સારિનો વળત
પડીયામિ વિના મળવાની પદતિ.

૨૭ ખલુંકીય

૨૪૪

ગણધર ગામ્વનું સાધક જીવન-મગિયા બાદ જેવા શિષ્યોની જીવનસમીક્ષા-સ્વચ્છંદતાનું પરિણામ-શિષ્યોની આવ-સ્થિતિ ક્યાં સુધી?—આખરે ગણધર ગામ્વે રવીકારેલો આત્મોન્નતિનો સાચો માર્ગ—તેમાં પ્રગટ થતી નિરાસક્તિ.

૨૮ મોક્ષમાર્ગ ગતિ.

૨૪૬

મોક્ષમાર્ગનાં સાધનોનું સ્પષ્ટ વર્ણન—જગતનાં બધાં તત્ત્વોના તાર્ત્વિક લક્ષણો—આત્મવિકાસનો માર્ગ સરળતાથી શી રીતે મળે? તેનું વર્ણન.

૨૯ સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ.

૨૫૭

જિજ્ઞાસાની સામાન્ય બુમિકાથી માડીને અંતિમ સાધ્ય (મોક્ષ) પામવા સુધીની બધી બુમિકાઓનું બહુ સરસ અને સચોટ વર્ણન—હિતમ પ્રકાશના તોતેર ગુણોનું વર્ણન અને તેના ફળનો નિર્દેશ.

૩૦ તપોમાર્ગ.

૨૭૮

કર્મકાંક્ષી દાદને બાળવાની અગ્નિ કહી?—નપશ્વ્યાંતું પૈદિક, પૈનાનિક અને આશ્વાદનિક એમ ત્રણે દષ્ટિએ થયેલું નિરીક્ષણ—નપશ્વ્યાંતા સિન્નસિન્ન પ્રકારના પ્રયોગોનું વર્ણન અને તે દ્વારા થતી શારીરિક અને માનસિક અસર.

૩૧ અરણ્યવિધિ.

૨૮૩

સહ્યોધની સાચા તરીકે જનાવેલા સંન્ધાર-વરગુ માત્રના ટેટલીક જાળુવા લાવક, કેટલીક ત્યાગવા લાવક અને કેટલીક મદલુ કરવા લાવક હોય છે—અહીં એકથી માડીને કન્યા ત્રણેય પ્રકારની વર્ણવેલી વનુઓ—ઉપચાર અંતર ધર્મ.

૩૨ પ્રમાદકથાન.

૨૯૦

પ્રમાદના રથાનોનું ચિહ્નિતપૂર્ણ વર્ણન—બાપી રંદલા દુઃખની મુક્તિના ઉપાય—નૃપદા, મોહ અને ભોખનો વગન.

મહાત્માના આનંદેની મળી જાય છે. એટલે તેને આનંદ
અનંતવાળું હોય છે. આનંદને જાણી શકાય છે.

૩૧ ૧૫ પૂર્ણિ

મહાત્માના આનંદને મળી જાય છે. એટલે તેને આનંદ
અનંતવાળું હોય છે. આનંદને જાણી શકાય છે.

૩૨ શેષા.

મહાત્માના આનંદને મળી જાય છે. એટલે તેને આનંદ
અનંતવાળું હોય છે. આનંદને જાણી શકાય છે.

૩૫ અભ્યાસક્રમ.

મહાત્માના આનંદને મળી જાય છે. એટલે તેને આનંદ
અનંતવાળું હોય છે. આનંદને જાણી શકાય છે.

૩૬ અભ્યાસક્રમ.

મહાત્માના આનંદને મળી જાય છે. એટલે તેને આનંદ
અનંતવાળું હોય છે. આનંદને જાણી શકાય છે.

≡ પ્રારંભ ≡

જેને છે મૃત્યુથી નૈવી, જે જાણે મરણું નથી;
મૃત્યુથી જે છટી જામે, તે મુખે સુખથી જામે.

પ્રતિભાએ મદા આપે, જે દગ સાખ મેળવે,
તેનાથી મંદબો જોઈ, ભલે આપે ન કિંચિત.

લટો મૌ આતમમંથામે, બીજા મંથામ સા કરે !
શુદ્ધાત્માથી કુસાત્માને, કાળીને સુખ મેળવે.

વિનયશ્રુત

૧

વિનયનો અર્થ અહીં અર્પણતા છે. જેનદર્શનના સિદ્ધાંત પ્રમાણે પરમાત્મા પ્રતિ અર્પણતા બ્રહ્મવચાની હોય છે ત્યારે તે ભક્તિ કહેવાય છે. પરંતુ જ્યારે તે શુભગત તરફ બ્રહ્મવચાની હોય છે ત્યારે તે સ્વધર્મ કે સ્વકર્તવ્ય તરીકે ગણાય છે. આ અધ્યયનમાં શુભને ઉદ્દેશી, શિષ્ય અને શુભના પારસ્પરિક ધર્મો બતાવેલા છે.

અર્પણતાથી અહંકારનો લય થાય છે. અહંકારના નાશ થયા વિના આત્મશોધન થઈ શકતાં નથી. અને આત્મશોધનના માર્ગ વિના શાંતિ કે શુભ નથી. સૌ દેહ નિર્જાશુને અવલંબન (સાસંગ)ની આવશ્યકતા હોયજ છે.

ભગવાન બોલ્યા:—

[૧] સંયોગથી વિશેષે કરીને મૂકાયેલા અને ધરખારના બંધનથી છૂટેલા બિંદુના વિનયને પ્રકટ કરીશ. તમે ક્રમપૂર્વક મને સાંભળો.

નોંધ:—સંયોગ એટલે આસક્તિ. આસક્તિ છૂટે ત્યારેજ નિર્જાસા જાગે. નિર્જાસા જાગે એટલે ધરખારનું મમત્વ ઉડી જાય. આવી ભાવના શું આપણે જીવનમાં નથી અનુભવતા ?

[૨] જે આશાને પાળનાર, શુભની નિકટ રહેનાર અને ઇચ્છિત તથા આકાર (મનોભાવ તથા મુખાદિના આકાર)ને જાણનાર હોય તે વિનીત કહેવાય છે.

ઉત્તરાર્ધચરણ સૂત્ર

નોંધ:-આજ્ઞાપાલન, પ્રીતિ અને વિચારણા. આ ત્રણે અર્થ-
જ્ઞતામાં દોષો બેઠાં છે. નિહતો અર્થ પામે રહેતું તેદોષ નથી પણ
હૃદયમાં સ્થાન જમાવતું તે છે

[૩] આજ્ઞાનું ઉત્ક્રાંધન કરનાર, મુરુજનોના હૃદયથી દૂર રહેનાર,
શત્રુસમાન (વિરોધી) અને અવિવેકી પુરુષ અવિનીત કહેવાય છે.

[૪] જેમ સહેલી દત્તરી સર્વસ્થાનેથી અપમાન પામે છે એમ શત્રુ
જેવો, વાચાળ અને દુશ્મ્યારી (સ્વચ્છંદી) સર્વસ્થાનેથી નિર-
સ્કાર પામે છે.

[૫] જૂઠું મુંદર અનાજના ફૂંડને છોડીને વિદાને જાતું પક્ષંદ કરે
છે. તેમ સ્વચ્છંદી મૂખ સદાચાર છોડી સ્વચ્છંદ વિચરવામાં
આનંદ માને છે.

૬ દૂતરૂં, જૂઠું અને મનુષ્ય, જે ત્રણે દષ્ટાન્તોના ભાવને સાંભળીને
પોતાનું દિન ધ્રુવનાર મનુષ્ય વિનય ભાગમાં પોતાના મનને
રચાવે.

[૭] આ ઉપરથી મુમુક્ષુ અને સચ્ચોપક વિનયની વિવેકપૂર્વક
આરાધના કરવી અને મદાચાર વધારના જાતું આમ કરવાથી
તે કોઈ સ્થાને નામીપામ (નિરગૂન) થશે નહિ.

[૮] અતિ ટાલ્લ થતું અને મિત્રભાવે માની જતો પામે ઉપયોગી
માધનો શીખવા. નિરચંક વસ્તુઓને તો છોડી દેવી.

[૯] મદાપુરુષોની શિક્ષાથી વૃષ્ટાંતી પેડે કુપિત ન થતું, સાખા
થઈ નહનશીત્રતા રાખવી. દવસા મનના માખાનાં મગ ન
કરવું. દામ્ય અને મરમનો પણ છોડી દેવી.

નોંધ:-મદપુરુષો જ્યારે શિક્ષામળુ અપના દોષ ત્યારે મન વળતું
તે ખિના રાખવી જરૂર છે

[૧૦] અંગલનું કર્મ (કોષ) ન કરવું અને બહુ પ્રજાપ પણ ન કરવો. સમય પ્રમાણે શિક્ષણ કે ઉપદેશ મેળવીને પછી એકાંતમાં તે શબ્દોનું ચિંતન કરવું.

[૧૧] બૂલથી અંગલ કર્મ થઈ જાય તો તેને કહી છુપાવવું નહિ, જે હોય થઈ ગયો હોય તે ગુરુજન પાસે કખ્ખ કરી લેવો. જે પોતાની બૂલ ન થઈ હોય તો તેનો ખુલાસો કરી દેવો.

નોંધ:-અંગલકર્મ એટલે દુષ્ટકર્મ. તેમાં અન્યાય, અધર્મ, અકર્તવ્ય કે કોપ, કપટ અને વિષયનો સમાવેશ થાય છે.

[૧૨] મળિયો ઘોડો (કે પુંજલેલ બળદ) વારંવાર ચામુક માગે છે. તેમ વારંવાર મદાપુરુષોની શિક્ષા ન માગવી. પરંતુ ચાલાક ઘોડો જેમ ચામુક જોતાંજ ઠેકાણે આવે છે તેમ મુમુક્ષુએ પાપકર્મને લાન થતાજ છોડી દેવું.

[૧૩] સત્પુરુષોની આજ્ઞાને તરછોકનાર અને કઠોર વચન કહેનાર કેટલાક દુરાચારી શિષ્યો કામળ ગુરુને પણ કોંધી બનાવે છે. અને અંતઃકરણને ઝોળખી અનુસરતા કેટલાક ચાલાક વિનીત શિષ્યો ખરેખર કોંધી ગુરુને પણ સાન્ત કરી મૂકે છે.

નોંધ:-ગુરુ કે શિષ્ય બન્ને સાધક દશામાં દોષ જુવને પાત્ર છે. પરંતુ અહીં શિષ્ય કર્તવ્યજ બતાવ્યું છે.

[૧૪] પૂજ્યા સિવાય હિતર ન આપવો. પૂછે તો ખોટું ન બોલવું. કોંધને શાંત કરી અગ્રિય વાતને પણ ગ્રિય બનાવવી.

[૧૫] પોતાનો આત્માજ દમવો જોઈએ, કારણ કે આત્મા એજ દુર્દમ્ય છે. આત્મદમન કરવાથી આ લોક અને પરલોકમાં પણ સુખી થવાય છે.

[૧૬] "તપ અને અંધમથી માગ આત્માને દમવો તેજ હિતમ છે, પૂં ખીજાં બધનો કે મારથી રખે દમાઈ!"

નોંધ:—આ શ્લોક અર્થ આપણા પર કલ્પવાનો છે, સંવત્ર અને વપથી સારી રીતે જાણ થાય છે તે સ્વતંત્ર દોષ છે. પણ અસંવત્ર અને સ્વતંત્રથી ઉપરિચિત થયે જાણ થતો નથી અને તેથી પણ દુઃખદર્શન થયે છે.

[૧૭] વાળી કે કમળી, છાની રીતે કે પ્રકટરૂપે કદીપત્ર જાણી જાતો (ચુરજનો) સાથે વૈર ન કરવું.

મહાપુરુષો પાસે બેસવાની શિષ્ટતા બનાવે છે.

[૧૮] ચુરજનોની પાસે પાસે કે આગળ પાછળ ન બેસવું. તેમ એકદમ પામે બેસી પણ સાથે પણ ન અડાડવા. વગી શબ્દો કે પોતાના આસન પર બેસીનેજ પ્રત્યુચર ન આપવો.

[૧૯] ચુરજનોની પાસે પણ પર પણ ચડાવી ન બેસવું કે પતના ગોઠણ છાતી પાસે રાખી હાથ બાંધી ન બેસવું. પણ ફેલાવીને પણ ન બેસવું.

[૨૦] આચાર્ય બોલાવે તો કદી મીંદ (મૌન) ન થવું. મુમુક્ષુ અને ચુરજનાના ઇચ્છુકે દુરનજ તેમની પામે જવું.

[૨૧] આચાર્ય ધીમે કે જોરથી બોલાવે ત્યારે કદી પણ બેમી ન રહેતાં ત્રિવેકપૂર્વક પોતાનું આસન છોડીને ધીર પુરે તેમની પાસે જઈને સાંભળવું.

[૨૨] શબ્દોમાં કે આસને રહીને કદી પૂઠુ નહિ. મુગ્ધાએ આવી હાથજોડી નમનાપૂર્વક બેમી કે ઉભા રહીને મહાધાન કરવું.

[૨૩] આચાર્ય વિનયી સિષ્યને મુત્રવચન અને બાવાઈ જાનને વરત અધિકાર મુજબ મુગ્ધ સમજાવવા. (એ મુરખ છે).

વિષ્ણુઓએ વ્યવહાર કેવો રાખવો તે બતાવે છે.

[૨૪] વિષ્ણુએ બોલું ન બોલવું કે નિશ્ચયમત્ર વચનો ન કરવાં. બાધના દોષને છોડી કેવો અને કપડને પણ છોડી દેવું.

[૨૫] પૂછે તો સાવચ (ફુપિન) ન કહેવું. પોતાના સ્વાયંને સારુ બીજાને માટે કે કોઈ બીજા કારણેથી નિરર્થક અને મર્મવાળું વચન ન બોલવું.

[૨૬] ધાત્ર્યારીએ એકાંતના પર પાસે, સુદારની કાઠ કે અપોગ્ય સ્થાન ઉપર કે બે ધરની વચ્ચે; તેમજ મોટા રસ્તા પર એકલા એકલી સ્ત્રી સાથે ન ઉભા રહેવું કે ન ચાતીલાપ કરવો.

નોંધા:—અશ્વત્થ' એ તો મુમુક્ષુ' જીવનમન છે. એટલે તેનો વ્યવહાર કવો હોય તે અહીં બતાવ્યું છે.

[૨૭] “મહાપુરુષો અને ઠંડા દૃષ્ટાંથી કે કઠોર વાણીથી જે શિક્ષા કરે છે, તે (મારું સહભાગ્ય છે) અને બહુ લાભદાયક છે.” એમ માનીને વિવેકપૂર્વક તેનું પાલન કરવું.

[૨૮] શિખામણ કઠોર અને કઠિન હોવા છતાં કુખ્યતને દૂર કરનાર છે, તેથી શાણા સાધક તેને હિતકારી માને છે. પણ અસાધુ જનને તે દેવ કસાવનાર નીવડે છે.

[૨૯] નિર્ભય અને ડાહ્યા પુરુષો કઠોર શિક્ષાને પણ ઉત્તમ ગણે છે. બ્યારે ક્ષમા અને શુદ્ધિ કરનાર હિત વાક્ય પણ મૂઢપુરુષોને દેવનું નિમિત્ત બની જાય છે.

[૩૦] ગુરુથી ઉંચું ન હોય તેવું કે કચકચાટ ન થાય તેવા સ્થિર આસન પર બેસવું. ખાસ કારણ સિવાય ત્યાંથી ન ઉઠતા ચંચલતાને છોડી બેસી રહેવું.

[૩૧] બિશ્નુએ સમય યથે સ્થાનથી બહાર આહાર નિદારાદિ ક્રિયા માટે જવું. અને કાળ યથે પાછા ફરવું, અકાળને છોડીને કાળધર્મને અનુકૂળ થઈ સર્વ કાર્યો કરવાં.

નોંધ:—ખાસ કારણ સિવાય આશ્રમ છોડવો નહિ. અને નખતો-વખત કાળને તપાસી અનુકૂળતાએ કામ કરવું.

નિશ્ચય જનાર નિમિત્તના ધર્મ સમજાવે છે.

[૧૨] નિશ્ચયે જત મનુષ્યઃ જગતા દેવ તેષાં જન્મવર્મા ન જતઃ.
દેવપૂજા અપેક્ષી નિશ્ચય પેરી આતી કલિનયતી મેવતાં
અમ વળ મમલ થવે અને ને વળ પશ્ચિમિત્ત મદન કરું.

[૧૩] પશ્ચી (નિશ્ચયપશ્ચી) અતિ દુર નહિ, તેમ અતિ પામે નહિ
કે જીવત ધર્મજો કેમ મેમ વળ નહિ, એવી મેમ નિશ્ચા માટે
ગુમા કરે. જીવત દેવને એવગીર્ણ આજ્ઞા વધુ નહિ.

નોંધઃ—જીવત નિમિત્ત પુરવા દેખે ને તેનું દિશ દુષાય કે કાળા
દશવમા ફેર પડે આટ નેમ નહિ કરું એમ કહ્યું છે.

[૧૪] (જનારથી) જોએ મેઝ કુપર ગુમા રહીને કે નીચે રહીને
અથવા અતિ દુર કે અતિ પામે નિશ્ચા નહિ તેનાં પરને
અર્થે કરાયેમો નિર્દોષ આદારજ મંથમીએ મદન કરવો.

નોંધઃ—જીવને આટ એરસે સાધુ નિમિત્તે નહિ કરેથી નિશ્ચા.

કેવા સ્થાને ત્યાગીએ આદાર કરવો ને કેમ કરવો
તે બતાવે છે.

[૧૫] જ્ઞાં બદ્ધ જગ્મો ન દોષ, જીજ ન વેરામાં દોષ, અને
લોકેષુ સ્થાન દોષ ત્યાં મંથમી પુત્રે વિવેકથી કંઈ નીચે ન
વેરામ તેવી રીતે સમજાવથી ખાતું બેઠાએ.

[૧૬] બદ્ધ મરમ કહ્યું છે, બદ્ધ મુદર રીતે પકાવ્યું છે. બદ્ધ સારી
રીતે છેડું છે, બદ્ધ મારી રીતે માર્યું (સંદેશર કપાં) છે, બદ્ધ
રસિક બનાવ્યું છે અને કેવું મુદર મર્યું છે, એવી દુષિત
મનોદશા મુનિએ ઊઠી દેવી.

ગુરુજન અને શિષ્યજનની કર્તવ્યભાવના સ્પષ્ટ કરે છે.

[૧૭] મુદર પેકાને ચલાવનાં સારથિ જેમ આનંદ પામે છે, તેમ
સાધુ સાધકાને શિષ્યામળ આપના ગુરુ આનંદ પામે છે.

અને મળિયા યોગને ચલાવતાં સારથિ જેમ યાત્રી જાય છે, તેમ મૂર્ખને શિષ્યામણ આપતાં ગુરુ પણ યાત્રી જાય છે.

[૩૮] કમ્પાણુદારો શિક્ષાને પામ્યા છતાં મને આ અપેક્ષા, ચાતુર્યા, આક્રોશ કે વધ રૂપ છે તેમ પાપદષ્ટિવાળા (શિષ્ય) પુરુષ માને છે.

[૩૯] સાધુ પુરુષ મને પુત્ર, ભાર્ગવે કે રવજન (ગણી ગુરુ એમ કહે છે) એ પ્રમાણે માની શિક્ષાને કમ્પાણુદાર માને છે. અને પાપ દષ્ટિ તેરી દશામાં પોતાની જાતને દાસરૂપ માની દુઃખી થાય છે.

નોંધ:—એકજ શિક્ષાનાં દષ્ટિભેદથી બે સ્વરૂપ થાય છે.

[૪૦] આચાર્યને પણ ક્રોધ ન કરાવવો અને આત્માને પણ ક્રુપિત ન કરવો. માનીપુરુષોનો ઉપધાન (હાનિ) ન કરવો. અને ક્રોધનાં છિદ્રો પણ ન જોવાં.

[૪૧] કદાચ આચાર્ય કારણવશાત્ ક્રોધાવમાન થાય તો પ્રેમ વડે તેમને પ્રસન્ન કરવા. હાથ જોડી તેમને વિનવવા. અને કહેવું કે ફરીથી આ પ્રમાણે નહિ કરું.

[૪૨] માની પુરુષોએ જે ધાર્મિક વ્યવહારને આચર્યો છે તે આચરવો. ધાર્મિક વ્યવહારને આચરતો મનુષ્ય નિંદાને પામતો નથી.

નોંધ:—અહીં વ્યવહાર્ય વિધાન કરી ભગવાન મહાવીરે આધ્યાત્મિકતા પણ વ્યવહારશસ્ત્ર શુદ્ધ દશા નથી તેમ સમજવું છે.

[૪૩] આચાર્યના મનમાં રહેલું કે વાણીથી બોલાયેલું જાણીને કે સાંભળીને તેનો વાણીથી સ્વીકાર કરીને કર્મથી આચરી લેવું જોઈએ.

નોંધ:—વાણી કરતાં વર્તનનાં મૂલ્ય અધિક છે.

[૪૪] વિનીત સાધક નહિ પ્રેરવા છતાં શીઘ્ર પ્રેરિત થાય છે. “જેવું કરું તેવું કરું” જ છે.” એ પ્રમાણે કર્તવ્યો હમેશાં કર્યા કરે છે.

[૪૫] એ પ્રમાણે (ઉપરનું) જાણીને જે જુદાંમાન શિષ્ય નમે છે

જાણીને, છતીને તેનો પરાભાવ કરીને ત્રિશુ બિશ્વાચરીમાં પ્રવ્ર
કરતાં પરિવહોથી પકડાનાં કાયર ન બને ?
આધાર' કહે છે —(૧) તે આજ ખરેખર જાણી
પરિવહો અમળુ ભગવાન કાર્યપ મહાચરી વર્જ્યા છે, કે તેને
ત્રિશુ સાંભળીને, જાણીને, છતીને, પરાભાવ કરીને ત્રિશ્વાચરીમાં
જતાં પરિવહોથી સપડાય તો કાયર ન બને.

તે આ પ્રમાણે છે—(૧) કુધાનો પરિવહ (૨) વિશ્વા
(૩) નો પરિવહ (૪) દાકનો પરિવહ (૫) તાપનો પરિવહ
(૬) ગંધ મરણનો પરિવહ (૭) અવસ્થાનો પરિવહ (૮) અરતિ
(અમીતિ) પરિવહ. (૯) શ્રીનો પરિવહ (૧૦) ચર્યા (મમત) પરિ
વહ (૧૧) જોકનો પરિવહ (૧૨) આહોશવચનનો પરિવહ
(૧૩) વધનો પરિવહ. (૧૪) શર્યાનો પરિવહ (૧૫) યાચના
પરિવહ. (૧૬) અભાવનો પરિવહ (૧૭) રોગનો પરિવહ. (૧૮)
વ્યુત્પન્નનો પરિવહ (૧૯) મેલનો પરિવહ (૨૦) સ્વપ્ન ?
રોગ (માતાપ્રમાદ)નો પરિવહ (૨૧) પ્રજા, બુદ્ધિ)નો પરિ
(૨૨) અજ્ઞાનનો પરિવહ. (૨૩) કર્મનો પરિવહ.

[૧] (હિ જુ) પાનિપતના રાજાના અમલદાર ગમ્યપે વ
કે તે તમેને કમયા નીચ નીચ નીચ

[૨] ખૂન જુખથી રેવ મેં મારા આજના મેં મારા મારા
ત્રિશુ કીર્તિ વનપતિ રાજા પાનુના રાજા નીચ નીચ
ન પોને પાણે કે ન અન્યથા નીચ

નોંધ—મેં મારા મારા મારા મારા મારા મારા મારા મારા
અવિન (જાણીને) અવિન અવિન અવિન અવિન અવિન
મને તેજ અવિન અવિન તેજ અવિન અવિન અવિન અવિન
કરોજ કરોજ કરોજ કરોજ કરોજ કરોજ કરોજ કરોજ કરોજ

[૩] ધમકતી આડ આમ અમલદાર અમલદાર અમલદાર અમલદાર
નમે રોજાની રોજા. નીચ નીચ નીચ નીચ નીચ નીચ નીચ

પરિપાટ

૨

વિનય પાત્રીનું બીજું અધ્યયન પરિપાટનું આવે છે. પરિપાટ એટલે અનેક પ્રકારથી સહેવું તેનું નામ પરિપાટ છે. એ અનેક પ્રકારોમાંના આવી ૨૨ બાવીસનું વર્ણન છે. તપશ્ચર્યા અને પરિપહેનો ફેર એ છે કે ઉપવાસાદિ તપશ્ચર્યામાં વેઠવાં પડતાં બૂખ દુઃખ, દાઢ, કે તાપ વગેરે સ્વપ્રજ્ઞાએ હોય છે. ત્યારે ખાવાની પ્રજ્ઞા હોવા છતાં કે બાળામાં હોવા છતાં કોઈ આકસ્મિક કારણથી ન મળે કે ન ખવાય છતાં પ્રતિક્રિયા કર્યા સિવાય સમજાવે તે કષ્ટનું વેદન કરી લેવું તેને પરિપાટ કહેવાય છે. આ પ્રકરણમાં સંયમીને ઉદ્દેશીને વર્ણન છે. છતાં ગૃહસ્થ સાધકને પણ આવા અનેક પ્રસંગોમાંથી પસાર થવાનું હોય છેજ. સહનશીલતા વિના સંયમ નથી, સંયમ વિના ત્યાગ નથી, ત્યાગ વિના વિકાસ નથી અને વિકાસ એજ મનુષ્યજીવનનું ફળ છે.

મુધર્મસ્વામી પોતાના મુશિખ્ય બંજૂસ્વામીને ઉદ્દેશીને બોલ્યા:—

“ મે સાંભળ્યું છે ” આયુષ્યમાન ભગવાન મુધર્મસ્વામીએ આ પ્રમાણે કહ્યું: (અહીં ખરેખર બાવીસ પરિપહેા શ્રમણ-ભગવાન કાર્યપ મહાવીરે વર્ણવ્યા છે) સાધક બિદ્યુ તે સાંભળીને, જાણીને, જીતીને, તેનો પરાભવ કરીને બિદ્યાચરીમાં ગમન કરતાં પરિપહેાથી સપડાય તો ન હજીાય ! (કાયર ન બને).

શિષ્ય પૂછે છે:—ભગવન ! તે બાવીસ પરિપહેા કયા ? મવળુ ભગવાન કાર્યપ મહાવીરે વર્ણવ્યા છે. જેને સાંભળીને

2-

2-

2-

2-

2-

2-

2-

જેવાં અંગ થઈ ગયાં હોય છતાં અનપાનમાં નિયમિત રહે-
નાર ભિક્ષુ પ્રસન્ન ચિત્તથી ગમન કરે.

નોંધ:-જોરાકની ક્ષિય્ઞ હોય છતાં ન મળે તો પણ સંયમી એમ
માને કે હીકજ થયું, અથવા પણ સદ્ગત વપસ્યો થઈ.

[૪] તૃપાથી પીડાતો હોય છતાં દમિતેન્દ્રિય, અનાચારથી ડરનાર, અને
સંયમની લગ્ન રાખનાર ભિક્ષુ ઈંડા (સચિત) પાણીને ન
સેવે, પરંતુ મળી શકે તો જીવરદિત (અચિત) પાણીની શોધ કરે.

[૫] લોકોની આવજ વગરના માર્ગમાં આકુળ તથા તૃપાથી પીડાતો
હોય, અત્યંત મુખ્ય સુખતું હોય તો પણ જસય દીન ન થતાં
તે પરિપક્ષને પ્રસન્નતાથી સહન કરે.

નોંધ:-આવજ વગરના માર્ગમાં કેઈ જઠારાય હોય તો અહીં કોઈ
નથી તેમ ધારી પીવાનું મન થઈ જાય, એ હેતુએ અહીં તે સ્થાન લીધું છે.

[૬] ગામોગામ વચરતા અને દિસાદિ વ્યાપારથી વિરમેલા, રૂક્ષ
(સૂકું) અંગવાળા ભિક્ષુને કદાચિત દાઢ વાય તો જૈન-
શાસનના નિયમોને માદ કરીને કાલાતિકમ ન કરે.

નોંધ:-દાઢથી બચવાના રૂપાય માટે ચિંતનને વખતે (તે કાર્યને
વખતે) નિદ્રાપીન ન થઈ, કે નિયમોથી વિરુદ્ધ બીજા ઉપચાર પણ ન કરવા.

[૭] દાઢનું નિવારણ થાય તેવું મારું છાપડું નથી કે મારી પાસે
દાઢથી આમડોનું રક્ષણ થાય તેવું વસ્ત્ર (કામળો) પણ નથી
માટે હું અગ્નિને સેવું. આવું તો ભિક્ષુ ચિત્તવે પણ નહિ.

[૮] મીઠા ઝાતુના પરિવાપથી કે બીજા ઝાતુના મુખના ઉખ્ખતાપથી
કે સર્વાંગ ધામથી અકળાયેલો ભિક્ષુ સુખની પન્દિવના (દાય
આ તાપ ક્યારે સાત થાય !) ન કરે.

[૯] મરમીથી તપી મયેલો તત્વજ્ઞ મુનિ તે વખતે સ્નાનની પ્રાર્થના
ન કરે કે ગાત્રને જળથી ન નિન્ને કે તે પરિપક્ષને નિવારણ
પોતાને પંખાદિથી ન વાંચે.

નોંધા—કદનો પ્રતિભાવ કરવાથી મનમાં નિર્ભયતા ધરી ન શકાય
સદાય જનવતિ રાખવી

[૧૦] વર્ણાશ્રમભેદાદય મન્થનથી પીડાનો મદામુનિ મનભાવ ગમે
અને યુદ્ધને મોખરે રહેલા લાથીની પેઠે ધમ્મોર ધર્મ છતુરો
(કોધને) દલો.

[૧૧] ખ્યાન સમયે લોહી અને માંસ ખાના તે કુદ જાતુઓને
દલો, ન વારે કે ન યાન આપે. એટલુંજ નહિ પણ જે
મન પણ દુષ્ટિત ન કરે, અર્થાત તેની ઉપેક્ષા કરે.

નોંધા—વિતલસમાધિયાવ તો સરીરને લગતો ખ્યાલ પણ ન રહે.
[૧૨] અતિ ઊર્ણ વસ્ત્ર ધવાથી "દરે દૂ વસ્ત્ર વગરનો ધર્મ"
અથવા "આ જૂના વસ્ત્ર ભેગ મને કામ વસ્ત્ર આપે તેથી દૂ
વસ્ત્ર સદિન ધર્મ" એવી રીતે ખિન્ન થઈ પણ ચિંતવે નહિ.

[૧૩] કામ અવરથામા વસ્ત્ર વિનાનો કે ઊર્ણ વસ્ત્રવાળો અથવા
શુદ્ધવસ્ત્રવાળો હોય તો તે જન્મે દસા મંયમ ધર્મને મારે નહિ
કરી છે, એમ જાણીને ગાની મુનિ જેવ ન કરે.

નોંધા—કાદ જનન્યા એકલે જિનારથી અવરથા.

[૧૪] માંસમામ વિચર્યા, નિપતરયાન રહિત તથા પન્થિદથી
એવા મુનિને નયમ પર અખમ્મો ઉપજે તો તેને મદન
(મન પર કંટાળો આવવા દ નહિ).

[૧૫] વૈરાગી, આત્મરતાખુમા કોધાદિકાપથી ગાત અને
કાંઈથી વિચર્યા મુનિ ધર્મથી જગીચામા વિચરે.

નોંધા—સંવિમલાન મનને સ્થાપ્ય.

[૧૬] આ સાક્ષમા જ્યોત્સના, મનુષ્યો (પુરુષો)ને આત્મનિ
નિ નયમ છે જે સ્વાતીએ આદ્યુ રતપુત્ર તેજ
-કા થયુ નયમ.

નોંધ:- સ્ત્રીઓના મુંઝડો વિષય જન્મ છે. વિષયથી કામ, ક્રોધ, માદા અને ક્રમથી પતન થાય છે. મુમુક્ષુઓએ તે જાતને જુદા વિધારી સંતને તથા કેવો. પુરુષોના અંગેષમાં સ્ત્રીઓએ પણ તેમજ સમજવું.

[૧૭] આ પ્રમાણે વિચારીને ઠાણા માધ્યે સ્ત્રીઓનો અંગર્થ કાદવ જેવો મલિન મારીને નેનાથી કમાવું નહિ. આત્મવિકાસનો માર્ગ શાધી સંયમમાજ ગમન કરવું.

[૧૮] અંધથી માધુ પરિપોષી પીડિત થવા છતાં ગામમાં, નગરમાં, વણિકની વસ્તીવાળા પ્રદેશમાં કે રાજધાનીમાં પણ એકાકી (પરિપોષીને) નહન કરતો વિચરે.

નોંધ:- દુઃખમાં ખીળને બાળીદાર ન કરે. અને પાતાના મનને વશ કરીને વિહરે.

[૧૯] કોમની દોઢ (વાદ) ન કરનાં બિશુએ એકાકી (રાગદોષરહિત થઈ) વિચરવું. કોઈ સ્થળે મમતા ન કરવી. શુદ્ધરથોમાં અનાસક્ત રહીને કોમ ખાસ રથાનની મર્યાદા રાખ્યા સિવાય વિહાર કરવો.

નોંધ:- આખી પૃથ્વીને પાતાનું કદં માની સંયમીએ મમત્વભાવ, રાખ્યા વિના સર્વ સ્થળે વિચરવું.

[૨૦] રમસાન, ધન્ય ઘર કે વૃક્ષના મૂળમાં એકાકી રાત ચિત રખી (રિચર આસને) બેસવું. જરા પણ ખીળને ત્રાસ ન આપવો.

[૨૧] ત્યાં બેસનાં તેને ઉપસર્ગી (કોઈએ ઇરાદાપૂર્વક આપેલાં કપ્પે) આવે તો તેને દંડ મનથી સદન કરવા. પણ સંસ્તિ કે ભયભીત (ખીકણ) થઈ ઉઠીને બીજી જગ્યાએ ન જવું.

નોંધ:- એકાંતમાં કથા અને કવિ રીતે મુનિ બેસે તેનું આ વિધાન છે.

સદન કરવું તે સમાધર્મ કહેવાય છે. સમાધાન, કાંઈ જાતની પ્રતિક્રિયા ન કરે તેમ પોતાના મનમાં દુઃખ પામી ન લાવે.

[૨૮] “૨! ધર ત્યાગી જનાર લિશ્તુનું જીવવું દમ્ભેમાં દુષ્કર હોય છે.” કારણ કે તે બધું માગીનેજ મેળવી શકે છે. તેને અમાચિત કશું હોતું નથી.

[૨૯] લિક્ષાચે ગૃહસ્થને ઘેર જતાં લિશ્તુને પોતાનો હાથ લાંબો કરવો તે સહેલો નથી. (યાચના કરવી તે દુષ્કર છે) માટે ગૃહસ્થવાસ એજ ઉત્તમ છે. એમ લિશ્તુ ચિંતવે નહિ.

નોંધા—સાચા લિશ્તુને માગવું ધણીવાર દુઃખદ થાય છે છતાં માગવું તેમના માટે ધર્મ છે. આથીજ તેમને પરિપક્વતા મળે છે.

[૩૦] ગૃહસ્થોને ત્યાં (લિજ લિજ સ્થળે) બોજન તૈયાર થાય તે વખતે લિક્ષાચારી માટે જવું. ત્યાં લિક્ષા મળે કે ન મળે તો પણ પુલ્કિમાન લિશ્તુ અનુનાય (એક) ન કરે.

[૩૧] “આજે હું લિક્ષા ન પામ્યો. પરંતુ કાલે લિક્ષાનો લાભ થશે! તેમાં શું!” જે એમ ચિંતવે તે લિક્ષાની અપ્રાપ્તિ તેને ખટકે નહિ.

નોંધા—કમ્ય ભાવના કે વિચાર સાધકતા સંકટનો પરમ સાથી છે.

[૩૨] (કવચિત્) વેદનાના દુઃખથી પીડાયેલો લિશ્તુ ઉત્પન્ન થયેલા દુઃખને જાણીને પણ મનમાં જરાય દીનતા ન લાવતાં પુલ્કિને રિચર રાખે અને રોગથી ઘેરાયા છતાં તે દુઃખને સદન કરે.

[૩૩] લિશ્તુ ઔપધને (રોગ પ્રતિકારને) ન ધર્યો, પરંતુ આત્મ-શોધક થઈ ચાલત રહે. પ્રતિઉપાય ન કરે કે ન કરાવે તેમાંજ અરેખર તેનું સાધુત્વ છે.

નોંધા—દેહાધ્યાસને ઊંચી દેનાર કમ્ય યોગીની ભૂમિકાની આ પાત ઇ. અહીં આલુબાજુના સંયોગબળનો વિવેક કરવો પડે.

[૪૦] "એ" ખરેખર અજ્ઞાન કળ્યાણી (જ્ઞાન ન થયે એવાં) દેવોં દેવોં છે કે નેથી હું ક્યાંક મેળીથી પણ પુછાઉં તો કશું જાણી શકતો નથી કે જવાબ આપી શકતો નથી.

[૪૧] પણ દરે પાછળથી જ્ઞાનકળ્યાણી દર્મ ઉલ્લેખ પામશે!" આમ દર્મના વિષાદને ચિંતવી આવા મનમે આશ્વાસન લે.

નોંધ:—પુરુષાર્થ કરવા છતાં અલ્પશુદ્ધિને લઈને તકનુદ્ધિ ન રદખરે તેથી દલાસ ન થતાં પુરુષાર્થ કર્યાં કરવો.

[૪૨] "હું નિરર્થકજ મેળુનથી નિવૃત્ત થયો, (મૃદરથામ્રમ છોડી અભયર્થ પારખ્ય કર્યું.) કોટ્ટજ ઈંદ્રિયોનાં દમન કર્યાં, કારખ્ય કે ધર્મ એ કલ્યાણકારી છે કે અશુભ કળ આપનાર છે તેને પ્રત્યક્ષ જોઈ શકતો નથી. (દર્મના કળને આશાત્ ન જોઈ તો શા માટે કદ વેઠવું ?)

[૪૩] વળી તપશ્ચર્યા, આયંજિલ ધંત્યાદિ પ્રદણ કરીને તથા માધુની પ્રતિમા (ભિક્ષુઓના ખાર અભિમદોની ક્રિયા)ને પાળાને વિચરવા છતાં મારું સંસાર અમણ્ય કેમ જતું નથી !

[૪૪] માટે પરલોકજ નથી કે તપસ્વીની ત્રાદિ પણ લાગતી નથી. માટે ખરેખર હું સાધુપણું લઈ દેવાયો છું." એવું એવું ભિક્ષુ ન ચિંતવે.

[૪૫] ધણા તીર્થકરો (ભગવાનો) થઈ ગયા, થાય છે અને થશે. તેઓએ જે કશું તે બધું ખોટુંજ કહ્યું છે. (અથવા તીર્થકરો થઈ ગયા, થાય છે અને થશે તેમ કહેવાય છે તે ખોટું છે) એમ પણ ભિક્ષુ ન ચિંતવે.

નોંધ:—જ્ઞાનવશુદ્ધિ પરિમિત છે, જ્યારે ભાવો અપરિમિત છે. જનનની બધી વસ્તુ આપણે જોઈ પણ ન શકીએ તેમ કદથી પણ ન શકીએ. તેથી વિવેકપૂર્વક અહાં રાખી આગળ વધવું એજ ઉત્તમ છે.

[૪૬] આ બધા પરિપક્વો કારણે જન્મવાન મદાનીરે કહેલા છે. તેને જાગીને (અનુભવીને) ત્રિશુ કાર્ક રચે તેમાંના કાર્કથી પણ પીડાયા છતાં ન દખાય.

નોંધ:—આમાંના પછા પરિપક્વો ઉચ્ચ યોગીને, કેટલાક મુનિને તથા કેટલાક સાધકને હાતુ પડે છે. છતાં આમાંથી આપણા જીવનમાં પણ ધર્મ ઉત્પત્તિ રાખીએ છીએ. અમૃતરિ માર્ગ અને અમૃતિમાર્ગ બેઉ જુદાં દોષ છતાં તેનો સંબંધ બહુ મોટો છે બન્ને એકજ ધરે જતારા છે. તેથી અમૃતવર્માનાં પાત્રાં વિધાનો ચદસ્થને પણ હાતુ પડે છે.

પરિપક્વ એ સાધકનું અમૃત છે. મુરોલીની સાવા સાધકને આજ્ઞા અને આજ્ઞા પ્રપાલે છે.

એમ કહ્યું '૩.

આમ યગિલ નામનું બીજું અધ્યયન પૂર્ણ થયું.

ચતુરંગીય

ચાર અંગ સંબંધી

૩

વૃક્ષો; પહેલાં મૂળ, શાખા, પ્રશાખા, પુષ્પ અને પછી ફળ પ્રસવે છે. અર્થાત્ કે ક્રમપૂર્વક ઉગે છે, ફુલે છે, અને ફળે છે. જેમ આખી સૃષ્ટિમાં આ નિયમ વ્યાપક છે, તેમ જીવનની ઉન્નતિનો પણ ક્રમ છે. જીવનવિકાસની વિન્નવિન્ન ભૂમિકાઓ એ તેનો ક્રમ કહેવાય, ક્રમ વિના આગળ પણ ન વધાય, માટે એ જીવનવિકાસનો અનુક્રમ જો ચાર ભૂમિકાઓમાં ભગવાન મહાવીરે બતાવ્યો છે, તે આ અધ્યયનમાં વર્ણવાયો છે.

ભગવાન બોલ્યા:—

- [૧] પ્રાણીમાત્રને આ ચાર ઉત્તમ અંગો (જીવન વિકાસના વિભાગો) પ્રાપ્ત થયાં આ સંસારમાં ફુલ્યા છે. ॥ ૧ ॥ મનુષ્યત્વ ॥ ૨ ॥ શ્રુતિ (સત્ય અવજ્ઞ) ॥ ૩ ॥ શ્રદ્ધા (અકમલ વિશ્વાસ) ॥ ૪ ॥ સંયમની સક્તિ.

નોંધ:—મનુષ્યત્વ એટલે મનુષ્ય જાતિનો વાસ્તવિક ધર્મ. મનુષ્યદેહ મળ્યા પછી પણ મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરવાનું હોય છે. મનુષ્યત્વનાં વાસ્તવિક ચાર લક્ષણો ૧. ૧. સદા સૌમ્યતા ૨. સદા મોખળતા. ૩. અમરસજ્જતા (નિરભિમાનતા) ૪. અનુકંપા. આટલી સાચાસાર વિચારોની શોધતા પછીજ સત્પરસ્તુઓનું અવજ્ઞ થાય. અવજ્ઞ થયા પછીજ સાચો

વિધાન બંને વિધાન થાય અને અર્ધપાન પાપ થાય અને આત્મા
અર્ધપાન પાપ થાય મંત્ર

- [૨] આ મંત્રાર્થમાં મિત્ર મિત્ર પ્રાર્થના જુડાં જુડાં કરી રીતે
મોત અને જુડાં જુડાં જનિતોમાંથી મિત્ર મિત્ર રથને
પ્રાર્થના (અર્થ) ઉત્પન્ન થાય છે. અને તેનાથી વિષ વ્યાપ
થાય છે.

નોંધ—અર્ધવચાન અને મંત્રાર્થમાં જુડાં જુડાં રથને ઉત્પન્ન
થાય છે. (ઉપર તેને ઉત્પન્ન કરે છે તે સંવત્સર નથી.)

- [૩] જેવા પ્રાર્થના કરી દેવ, તેથી રીતે અર્થે કરાવિત દેવસેત્રમાં,
નરક યોનિમાં અને કરાવિત આસુરી યોનિમાં મન કરે છે.

નોંધ—અર્ધવચાન અર્થમાંની જેવી શાસ્ત્રતા રચનાવિક રીતે
જની આ દેવ છે તેવા રથનમાં તે થાય છે.

- [૪] એકાદ વખતે સ્ત્રિય થાય છે. કરાવિત અંકાત થાય છે, કરાવિત
જુલસ થાય છે. કોઈ વખતે કોઈ કે પતંગ થાય છે. વળી
કોઈ વખતે કુંધવો (નાનો જાંત) કે કોઈ પત્ત થાય છે.

નોંધ—જેની માતા બાલ્યો તથા પિતા આંકાદ દેવ તે જુડાં
અર્થાય છે. અર્થાત્ જેવી મિત્ર ભતિમાં જન્મે છે છે.

- [૫] કર્મથી વિંટાયેલાં પ્રાણીઓ આ પ્રકારે સંસાર ચક્રમાં ફરે
અને જેમ સર્વાર્થોમાં સ્ત્રિયોગ, તેમ મંત્રાર્થમાં અર્થે
વેરામ પામતા નથી.

નોંધ—આર વર્ણોમાં સ્ત્રિયોને વધારે કોમળ માની તેની
અહીં અર્થેથી છે.

- [૬] કર્મના પાસથી જકડાયેલા અને તેથી બંધ વેદના પા
ડુખી અર્થે અમાનુષી (નરક કે તિર્થંચ) યોનિમાં હજી

- [૭] કર્મોના કનિક નાસ થયા પછી શુદ્ધિ પામેલા અર્થે
મનુષ્ય બને પામે છે.

નોંધ—મનુષ્યબને સાસ્રગતેએ કમળ માન્ય છે કમળ રીતે
જમાં સાધનો ત્યા પ્રાપ્ત થાય છે.

[૮] મનુષ્ય સરીર પામીને પણ તે સત્યધર્મનું અવલુ દુર્લભ છે કે જે ધર્મને સાંભળવાથી જીવે તપશ્ચર્યા, ક્ષમા અને આદિંસાને પામે.

નોંધ:—સત્સંગ, સત્ય કે સદ્ધર્મની પ્રાપ્તિ કે સંખી ત્યારેજ થઈ શકાય કે જ્યારે આપણે સદ્ગુણો ભર્યું થાય.

[૯] કદાચિત્ તેષુ અવલુ પણ થાય છતાં શ્રદ્ધા તો અત્યંત દુર્લભ છે. કારણ કે ન્યાયમાર્ગ (મુક્તિમાર્ગ) ને સાંભળ્યા છતાં પણ ધણા જીવે પતિત થાય છે,

નોંધ:—શાસ્ત્રનું અને શુભવચનનું સત્યસુદ્ધિથી નિઃશયપૂર્વક કારણ કરવું તેવી સ્થિતિને શ્રદ્ધા કહેવાય છે. શ્રદ્ધાજી માણસ સાંભળ્યા પછી ભેસી ન રહે.

[૧૦] મનુષ્યત્વ, અવલુ અને વિશ્વાસ પામ્યા પછી પણ સંયમની શક્તિ તો દુર્લભજ છે. ધણા જીવે સત્ય પ્રત્યે રુચિ ધરાવતા હોય છે, છતાં તેને આચરી શક્તા નથી.

નોંધ:—આ રથજે અનિવાર્ય કર્મનું બંધન બતાવ્યું છે. અન્યથા વસ્તુની રુચિ થયા પછી તેને આચરવા સિવાય રહી શકાયજ નહિ.

[૧૧] જે મનુષ્યત્વને પામેજો જીવ, ધર્મને સાંભળીને શ્રદ્ધાજી બને છે તે પૂર્વ કર્મને રાક્ષીને તથા શક્તિ મેળવી સંયમી થઈને તપસવી બની કર્મને ખંખેરી નાખે છે.

[૧૨] સરળ આત્માની શુદ્ધિ થાય છે અને શુદ્ધ મનુષ્યતા અંતઃ કરણમાંજ ધર્મ ટકી શકે છે. તેમજ ક્રમશઃ તેવો જીવ ધીધી સિંચાણેશા અગ્નિની માફક શુદ્ધ થઈ શ્રેષ્ઠ મુક્તિને પામે છે.

[૧૩] કર્મના હેતુને જાણ (ચોક્ષી કાક). ક્ષમાથી દ્રાપ્તિ મેળવ. આમ કરવાથી પાર્થિવ (રથૂજ) સરીરને છોડીને તું જીવ્થી દિશામાં જઈશ.

નોંધ:—પ્રતાપના અંતરાત્માને વહેણીને આ કથન થયેલું છે. અવલુ સિંચીને વહેણી ચુકે કહેલું છે.

[૧૪] અતિ ઉત્કૃષ્ટ એવા આચારો (અંગમ)ના પાલનથી ઉત્તમોત્તમ મક્ષો (દેવો) બને છે. તે દેવો અત્યંત શુકલ (એવ) કાનિ-વાળા હોય છે. અને કરીને ત્યાંથી જાણે પાન ન જ થઈ શકે તેમ તેઓ માનવા હોય છે.

નોંધ:-દેવચરિત્રમાં અકાંત મુખ છે, અને બાહ્યવશ, મુખની તથા કાંઈ અવસ્થા જેવું હોઈ શકે નથી. તે મરણાંત મુખી સમાન દિશ્વતિમાં રહે છે. આ દિશ્વતિ શાસ્ત્રગ્રંથોમાં જણાવે છે.

[૧૫] દેવાના મુખોને પામેલા અને ઉચ્છિન્ન મુખરૂપ કરનારા તે દેવો ઉચ્છિન્ન કલ્પાદિ દેવલોકમાં સેંકડો પૂર્વ (મિત્ર) કાળપ્રમાણે મુખી રહે છે.

નોંધ:-કલ્પાદિ દેવલોકની કલ્પ ભૂમિપ્રકાર છે. અને પૂર્વ એ ધોડું કાળપ્રમાણ છે.

[૧૬] તે સ્થાને (દેવલોકમાં) મધ્યાપોમ્ય દિશ્વતિ કરીને આયુષ્ય પૂર્ણ થયે ત્યાંથી અનુપ થઈને તે દેવો મનુષ્યલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને ત્યાં તેમને દસ અંગો (ઉત્તમોત્તમ મામકો) મળે છે.

[૧૭] કોષ (આમાદિ) વાસુ (ધર) સુર્ય (ઉત્તમ ધાતુઓ), પશુઓ, દામો તથા નોકરો. આ ચાર કામરૂપો ત્યાં હોવા ત્યાં તે ઉત્પન્ન થાય છે.

નોંધ:-આ ચાર વિભાગે મળી માત્ર એક અંગ બને છે.

[૧૮] તેમજ મિત્રરાત્ર, તાનિમાન, ઉચ્ચગોત્રવત્તા, કાનિમાન, આયુષ્યગી, મહાનુદિગાઓ, કૃતીન, મગરની તથા જલિષ થાય છે.

નોંધ:-આ ત્રણ અંગો તથા રૂપરૂપ એક મળી દસ અંગો થાય.

[૧૯] અનુપમ એવા મનુષ્યોએ જોયેને અનુપમના અંત પૂર્વે જન્મતાં જ્યાં પ્રથમના વિશુદ્ધ મનુષ્યને અનુમરીને તે દાસ શુદ્ધ મનુષ્ય તરફ પામીને.

નોંધ:-સમ્યક્ત્વ એ જ્ઞાનદર્શનની મુક્તિનું પ્રથમ પદ્યથિયું છે.

[૨૦] તથા જે પુરુષ ચાર અંગો (વર્ણવ્યા તે) ને દુર્લભ ગણી સંયમને સ્વીકારીને, કર્માંશો (કર્મ દેશો) ને તપવડે દૂર કરે છે તે નિશ્ચય સિદ્ધ થાય છે. (સ્થિર મુક્તિ પામે છે.)

નોંધ: જ્ઞાનદર્શનમાં પુણ્ય અને નિર્જરા એવાં આત્મવિકાસનાં બે અંગો છે. પુણ્યથી સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે. અને સાત્ય ધર્મને સમજી તે સાધનો દ્વારા પતિત ન થતાં આત્મવિકાસને માર્ગે જવાય છે તેને નિર્જરા કહેવાય છે. સાચા ધર્મને નટની ઉપમા આપી શકાય. તે નાચવા છતાં તેની દૃષ્ટિ તો દોર પરજ હોય તેમ સદ્ધર્મીની દૃષ્ટિ તો સાધનોનો ઉપયોગ કરતાં કરતાં પણ મોક્ષ તરફજ હોય.

એ પ્રમાણે કહું છું.

આમ ચાર અંગ સંબંધીનું ત્રીજું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

અસંસ્કૃત

—૧૦૩—

૬
અવિત સંધાવ છે. કર્મનાં ફળ ભોગવવાંજ ૫૨ છે.
નિરૂપણ આ અધ્યયનમાં ખૂબ સરસ રીતે થયું છે.

ભગવાન બોલ્યા:-

- [૧] અવિત સંધાવ તેવું નથી. માટે પ્રમાદ ન કર. પરંતુ
વરદાથી ધેગમેસાને ધરખું નથી અંત ચિંતન. પ્રમાદી
તેથી દિસક બનેલા વિવેકચન્દ્ર એવા કાને ધરખું જરૂર

નોંધા:-જીવમને કહેણને આ કથન કહેવાયેલું છે. જ્યાં
એટલે ઉદ્ધિષ્ટાનું નિવશન કરનાર મન પણ તેમજ અર્થ કર્યાં નધા.
આપણે આત્માનિયુજ થઈ મન પ્રત્યે તે સંજોધન જરૂર વાપરી સમીક્ષે.
(ખીજ બધી વસ્તુ દરવા પછી સંધાવ છે પણ અવિતરોરી દરવા પછી
કરી સંધાવી નથી.)

- [૨] કુમુદિવચાત (અચાનકચાત) પાપનાં કામે કરીને જે મનુષ્યો
ધનને મેળવે છે, કર્મના પાસથી યોગમેસા અને વૈરથી બંધાયેલા
તે એવા ધનને અહીંજ મુકાને નરકમનિમાં ચાલ્યા જાય છે.
- [૩] ખાતર પાડનાં (ચોરી કરનાં) પકડાયેલા પાપકર્મ કરનાર
ચોર જેમ પોતાના કર્મથી કપાય છે (પીડાય છે) તેમ એ
અહીં અને પરલોકમાં પોતાના કર્મ વડેજ પીડા પામે છે
કારણ કે કરાયેલાં કર્મોની (ભોગ્યા વિના) મુક્તિ નથી

નોંધા:-જે કર્મ ૧૫ કદે છે તેને તેજ બાવલે છે. બીજી બીજી બીજી દોઢાં શરીર નહિ એ નવાઈ અણોકમાં એ કર્મનાં પશ્ચાત્તપ્ત ન થઈ શકે તે પશ્ચાત્તપ્તમાં મેળવવા નિમિત્ત પારણ કરેલાં પદ છે એમ પુનર્જન્મની શિષ્ટિ રચણ થઈ ગઈ છે.

[૪] અંશાનં પામેલો જીવ પારણને માટે (કે પાનના જીવન અવ-
ધારમાં) જે કર્મ કરે છે તે કર્મના ઉદય (પાનના) કાળમાં
(તેને પાનનેજ બોલવું પડે છે.) તેના (ધનમાં ભાગ
પડાવનારા) બાંધવો કર્મમાં ભાગ પડાવના નથી.

[૫] ધનથી પણ પ્રભાવી જીવાત્મા આ લોકમાં કે પરમેશ્વરમાં શરણ
મેળવી શકે નથી. જેમ (અંધારી રત્નનિર્મા) દીવો બુઝાઈ
ગયા પછી અનંત વ્યાપાર થાય છે તેમ આવો પુરુષ
ન્યાય માર્ગને જોવા છતાં જાણે ન જોયો હોય તેમ વ્યાપાર
પામે છે.

નોંધા:-કેટલાક માને છે કે “ ધનથી ચમત્કૃતિને સમજવી દર્શન ”
તેથી જીવ જીવે છે ધનાદિ પણ શરણાર્થ થઈ નથી તે બતાવ્યું છે.

[૬] સતેલાઓમાં જાગૃત રહેનાર (આસક્ત પુરોમાં નિરાસક્ત
રહેનાર), બુદ્ધિમાન અને વિવેકી સાધક વિશ્વાસ ન કરે.
કારણ કે કાળો લયંકર છે અને શરીર (તેની પાસે) અજાણ
છે માટે ભારણ પક્ષીની માફક અપ્રમત થઈને વિચરે.

નોંધ:-કાળદંબ અજાણ છે ત્યારે શરીર તો ચિતારી છે. એ અપે-
ક્ષાએ લયંકર બતાવી કાળ માત્ર પણ ચાલત ન કરવાનું કહ્યું છે. ભારંડ
પક્ષીને મુખ બે છતાં શરીર એક હોય છે. તેથી તે આવતાં, બેસતાં, ઉડતાં
મનમાં ખ્યાલ રાખી હોય છે તે પ્રભાણે સાધકે પણ સાવધ રહેવું.

[૭] થોડી પણ આસક્તિ એ જાણ છે તેમ માની પગલે પગલે
સાવધ ચર્ચ વિચરવું. લાલ મળે ત્યાં સુધી સંયમ જીવિત લ'બાવી
પછી અંતઃકાળ જાણીને મલિન શરીરનો અંત લાવવો.

અકામમરણીય

૫

મૃત્યુકાળ એ જીવનકાર્યનો સમાવેશો છે. મરણ તો વારંવાર થાય છે. કારણ કે પ્રમાદ એજ મરણ છે. છતાં આ અવિચલમાં તો રહેતા ત્યામ વખતની ઈશાનું વર્ણન કર્યું છે. આ વર્ણન ૧૧થી તે કથિતિની પહેલાંજ સમજી અમમતા થવાય તે હેતુ ૨૫૬ માહુમ ૧ડી આવે છે.

[૧] કુઝે કરીને ઉતરી ગકાવ એવા મદાપ્રવાદવાળા સંભાર સમુદ્ધમાંથી અનેક પુરોગો તરી ગયા. ત્યા મદાપ્રવિવાળા એક જિજ્ઞાસુએ આ પ્રશ્નને પૂછ્યો.

[૨] દરેક જીવોની મરણાન્તે જે વિધિઓ (પ્રમાણો) દોષ છે—
(૧) અકામમરણ અને (૨) સકામમરણ

તેંધા-મરણ સમયે અસાંગત કહે અથવા ધ્યેયશૂન્ય મરણ થાય તે અકામમરણ અને ધ્યેયપૂર્વક અવસાન થાય તે સકામમરણ કહેવાય છે.

[૩] બાસકોર્ડ તો અકામમરણ કે જે મરણ વારંવાર થાય છે. અને પશ્ચિત પુરોગોર્ડ સકામમરણ કે જે એકવારજ થાય છે.

તેંધા-જેનહીન, શબ્દ સમ્બંધવધારી જીવના મરણને પંડિત મરણ માને છે. અને તેવા આત્મા વધારેમાં વધારે સમાજમાં ફરીથી એકજવાર જન્મ લે છે. અને સામાન્ય લોકો અનેકવાર જન્મમરણ કરતાં પડે છે.

૪] ત્યાં આગળ ચિનિ મદાવારે આ પ્રમાણે (તેની)

નોંધ:-કાચેને લોચવવા અને જાગૃતિ કે નિરાસક્તિ રાખવી એ કામ સહેલું નથી માટે પ્રથમ લોચેને છાડી દેવા એજ ઉત્તમ છે.

[૧૧] વારંવાર મોઢા ગુણોને છૂતતા અને સંયમમા વિચરતા ત્યાગીને વિષયો અનેક સ્વરૂપે સ્પર્શ કરે છે. પરંતુ તેઓને વિષે બિશુ પોતાનું મન ફુટ ન બનાવે.

[૧૨] (લક્ષ્યાવે તેવા) મન્દ મન્દ સ્પર્શો બહુ લોભાવનારા હોય છે. પરંતુ તેઓને વિષે મન ન જવા દેવું, ક્રોધને દબાવવો, અભિમાનને દૂર કરવું, માયા (કપટ)ને ન સેવવી તથા લોભને છાડી દેવો.

[૧૩] જેઓ વાણીથીજ સંસ્કારી ગણાતા તુચ્છ અને પરમવાદ કરનારા છતાં રાગદ્વેષથી જકડાયેલા છે તેઓ પરતંત્ર અને અધર્મી છે એમ જાણી તેમનાથી આશ્રય રહી સરીરના અંત સુધી સદગુણોનીજ આકાંક્ષા કરવી.

એમ કહું છું.

એ પ્રમાણે અસંસ્કૃત નામનું યોગ્ય અધ્યયન પૂર્ણ થયું.

અકામમરણીય

૫

પ્રત્યક્ષ એ અવનશયનો સરવાળો છે. મરણ તો વારંવાર થાય છે. કારણ કે પ્રમાદ એજ મરણ છે, છતાં આ અવનશયનો તો રેલના ત્યાગ વખતની ઈચ્છાનું વર્ણન કરે છે. આ વર્ણન પરથી તે સ્થિતિની પહેલાંજ સમગ્ર અગમ્યતા ધવાય તે કેટલેક માહુમ પડી આવે છે.

- [૧] કુઃખે કરીને ઉતરી સકાય એવા મદાગ્રવાદવાળા મંત્રો સુમુદ્રમાંથી અનંત પુગે તરી મવા. ત્યાં મદાગ્રહિવાળા એ જિજ્ઞાસુએ આ પ્રશ્નને પડ્યો.
- [૨] દરેક જીવોની મરણાન્તે બે સ્થિતિઓ (બૃમિશાઓ) દેખા છે—
(૧) અકામમરણ અને (૨) સકામમરણ.

નોંધા:—માત્ર સમયે અસાધ્ય કદે અથવા ખીચણ્ય મરણ શરૂ તે અકામમરણ અને ખીચણ્ય અસાધ્ય વાય તે સકામમરણ કહેવાય છે.

- [૩] બાહ્યોનું તો અકામમરણ કે જે મરણ વારંવાર થાય છે. અને પશ્ચિમ પુગાનું સકામમરણ કે જે એકવારજ થાય છે.

નોંધા:—જનકશાન, શુદ્ધ સમસ્તધારી જીવના મરણને પશ્ચિમ મરણ માને છે. અને તેનો આત્મા વધારેમાં વધારે સંસારમાં ફરીથી એકવાર જન્મ લે છે, અને આખા જીવને અનેકવાર અકામમરણ કરવાં પડે છે.

- ૪] ત્યાં આગળ જા પહેલી સ્થિતિ મદાગ્રહે આ પ્રમાણે (તેની)

જનાવી છે કે જે દિવિય વિષયામા આમલ્ય થયેલા જગત
(મુખ) યજ્ઞ કૃદ કૃત્તે કરતા દોષ છે.

નોંધ:—જે અત્યંત કદ કૃત્તે જેવા કે દિ'આદિ કર્યા કરે છે તે
અમામમાનને અવગણે છે.

[૫] જે દાર્દ કામભોગોમાં આમલ્ય થઈ અમલ્ય કરીને આગરે
છે તેની માન્યતા એવી દોષ છે કે: " મેં પરસ્પૃશ્ય ત્તેયોજ
નથી અને આ વિષયનો આનંદ તો પ્રત્યક્ષ છે. "

[૬] " આ કામભોગો તો દાયમાં આવેલાં પ્રત્યક્ષ છે. અને જે
પછી યજ્ઞાનું તે તો દાય કરીને યજ્ઞાનું છે. (માટે તેની
ગિંતા શી ?) વળી ક્રોધ જળે છે કે પરસ્પૃશ્ય (પુનર્ભવ) છે
કે નથી ? "

[૭] " બીજાનું યજ્ઞ ને મારું યજ્ઞ " આ પ્રમાણે એ મુખં બડબડે
છે, અને તેવી રીતે કામભોગની આસક્તિથી આગરે ઠટ્ટને
પામે. છે.

ભોગની આસક્તિ શું કરે છે તે સમજાવે છે.

[૮] તેથી ત્રસ અને સ્થાવર જીવો પર દંડ આરંભે છે અને
પોતાને માટે કેવળ અનર્થથી (હેતુપૂર્વક કે અહેતુએ)
પ્રાણીમંધને દણી નાખે છે.

નોંધ:—ત્રસ એટલે જે જીવો હાનિતા આપતા દેખાય તે. સ્થાવર
એટલે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિના જીવો કે જે આંખેથી સ્પષ્ટ
રીતે ન દેખાય તે. જે કે હમણાં વૈજ્ઞાનિક સોધ જન્યજેર થઈ અને
પાણી, વનસ્પતિ વગેરેમાં જીવો મનાયા છે.

[૯] ક્રમશઃ દિસક, જુટા, માયાવી, ચાટીઓ, શઠ અને મુખં
એવો તે દાર્દ અને માંસને ભોગવતો જનો આ સારું છે એમ
માને છે.

[૧૦] કાપાથી અને વગનથી મદોન્મત્ત થયેલો અને ધન તથા સ્ત્રીઓમાં આમક્રાંત થયેલો, તે અણુમિથું માટીને જેમ જે પ્રકારે ભેગી કરે છે તેમ જો પ્રકારે કર્મરૂપ મળતો એકરો કરે છે.

નોંધ:--જો પ્રકારે એટલે શરીર અને આત્મા બન્નેથી અશુદ્ધ થાય છે. શરીરનું પતન થયા પછી તેને મુધારવાનો માર્ગ બહુ બહુ કઠિનાઈથી મળે છે પણ આત્મપતનના ઉદ્ધારનો માર્ગ તેમ મળતો અગત્ય છે.

[૧૧] ત્યાર બાદ પરિણામે રોગ (પીડા)થી અરકાયેયો અને તેથી ખેદ પામેલો તે ખૂબ નર્યા કરે છે. અને પોતાનાં કરેલાં દુષ્કર્મોને સંભાળી સંભાળીને હવે પરચોકથી પણ અધિક બીવા માટે છે.

[૧૨] “ દુરાચારીઓની જે મનિ છે તે નરકનાં સ્થાનો જે સંભાળ્યાં છે કે ત્યાં હૂં (જમ કગ) કર્મ કરનારાને અસાધ્ય વેદના થાય છે.

નોંધ:--સાત પ્રકારનાં નરકોનું જૈનશાસ્ત્રમાં વિધાન છે. ત્યાં, કરેલાં દુષ્કર્મોના ફળરૂપે જનકોનર આક્રમણીય વેદનાઓ પ્રત્યેક પ્રાણીઓને ભાગવતી પડે છે

[૧૩] “ ત્યાં ઔપચારિક (સ્વયં કર્મવશાત્ ઉત્પત્તિ થાય છે તે) (નરક) સ્થાન કે જે મે આમળા માનવ્યુ છે ત્યાં જઈને જીવ કરેલાં કર્મોથી પછી ખૂબજ પરિતાપ પામે છે.”

[૧૪] જેમ માટીવાન જાનુવા જના નાસે પિરી રમ્પાને છોડી ફરતે વિરામ નામના જના ધૂનરી (ધુમ) ભાગી જાય ત્યારે એક કગ છે.

[૧૫] તેમ જમને છોડીને તથા અધમને અગીકર કરીને મળતા નો આચળ થઈતો પાણી મળુન જીવનધૂનરી ભાગી મે દેવ જેમ પ્રકારે એક કરે છે.

[૧૬] ત્યાંજુદ તે નર્મ નરખને અને જાવથી જાન પ.મ. ક.પિથે

(જુગારના રાવથી) ગિલાયેય દાગની માફક અકામમરણીય
મરે છે.

નોંધ:—જુગારમાં ડાઘ વળત ધુનારો પણ દારી નવ તો તેમ
અકામ મરણીય નેવો પાપી છવ બવ દારી નવ છે.

[૧૭] આનો બાલકોનું અકામમરણીય હતું. દવે પંડિતોનું અકામમરણીય
હતીશ મને માબજો; એમ બગવાન સુધમંદરામી બોલ્યા:—

[૧૮] પુણ્યશાળી (સુપત્રિ) પુરખો, યજ્ઞચારીઓ અને સંયમી
પુરખોનું આધાત રદિન અને અતિપ્રમત એવું મરણ ને મેં
સાગળ્યું છે—

[૧૯] તે બધા જિજ્ઞુઓને કે બધા મૃદરથોને પ્રાપ્ત થતું નથી. પણ
કદિન મતો પાળનારા જિજ્ઞુઓ અને જિલજિલ પ્રકારના સદા-
ચાર મેવનારા સદ્યદરથો જ તે મૃત્યુને વરે છે.

[૨૦] કેટલાક કુસાધુઓ કરનાં મૃદરથો પણ અધિક સંયમી હોય
છે. પરંતુ સાધુનાની અપેક્ષાએ તો બધા મૃદરથો કરનાં સાધુઓ
અધિક સંયમી જ હોય છે.

નોંધ:—આ બધા અત્યંત મંજીર અને સાચા સંયમનું પ્રતિપાદન
કરનારી છે. વેશ કે અવસ્થા વિશેષ સંયમનાં પાષક કે બાધક છેલ નહિ.

[૨૧] ક્ષાંબા વખતનાં ચર્મ, નખતર, જટા, સંધાદિ (પુદ્ધ સાધુ-
ઓનું ઉત્તરીયવસ્ત્ર) કે મુંડન આ બધાં ચિહ્નો તે દુરાચાર-
વાળા વેશધારી ને શરણૂત્ર યતાં નથી.

નોંધ:—બધા જિન્ટ જિન્ટ ચિહ્નો સંયમના રક્ષક નથી. સદાચારજ
સંયમનો રક્ષક છે.

[૨૨] શિક્ષાચારી કરનાર જિજ્ઞુ પણ જો દુરાચારી હોય તો તે નરકથી
છટ્ટી થકો નથી. (સારંગકે) જિજ્ઞુ હો કે મૃદરથ હો !
મદાચારી હોય તેજ સ્વર્ગમાં જઈ શકે છે.

નોંધ:—શાપુને નર ન દોષ કે ભાવને નર ન દોષ તે. કાને દિશા દોષ નથી એ કાંઈ એ ગિતિમાં રહી દુઃખપદ એ તેને નર અને સામ્યર મેરે નેન અર્થ મળી શકે છે.

ચૂદરથી મુગ્ધગી (સદાચારી) કેવી રીતે દોષ ને બચાવે છે. [૨૩] ચૂદર્ય જનુ મામાવિશાઃ અમેને ચદાપૂવંક, (અર્થાત મન વચન કાયાથી) રચમાં કરે અને માસની અને પાખી (પાશિક) આમ એક પાખી જનુ પૌરુષ વિના ખાખી જતા ન રે.

નોંધ:—સામાવિશ એ એનસનની આત્મચિત્તની કિવા છે એક સાધનની કિવા ચૂદર્યને પ્રાપ્ત દિશામાં કરવાની દોષ છે અને ને કિવા ચૂદર રીતે કરતાં આત્મચિત્તનાર વર્તમાન મેળવી શકાય છે. સામાવિશ માત્ર એક જ કથાની કિવા છે. અને ચેપવ કિવા એ આખી અદોષિ (શાંતિ દિશા) આત્મચિત્ત કરવાની કિવા છે. અર્થમને કિવમે કરવાસ કરી સ્વાચ્છ આસને બેઠી આત્મચિત્ત કર્યા કરવાનું કથું છે.

[૨૪] આ પ્રમાણે સમગ્રપૂવંક ચૂદરચારામમાં જનુ સારા વનથી (સદાચારી) રહી સકન્ધરો જીવ આ ઔદારિક શરીર (મક્ષિત શરીર) ને છોડી દેવપાકમા વર્ધ સકે છે.

નોંધ:—પશુ અને માનવોના દેહને એનસાસ ઔદારિક શરીર કહે છે. ઔદારિક એટલે દાઢ, માંસ, આમ, શુષ્કર ઈત્યાદિ બિમલસ વસ્તુઓને પૂર્વ.

[૨૫] જળી જે સંવર કરનારો (સંભાગી નિગ્રહ થયેલા) મિશ્ર દોષ છે તે મર્દકુપ નદ કૃતિને મુક્ત આપવા ચદાન પ્રાદિ-વાગ્દેવ (આ બે પૈરા એક) થાય છે.

નોંધ:—અહીં એક સારા વાચકે મુનિને મુક્તિને ચૂદર્યને શ્રદ્ધા માટે નદિ ? પરંતુ એ વાત તો સ્પષ્ટ છે કે ચૂદર્યજનમાં ત્યાગ એ અપવાદ છે. એ ચૂદર્યજનમા દુઃસાચ છે તેજ ત્યાગ સાચી સંપુતમાં મુખ્ય છે અને વિશેષતર છે. આથી ચૂદર્ય કરતાં ત્યાગી મુક્તિને અને

મહેશ્વરીથી મુક્તિ મેળવી શકે ! વાસ્તવિક રીતે તો જ્ઞેનદર્શન માને છે કે ત્યાજ્ય એજ મુક્તિનું અનુપમ સાધન છે. પણ એ શ્રદ્ધાવાસમાં હો કે સાધુશ્રવનમાં હો !

દેવતાં નિવાસ સ્થાનો કેવાં હોય છે તે વર્ણવે છે.

[૨૬] અત્યંત ઉત્તમ, વિશેષ કરીને મોક્ષ પ્રમાડનારાં (આકર્ષક) અનુક્રમે અધિકાધિક દિગ્ગાન્તિવાળાં અને યગ્નસ્વી સ્થાનો કે જે બધાં ઉચ્ચ પ્રકારના દેવોથી વિભૂષિત છે.

ત્યાં વિરાજમાન દેવો કેવા હોય છે તે ખતાવે છે.

[૨૭] ત્યાં રહેનારા દેવો પણ દીર્ઘ આયુષ્યવાળા, ખૂબ સમૃદ્ધિવાળા, ધન્ય પ્રમાણે રૂપ ધારણ કરનારા, શક્તિવાળા, વળી સૂર્ય-સમાન કાન્તિવાળા, અને જાણે દમણાંજ ઉત્પત્ત થયા ન હોય ! તેવા દેદીપ્યમાન હોય છે.

[૨૮] જે સંસારની આસક્તિથી નિવૃત્ત થઈને સંયમ તથા તપશ્ચર્યાનું સેવન કરે છે તે મિશ્રુઓ હો કે ગૃહસ્થો હો, અવસ્ય તે (ઉપર કહેલાં) સ્થાનોમાં જાય છે.

[૨૯] સ્વાયા પૂજનીય, જલચારી (ગિતેન્દ્રિય) અને સંયમીઓનું (જ્ઞાતાન્ત) સાંભળીને શીક્ષવાન અને બ્રહ્મચરી (શાસ્ત્રને યથાર્થ જાણનાર) મરણાન્તકાળે ત્રાસ પામતા નથી.

[૩૦] પ્રજાવાન પુરુષ દયાધર્મ તેમજ કામાચરે (બાહ્યપણિત મરણનો) તોલ કરી તેમાં વિશેષ ધ્યાન આપીને અર્થાત્ તે પ્રકારની ઉત્તમ આત્મરિશ્તિએ પદોંગીને વિશેષ પ્રસન્ન થાય (જીવનગુપ્તી).

[૩૧] અને ત્યારબાદ મૃત્યુ નશ્વક આવે ત્યારે શ્રદ્ધાશ્રુ સાધક ઉત્તમ એવા ગુરુની પાસે જઈને લોમહર્ષિને (દેદ મહર્ષિને) દર દર અને દેદના વિશેષની આકાંક્ષા રાખે.

નોંધા—એ લખનન પામળી વાદી નાજુ દોષ મેળ અંતરો
મુનુને આનંદથી ખેલે છે.

[૩૨] આ તે મનિ માગ પ્રાપ્ત થયે (મુનુ વખતે) પ્રાપ્ત થયે
મગનો દુઃ ક્રોને વળ પ્રાપ્તનાં મગમ મગનુ દેખી જોયી
અવરન મગનુ પામે છે.

નોંધા—તે સમાપ્ત મગનુ વળ પ્રાપ્તનાં દોષ છે. (૧) મગપ્રત્યાજ્ઞાન
મગનુ (મુનુ વખતે આદાર, પાળી, સ્વાદ્ય કે અથ ૧૬૧મ પ્રાપ્તની
વસ્તુ ન લેવી તે) (૨) દમિત મગનુ (આમા આર પ્રાપ્તના આદારના
પચ્ચક્રાનુ ઉપરાંત અગ્નિની વળ મગનુ આપવાની દોષ છે) (૩)
પાદોપમગનુ (કપિલી દાનની સાધનાની આદ્ય અંતર પામે
અગ્નિ નીકળી નવ ત્યામુખી વાદી રહેવું તે)

અંતરો રીને વળ પ્રાપ્તના સમાપ્ત (પદિત) મગનુ દોષ છે.

આ પ્રમાણે કહે છે.

આમ આમામગનુ નાજુ પાચમુ અધ્યવન મમાપ થયું.

સુદ્ધક નિર્ગ્રંથ

અનાચારી વિશ્વચોનું અધ્યયન

૬

અજ્ઞાન કે અવિદ્યા એજ સંસારનું મૂળ છે. તે કેવળ શાસ્ત્ર બાણેથી કે વાણીદ્વારા મોક્ષની વાતો કરવાથી નાશ થઈ શકે નહિ. અજ્ઞાનને નિવારવા તો કઠણમાં કઠણ પુરુષાર્થ અને વિવેક કરવો જોઈએ. આ જન્મમાં મળેલાં સાધનો તેવાં કે ધન, પરિવાર આદિનો મોહ પણ સદા જ રીતે છૂટી શકે તો નથી તેનાથી આસક્તિ દઢાવવા પણ કઠિનમાં કઠિન તપશ્ચર્યાઓ કરવી પડે છે તો જન્મોજન્મથી વારસામાં મળેલા અને જીવનના અણુએ અણુના સંસ્કારમાં જડાએલા અજ્ઞાનને નિવારવા કેટલો પ્રયત્ન કરવો પડે તે સ્પષ્ટ વસ્તુ છે.

માત્ર વેદા પરિવર્તનથી વિકાસ ન થઈ શકે. વેદા પરિવર્તનની સાથે હૃદયનું પરિવર્તન જોઈએ. આચીજ જૈનદર્શન જ્ઞાન અને ક્રિયા (વર્તન)નું સાદચર્ય સ્વીકારે છે.

ભગવાન બોલ્યા:—

- [૧] જેટલા અજ્ઞાની પુરુષો છે તે બધા દુઃખને ઉત્પન્ન કરનારા છે (દુઃખી છે). તે મૂઠ પુરુષો બહુવાર અનંત એવા સંસારને વિષે નષ્ટ માય છે. (દુઃખ પામે છે).

નોંધ:—અજ્ઞાનથી મહુપ્પ સ્વર્ગ દુઃખી તો થાયજ છે અને પાડોશીને પણ દુઃખકર નીવડે છે.

[૨] માટે જાની પુરુષ બહુ જન્મોની જાગના માર્ગને સમજીને [નજીને] પોતાનાજ આત્મા વડે સ્વયને શોધે. [સત્ય શોધવાનું પહેલું નાથન મૈત્રી છે માટે] અને પ્રાણીમાત્ર સાથે વિરભાવ રથાપે.

[૩] સ્ત્રી, પુત્રો, પૌત્રો, માતા પિતા બાઈઓ અને પુત્રપૃથ્વી પોતાના કર્મથી પીડાતા એવા તને શરણુ આપવા માટે સેગ-માત્ર સમર્થ નથી.

[૪] સમ્યક દર્શનવાળા પુરુષ પોતાની (શુદ્ધ દૃષ્ટિથી) બુદ્ધિથી આ વ્યતને વિચારથી અને પૂર્વ પરિચયની આકાંક્ષા ન રાખવી. આમક્ષિ અને રનેદને તો છેલ્લીજ નાખવા જોઈએ.

નોંધ—શરણુ દર્શન એટલે આત્મજ્ઞાન. આસક્તિ અને શમ દર બંને બધા તેમ તેમ આત્મદર્શન થાય. અહીં એમવેલ એમણનું રમરણ ન આવવા રેવું અર્થાત્ બ્રહ્મતિ રાખવી એ બતાવેલ છે.

[૫] માય, ધોષ ઇત્યાદિ પશુધનને, મલ્લિકુડંતોને તથા કામ ચાકરો વગેરે મર્ચને તુ છેડી દેખને કામરથી (ઇચ્છા પ્રમાણે) રૂપ ધારણ કરનાર) દેવ ઘર્ષ રાકીસ. (અંતઃકરણથી આ પ્રમાણે વિચારવું).

[૬] તેવીજ રીતે રથાવર કે જન્મમ ક્રોધ પ્રકાશની મિત્રન (ધન) ધાન્ય કે અન્નકામ કર્મોના પરિણામે પીડાવાને કુન્નથી મૂકાદય માટે સક્ષિતમાન નથી તેમ મમરે.

[૭] પોતાની માફકજ નર્વ નયજે નર્વન જોઈને અર્થાત્ પોતાની માફક અન્ય જીવોને પણ પોતાના પ્રાણ વ્યાસ છે તેમ જાણીને બધા અને રેચા વિરમેજા આત્મજ્ઞાન ક્રોધપણ પ્રાણી-ભોના પ્રાણને ન દાન.

નોંધ—અવ એ કુરુણાથીજ જન્મે છે. એટલે મનુષ્ય કુર તેટલોજ અવિદ્ય બદલેલ. પેર એ સદગુણથી સાક્ષી છે. આ બે બાંધોથી વિરભાવ એ જ મરેડવે પ્રવે પ્રમાણ નથા કરે. પોતાની રૂપમાથી દરેક જીવે સદે રેડે તે પ્રાણીનાવ પર સદગ પ્રેમ રહે.

[૮] મેઘાની આગા મિત્રાણ કહેજણ કેવુ ને નરકનિર્મલ તા
જાન્યે હે એમ ખાનીને આગનું વડનું જણુ આગા વચકે કેવું
નહિ બિગ્ગે ખેવાની દરિયાના નિચદ દરિને ખેવાના વાગજ
(મીઠુ મૃતીથી) કેવેજ આગેજુ આગનજા અદાજુ કરવું.

નોંધ:—આગની આગવા સદાજા આટે જણુ છે કેવુ આગ મેઘા
કે પુરુષાઈ મીઠે ને દરજુ વિવેકજાઈ સદાજા નીનિના અંધ દરી છે
અદ દરિજુ દેવું ને જણુ આગનજા સદાજા.

[૯] આદો દેવજાક ના અંબજા ખાને છે કે જાણકર્મ છેડવા મિત્રાણ
જણુ આગંધખંને જાળીનેજા અર્થદુઃખાથી ખુલ્લુ થયાજ છે,
(ને વરજુ ઉચિત નથી).

નોંધ:—આ મેઘાકર્મ દાન કરતાં વર્તનની અધિકત્વા જાણી છે. વર્તન
ન દોષ ને જાણી નિર્મલ.

[૧૦] જાંબ અને મેઘાની વાતો કરવાસા કરેવા છતાં કરતા નથી
તે માત્ર વાણીની બદાદરીથી પોતાના આત્માને આશ્વાસનજ
આપે છે.

[૧૧] જુદી જુદી જાનની (વિચિત્ર) જાણાઓ સરખાજ થતી નથી.
તો વિદ્યાનું અનુસારન જણુ ક્યાંથી સરખાજન થાય! પાપ
કર્મોથી પકડાયેલા મૃખોઓ નહિ જાણવા છતાં પોતાને પંડિત
માનવાસા દોષ છે.

[૧૨] જે દેવજાક બાલજીવો (અજ્ઞાની) સરીરમાં, સરીરના વર્ણ
અને સૌંદર્યમાં સર્વપ્રકારે એટલે મન, વચન અને કાયાથી
આસક્ત દોષ છે તે સૌ દુઃખનાજ બોગી અને છે.

[૧૩] તેઓ અનંત એવા 'આ સંસારમાં લાભે માર્ગે પડે છે
(સંસારચક્રમાં ખૂજ ભમે છે). આટે બધી બાલુથી મેઘાંતપા-
સીને મુનિ અપ્રમત થઈનેજ વિચરે.

[૧૪] જાનસૂખને આગળ કરીને દરો પણ કરાં ન કરે. માત્ર પૂર્વે થયેલા (અગિય) કર્મનાં કાળને માટેજ આ દેવો મદુપયોગ કરે.

નોંધ:—સરીર, ધન, સ્વજન આદિ સામગ્રી મુજબ નહીં પણ રેણુ છે. તેનો મદુપયોગ કરવાથીજ મુજબ મળે. તેનો લાવસામાં જીવન ખર્ચ તેા બધુનું ગુમાવે.

[૧૫] કર્મનાં મુળ કારણો (ખીજ) નો વિવેક કરીને (વિચાર કરીને) અવસર (યોગ્યતા) જોઈને મધ્યમી જાને. (મધ્યમી બન્યા પછી) નિર્દોષ બોજાન અને પાણીને પાણી માપથી પ્રદણ કરે.

નોંધ:—યોગ્યતા વિના સંવત્ર ન દેખાઈ અવસર જોનાર એ વિરોધી લીધુ છે. તેમજ ત્યાગ અને તપ વિના પૂર્વ કર્મોનો ફળ અસંતપિત છે માટે ત્યાગને અનિવાર્ય બતાવ્યા છે.

[૧૬] ત્યાગીએ લેશ માત્ર પાણી નાંખદ ન કરવો. જેમ પડી પાખને સાથે લઈને જ દૂર છે તેમ મુનિ પાણી (સર્વ વસ્તુ પરથી) નિરપેક્ષ (મમત્વરહિત) થઈ વિચરે.

[૧૭] લગ્નતથા (સંવેશની લાજ ધરાવનાર) અને પ્રદણ કરવામાં પણ મર્યાદા રાખનાર બિશુ ગામ, નગર ઇત્યાદિ રથજે, બધેન રહિત (નિરાસક) થઈ વિચરે. અને પ્રમાદીઓમાં (એટલે મૂઢરશીના સંસર્ગમાં રહેવા જતાં) પણ અપ્રમાત રહી બિજાની મહેવળમાં (શોધ) કરે.

“એ પ્રમાણે તે અનુત્તરજ્ઞાની અને અનુસર દર્શનધારી અર્હંત પ્રજ્ઞ ગાનપુત્ર મદાવીર વિસાલી નગરોમાં આ પ્રમાણે વ્યાખ્યાન કરતા હતા.” (એમ) જાણ્યાઓને મુધમરવાઓએ કહ્યું:—

એ પ્રમાણે કરું હું.

એવી રીતે શુદ્ધક નિર્વેચ સંબંધીનું હું અધ્યયન અમાત્ર થયું.

એલક

—૧૮૪—

બકરાનું અધ્યયન

૭

ભોગમાં તુલિ નથી : જડમાં કયાંય સુખ નથી.

ભોગોમાં જેટલી આસક્તિ તેટલુંજ આત્માથી દૂર રહેવાય. આત્માથી દૂર રહેવાય તેટલો દુઃખમોનો પુજ લેજો થાય અને તેના પરિણામે અધોગતિમાં જવું પડે. માટે મનુષ્યજાવને સ્વાર્થક કરવો એજ આપણું પરમ કર્તવ્ય છે.

- [૧] જેમ અતિથિ (મહેમાન) ને ઉદેશીને (માટે) કાંઈ માણસ પોતાને આંગણે બકરાને પાળી ચોખા અને જવ આપી પોખ્યા કરે,
- [૨] ત્યારપછી તે હટપુટ, મોટા પેટવાળો, જાડો, બાકું મેદવાળો (ધર્મ ખૂબ ખુશ થાય) અને વિપુલ દેહવાળો અને ત્યારે જાણે અનિયંત્રી વાટજ ન જોતો હોય ! (તેમ મદમાતો કરે.)
- [૩] ત્યાંસુધી એ પરાણો ઘેર આવે નહિ ત્યાંસુધીજ તે ખિચારો છત્રી શકવાનો છે. પણ ત્યારે અતિથિ ઘેર આવે ત્યારે (ધરના બધા માણસો અને પરાણાઓ) (તેનું) માથું કાપીને (વધ કરીને) તેને ખાઈ જાય છે. (મૃત્યુવશ થાય છે.)
- [૪] ખરેખર તે બકરો જેમ પરાણને માટેજ (પુટ કરાય છે) રખાય છે. તેમ અધર્મી-બાલશ્ચર પણ (દૂર કર્યો કરી) નરકનું આયુષ્ય બાધવા માટેજ કામઝોઝો વડે ખાપોથી પોપાય છે.

નોંધા—એમ બધાની જાણ થઈ ગઈ હતી મને મ. ૧ છે તેમ જો ૧
 જરૂરી થયે તો માત્ર ૧૫૦૦ રૂબા માત્રે તે છે પણ અર્થગી
 ને જરૂર પડે તો મદદરૂપી થઈ છે. બન રહેવાનું માનેજ રૂબ
 આ મવાર ૨૫૦૦ નોંધ ૨

નરકને માથે આસજીવ કયા રોગોથી ધરાવેલા
 દોષ છે તે રોગો જાણો છે.

[૫] તાત્કાલ, વિના જાણના, નામના ગાંધી કરનાર
 (બદાનરીયા) ગાંધીની જગ્યા તરીકે મનાર, માણી,
 અમરનું ખાનાર, માં તથા

[૬] ગાંધીના આમજન, દિવસવાર, મદદરૂપી, મદદરૂપી, દાર
 અને મામોની મલક, પગે પીઠ આપનાર, (પાપમાં તોંપો
 પરિવ્રજ) પાપી.

નોંધા—જમ, મન, તાક, રૂપમાં અને મગ્ન દિવાદિ દિવસના વિષ
 થમા અસજ દોષ તે દિવસ લોકોથી કહેવાય તે મદદરૂપી એટલે મદદ
 (સ્વાર્થ) દિવસ, મદદ પરિવ્રજી એટલે અત્યંત (રૂપવાર) આસજિમાન,

[૭] બકમનું માલ મેટી મોગા કરી ખાનાર (બકરા વગેરે પશુઓને
 ખાઈવનાર), મોટી કાદવાંગે તથા અપદ્યખાને શરીરમાં
 લોહીને જમાવનાર એવો અધર્મી જીવ, જેમ બકરો અનિચિતી
 વાટ જુએ છે તેમ ત નરકમતિના આવુધની વાટ જુએ છે
 (નરકમતિ પામે છે.)

[૮] મજનનાં આસન, શ્યાઓ, સવારીઓ (ગાડી, ઘોડા વગેરે)
 ધન તથા કામ જોગ્યોને (લખવાર) જોગવીને, કુપધી મેગ
 ધન તથા જાડુ કર્મમેલને એકો કરીને,

[૯] આવી રીતે કર્મોથી બારે થયેલા જીવામાં વર્તમાનકા
 મરમૂલ રહી, જેમ બકરો અનિચિ આધ્યે તે રિયતિમ
 કરે છે તેમ મૂલ્યકાએ અત્યંત શોક કરે છે.

નોંધ:-પ્રત્યુપનિષદપદ્ય સ્વરૂપે, જ્યાં ॥ શ્લોક ૧ ને પરિજ્ઞાન નહિ વિચારનાર છે. મર્ચના આશંખમાં જે પરિજ્ઞાન ન વિચારે તે પાત્કારી બુદ્ધિ પરનાથ છે. પરંતુ પાત્કારીને પરિજ્ઞાન દ્વારા નિર્ણય છે.

[૧૦] તેમજ એવા ધોર દર્શકો આશુપ્તને અને આ દેહને ઠાડી કમંધી પરનાં થકને આશુરી દિશાને પામે છે. અથવા તે નરકમાં આપ્યા જાય છે.

નોંધ:-તેમજ તેનું અનુરૂપિતિ દિશા નરકમાં તે દેહને પ્રતિબિંબ આપા અત્યંત દિશાને માટે માને છે.

[૧૧] જેમ કાળી કાઠીને માટે એક મનુષ્ય દાગરો મોના મદોરો દારી ગયો અને એક (રાગમુક્ત) રાગ અપચ્ચ એવા આત્મ દળને આર્ષને રાગ દારી ગયો, (તેમ માનવજન દારી મન્ય છે.)

નોંધ:-આ જન્મે સાક્ષોક્ત દર્શિતા છે. તાત્પર્ય એ છે કે કલમ એવા આત્મસ્થાને કે જેનાં મૂલ્ય ન થઈ શકે તે કાઠીને પરસ્પર એટલે જડજન્ય કામભોગો જે દર્શિ છે તે કાળી કાઠી માટે મુલ્ય ગુમાવે છે. રાગથી મુક્ત કરેલ વેલે રાગને પર્ય પાળવા માટે આંખાતું ફળ આપાની મના દરી દરી છતાં જૂલથી (રસાસક્તિથી) આર્ષને તેણે એક સદ્ગુણ દવાદ માટે પોતાનો પ્રાણ ગુમાવ્યો. તેજ રીતે સંસારભોગી ધોડી જૂલથી આત્મિક જીવન વેદથી સંસાર પરિશ્રમમાં પડે છે.

હવે દેવગતિના ભોગો સાથે મનુષ્યના ભોગોની તુલના કરે છે.

[૧૨] એ પ્રમાણે મનુષ્ય સંજ્ઞાના કામો દેવકામોની પાસે તુલ્ય છે. દેવકામો (મનુષ્યના ભોગો કરતાં) સદસગણા અને આયુષ્ય-પર્યંત દિવ્યસ્વરૂપમાં રહે છે.

[૧૩] તે દેવોની સ્થિતિ પણ અમર્યાદિત (અનેક વર્ષોની સંજ્ઞાથી પણ વધુ) કાળની હોય છે. આ બધું જાણવા છતાં સો (૧૦૦) થી પણ ઓછાં વર્ષની (મનુષ્યની) આયુષ્યસ્થિતિમાં (પણ) કુદ જુદિવાળા પુરુષો વિપયમાર્ગમાં દસાર્ધ જાય છે.

[૨૦] આવી લિનલિન પ્રકારની શિક્ષાઓ દ્વારા જે પુરુષો મૃદસ્થા-
શ્રમમાં રહીને પણ જો સદાચારી રહે તો તે અવસ્થા મૌખ્ય
એવી મનુષ્ય યોનિને પામે છે. કારણકે ખરેખર પ્રાણીઓ
કર્મનું ફળ અચૂક ભોગવનારાં હોય છે.

નોંધ:—કર્મવશાત્ જીવોની કૃત્ય કે નીચ ગતિ થતી હોય છે.

[૨૧] જેઓની વિપુલ શિક્ષા છે (મદા જાની છે) તેઓ પોતાની
મુઠીને ઓળંગી જઈ (મનુષ્ય ધર્મથી આગળ વધી), શીલ-
વાન અને વિશેષ સદાચારી થઈ અને અદીન (તિગ્રસ્થી) બની
દેવપણાને પામે છે.

નોંધ:—મનુષ્યે મનુષ્યધર્મ સાચવવો તે તો સામાન્ય કર્તવ્ય છે
ત્યાંમુધી તો પોતાની મુઠી જળવી ગણાય. પરંતુ મનુષ્યધર્મ કરતાં
આગળ વધે અર્થાત્ વિશ્વધર્મમાં પ્રવેશે ત્યારે વિશેષતા ગણાય.

[૨૨] એ પ્રકારે ભિન્ન અદીનતા અને અનાસક્તિને જાળીને (વિચા-
રીને) સામાટે આવું ન જીને (પામે) અને જીતીને શાંતિનું
અવેદન (અનુભવ) શા માટે ન કરે ?

નોંધ:—કપરની સુદૃઢ ગાતને સાધક વધ શા માટે ન આશ્ચર્ય ?

[૨૩] દામડાની ટોચ પર રહેલું જળાગ્નિનું સમુદ્રની માથે શી રીતે
સરખાવાય ? તેજ રીતે દેવોના બોધો આગળ મનુષ્યના બોધોનું
પણ સમજી લેવું પડે.

[૨૪] જો આ દામડાની ટોચના જળાગ્નિનું જેવા અગ્નિ દામડાઓ
છે તો દીર્ઘ થતા ટુંકા આયુષ્ય કાળમાં સામાટે (ક્યા દેવને
સામે) દરપણું માર્ગને ન જાણવો ?

[૨૫] અદી દામડાની અનિજન (દામાનકન) ચર્ચાને મુઠી (અ-
તોષનિ) દબાવ છે અને તેવો પુરુષ ન્યાય (નોંધ) માર્ગને
મોંઘાળ્યા છતાં ત્યાંથી પતિત થાય છે.

નોંધ:- કામ કે ભય નહીં અને અજ્ઞાનને કારણે જે જે
માવપ ૧૬૧

[૨૦] "ક.મં.તે.મી નિગમ મનવાની આ-મોખતિ દર્શાવી નથી.
જાહે અપરિવર દત્ત ન્યાગી ને હેર ગાગર અને જે. જે
પ્રમાણ મ ન્યાગી ને."

[૨૧] તેવો જીવ, જ્યાં જાંદિ જાનિ, જાનિ, આપુણ તથા કિતમ સુખ
દેવ છે ત્યાં જાંદ મનુષ્ય તથા જાનાવગળામાં જાંદ કિતમ થાય ને
દવે જારવણી કરે છે.

[૨૨] જાગરુનુ આપણુ જુઓ ને જામને છેડી, આમને અંગીકર
કરીને અર્થાંત અર્થમાં જાનીને નરકમાં કિતમ થાય છે.

[૨૩] દવે માત્રમને અનુમત્તાગ ધીરુકરુનુ ધીરપાત્રુ જુઓ. કે જે
મર્મિંદ થાય, અર્થમાંથી કે જે રદીને હેરમનિમા કિતમ
થાય છે.

[૩૦] જાનિમુનિ આ પ્રમાણે જાણનાર તથા અજાણનારની પુણના
કરીને જાણનારને ત્યાગી અજાણનારને મેવે.

નોંધ:- જાણનાર કે જે અજાણતા કે મૂર્ખતા સુચક નથી. બધા
જાણનાર અજાણનાર પણ સુચન કરે છે.

જે પ્રમાણે કહે છે.

એમ એવક સંબંધીનું માન્યું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

કાપિલક

કપિલમુનિનું અદ્યયન

૮

મન એજ બંધ અને ઘોસનું કારણ છે. મનને દુષ્કર્મે બંધન કરે છે અને મનની નિર્મળતા મુગ્ધતા જગાડે છે ચિત્તનું અનિયંત્રિતપણું કયાંમુધી ધસી જાય છે! અને અંતઃકર્માત્માને એકજ અવાજ લક્ષ્ય આપવાથી કેવી રીતે અધઃપતનમાંથી બચાવી લે છે? “કપિલ મુનીશ્વર કે જે આખરે અનંત મુખ પામી સુકૃત થયા છે તેના પૂર્વજીવનમાંથી” તેના મૂર્તિમાન બોધપાઠ અહીં મળી શકે છે

કપિલ કૌશાળી નગરીમાં વસેલા એક ઉત્તમ એવા બ્રાહ્મણકુળમાં જન્મ્યા હતા. યુવાન વયમાં માતાની આજ્ઞાથી માવરતી નગરીમાં આવી એક દિગ્ગજ પંડિતને ત્યાં વિદ્યાભ્યાસ માટે લાગી પડ્યા હતા. યૌવન વય એક પ્રકારનો નીસો છે, એ નીસાને વશ થઈ કેક યુવાનો માર્ગને ભૂલી જાય છે.

કપિલ પોતાનો માર્ગ ચૂકયા. વિષયોની પ્રબળ વાસના લાગી. વિષયોની આસક્તિથી સ્ત્રીસંગનો નાદ લાગ્યો. સ્ત્રીસંગની તીવ્રતર લાલસાએ પાત્ર કુપાત્રને પારખવા ન દીધું. અને એ કૃત્રિમ દેનેહના ગર્ભમાં રહેલી વિષયની ઝેરી વાસનાને પોષનાર તેવુંજ એક સમાન પાત્ર સોધી લીધું અને સંસાર વિલાસી છવોને સર્વોત્તમ લાગતા એવા કામભોગોને ભોગવવા લાગ્યા. વારંવાર ભોગવવા છતાં તેને જે રસની પિપાસા છે તે સંપડતો નથી. અને

તેમ નેમ અજ્ઞાનતાથી વિવશ થઈ અધઃગતનની ખાડમાં નીચેને નીચે તે પતડાતો જાય છે.

એકદા લક્ષ્મી અને કાધનોથી હીન અને દીન બનેલા તે પાત્રીની પ્રેરણાથી મહારાજના કર્મકારમાં (પ્રતિદિન પ્રાતઃકાલમાં મધ્યમ આવનારને એના મહેરોરે આપવાનું પ્રત છે) જવા ગઈના છેવટા પ્રહરે નીકળે છે. ત્યાં ચોર ધારી રાત પુરોવા વડે પકડાય છે. ત્યાંથી મહારાજની અનુકંપા વડે છૂટે થાય છે, અને મહારાજ તેના પર પ્રચ્છન્ન થઈ ઈચ્છા મુજબ વરદાન માગવાનું કહે છે.

કાંઈક વિચારમાં પડે છે 'આ માણું તે માણું' તેની સાડમા એકસેથી તૂટે થતી નથી. આખરે આણું રાત્રી માગવા તેનું મન લલચાય છે. અને તેનું તે વચન બહાર કાઢવા જાય છે. તેમ જાણે અજ્ઞાનકર્તા અંતઃકરણની અવાજ આવે છે કે રાત્રી મેળવ્યા પછી પણ તુમિ ક્યાં હતી ?

કપિતનું હૃદય કફટિક જેવું નિર્મળ હતું. તેમ એકાએક કપિતનો વિચારવેચ થતી જાય છે. કોયોમાં ક્યાંય તુમિજ નથી. સાતમાના પરિણામે બે મામા (મુવજીના સિલો) માટે આવેકો ૫ રાત્રી માગવા તત્પર થયા છતાં તેમાં પણ તુમિ ક્યાં ?

આખરે બે પૂર્વધોગીઓના પૂર્વ સંસ્કારો જાગૃત થઈ ગયા. સાચા મુખનો માર્ગ સમજાયો. અને તેમ થયે તેણે મો કઈ બહારની નજારી મિત્રગતો મોડ જાણવામાં ત્યાગી દીધો. બે મામાની પક્ષ જરૂર તેને લાગી નહિ. મહારાજ અને સૌને વિદિમગ કરી મૂક્યા અને પાતાના અંતઃકરણને જાગૃત કરી દીધું.

નનાય ગમાન મુખ નથી. તુમ્હા એજ દુઃખની જનની છે. તુમ્હા ગમાવવાથી ને કપિતનાં અનેક આવરણો દાય થયાં. તેનું અંતઃકરણ સફટિત થયું. જનરેતરે જનમ ચિંતનના પરિણામે અવધરૂપ કયાં કયાં ઉત્તરવને પાડેલા.

- [૧] અનિત્ય, અસ્થિર અને દુઃખથી ભરેલા સંસારમાં શું કરું હર્મ કરું ? કે જેથી દુર્મનિ ન પામું. (ક્રામ તિત્તારુએ પૃથ્વી.)
- [૨] પદેલાંની આસક્તિને છોડી દેખે કેઈ રથએ રાગજનન ન કરનાં (મૂકી દેતાં દેતાં), વિપ્રોથી સાચ વિરક્ત થાય તો દોષો અને મદાદોષોથી પણ બિહુ મૂકાઈ જાય છે.
- [૩] યજ્ઞ સંપૂર્ણ જ્ઞાન અને દર્શનવાળા તથા મર્વં જીવોનું દિત અને દયાળુ ચિંતવનારા વીતમોદ મુનિયર મદાવીર પણ જીવોની મુક્તિ માટે આ પ્રમાણે કહે છે.
- [૪] સર્વ પ્રકારની ગ્રંથીઓ (આસક્તિ) તથા કસદ (કલેશ-ચિત્ત) ને બિહુએ છોડી દેવા. સર્વ કામ સમયોને (ભોગોને) જોવા છતાં સાધ્ય એવો માધક લેપાતો નથી.
- [૫] પણ ભોગરૂપ આગિય (ભોમ્મ વસ્તુ)ના દોષોથી કહુવિત, દિતકારી માર્ગ અને મુમુક્ષુ જીવિથી વિમુખ એવો બ્રાહ્મ, મંદ અને મદ જીવાતમા બળખામાં માખીની માદક (સંસારમાં) અંધાઈ જાય છે.
- [૬] અધીર (આસક્ત) પુરોથી તો આ કામભોગે ખરેખર દુઃખ કરીને તળાય છે. મુખેથી ન્યાળય નથી. જે સદાચારી સાધુઓ વેચ છે તેજ દુસ્તર એવા આ સંસારને તરી જાય છે.
- [૭] કેટલાક દુષ્ટ અને અજ્ઞાની વિહુકો એમ કહેતા હોય છે કે પ્રાણીવધ થાય તેમાં શું ? આમ કહેનારા મૂંગલા (આસક્ત) અને મદજીવિવાળા અજ્ઞાનીઓ, પાપી કષ્ટિઓ વડે કરીને નરકમાં જાય છે.

નોંધ:—નાઈ જીભંઓ (અન્ય માણસો) પ્રાણીઓનો વધ કરી આદાર રૂપભવે તો તે પણ સાધુજને આદર્ય છે.

“ખરેખર પ્રાણીય કરનો તો શું! પણ તેને અનુભવે
આપતા પણ કરી મરું કુ જાણી ને જીવ છડી મકનો નથી”
ને આગ પોંચે માગ્ય ધમની નિરૂપણ કરી છે તે ન્યાયે
આ પ્રમાણે રૂપાવેલું છે.

નોંધ:—૧૬ પણ મન, વાદ કે દર્શનમાં અદિસાત્ત સિવાય ધર્મ
પાળી નથી જેનદર્શન અદિસાત્ત જૂન જૂની સમાવેશના કરે છે. તે કહે
કે વધે બીજાને કુજ ન હો તેવામાત્ર અદિસાત્ત મમાપ્ય થવી નથી
પરંતુ ૧૬ પણ દિસાના કાલને કલેશના ન મળે તેવા વિવેક ચમત્તો ને
અદિસા છે.

[૬] જે પ્રાણીનો અનિપાત (ધાન) ન કરે તે મજિતિ ધુન્ન, અને
સર્વજ્ઞોનું રક્ષણ કરનાર (અદિસાત્ત) કહેવાય છે. આવો જન-
વાધી રથજમાધી પાણીની ધોડે તેમનું પાપકર્મ નીકળી જાય
માટે છે.

નોંધ:—જેનદર્શનમાં પાંચ સમિતિઓ છે. તેમાં આદ્ય, બધ
ચોધન, વ્યવસ્થા વધા પ્રતિષ્ઠાપન (નિશ્ચયિત વધે તે કહે સ્વતે મુકી)
નિધિનો સમાવેશ થાય છે.

[૧૦] જનનમાં વ્યાપ્ત થયેલા ત્રસ (હાસના માલના) અને સ્વાસ્થ
(રિધર રહેલા) જીવો પર મન, વચન અને કાયાધી દંડ ન
આરંભવો.

નોંધ:—સક્રમ કે રચૂન જીવોની દિસા, મન, વાણી કે વર્તનથી
નજ કરવી.

[૧૧] શુદ્ધ જિજ્ઞાસે જાણીને તેમાંજ નિમિત્ત પોતાના આત્માને રક્ષાપે.
સંવચનાત્ત માટે મામ (કાગીઆ) પ્રમાણે (મર્માદા પૂર્વક)
જિજ્ઞાસા કરે અને રસમાં આલસ્ય ન થાય.

[૧૨] નિમિત્ત શુદ્ધિના વધેલા દંડા અલગને, જુના અલગ માક-
ળા, યુવ, સાધવો કે (પુત્રાક) જવ આદિના જુનાનું પણ
ભેજન કરે છે.

નોંધ:—માત્ર સંવત્સરા દેવધીન તેનું શરીર દેવ છે. અને શરીર
દેવતાના માટે આધાર સેવાનો દેવ છે.

જે વિદ્યાદ્વારા પતન થવાનો લાયક છે તે જન્માવે છે.

[૧૩] જેઓ લક્ષ્મીવિદ્યા (શરીરનાં કાષ્ટપણ ચિદ્વેદનાથી પ્રકૃતિ ભળી
સેવાનું ચાત્ર), સ્વપ્ન ચાત્ર અને અંગવિદ્યા (અંગ ઉપગ્રાથી
પ્રકૃતિ ભળી સેવાનું ચાત્ર)નો ઉપયોગ કરે છે, તે સાધુઓ નથી
કહેવાના. એ પ્રમાણે આચાર્યોએ દર્શાવ્યું છે.

[૧૪] (સંયમ મદ્ય કયો પછી) જેઓ પોતાના જીવનને નયમમાં
ન રાખતાં સમાધી યોગથી બદલાય છે. તેઓ કામ ભોગોમાં
આસક્ત થઈને (કુકર્મો કરી) આશુરી દેવમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

[૧૫] વળી ત્યાંથી (આશુરી ગતિમાંથી) પણ કરીને સંસાર ચક્રમાં
ખૂબ અટક કયો કરે છે. અને બહુ કર્મના લેપથી લેપાયેલા
તેઓને સમ્યક્ત્વ (સદ્ભોધ) થવું અત્યંત દુર્લભ છે.

માટે સુન્દર રાહ દર્શાવે છે.

[૧૬] કોઈ આ આખા લોકને (લોકસમૃદ્ધિને) એકજ વ્યક્તિને
ઉપયોગ અર્થે આપી દે. છતાં તેનાથી પણ તે સંતુષ્ટ ન થાય.
કારણકે આ આત્મા (અદિરાત્મા-કર્મવાચથી જન્માયેલો જીવ)
દુઃખે કરીને પૂરાય તેવો છે. (સદાય અસંતુષ્ટ રહે છે.)

[૧૭] જેમ લાલ થતો ત્યજ તેમ લોભ થાય. લાલથી લોભ વધતો
ભય છે. એ માસા (જુના વખતના સિક્કાનું નામ છે) માટે
કરેલું કાર્ય કરોડોથી પણ પૂરું ન થયું.

નોંધ:—જેમ જેમ મજાનું આવે છે તેમ તેમ વૃષ્ટિ કેવી રીતે વધે
જ તેનું ઉપર આપેલું અંગ્રહણ ચિત્રણ છે

[૧૮] જેનું અનેક પુરુષોમાં ચિત્ત છે એવી, હિલન જાતીવાળી
(રતનોવાળી) અને રાક્ષસી જેવી સ્ત્રીઓમાં આસક્ત થવું

१. १० ३ २० ५२ ६३ ७४ ८५ ९६ १०७ ११८ १२९ १४० १५१ १६२ १७३ १८४ १९५ २०६ २१७ २२८ २३९ २५० २६१ २७२ २८३ २९४ ३०५ ३१६ ३२७ ३३८ ३४९ ३६० ३७१ ३८२ ३९३ ४०४ ४१५ ४२६ ४३७ ४४८ ४५९ ४७० ४८१ ४९२ ५०३ ५१४ ५२५ ५३६ ५४७ ५५८ ५६९ ५८० ५९१ ६०२ ६१३ ६२४ ६३५ ६४६ ६५७ ६६८ ६७९ ६९० ७०१ ७१२ ७२३ ७३४ ७४५ ७५६ ७६७ ७७८ ७८९ ८०० ८११ ८२२ ८३३ ८४४ ८५५ ८६६ ८७७ ८८८ ८९९ ९०० ९११ ९२२ ९३३ ९४४ ९५५ ९६६ ९७७ ९८८ ९९९ १०००

મેંદર ને રૂપા કે હમણી જાનિની કોભાના સંબંધનો આ પોતે
 સેન્દ્રી રીતે પુકાત કોભાના નીચાપાત્ર ને જ રીતે કોભાને પુકોપા
 ખજૂ નીચાપાત્ર ને જાન ને રૂપા પુકાત કોભાની સેન્દ્રી રીતે. આથી સિવને
 સંદ્રી રીતે રૂપાને કોભાની ને રૂપાનાં તો કોભાની જાન આરે ને
 રૂપાનાં તો રૂપાને કોભાની ને રૂપાનાં તો કોભાની જાન આરે ને
 રૂપાનાં તો રૂપાને કોભાની ને રૂપાનાં તો કોભાની જાન આરે ને
 રૂપાનાં તો રૂપાને કોભાની ને રૂપાનાં તો કોભાની જાન આરે ને

[૧૯] યજ્ઞે ત્યાગી નયમી થવેલા મિત્ર સ્ત્રીઓ પર આમલ ન થાય સ્ત્રીઓને તજીને તેનાથી દુરજ રહે. અને પેલાના ગારિજ થઈને મુદર જાળીને ત્યાજ પાનાના મિત્રને વિદ્યુર કરે.

[૨૦] એ પ્રમાણે આ યજ્ઞ વિગ્રહ મનિષાગા કવિપ્રમુખે પર્ણે. ઇ. તેને જેઓ આચરશે તે તરફ જશે અને તેના પુત્રોએ જ અને સૌકે (આસાક નથા પરમાક) આગળના મમજા.

નોંધ:—શ્રમ અને શોખના વ્યાખ્યા મન સ્થિતિ થાય છે વિનયશાળી
વિના શોખી સાધના નથી. શોખસાધના એ તો વ્યાખ્યાનું પરમ છવન છે.
તે સાધવા માટે ક્યેન અને પ્રાપ્તિની એ બન્નેના જામન શામે રહેતું નહીં
તરફ છે. તેને વ્યાખ્યા તો એક પણ વ્યાખ્યા છતાં આસન્નિ રહી નહીં
છે. તે આસન્નિથી ફર રહેવા સતત અનુત રહેતું એક સંયમી છવનનું
અનિવાર્ય અભાવ માલું છે.

એ પ્રમાણે ૩૬ : ૩.

ॐ नमः कपिलमुनि नन्दोद्दिष्ट आहुतु अभयपन समाप्त थयुं-

નમિત્રવજ્યા

નમિરાજપિને ત્યાગ

૯

મિથિલાના મહારાજા નમિરાજ દાધવજની દારૂ બેદના-
થી ખીલાતા હતા. તે વખતે મહારાજાઓ તથા દાસીઓ ખૂબ
ચંદનો ધસી રહી હતી. દાધમાં પહેરેલી સૂત્રીઓ પરપર અફ-
જાવાથી તે અવાજ ઉત્પન્ન થતો હતો તે મહારાજાના કર્ણપર
અચાચ વેદનામાં વધારે કરતો હોવાથી મહારાજાએ મંત્રી-
શ્વરને કહ્યું: “આ ઘોંઘાટ અસહ્ય છે, તેને બંધ કરો.” ચંદન
ધસનારાઓએ માત્ર હસ્તમાં એકેક ચૂડી ફાળાવ્યેમિત્રૃષ્પ
રાખી બાકી બધું દૂર કર્યું કે પુરતજ અવાજ બંધ થયો.

ઘોડીવારે નમીશ્વરે પૂછ્યું: “કેમ કાર્ય પૂર્ણ થયું?”

મંત્રી—નાજ.

નમીશ્વર—ત્યારે અવાજ શાથી બંધ થયો?

મંત્રીએ ઉપરની હકીકત જણાવી. તેજ દાણે પૂર્વધોગીના
હૃદયમાં આકસ્મિક અસર થઈ ગઈ. તેણે વિચાર્યું કે જ્યાં બે છે
ત્યાંજ ઘોંઘાટ છે, એક છે ત્યાં શાંતિ છે. આજ શુદ્ધ ચિંતનના
પરિણામે (નિમિત્તથી) પૂર્વજન્મનું ક્ષમરણ થયું અને શાંતિને
મેળવવા માટે બહારનાં બધાં બંધનો છોડી દઈ એકાકી વિચ-
રવાની તીવ્ર નિઃસાસા જગી. વ્યાધિ શાન્ત થયો અને પુરતજ
એ ધોગી સર્પની કાંચળી માફક રાજપાટ અને રમણીઓના
ભોખવિલાસને તજી, ત્યાગી થયો અને તપશ્ચર્યાના માર્ગે પ્રયાણ

કર્તુ તે અપૂર્વ ત્યાગીની કમોટી ઈક જેવાએ કરી. તે પ્રસોના અને ત્યાગના મદદરથી આ અધ્યયન સમૃદ્ધ થયું છે.

[૧] દેવલોક્ય ગુપ્ત ધર્મને (કર્મને) મનુષ્યતાકમાં ઉત્તમ ધર્મને નમિન.૪૨ (કર્મના નિમિત્તથી) મોટનીય કર્મના માન્ય થયેલી પૂર્વજન્મને જાણ છે.

[૨] પૂર્વજન્મને જાણીને તે જગતના નિમિત્તના ગોનાની કે જે બોધ પ્રાપ્ત. દરે પુત્રને ગાળ્યાકે કરીને એક મર્મ (યોગ-માર્ગ) આ અભિનિષ્ક્રમણ કરે છે (પ્રવેશે છે.)

[૩] ઉત્તમ અનાપુરુષ રથા રથા તે નિમિત્તના દેવલોક જેવા (દેવલોક) ક્રિયા પ્રકારના ભોગોને ભોગથી, દરે દાની (તેની અનાપુરુષને જાણનાર) ખરી બધુ છોટી દે છે.

[૪] (તે) નાના સહેરા નથા પ્રાન્નોથી જોડાએલી નિધિપ્રાપ્તિ, મદદરથીમેના, યુવાન રાણીઓ તથા બધા નોકર માકરોને છોટીને નીકળી મથા (યોગ માર્ગમાં પ્રવૃત્ત થયા). અને તે જગતને એકાન્તમાં જઈ અધિષ્ઠાન કર્યું.

[૫] ત્યારે નિમિત્તના જેવા મદદર રાજાનું અભિનિષ્ક્રમણ થયું અને પ્રવૃત્તિ (મદદ ત્યાગ) થયા સાચી ત્યારે નિધિપ્રાપ્તિમાં કોટાક્રમ (દાવાકાર) થઈ રથા.

નોંધા—નિધિવા તે કામમાં મદદન નથી હરી તે નથી નીચે અનેક પ્રાંત, સહેરા, નર અને ગાયો દર્શા જેવા રાજાને આપા દેવ ભોગ ભોગોને ભોગવતા હોય ત્યાં એકાએક ત્યાગ રૂટ્ટે એ પૂર્વજન્મથી દેવ જગત સુધે છે. આવી અભિનો સદાચાર, પ્રભુદેવ, ન્યાય વગેરે જૂન અપૂર્વ હોય અને તેથી તેના નિરદને હાથે રોટ્ટીવર્તને આપાત થાને તે સ્વામાનિક છે.

[૬] ઉત્તમ પ્રવૃત્તિરથાને નિરાન્તર રાજાને મંજોથી દંડમદાર.૪ પાદાખરૂએ આ વચન બોધ્યા:—

નોંધ:—નમિરાજપિની કસોટી માટે આવેલ: હંદે બાકાણનો સ્વામ
સન્ધ્યા હતો. તેમણે જે પ્રશ્નમાળા પૂછી તેનો હલ્લેખ છે.

[૧૭] રે ! આર્થ ! આજે મિથિલાનગરીમાં કોલાહલથી વ્યામ
(દાદાકરમય) અને ભયંકર શબ્દો ધરધર તથા મહેલ
મહેલમાં સામાટે સંભળાય છે ?

[૮] ત્યારબાદ આ વાતને સાંભળીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાયેલા
નમિરાજપિએ દેવેન્દ્રને આ વચન કહ્યું:—

[૯] મિથિલામાં હંદી છાયાવાળું, મનોહર, કુલ અને પાઠગાથી ભરેલું
તેમજ હમેશા બહુજનોને બહુગુણ કરનાર એવું ચૈત્યવૃક્ષ છે.

[૧૦] રે ભાઈ ! તે મનોહર ચૈત્યવૃક્ષ (આજે) પ્રચંડ વાયુથી હરાઈ
જતું હોવાથી અસરણ બની ગયેલા અને તેજ કારણે દુઃખિત
અને વ્યાધિથી પીડાયેલાં એવાં આ પક્ષીઓ આકંઠ કરી રહ્યાં છે.

નોંધ:—મિથિલાનાં નગરજનોને પક્ષીઓરૂપ અને નમિરાજને વૃક્ષરૂપ
બતાવ્યા છે.

[૧૧] આ આર્થને સાંભળીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાયેલો દેવેન્દ્ર
ત્યારબાદ નમિરાજપિને અંબોધીને આ વચન બોલ્યા:—

[૧૨] હે ભગવન ! આ અગ્નિ અને (તેમાં મદદ કરનાર) વાયુ
આ મંદિરને બાળી રહ્યાં છે. અને તેથી (તમારું) અંતઃપુર
પણ બળી રહ્યું છે. તમે સામાટે તે તરફ જોના નથી ?

[૧૩] આ આર્થને સાંભળીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાયેલા નમિરાજપિ
દેવેન્દ્રપ્રતિ આ વચન બોલ્યા:—

[૧૪] જેનું ત્યાં (મિથિલામાં) કંઈપણ છેજ નહિ તેવા અમે સુખેથી
રહીએ છીએ અને સુખે રહીને જીવીએ છીએ. (તેથી હે ભાઈ !)
મિથિલા બગવા છતાં મારું કશું બગતું નથી:—

૧૫) કાચ્છ આ પુત્ર વિદ્યાગી મુજ મનપા અને મમાનના આ-
પાગી ૧૩ મનના અધિકારી ૧૩ પ્રિય ૧૫ નથી અને ૧૬
અધિપતિ ૧૫ નથી

નોંધા—જ્યા અમાણ ૧૩ ના મન ૧૩ નામ કે ૧૩ છે. કે ૧૩ ના
આગળ ૧૩ એ પ્રિયત્વનો નામ પણ ના અધિપતિ મહેન મમાનના
અને એ બન્ને ૧૩માં ૧૩ મન માત્ર પણ કાચ્છ ૧૩ જ્યાં કાચ્છી ને
માત્રન સદિનેશ થત છે

[૧૬] ગદાધ્યાત્મથી ૫૦ થવના એકા ત્યાગી અને નાં જગતપથી
મુક્ત થઈ એકાન્ત (આત્મ) બાવનેજ અનુભવનાજ નિમિત્તે
અંતર્યમ્ હરેક રથને જઈ આનંદ દોષ છે.

નોંધા—રોગ બધા હરેકમાં છે. હરેકરથાધિ વડે ને સતોષ બન્ને કે
વરતજ કયાજ અને મંત્રજનાં હરેક રથને હરેક જગતનાં.

[૧૭] આ અર્થને સાંભળીને હેનુ અને કારભુથી પ્રેરાયેલા દેવેન્દ્ર
ત્યારબાદ નમિરાજવિને હિરેશને આ પ્રમાણે બોલ્યો—

[૧૮] હે ક્ષત્રિય ! કિંતો, મહો દરવાજે, પાઈઓ અને મંડપો
મુખદને છાપી નાખે તેનું વંત્ર (તોષ એવું વંત્ર) બનાવીને
પછી જા.

નોંધા—૭ વાસ ક્ષત્રિય ધર્મને પદેલા સંભાળી પણ ત્યાગીના
ધર્મને સ્વીકાર. એ પદેલા ધર્મને ચૂકીશ તો આમજ કેમ વધી રાજાશ ?

[૧૯] ત્યારબાદ આ અર્થને સાંભળીને હેનુ અને કારભુથી પ્રેરાયેલા
નમિરાજવિએ દેવેન્દ્રને આ પ્રમાણે કહ્યું—

[૨૦-૨૧] શ્રદ્ધા (સાવપર અદ્ભુત વિશ્વાસ) રથી નમર, મંત્ર
(સંવત્ર) રથી ભાગેશ, કામારથી મુદરમદ, જન્મ ગુપ્તિ (મન
વચન અને કાયાનું સુનિયમન) રથી કુપ્રધર્મ (કુર્મવ શત્રુ
વશ વિરોધ), પુરુષાર્થ રથી ધનુષ્ય, ધર્મ (વિવેકપૂર્વક મન

રૂપી દોરી અને પીરંગરૂપી બાથું બનાવીને સાથે સાથે પરિ-
મંથન (સત્યચિંતન) કરવું જોઈએ.

[૨૨] કારણકે નપથ્થર્મારૂપ બાળોથી યુક્ત તેવોજ^૧ મુનિ કર્મરૂપ
બખ્તરને બેઠી સંભામમાં વિજય પામે છે. અને બવ (સંસાર-
રૂપ બંધન) થી મુક્ત થાય છે.

નોંધ:—બાલ યુદ્ધોનો વિજય શાસ્ત્રિક દોષ છે. અને પરિણામી
પરિતાપ જ ઉપન્નવે છે. રાત્રીનો ચોતે મનુ બની ચોતાના બીજા અનેક
રાત્રીઓની પરંપરા ઉત્પન્ન કરે છે આથી તેવા યુદ્ધની પરંપરા જન્મીજન્મ
થાક્યા કરે છે. અને તેથી યુદ્ધથી વિરામ મળતો જ નથી. અને જે
વાસનાને કારણે જ અનેક જન્મ લેવા પડે છે; માટે બહારના રાત્રીઓ
જેથી ઉત્પન્ન થાય છે, તે રાત્રીઓ કે જે હૃદયમાં બસાઈ બેઠા છે, તેને
હણવા માટે પ્રયાસ આદરવો એજ મુમુક્ષુનું કર્વંય છે.

તે સંભામમાં દર્ષ કંઈ જાતનાં રાક્ષા નેહએ તેની બહુ જાડી શોધ
કરી ઉપરનાં સાધનો નભિ ભગવાને વર્ણવ્યા છે. તે યોગીનો અનુભવ
આપણા છવન સંભામમાં શણે શણે જરૂરી છે.

આ ઉત્તરથી વિસ્મિત થયેલો ઇંદ્ર થોડીવાર અવાક રહ્યો.

[૨૩] આ તત્વને સાંભળીને વળી હેતુ અને કારણથી પ્રેરાયેલો
દેવેન્દ્ર નભિરાજપિંને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો:—

[૨૪] હે ક્ષત્રિય ! જોયાં પ્રકારના બંગલાઓ, મેડીવાળાં ઘરો તથા
બાલાપ્રયોતિકાઓ (ફીડાનાં સ્થાનો) કરાવી પછી જ.

[૨૫] આ અર્થને સાંભળીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાયેલા એવા
નભિરાજપિં દેવેન્દ્રને આ પ્રમાણે બોલ્યા:—

[૨૬] જે સાલતાં ચાલતાં માર્ગમાં ઘર કરે છે તે ખરેખર સંદેહ
ભરેલું છે. જ્યાં જવાને ઈચ્છે ત્યાંજ સામ્યત (નિશ્ચિત)
ધરને કરવું જોઈએ.

નોંધા: આ કોઈક દેવ જીવે છે આ જાનનાં મોંને મુકી
મમુમુન પોતે એ માત્ર મુજબ છે નો ને જાન મેળવવા વિના પ્રાણ
અટકે કે આ મમુમુના જીવે પાનદારમાં બધાનું માનદાર કરે!

[૨૭] આ અર્થને સાંભળીને દેવ અને કારણથી પ્રેરાયેલા રોડ
નમિરાજિને આ પ્રમાણે બોલ્યો:—

[૨૮] હે કાત્રિય! સાંભળ, માફી હોવાના, તારા અને બદામી-
આમાંને નિહાળીને તથા તમન્નુ કરવાથી કરીને પછી જ.

નોંધા:—જોમદર વગેરે જાણા ધોરના વિવિધ પ્રકાર છે.

[૨૯] આ અર્થને સાંભળીને દેવ અને કારણથી પ્રેરાયેલા નમિરા-
જિએ દેવેન્દ્રને આ પ્રમાણે કહ્યું:—

[૩૦] પછીવાર મનુષ્યો નિરર્થક હોને (દિંસાને) યોગે છે. આ
રથએ યુગો નહિ હોનારા વિના વાકે બંધાઈ જાય છે. ત
યુગમાર (પછીવાર) છૂટી જાય છે.

નોંધા:—વિશેષે કરીને કુષ્ઠમન કે કુષ્ઠ વાસના જ યુગો કસાર છે.
પરંતુ તેને કોઈ હંડ આપવું નથી. હંદ્રિયા અને સરીર કંડાય છે. આ
નિરર્થક હંડ છે કુષ્ઠ વાસનામાંને હંડથી એજ સાચો હંડ છે તેને જ કંડવા
માટે કાસિસ કરવી એઈએ.

[૩૧] આ અર્થને સાંભળીને દેવ અને કારણથી પ્રેરાયેલા દેવેન્દ્ર
નમિરાજિ પ્રતિ આ પ્રમાણે બોલ્યો:—

[૩૨] હે કાત્રિય! હે નરાધિપ! કેટલાક રાત્રીઓ કે જે તને નમ્યા
નથી તેઓને વશ કરીને પછી જ.

[૩૩] આ અર્થને સાંભળીને વળી દેવ અને કારણથી પ્રેરાયેલા નમિ-
રાજિએ દેવેન્દ્રને આમ કહ્યું:—

[૩૪] દસલાખ સુબટને કુર્બંય સંપ્રાપ્તમાં જીતવા કરતાં એ
માત્ર આત્માને જીતવો તે ઉત્તમ છે અને સાચી જીત છે.

નોંધા—ભદ્રાકા દુદ્ધમાં વાળે કુજાને એકલા દારૂ જાળનાંને
પાત્ર જોનમાંમન નેક નથી જાળાવત કામને ને આથી જન્મ નથી, પણ
દરેક, એ એક પાળાનાજ આખાને જીવીએ તેા તેજ આકાશ વિશ્વ છે.

[૩૫] આખા આકાશ શુદ્ધ દરેક, ભદ્રાકા શુદ્ધમાં કુ જાળનાં છે
શુદ્ધ આખામાં દુદ્ધકૃતિવાળા આ મન જીવીને શુભ મંગલો
મહાત્મ છે.

નોંધા—વિષય પાંચ વિશ્વાકર્ષીય અને મહાર જી આરે જૂળ વિશ્વાકર્ષી

[૩૬] પાંચ ઉદ્ધિયા, ક્રોધ, માન, માયા અને ભાગ તથા દુર્ભય એવા
આત્માને જીવેને એ કુતમ છે. કારણકે આત્મા જીવેને કે
મર્ત જીવેને.

[૩૭] આ અર્થને સામગીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાપેતા દેવેને
નમિરાજવિને આમ કહ્યું:—

[૩૮] હે ક્ષત્રિય ! મોટા મોટા યજ્ઞ કરીને, તાપસ, ધર્મજો અને
બ્રાહ્મણને જમાવીને, દાન કરીને, ભોજનીને તથા યજ્ઞ કરીને
પછીજ જા.

નોંધા:—તે કાળમાં ક્ષત્રિયને યજ્ઞ કરાવવા મટે બ્રાહ્મણે પ્રેરણા
કરતા અને પાતાને જમાવવામાં જ ધર્મ જતાવતા હતા. શુદ્ધધર્મમના
ધર્મ કરતાં આ ધર્મ વિશિષ્ટ મનુષ્યો હતા. તેથી ક્ષત્રિય ધર્મ જતાવી
બધી ધર્મ દિશાનું સૂચન કર્યું છે.

[૩૯] આ અર્થને સામગીને હેતુ અને કારણથી પ્રેરાપેતા નમિરા-
જવિને દેવે-દ્રને આ પ્રમાણે કહ્યું:—

[૪૦] જે પ્રતિ માસે (એકેક મહિને) દસ દસ લાખ ગાયો દાનમાં આપે
તેના કરતાં કંઈપણ નહિ આપનારનો સંધ્યમ (જ માત્ર અવશ્ય
હતમ છે) વધી જાય છે.

નોંધ:—અપરિવૃદ્ધરૂપિ જંગ કનક ધર્મ છે. એક સંયમી પ્રાણી અન્યથા રીતે સંકેતને ધારી રહે છે. અસંયમી બની કંઈ જાન મરે ન કરતા સંયમ પાત્રેના વધુ ધ્યાન છે આ શ્લોક જૂજન શ્રદ્ધાથી વિશ્વાસના આપણી આજની જીવનકાળની વિદેવના મળી જઈ કનકો મારા મળી આવે છે.

[૮૧] આ અર્થને સામગ્રીને દેવ અને કારણથી પ્રેરણેથી દેવે નમિરાજરૂપિ વળી આ પ્રમાણે કહેવા પ્રાયોગ:—

[૮૨] (ગદગ્ધાશ્રમ કંઈક છ માટેજ) આ કંઈક આશ્રમને છોડી ને જીવન આશ્રમ (લાગાશ્રમ) ને દેવેના સામે છે. દે મનુષ્યના પાત્રક મહારાજ! અદોજ (ગદગ્ધાશ્રમમાંજ) પૌષ્ઠ રૂપ થા.

નોંધ:—ગદગ્ધાશ્રમમાં પણ ક્યાં ધર્મનિવન નથી થતાં? માટે ગદગ્ધાશ્રમમાં જી પૌષ્ઠ (કપવાસ કરી કેવળ આત્મચિંતનમાં અદોરૂપિ ગુભરવી) કિવામાં મરાજલ બન. ગામાટે ત્વામાશ્રમને મદજ કરે છે!

[૮૩] આ અર્થને સામગ્રીને દેવ અને કારણથી પ્રેરણેથી નમિરાજરૂપિ દેવે-દેને આમ કહ્યું —

[૮૪] પ્રતિ મામે જે બાલજન કૃષ (દામડા) ના અમ ભાગ જેટલા બાલજનથી ચલાવે (અર્થાત તેટલો પણ ભેગી બનેનો) તે પણ માયાધર્મોની મેળામી દેવાને સાચક થનો નથી.

નોંધ:—ગદગ્ધાશ્રમનો ધર્મ, ત્વામાશ્રમની ધ્યાનવા ન દોષ તે માટે ધ્યાન છે. પરંતુ સાચા ત્વામાદોષ તો તે (ગદગ્ધાશ્રમનો) પા તેના ભાગજ નથી જ છે આ વાતને આપણે અનુભવથી પણ નથી જોઈ શક્યા!

[૮૫] આ નમ્બને સામગ્રીને દેવ અને કારણથી પ્રેરણેથી દેવે નમિરાજરૂપિને (વળી બીજી રીતે) આ પ્રમાણે કહ્યું:—

[૮૬] દે દરજિયા! મોનુ, રૂપ, મળિ મોનીઆ, કાંમુ, વર્ષા, વ અને ૧.૨.૨ વને વધારીને જ.

[૪૭] આ અર્થને સ્વયંદર્શન દેવ અને કારણથી પ્રેરાયેલા નમિરાજ-
ગિરિ દેવે-દ્રને આ પ્રમાણે કહ્યું:—

[૪૮] હૈયાપરવંત નેત્રકા, માના અને રૂપાના અવ્યવસ્થાપનના કારણ
આપણામાં આવે છતાં (નેપણ) એક ભાવનાને માટે પૂરતા નથી.
કારણકે હૃદયમાં અવ્યવસ્થા આપણને નથી અનુભવે છે. (આ માના
પાર પમાનાજ નથી. એક પૂઠાળી ન પૂઠાળી કે બીજી અનંક
તરંગે છે.)

નોંધ:—તુષ્ણાની અદભૂત શક્તિ વિશિષ્ટ છે કે જેમ જેમ તેમાં બની
થાય તેમ તે ખૂબ જલદીને જલદી બદલે. તુષ્ણા આવી કે પાસેનાં માખનો
અ.પ.પ. દેખાય. સ્ત્રીય આવી કે દેખાયું દુઃખ બાળું અદભૂત સાધનો બધા
સુખ રેવણ બની રહે.

[૪૯] આખી પૃથ્વી, કાલીના આખા, જલ, (પૃથ્વીમાં રહેલાં સર્વ
ધાત્વો) પશુઓ અને સોનું આ બધું એક (અસંગૃહ્ય મનુ-
ષ્ય)ને માટે પશુ પડતું નથી. એમ જાણીને તપશ્વરો આદરથી.

નોંધ:—તપશ્વરો અદભૂત આશાનો નિરોધ. આશાને રાજી એટલે જમત
છતાં. આશાપારી તો આપણું જ જમત છે. જો આશામય પ્રવૃત્તિ તેજ
સંકાર છે. અને આશા વિરહિત પ્રવૃત્તિ એજ નિવૃત્તિ છે.

[૫૦] આ અર્થને સામગ્રીને દેવ અને કારણથી પ્રેરાયેલા દેવે-દ્રે નમિ-
રાજગિરિ આ પ્રમાણે કહ્યું:—

[૫૧] હૈ પૃથ્વીપતિ! અદ્ભુત એવા (મોક્ષ) મોક્ષને તું તજે છે
અને નહિ મોક્ષ એવા મોક્ષને ઇચ્છે છે. ખરેખર તું સંકલ્પ
થી દહાય છે.

[૫૨] આ વાતને સાંભળીને દેવ અને કારણથી પ્રેરાયેલા નમિરાજ-
ગિરિ દેવે-દ્રને ઉદ્દેશી આમ બોલ્યા.

[૫૩] કામબોજો શત્રુ છે. કામબોજો વિપ (એર) છે. કામબોજો

કેવળે કે એવી મંજવા ન જાણાય તે ૧૧મ અશ્વમેધના વિષયમાં ૬૬ નંબરે,
જાહેર જાહેરમાં આરે જાણી શકાય તે, અને તે ૧૧મ અશ્વમેધના વિષયમાં
૬૬ નંબરે કે એવી મંજવા જાણી શકાય તે ૧૧મ અશ્વમેધના વિષયમાં ૬૬ નંબરે
૬૬ નંબરે

[૧૧] પશુ દાન (મરી, જમ, નાદ) વાગ્યા મરી, જમ
મંજવા જમ દાનમાં ૬૬ નંબરે મંજવાનમાં મૂકી ૬૬ નંબરે, આરે
દે મીનમ ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર

[૧૨] આર દાન (મરી, જમ, નાદ અને આંખ) વાગ્યા
મરી, જમ મંજવા જમ દાનમાં ૬૬ નંબરે મંજવાનમાં મૂકી ૬૬ નંબરે
૬૬, આરે દે મીનમ ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

[૧૩] પાવ દાન (મરી, જમ, નાદ, આંખ અને કાન) વાગ્યામાં
મંજવા જમ દાનમાં ૬૬ નંબરે મરી, જમ નાદ નાદ નાદ નાદ નાદ નાદ નાદ નાદ
૬૬ નંબરે ૬૬, આરે દે મીનમ ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

[૧૪] તેમા પશુ દેવ કે નરકમતિમાં મંજવા જમ તેમા માત્ર એકજ
વાર મંજવામરીતે જમ મંજવા ૬૬ નંબરે ૬૬, આરે દે મીનમ !
સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

નોંધ:—દેવ અને નરક જન્મે મનિને વિષયમાં ૬૬ નંબરે ૬૬. કારણ કે
ત્યાં જમ દેવ (વિના મનિને) દેવના જમ છે. તેનાં શરીર પશુ જુદા
પ્રકારનાં હોય છે. તેથી માનવ કે પશુના શરીરની માફક આપણે પશુ
જમ પડેલાં જાણી શકીએ નહીં. દેવ કે નરક મનિને જમ
એકવાર ત્યાં જમ આપણે હોય તે ફરીને બીજા કોઈ મતિમાં મંજવા બાદજ
દેવ કે નરકમતિમાં જમ શકે. આવી કોઈનુસાર ત્યાંની રથાન બરમા સાચ-
કારણે કમીથી છે.

[૧૫] શુભ (સારાં) અને અશુભ (ખરાબ) કર્મોને લઈને બહુ
દવાઓ જમ આ પ્રમાણે (ઉપરના કમથી) આ લખણ
આમાં બધા કરે છે. આરે દે મીનમ ! સમય માત્રનો

(૧) મદ (સાધનો મેળવી નાનગાન-અદ્યાર રાખવો) (૨) વિના
ના કામભોગોમાં આમજી રહેવું (૩) કાંઈ કપટ, સત્ય અને જે
કરવા (૪) નિન્દા (૫) વિરોધ (આમોપયોગ કદિત કથા પ્રસાદ
કર્તા કરવા).

આજ પાંચ પ્રમાણ મેળવે છે અને અધોરૂઢિમાં હર્ષ જનાર હર્ષરૂઢિ
છે. તેથી પાંચ ઝંગેથી અવન રહી પુરુષાર્થ કરવો તેજ અપ્રમત્ય છે.
તેજ અમૃત છે.

[૬] અભિજાયમા તત્ત્વ નોપણ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અમૃતજ્વાન કાગ સુધી
બોગવે છે. માટે હે જૌનમ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

[૮] વાયુકાયમા ગયેલો જીવ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અમૃતજ્વાન કાગ સુધી
બોગવે છે. માટે હે જૌનમ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

[૯] વનરપતિકાયમાં ગયેલો જીવ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અમૃતજ્વાન કાગ સુધી
અને દુઃખે કરીને અંત આવે તેવી રીતે બોગવ્યા કરે છે.
માટે હે જૌનમ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

નોંધ:—પૃષ્ઠી, જળ, અગ્નિ, વાયુ અને વનરપતિમાં પશુ જીવો હોવ
છે. એમ હવે તો વૈજ્ઞાનિક શોધ જાણવડેર થઈ છે. તે રિયલિટીમાં એ જીવન
શાસ્ત્ર. તેમને રજુ કરી માનવ કે સુદ્ધિવિશિષ્ટ હોતો જ નથી. અને તેથી
પ્રમત્યને એ વિશિષ્ટ થાય છે. તે (અમૃતજ) પરાધીન હોવ છે એ
પુરુષાર્થ કરનારમાં એ કહેવા માટે છે કે મનુષ્યરૂઢિ એજ પુરુષાર્થ
ગીત્ર ત્યાં પ્રમાદ કરવો એતો ન પરી રાગાવ તેવી બાદ છે.

[૧] પાંચ જીવ ગરીર અને જીવવાળા) કામમાં ગયેલો જીવ
પણ અમૃતજ્વાન કાગ પ્રમાણ સુધી રહે છે. માટે હે જૌનમ!
પણ આયુષ્ય
સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

[૨] રામકાના અભિનિત પ્રમાણ મિલ્લ મિલ્લ કામરૂઢિ રાગોમાં
જીવ ધોડીવાનુધીની સંજ્ઞાને સંજ્ઞાત કાગ મળે છે. પણ
નમજી હે જૌન અમૃતજ્વાન એટલે અમૃત. હજી, સે. એમ ઉત્તરોત્તર
નોંધ:—આ અમૃતજ્વાન માન્ય છે. અમૃતજ્વાન કાગ સંજ્ઞા

એવું કે એવી સંજ્ઞા ન આપાત્તે તે પણ અસંજ્ઞાત વિષય સ્વરૂપ નથી, અને અસંજ્ઞાત ખરે જણાઈ આવતો છે. અને તે સ્વતંત્રી અસંજ્ઞાત સંજ્ઞા કે એના અનુચિત કુદિથી કોઈ નિર્ણય ન થઈ શકે તેને અસંજ્ઞાત કહ્યો છે.

[૧૧] પણ હિંદિય (સીરીઝ, ઇમ નથા નાંક) થાગા સીરીઝમાં સંપત્તિ ઇચ દિલ્લેદકાગા રહે તેા અસંજ્ઞાતકાગા સુધી રહે છે. ખરે તે મીનમ । અમલ માત્રનો પ્રમાદ ન કરે

દુરવે (તે પ્રમાણે વર્તન કરવું) તે અતિઅનિ દુર્ગત છે.
કારણકે કામભોગોમાં આસક્ત થયેલા જીવે સંસારમાં બંદ
દેખાય છે. માટે હે ગૌતમ ! સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર.

કામભોગો જે દ્વારા ભોગવાય છે તેની વખત જતાં .
શી સ્થિતિ થાય છે ? તે સ્પષ્ટ બતાવે છે.

[૨૧] તારું શરીર જીર્ણ થવા લાગ્યું છે. તારા કેશ સ્વેત થવા લાગ્યા
છે. તારા કાનોની શક્તિ ક્ષીણ થવા લાગી છે. હે ગૌતમ !
સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર.

૨૨] તારું શરીર જીર્ણ થવા લાગ્યું છે. તારા કેશ સ્વેત થવા લાગ્યા
છે. તારી આંખોનું બળ દષ્ટાર્થ રત્નું છે. હે ગૌતમ ! સમય-
માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

[૨૩] તારું શરીર જીર્ણ થવા લાગ્યું છે. તારા કેશ સ્વેત થવા
લાગ્યા છે. તારું નાસિકાબળ હીન થયું છે. હે ગૌતમ !
સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર.

[૨૪] તારું શરીર જીર્ણ થવા લાગ્યું છે. તારા કેશ શીકા પડવા
લાગ્યા છે. તારી જીભની શક્તિ દુરાર્થ મધ છે. હે ગૌતમ !
સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર.

[૨૫] તારું શરીર જીર્ણ થવા લાગ્યું છે. તારા કેશ શીકા પડી ગયા
છે. તારી સ્પર્શેન્દ્રિયની શક્તિ ક્ષીણ થવા લાગી છે. માટે હે
ગૌતમ ! સમયનો પણ પ્રમાદ ન કર.

[૨૬] તારું શરીર જીર્ણ થયું છે. તારા કેશ શીકા પડી ગયા છે.
તારું સર્વબળ દુરાર્થ રત્નું છે. માટે હવે તું સમય માત્રનો
પ્રમાદ ન કર.

નોંધ:—આ કથન બજવાને જીવમને ઉદેશી આપણે એને ફરમાવ્યું
છે. એટલે આપણે આપણા જીવનમાં ઉદારવૃત્તિને ઉત્તમ છે. આપણામાંના

18 તરુણ મર્દ યુવાન અને કોઈ રૂબ પણ થવા લાગે, મર્દકપરની રિપદિ મનુભવતા દરે અને નર્દ દેવે અનુભવવાના દરે. પરંતુ યૌની માત્ર રિપદિ વહેલી મોટી થતી રહે છે. કપરના ક્ષણમાં ચાલુ વર્તમાનકાળના પ્રયાગ્ય હોવા છતાં મંગેરૂવ વ્યાપરણ પ્રમાણે અચૂતન, પૂર્ણ વર્તમાનકાળના આપાંવર તેટલા માટે મૂક્યું છે કે તેજ સંવત લાગે છે.

કદાચ શુભ શરીર ન હોય તેને શાનો ભય છે કે તે પ્રમાદમાં ન પડે ?

[૨૭] (પદાર્થો) પ્રત્યે અનુચિ, મનુમનનાં દર્દ, વિમુચિત્રા (દિલેશ) વગેરે જુદી જુદી જાનના રોગો તને સ્પર્શ કરે, જેનાથી શરીર કષ્ટ પામે અને કદાચ નાસ પણ પામી શકે, માટે હે જીવન ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર.

નોંધ:-આજુ શરીર રોગોનું સ્થાન છે. જેમ જેમ નિમિત્ત અને તેમ તેમ તેનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે, રોગો બાલપણ, યુવાની કે વૃદ્ધાવસ્થા એ બધામાં લાગુ જ છે. માટે જગ પણ શરીર સૌંદર્ય કે સાધનોમાં આસક્તિ ન થતાં આત્મસ્વરૂપ વિચારજું.

[૨૮] શરદાકાળનું ખીસેલું કમળ, જેમ પાણીથી છત્પત્ત થવા છતાં નિરાશું રહે છે તેમ તુ તારી આસક્તિથી અગ્રમ થા. અને સર્વ વસ્તુના મોદથી રહિત મર્દ હે જીવન ! સમય માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કર.

[૨૯] ધન અને ભાવો (પત્ની) ને છોડીને તેં સાધુતાને આદરી છે. માટે તે વખેલા (ભોમો) નું ફરીથી પાન ન કર. હે જીવન ! મમયમાત્રનો (મંયમમાત્રમાં) પ્રમાદ ન કર.

નોંધ:-છોડવાને એક વા બીજે રૂપે વાદ કરવું કે તેના સંકલ્પ કરવા તે પણ પાપ છે માટે ત્યાગીએએ કેવળ અગ્રમનપણે આત્મચિંતા નમાંજ મસ્ત રહેવું.

[૩૦] તેમજ મિત્રાઓ, ભાઈઓ અને કિપુસ ધનપ્રપત્તિના મંયમને

(સ્વેચ્છાથી) છોડી દઇને દવે બીજવાર તેની ગવેપણ્યા (મરજી) ન કરે હે જાતમ ! સમયમાત્ર પણ ગફલત ન કર.

૩૧ મા પ્રજ્ઞોકનાં બે ચરણોમાં ભગવાને ગૌતમને સંયમમાં સ્થિર કરવા માટે ભવિષ્યમાં પણ ઉત્તમ પુરુષો કયું આશ્વાસન લઇને સંયમ માર્ગમાં સ્થિર થશે તે બતાવ્યું છે.

[૩૧] આજે તીથેકર પોતે (આ ક્ષેત્રમાં) વિદ્યમાન નથી તોપણ અનેક મહાપુરુષોએ અનુભવેલો તેઓનો મોક્ષાર્થક માર્ગ તો ખરેખર દેખાય છે. (આ પ્રમાણે ભવિષ્યમાં ધર્મીજનો આશ્વાસન લઈ સંયમમા સ્થિર થશે.) તો હમણાં (મારી હાજરીમાં) હે જાતમ ! આ ન્યાય સુકત માર્ગમાં સા માટે પ્રમાદ કરે છે ! સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર.

નોંધા—જાતમને સજોષી ભગવાને જણાવ્યું છે કે વર્તમાન કાળેજ શોષે કાચું પરાયણ થવું.

[૩૨] હે જાતમ ! કાંઠાવાળા માર્ગ (સંસાર)થી દૂર થઈને મહાધારીમાર્ગ (જિનમાર્ગ)માં તું આવ્યો છે. માટે તે માર્ગપર નજર રાખ. સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કર.

નોંધા—સંયમ જેવા અમૃતને પામીને વિપથેનાં સ્થર કાને મમે ! બીજવાર ખાદ્યમાધો હમણાં પણ તેમાંજ પડવાનું મન કાને ધાય !

[૩૩] ઉલટા માર્ગે ચડી જઈને નિર્મળ ભારવાહક (બોલે વદન કરનાર) પછી ખુમખુમ પીઠાય છે. માટે હે જાતમ ! તું માર્ગને ન બુલ. સમયનો પણ પ્રમાદ ન કર.

[૩૪] હે જાતમ ! મોટા સમુદ્રને ખરેખર દવે તું લગભગ તરી ગયો. દવે વળી કાંઠા સુધી આવી કેમ હિલો રહ્યો છે ! આ પાર આવવા માટે શીખના કર. સમયનો પણ પ્રમાદ દવે ન કર.

નોંધા—જીવનના ઉલટા કાળમાં દવે શીદ શો !

બહુશ્રુતપૂજ્ય

૧૧

જ્ઞાન એટલે આત્મપ્રકાશ. આ પ્રકાશ દરેક આત્માઓમાં ભર્યો છે. માત્ર તેનાં આવરણો નીકળી જવાં જોઈએ અને પદનાં દ્વારે ઉપડી જવાં જોઈએ. સાચોનો અભ્યાસ સીધો મારે છે એમ જાણી તત્વજ્ઞ પુરુષે સાચોને લાગ્યો પછી બૂલી જાય છે.

અહંકાર એ જ્ઞાનની અર્ગલ છે. અહંકાર મર્યાદા પ્રજાનો ખુલ્લો સમજવો. જ્ઞાનીનો પરીક્ષા શીલ (આચાર વિચાર)થી થાય છે. સાચોથી નહિ !

ભગવાન બોલ્યા:—

- [૧] સંયોગ (આસક્તિથી) ત્રિશેષે કરીને મૂકાયેલા અને ગૃહત્યાગી ભિક્ષુના આચારને ક્રમપૂર્વક પ્રકટ કરીશ. મને સાંભળો.
- [૨] જે વૈરાગી જનીને માની, લોભી, અસંયમી અને વારંવાર વિવાદ કરનાર હોય છે, તે અવિનીત અને અબહુશ્રુતી (અચાની) કહેવાય છે.
- [૩] જે પાંચ રથાનોથી શિક્ષા (જ્ઞાન) નથી મળી શકતી તે પાંચ રથાનો આ પ્રમાણે છે:—માન, ક્રોધ, પ્રમાદ, રોગ અને આલસ્ય (અજાગર).

[૪-૫] વારંવાર (૧) હાસ્ય ક્રીડા ન કરનાર, (૨) સદા ઇદ્રિયોનું દમન

કરનાર, (૩) મર્મ ૧૧-૧૧ હિદ્રાને ઉપાસી ન કરનાર, (૮) નદાવાની, (૯) અનાગ - ન કરનાર, (૬) અવોતુપી, (૭) મેધ નદિ કરનાર અને (૮) મત્તમા અનુકુલ રહેનાર ન શિષ્ય સીધા જાની કહેવાય છે શિષ્યાગીચનાં આ રથાનો છે.

નોંધ:-માર્ગ, દ્વિવચન, અવોતુપી, મદાચાર, વજ્રચર, અશ્વિ, સારવ, વદ અને સદિષ્યુત્ત. આ આઠ વ્રતોએ એકામાં દેવ તે જાની છે માત્ર ગાસો મર્મ્ય જાની જનાતું નથી.

[૧] નીચેનાં ચૌદ ગ્રંથાનોમા કહેવો મંથમી અવિનીત (અન) કહેવાય છે. અને તે સુક્તિ પામી શકેનો નથી.

નોંધ:-અહીં અવિનીતનો અર્થ અકલંચ્યશીલ થાય છે. તેથી થાક પ્રકરણાનુસાર આજ્ઞાનો પણ કહી શકાય.

[૭] (૧) વારંવાર કોપ કરે છે, (૨) પ્રજાદને કરતો હોય છે, (૩) મિત્રભાવ કરીને વારંવાર વખી દે છે અને (૪) શાસ્ત્ર ભાગીને અભિમાની બને છે.

નોંધ:-એક બીજાની જાનથી વાતો બીજા પાસે પ્રવદ કર તેને પ્રબધ કહેવામા આવે છે.

[૮] (૫) જે જૂઠા કર્યા પછી પણ ન નિવારતાં ઢોક્યા કરે; (૬) મિત્રો ઉપર પણ કોપ કરે છે. (૭) વધારા એક મિત્રજનનું પણ એકાંતમા જૂઠું બોલે છે.

[૯] તેમજ (૮) અનિ વાચાત, (૯) દ્રોહી, (૧૦) અભિમાની, (૧૧) લોભી, (૧૨) અમંથમી, માથેના માળુમો કરના (૧૩) અધિક ભોગવનાર અને (૧૪) અગ્રોનિ (મનુષ્ય) કરનાર દેવ છે તે અવિનીયો કહેવાય છે.

[૧૦] નીચેનાં પંદર રથાનો વડે સુક્તિનીવ કહેવાય છે. (૧) નીચરતી (નમ્ર) (૨) અમપત (૩) અમાયો (સરજ) (૪) અકલંચ્ય (કોંઠથી દૂર રહેનાર)

નોંધ:—નીચવર્તી—હું કંઈજ નથી તેવી ભાવના.

[૧૧] વળી જે (પં) પોતાની નાની બૂલને પણ દૂર કરે છે, (૬) ક્રોધ (ક્રયાવ)ની વૃદ્ધિ કરે તેવા પ્રબંધને કરતો નથી, (૭) સર્વ સાથે મિત્રભાવને લગે છે, (૮) શાસ્ત્ર લક્ષ્મીને અભિમાન કરતો નથી,

[૧૨] (૯) તેમજ પાપની ઉપેક્ષા કરતો નથી, (૧૦) મિત્રો (સાથી)પર ક્રોધ કરતો નથી, (૧૧) અપ્રિય એવા મિત્રનું એકાંતમાં પણ કસ્યાણુકારી જ બોલે છે.

[૧૩] (૧૨) દક્ષ અને ડમર વગેરે કીડનુ વર્જન કરનાર, (૧૩) ગાનયુક્ત, (૧૪) ખાનદાન, (૧૫) સંયમની લક્ષ્મીત્વથી તથા સંયમી હોય છે તે સુવિનીત કહેવાય છે.

નોંધ:—ડમર જે એક પ્રકારની દિસક કીડા છે.

[૧૪] જે હમેશાં ગુરુકુળમાં રહી યોગ અને તપશ્ચર્યા કરે છે, મધુર બોલનાર અને શુભ દરનાર હોય છે તે શિક્ષા મેળવવાને લાયક છે.

[૧૫] જેમ શંખમાં પડેલું દૂધ જે પ્રકારે શોભે છે તેજ પ્રકારે (ગાની) મિશ્રુ ધર્મ—કીર્તિ અને શાસ્ત્ર બંને વડે (પ્રકારે) શોભે છે.

નોંધ:—શંખમાં પડેલું દૂધ દેખાવમાં સોમ્ય લાગે છે તેમ બનકદું પણ નથી. તેજ રીતે જ્ઞાનીનું શાસ્ત્ર બહારથી પણ સુદર રહે છે અને શાસ્ત્રાનુસંધાનથી યજ્ઞની આત્માની પણ ઉન્નતિ કરે છે.

[૧૬] જેમ કમ્બોજ દેશના ઘોડાઓમાં આકીર્ણ (બધી જાતની ચાસમાં ચાસાક અને ગુળી) ઘોડો વેગથી ઉત્તમ હોય છે. અને તેથીજ ઉત્તમ કહેવાય છે. તેજ પ્રકારે બાહ્યશ્રુત જ્ઞાની પણ ઉત્તમ ગણાય છે.

[૩૧] મમક મમતાનું વચન મુદિથી પગથઈ નહિ પડે, મમક મમતાનું વચન નાથ નાથ નાથ. સમજોગોથી અનામત રહે, મુનથ, પાનિપુષ્પ અને પ્રત્યેક પ્રાણીઓના રૂપે મદ્યારૂપે કમળો નાથ કમળ રતનમયના પામ્યા છે.

[૩૨] માટે ઉત્તમ અથવા મહાત્મા કમળા (મલ્લ મોખ) હિંદુ, શૂદ્ર (ગાન) ના અધિવાસી હોય (આનંદિય મન), કે જે પાતાનું અને રતન ભિન્ન પ્રાપ્ત કરે.

નોંધ- જ્ઞાન એ અમૂલ્ય છે જ્ઞાતી મન રચે વિજેતા બને છે જ્ઞાન એ અત્યંત મૂલ્યવાન છે જ્ઞાતી મન રચે વિજેતા બને છે પુરોવાની કૃપાકાંક્ષા ને માત્ર મન મન છે.

એ પ્રમાણે કહ્યું છે

એમ બહુશૂન પૂર્ય નામનું અગીયારમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

[૩૧] મમદ મમાન મમાઝ, બુદ્ધિથી પગમજ નદિ પામન
ન કમેથી જાન નદિ પામનાગ, કામભોગોથી આનામન રવેન
મૃતયા પનિપૂર્ણ અને પ્રત્યેક પ્રાણીઓના ઝડક મદાપૂરે
કમંગા નામ કરીને ઉત્તમગતિ પામેલા છે.

[૩૨] માટે ઉત્તમ અર્થની મંગેલગા કરનાઝ (મત્ત મોખક) શિષ્ય
શુન (જાન) મા અધિદાન કરે (આનાંદિન મંદ), કે જે
પોતાને અને પુત્રને મિત્રિ પ્રાપ્ત કરાવે.

નોંધા—જ્ઞાન એ અમૃત છે. જ્ઞાની સર્વ રસને વિજેતા બને.
જ્ઞાન એ અંતઃકરણની વસ્તુ છે સાચી વાસ સત્ત્વન બાસ કે મ
પુરુષોની કૃપાદાસ તે માખ વર્દ મકે છે.

એ પ્રમાણે કરું છું.

એમ બહુશ્રુત પૂજ્ય નામનુ અગીયારમું અધ્યયન મમામ સપ્ત.

ભગવાને ભતિવાદનાં ખંડન કર્યા. મુજવાદને સમલબ્ધો અભેદભાવનો અમૂળ પાયાં અને દીન, દીન અને પતિત છવેનો ઉદ્ધાર કર્યો.

ભગવાન મુદ્ધર્મસ્વામીએ જન્મને કર્યું:—

[૧] ચંડાક્રમમાં ઉત્પલ થયેલા જનાં ઉત્તમગુણને ધારણ કરનારા દરિદ્રેશ ગત્ર નામના એક નિતેન્દ્રિય નિમ્નુ યથા દત્તા.

[૨] (૧) ઇર્ષ્યા, (૨) આયા, (૩) એલ્પા, (૪) આતન, (૫) નિરોધ અને (૬) ઉચ્ચાર પામવળુ ખેત્ર જન્મ સંધ્યામુ પારિદાયગીયા એમ પાંચે સમિતિઓમાં સંધર્મી તથા સુસમ્પદિ-પૂર્વક પલાવાયા—

[૩] મનથી, વચનથી અને કાયાથી મુક્ત અને શુદ્ધિ તો નિમ્નુ નિશ્ચા માટે અલ્પયજ્ઞમાં યજ્ઞવાકે આવીને ઉભા રહ્યા.

[૪] તપથી સુદાયેલા અને શુદ્ધ ઉપધિ (વસ્ત્ર વગેરે) અને ઉપ-કરણ (પાત્ર વગેરે) વાળા મુનિને આવતા નેમ્ને અનાય-પુરુષો હસવા લાગ્યા.

નોંધ:—મુનિનાં વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, ઈત્યાદિ સાધનોને ઉપધિ તથા ઉપકરણો કહેવાય છે.

[૫] જાનિમદથી ઉન્મત્ત થયેલા, હિંસાગા ધર્મ માનનારા, અજિતેન્દ્રિય અને અજ્ઞાનચારી (અલ્પચર્ચને યથાર્થ ન પાળનારા) મૂર્ખ, બ્રાહ્મણો આ વચનને કહેવા લાગ્યા:—

[૬] દૈવજ્ઞેવા રૂપને ધરનાર, કાળ જેવો ભયંકર, જેકેલા નાકવાળો, શુદ્ધવસ્ત્રવાળો અને મહિનતાથી પિશાય જેવો દેખાતો આ ગળે વસ્ત્ર વીંટાળીને કેલુ ચાલ્યો આવે છે ? (તે લોકોએ આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર્યું.)

નોંધ:—આ વચનો તે દેવજ મુનિના મુખેથી બોલાવતો હતો.

[૧૩] જ્યાં વાવેલાં પુરુષો હોય છે (જે સુપાત્રમાં નાખ્યાથી દાન
ફળે છે) તે ક્ષેત્રો અગોઝે જાણી લીધાં છે. જાતિમાન અને
વિદ્યાવાન બ્રાહ્મણો છે તેજ ક્ષેત્રો ખૂબ સુંદર છે.

નોંધ:—આ વચનો ત્યાં વસતાઓમાં રહેલા ક્ષત્રિયોનાં છે.

[૧૪] ક્રોધ, માન, દિંસા, અસત્ય, અદત્ત અને અપરિગ્રહ વગેરે
દોષો જેનામાં છે, તેવા બ્રાહ્મણો જાતિ અને વિદ્યા બંનેથી
રહિત છે. તે ક્ષેત્રો તો પાપને વધારનારાં છે.

નોંધ:—તે વખતે ઠરલાક બ્રાહ્મણો પાતાનાં બ્રાહ્મણધર્મથી ખતિત
થઈ મદ્દાદિંસાઓને ધર્મ મનાવવાનો પ્રયત્ન કરતા હતા. તેવાઓને
હરેશને આ શ્લોક વક્ત્રી શ્રેણીદ્વારા મુનિના મુખમાંથી બોલાવે.

[૧૫] ૧. વેદોને ભણ્યા છતાં તેના અર્થને જરાપણ જાણી શકતા
નથી. માટે ખરેખર તમે વાણીના બારવાદક છો. જે મુનિ-
પુરુષો સામાન્ય કે ઊંચાં કોઈપણ ધરોમાં જઈ શિક્ષાવૃત્તિથી
સંવધી જીવન ગુજારે છે તેજ ક્ષેત્રો હિતમ છે.

આ સાંભળીને બ્રાહ્મણ પંડિતોના શિષ્યો ખૂબ કોપ્યા
અને કહ્યું:—

[૧૬] ૨! અમારા ગુરુઓની વિરૂદ્ધ બોલનાર સાધુ! તું અમારી
સમક્ષ આ શું બોલી રહે છે? આ અજ્ઞાન ભક્ષેને બધું
નાશ પામે. પણ હવે નને તો નહિજ આપવાના.

[૧૭] સમિતિઓથી સમાધિત (સમાધિરથ), યુષ્મિઓથી ગૃમ
(મન, વચન અને કાયાથી સંવધી) અને ત્રિનેન્દ્રિય એવા
મને આવું શુદ્ધ આનંદાન નહિ આપો તો આગે ધજોનો
લાભ મું મેગવવાના! આવાં (વક્ત્રીદ્વારા) મુનિનાં મુખેથી

વચનો સાંભળીને આત્મજો લાલચોળ થઈ ગયા અને થોડે પાડીને હાથેલા લાખ્યા—

[૧૮] અરે ! અહીં કેવળ દાસિયો, યજ્ઞમાનો કે અધ્યાપકો છે ! વિદ્યાર્થીઓની સાથે મળી તેઓ સૌ લાકડી અને ડંડાએ મારીને તથા મગચી દાખીને આને જલ્દી બહાર કાઢી મૂકો.

[૧૯] અધ્યાપકોનું આવું વચન માંભળીને ત્યાં ધણુ કુમારો દોડી આવ્યા, અને ડંડ, છડી અને ચાણુધ્રથી તે ઋષિને મારવાં તૈયાર થયા.

[૨૦] તેવા સમયે સુંદર અગવાળી કૌશલિક રાજની પુત્રી (જેને ભદ્રા તે સ્થળે હજાના તે સંવમીને લેહને કૃપિત થયેલા કુમારોને પુરતજ સાંન પાડે છે. (અને કહે છે:—)

[૨૧] દેવના અભિયોગે કરીને (દેવી પ્રકોપ છાત પાડવા માટે) વશ થયેલા, પિતાથી વડે દિવનો પ્રભાવ જે શરીરમાં હતો તે મુનિને હું અર્પણ કરીએલી હતી. છતાં અનેક મહારાજાઓ અને દેવેન્દ્રાથી પણ વંદાણેલા આ ઋષિગણે મારું મનથી પણ ચિંતન ન કર્યું અને પુરતજ (શુદ્ધિ આવ્યા પછી) મને વધી દીધી હતી

તેથી:—આ ભદ્રાએ મરજમાવથી મદિરમાં ધ્યાનસ્થ રહેલા મુની-શરતું અપમાન કરેલું તેનો બદલો લેવા તેનાજ શરીર સાથે (મુનિ શરીરમાં પ્રવેશ કરી દેવે) લગ્ન કરાવ્યું હત. પરંતુ મુનીપત્ર નાર ધ્યાનપાત્ર સ્વરસ થવા કે શીઘ્ર પોને સંવમી છે તેની પ્રતીતિ આપી, જે બાજની સાર્વજિક દંબી તેને મુજ કરી મૂકી હતી.

[૨૨] ખરેખર અપૂર્વ ચન્દ્રચારી, ગિતેન્દ્રિય, સંવમી અને કુપ તપસ્વી તેના આ પોને તેજ મહાત્મા છે કે જેણે, મારા પિતૃ કૌશલિક મગચડે (પગીથી) સ્વયંચાથી અપાતી એવી મને ન સ્વીકારી.

નેંધા—અમરના સુખી રવરવવાન યુવન રવર અલ્પા સ્ત્રી નેના
દેશમાય ખેતોપમાદ ન થયે અને પોતાના સંવત્ર માર્ગમાં ખેતો
દેવું તેજ માયા રવામની, માયા સંવત્રનો અને માયા અમરનાની
મતિતિ પ્રે.

[૨૩] આ મદ્ય પ્રમાણમાં, મદ્યપૂરવાથી, મદ્ય વગધારી અને
ઉત્તમ કૃતિવાળા મદ્યોગ્રી પુરુષ છે. નેને અવગળવા પોત
નથી, રે! એની અવગળવા ન કરે. રમે તમે જાણે પોતાના
તેજથી ને અરમ કરી નાખે!

[૨૪] આવાં બદાનાં સુખપુર વચન સાંજીને (વાતાવરણ પર અમર
યાય તે પહેલાં તે) તુરનજ દેવો અગ્નિની એવા માટે આવી
લાગ્યા. અને કુમારોને નિચારવા લાગ્યા. (પણ કુમારો
માન્યા નહિ)

નેંધા—આ રથને પરંપરા એ પણ ચાલે છે કે અહીં બદાના પતિ
સોમદેવે એ કુમારોને વારણ કરું હવે અને દેવો વારણ કરે તે કરતાં
આમ થવું વધુ સંભવિત છે. પણ મૂળ પાઠમાં જગ્યા સખ દોવાથી
અર્થ તેવાજ રાખ્યા છે.

[૨૫] અને તેજ વખતે આકાશમાં રહેલા અર્ધકર રૂપવાળા રાક્ષસો
ત્યાં આવી એ આખા સમૂહને અદ્રશ્ય રહી મારવા લાગ્યા.
(પ્રજાગ મારથી) જેના શરીર બેદાર્ઘ મયા અને સોહીનું
વખન થવા લાગ્યું તેવાઓને જોઈને બદા આ પ્રમાણે ફરીથી
કહેવા લાગી:—

[૨૬] તમે જ્યાં નખો વડે પર્વતને ખોદવા લાગ્યા છો, દાંતો વડે
લોખંડને માવવા લાગ્યા છો અને અગ્નિને પગે વડે કરીને
હણવા લાગ્યા છો (એમ માનું હું.) કારણકે આવા ઉત્તમ
બિશ્વનો તમે તિરસ્કાર કર્યો છે.

[૨૭] અથવા મદ્યપિ [દાવે તો] વિપધર જેવા અર્ધકર હોય છે.

એ ઉમ નજાની અને પાંચ મહાપુરુષોના નમે
બાળનના વખતે મારા નૈવાઝ થયા; તે દો પતંગિયાની
મેના જેમ અભિનયા જતા મને નમ જણી મગાના હો.

[૨૮] દગુ જો તમે નમારૂં થન અને અપાત્ર ગણવા ૧૨૦ના દો
તો આખા મમ્મ માથે મળીને તેના મળે જઈ મન
નમાવો. આ તપસ્વી પોને જો કુપિત થને તો આખા ભાને
પણ જાણી નાખરો.

નોંધ:—મદ્રા એ તપસ્વીના પ્રમાણને બજુની દગી. “દગુ તો આ
દેવી પ્રોપ ઇ. પણ દગે નહિ માનો અને તેમને સમજે નહિ બધા તો
તે તપસ્વી કદાચ કુપિત થઈ આજી કોઈને બાળી નાખશે બિચી અને જીતે
છ.” એને કહેશોને તેજીએ તેમજ નેમ કહ્યું.

[૨૯] (તેવામાં તો કંઈ વિચિત્ર થઈના જની મમ.) કોઈની પીઠ
ઉપર તો કોઈનું મસ્તક નીચું તેમ પડી ગયેલા, કોઈ સાર કમ
અને ચેષ્ટા વિહીન બનેલા, કોઈ જૂનક પર દાથ ફેલાવતા પડી
રહેલા, કોઈ જકાર નીકળી ગયેલા હોળા અને અમચળા, તે
કોઈ ઉઘા મસ્તકે દગી પડેલા—

નોંધ:—આ બધું દેવી પ્રોપથી બન્યું હતું.

[૩૦] આવી રીતે કાપજૂન બનેલા પોતાના સિંચોને જોઈને તેવાજ
બાહ્ય (મદ્રાનો પતિ) પોતે જૂન બેઠ પામ્યો. અને પોતાની
ધર્મપત્ની સહિત મુનિ પાસે જઈ નમીને વારંવાર વિનવણી
કરવા લાગ્યો કે હે પૂજ્ય ! આપની નિન્દા અને નિરક્ષર
થયાં છે તેની ક્ષમા કરો.

નોંધ:—કાચ રાત્રે તપસ્વીએ વલ્લભેલી જકારજૂનીને સોમર
નામના બાહ્ય સાથે દસ્તબદ્ધ કરાવી યજ્ઞપત્ની બનાવી દગી. તે
કાળમાં બાહ્ય, કાચિય, વેશ અને શૂદ્રના કમ્બોદો દવા પણ બાહ્ય
જેવા બલિભેદો ન દવા. તેથી જ પારસ્પરિક કન્યાઓને લેવા દેવાનો અવકાશ
આજ દરે તેવું અનુમાન થાય છે.

[૩૧] હે વંદનીય ! જ્ઞાતી, મને અને મારું અદિરાગ્ય આપી એ આપની જે અપમાનના (દુઃખ-વેદના) દર્દી છે તે અધુરો માફ કરો. આપના જેવા કાંઈ પુરુષો અદારણ્ય દેવ જે, અરેખર ને દર્દી મેષ કરનાર નથી.

પાતાનું દાર્પ દર્દી દેવો આદયા મયા. ત્યાદગ્રાહ મુનિશ્રી
સાવધાન થઈ આ દ્રવ્ય ભેદ વિરિમન જની જન્ય
ઉ. અને વિનવના આદ્યોને કરે ઉ કે:—

[૩૨] આ જનાવની પૂર્વે, પછી કે દમજાં પણ મારા મનમાં ભેદમાત્ર દોષ કે દોષ નથી. (પરંતુ આ જન્ય જેવા પછી મને લાગે છે કે) અરેખર જે દેવો (મારી અનિરુદ્ધમે પણ) સેવા કરે છે, તેઓ વટેજ આ કુમારો નિયારા દખાવા છે.

નોંધા:—જેનદર્શનમાં ચક્રનશીલતાનાં અવસ્થા દર્શાવે છે. ત્યામી પુરુષની સમા તો મિત્ર જેવી અમર દોષ છે. તેમાં મેષ કે અંશજલ અવ-વીજ નથી. કુમારોની આ દશા ભેદ અપિચાલને અનુકૂળ આવે છે. યોમીપુરુષો અન્યને દુઃખ આપતા નથી તેમ ભેદ પણ શકતા નથી.

[૩૩] (સાચું સ્પષ્ટીકરણ થયા બાદ એ આદ્યોને ધણીજ ઉત્તમ પ્રકારની અસર થાય છે. તે કહે છે કે:—) પરમાર્થ અને સત્યના સ્વરૂપને જાણનાર ! મહાગાની આપ કદી શુરસે ધાઓજ નહિ. સર્વ જનસમૂહ સાથે અમે જ્યાં આપનાં ચર-જોનું ચરણ મારીએ છીએ.

[૩૪] હે મહાપુરુષ ! આપની સર્વપ્રકારે (જનમાન પૂર્વક) પૂજન કરીએ છીએ. આપમાં એવું કશું દેખાતું નથી કે જેને ન પૂછએ. હે મહા મુનિરાજ ! બિન્નબિન્ન પ્રકારનાં શાક, સાર્થતાં અને ઉત્તમ પ્રકારના ચોખાથી સંસ્કારાયેલું આ જોજન આપ (પ્રસન્નતા પૂર્વક) જાઓ. (સ્વીકારો.)

[૩૫] આ માટે પુરુષ મનુષ્ય નથી. અમારો પર કૃપા કરીને આપ રીપરો. (આવી અને કરુણની પ્રવેશા આંખોને) તે મદાભા મામ નમન (એક મામના ઉપાસ) ને પાસે ને બોજવને મદા રીપરો છે.

[૩૬] નેશામાંજ ત્યા મુલામિત જળ, પુષો નથા પાની માગવો આકાશથી દિવ્ય ગ્રહિ થવા લાગી. દેવોએ મનનમાં કુદ્ધિઓ વમાડી અને " અરો " દાન અરો ! દાન " એમ દિવ્યમનિ થવા લાગે.

નોંધ.—દેવોએ વરસાવેલાં પુષ્પ તથા જલપદ્મોએ અંગેન દેવ છે.

[૩૭] " ખરેખર દિવ્યવપતી આ પ્રભવ પ્રિયતા દેખાવ છે. જાનિતી પ્રિયતા કરીએ નથો. અંકાસપુષ્પ દરિકેશ માધુઃ કે જોતી આવી મદા પ્રભવસાગી મમુદિ છે ! " અંકાસપુષ્પ દરિકેશ માધુને જોઈને સૌ એકી અવાજે આશ્વર્ચકિત થઈ હપર પ્રભાજે બોલવા લાખા.

તપસ્વીએ કહે છે:—

[૩૮] હે બ્રાહ્મણ ! અગ્નિને આરંભ કરીને પાણીથી બહારની શુદ્ધિને શા માટે સૌધી રજા છે ? જે બહારની શુદ્ધિ છે તે આત્મશુદ્ધિનો માર્ગજ નથો. મદાપુરણે કહે છે કે:—

[૩૯] દ્રવ્યવસ્થા દામકાને; (૫૫) લોકકાના ખીજાને, તુલ્ય, કાઠ તથા અગ્નિને, તેમજ સવાર અને સાંજ પાણીને સ્પર્શ કરના એવા મંદ ગ્રાણીઓ તમે વારંવાર નાના જીવોને દુઃખ આપીને પાપજ દર્શો કરો છે.

[૪૦] હે બિશ્નુ ! અમે કેમ વર્તીએ ? કેવું ચરપૂજન કરીએ ? વગી કેવી રીતે પાષોને દૂર કરીએ ? હે સંવમો ! તે અમેને જસુવો. હે દેવપૂજ્ય ! કઈ વસ્તુને ઝાનીગનો યોગ્ય માને છે ?

[૪૧] છ કાય (પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ અને ત્રય)
 જીવોની હિંસા નહિ કરનારા, કપટ તથા અસત્યને નહિ
 આચરનારા, માયા (કપટ) અને અભિમાનથી દૂર રહેનારા
 તથા પરિશદ અને સ્ત્રીઓની આસક્તિથી કરનારા દાન-ત પુરમે
 દેાય છે તેન વિવેકપૂર્વક વર્તે છે.

[૪૨] અને પાંચ ઇન્દ્રિયોનું નિયમન કરનારા, જીવિતની પણ પરવા
 નહિ કરનારા અને કાયાની આસક્તિથી રહિત એવા મહા-
 પુરમે, બહારની શુદ્ધિની દરકાર ન કરતા ઉત્તમ અને મહા-
 વિજયી ભાવયમનેજ આદરે છે.

[૪૩] તમારું જ્યોતિ શું ? અને જ્યોતિષું સ્થાન શું ? તમારી
 કહ્મીએ કઈ ? અને અગ્નિ પ્રદીપન કરનારું શું ? તમારાં
 લાકડાં કયાં ? અને હે શિશુ ! તમારા શાન્તિમંત્ર કયા ?
 કેવા યજ્ઞથી આપ યજ્ઞન કરો છો ? (આ પ્રમાણે બ્રાહ્મણો બોલ્યા.)

[૪૪] તપ એજ અગ્નિ છે. જીવાત્મા અગ્નિનું સ્થાન છે. મન, વચન
 અને કાયાના યોગ રૂપ કહ્મી છે. અગ્નિને દીપ્ત કરનારું સાધન
 શરીર છે. કર્મરૂપી લાકડાં છે. સંયમરૂપ શાન્તિમંત્ર છે. તેવી
 રીતે પ્રચરત ચારિત્રરૂપ યજ્ઞવડેજ હું યજ્ઞન કરું છું—તેજ
 યજ્ઞને મહર્ષિ જનોએ ઉત્તમ ગણ્યો છે.

[૪૫] તમારો સ્નાન કરવાનો ઋદ્ધ (કુંડ) કયો ? (સંસારમાંથી
 તરવાનું) તમારું પુણ્યક્ષેત્ર કયું ? અને કયા સ્નાન કરીને તમે
 કર્મરજને ટાળો છો તે કહો. આપની પાસે જાણુવાને ઇચ્છીએ
 છીએ. (આ પ્રમાણે બ્રાહ્મણુ બોલ્યા.)

[૩૬] ધર્મરૂપી ઋદ્ધ (કુંડ) છે. બ્રહ્મચર્યરૂપી પુણ્યતીર્થ છે. આત્માના
 પ્રસન્ન ભાવથી વિશુદ્ધ ધર્મના કુંડમાં નાહેતો હું શાંત યજ્ઞને
 કર્મદોષને દૂર કરું છું.

[૪૭] એવું રનાનજ કુસંગ પુરુષોએ કર્યું છે. અને ઋગિઓએ તેજ મદારનાનને વખાળ્યું છે. જેમા નાહેલા પવિત્ર મદર્ગિઓ નિર્મળ થઈને (કર્મ ગ્દિન થઈને) ઉત્તમ સ્થાન (મુક્તિ) ને પામ્યા છે.

નોંધ:—હ્રદયનાં પરિવર્તન ચારિત્રની ચિનત્રીથી થાય છે. જ્યાં ચારિત્રની સુવાસ રહે છે ત્યાં મધિન વૃત્તિઓ નાસ પામે છે. હાલુવારમાં પ્રબળ વિરોધકોને રોષરૂપ બનાવી દે છે જ્ઞાનનાં મંદિરો ચારિત્રનાં નંદન-જનનીજ શોભે છે જનિ અને કાર્યના નીચ બેચ બાવો ચારિત્રના સ્વચ્છ પ્રવાહમાં સાફ થઈ જાય છે. ચારિત્રનાં પારસ ઢંક લેખકોને મુવળ રૂપમાં પડી મૂકે છે.

એ પ્રમાણે ૬૬ છું.

અમ હરિકેશીય નામનું બારમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

વિતસંભૂતીય

વિતસંભૂતિ સંખ્યા

૧૩

સંસ્કૃતિ એ જીવન સાથે જડાયેલી વસ્તુ છે. જીવનશક્તિની તે પ્રેરણા પુનઃ પુનઃ જીવનને દમ્બજન દ્વારા વિતવિત થાનિમાં જન્માવે છે. પરસ્પર પ્રેમથી જાળાનુબંધી થાય છે અને વિરોધક અવવાદ ન હોય તો સમાન સીમાના હવે-સમાન શુભતાં પ્રાપ્તિએ એકજ રેથળે ઉત્પન્ન થાય છે. અને જન્મપર્યંત અમૂઢ પ્રેમની સરિતામાં પરસ્પર બીંધે છે અને પછી પળ સાથેજ જન્મ લે છે.

વિત અને સંભૂતિ બન્ને બાઈડતા. અખંડ પ્રેમની માંડથી જડાયેલા હતા. એક નહિ, બે નહિ, ત્રણ નહિ બન્ને પાંચ પાંચ જન્મો મુખી સાથે રહ્યા, સાથે જીવ્યા. આવા પ્રબળ પ્રેમીખંધુઓ છકે બવે પૃથક્ પૃથક્ ઉત્પન્ન થાય છે તેનું શું કારણ હશે? છકે બવે બન્નેના રાહો સાથી પસંદાયા હશે! તે પ્રબળ કારણ એકની આસક્તિ અને બીજાની નિરાસક્તિ છે. બન્ને બાઈઆનો પ્રેમ જેમ જેમ શુદ્ધ થતો ગયો તેમ તેમ તે વિકાસ પાંચે સાથેને સાથે ઉભ્યા.

પ્રથમ જન્મમાં તે દશાણ્વ દેશમાં દાસ રૂપે સાથે રહ્યા હતા. ત્યાંથી કાળ કશીને કાલિજર નામના પર્વત પર મુગલા થયા. સંગીત પર તેમનો અભિજ્ઞ સ્નેહ હતો. ત્યાંથી મરીને મૃત-જગાના તીર પર હંસ રૂપે જન્મ લીધા. ત્યાં પણ સ્નેહપૂર્વક

શ્રવ્યા અને પ્રેમવશાત્ સાધેજ મરણ પાઞ્યા ત્યાંથી નીકળીને પુનર્જાવ પામી કારી જૃમિમાં ચંદાક રૂપે ઉત્પન્ન થયા.

તે વખતે નમુચિ નામનો પ્રધાન જુન જુલિમાન અને મહાસંગીત શાસ્ત્રી છતાં મદાન વ્યભિચારી હતો. તેણે તે રોજ રાજઅંતઃપુરમાં પણ સ્તેષ્યા. તે જાણી કાગી રાજાએ તેને મૃતકંડની શિક્ષા કરી—

શંસીને લાકડે ચડાવતાં ચડાવતાં ચંદાક કે જે ચિત્ત અને સંભૂતિનો પિતા હતો તેને દયા ઉત્પન્ન થવાથી તેણે નમુચિને બચાવી લીધો છે અને પોતાને ત્યાં ગુપ્ત રાખી પોતાના પુત્રોને સંગીતવિદ્યા શીખવવા ધ્યાનમાં છે. અને બાળને તેણે સંગીત શાસ્ત્રમાં પારંગત કરી મૂક્યા. પરંતુ એકદા ત્યાંથી પણ અત્રદ્યયના દોષે તેને શ્રવણને બામર્જુ પડ્યું આખરે તે ફરતાં ફરતાં હસ્તિનાપુરમાં આવી પોતાની જુલિના પ્રભાવથી સેંકડો મંત્રીની શિશુમંત્રી થઈને રહેલ છે.

ચિત્ત અને સંભૂતિ સંગીતવિદ્યાના પ્રભાવે ત્યાંની આખી આલમને આકર્ષે છે. આથી કારીરાજ પાસે ત્યાંના સંગીત શાસ્ત્રીઓ ન્યાય માગી ઇર્ષાથી તેમનું અપમાન કરાવી કારીની બહાર કઢાવી મૂકે છે. ત્યાં પણ કુખી થાય છે. પછી આ પરા-બલથી કંદાળી પર્વત પરથી પડતું મૂકવા તેધાર થાય છે. ત્યાં એક મદાન જેન મદાતમાનો બેરો થાય છે અને અકાળ મરણથી બચાવી લે છે.

ચંદાક કુળજાત હોવા છતાં પૂર્વ સંસ્કારોની પ્રબળતાથી અને બાળ્યે સંસારની અસારતાને યથાર્થરૂપે સમજી ત્યાજ-માર્જને ઘડવું કરે છે અને પશ્ચત્તિસર યોગમાર્ગની સારી તાત્કાલ મેળવ્યા બાદ ગુરુ આજ્ઞાથી છૂટા પડે છે.

એ જાને ત્યાગીએ ફરતાં ફરતાં અનેક સિધ્ધિઓને પ્રાપ્ત કરીને હસ્તિનાપુરમાં આવી થકે છે. કે ત્યાં નમુચિ મહા મંત્રીધર પડે હતો. પૂર્વ પરિચિત ચંદાકોને સાધુ વેતમાં તે આજખી લે છે. અને તેથી પોતાનું પોષણ રહેને ખૂશ થઈ એ બલથી સહેરની બહાર દાંડી કઢાવે છે.

થિન આ અર્ધુ દર શાંતિપૂર્વક વિનયમાં એ લાભ્યા વખર શરી છે. પશુ સંજ્ઞા આ વચનને કહેવા અમામય નાવટે છે. તપશ્ચર્યાના મહાન અગ્રવર્તી પ્રાપ્ત કરીને મિથિનો ઉપધાન કરવા નેવાર થાય છે. થિન પાતાના અર્ધુને ત્યાગીની ધર્મ અમલને છે. ત્યાં સંજ્ઞાનીનો કાચ શાંત થને નથી તેના કામમાંથી દુષ્ટ (પુષ્પાદ)ના મારેમોદા નીકળ્યા કરે છે.

આ વાતની કાણુ પ્રભ કાળ ન્યાના મહાપાલ (સનતકુમાર યાજ્ઞવર્તી)ને પશુ થાય છે. તે પાને કુમન્ય, અપરિવાર એ મહા તપશ્ચર્યાના 'દર્શનાર્થ' ક્યાં છે. સંજ્ઞાનિશ્ચિત તે મહાપાલની સમૃદ્ધિ એઈ આસક્ત થાય છે

પાતાની અર્ધુ જાણે પ્રાપ્ત કરીને તપશ્ચર્યાદ્ય અવેશતને આવા કાણુક દામબોમકથી કાળી ખાતર વેચી દે છે. (જેન દર્શનમાં આને નિયાતું' કહેવાય છે. નિયાતું' એટલે ઉત્તમ કાર્યની પાછળ ક્ષેત્રાર્થની ભાવના ભગે તે.) થિતનો ઉપદેશ તેને જરાએ અસર કરતો નથી.

ત્યાંથી કાળગત થયા પછી શુભ કર્મકારા એ ખાને દેવ શાનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાંનું પૂર્વ આધુન્ય ભોગવ્યા પછી આસક્તિને લઈને પ્રેમપ્રવાહ વીખરાઈ જાય છે. અને તેજ કાણુને લઈને સંજ્ઞાતિ કાંપીક્ય નમરમાં ચુલની માતાને ક્રોધે ઉત્પન્ન થઈ પ્રહારના નામનો સ્વર્ગથી (મહાન મંડલેશ્વર) પાલ થઈ બેસે છે.

થિન પુરિમતાલ નમરમાં ધનપતિ નગરસેકને ત્યાં જન્મ લે છે. ત્યાં પશુ પુણ્યપ્રભાવને લઈને મિત્ર, પરિવાર, યુવતિઓ માતાપિતાઓ અને સંપત્તિ સંજ્ઞાથી અનેક મકારે સુખમોજ માણી રહો છે.

એકદા સંતની પાસેથી એક અ ત મંજીર ગાયા તેના કર્ણદારમાં અથડાણી. તે પર વિચાર કરતાં કરતાં પ્રથમ આધુ' આધુ' સમરણ થઈ, કે "આધુ' એ' ક્યાંક સાબળ્યું છે" અને એ ચિંતનના પરિણામે પૂર્વ સંસ્કારો તાલ થયા. મતજ્ઞોને

કોઈ—પરમા ને મ્લોકો વિજયુનિએ કયા. આને તે મુનિ ૧૪
 ૧૫ એકવિંશતીકાં કામ તપશ્વર્ગ અને સરીર વિભૂષણ ત્યારે તે
 ૨૦ સ્વાસ્થ્યે કંબી દેખવી હતી છતાં તેનાં આત્મજોગત તે કાં
 ૨૫ ને હતાં

કોઈ—પ્રજ્ઞે પૂરું છે; જો એવી સમૃદ્ધિ હતી તો ત્યાગ દાદ
 ૧૦ કદાચમાં ચિત્તમુનિ દહે છે:—પરમાર્થથી પૂર્ણ જાં
 ૨૦ કાળ સ્વભાવની મંબીર માયા (કાલ મુનીશ્વરે એક)
 ૩૦ કોઈ સુખ્યોના મમ્લકમાં કંઠાવી. કે જે માયાને સાંપડીને
 ૪૦ કોઈ સુદુરે સરિત્રયુજમાં વધુ અને વધુ લીન અને છે. તે
 ૫૦ કાલ ને કદને દે અમળ (તપશ્વરી) થયો.

કોઈ—કે જે પામ્યા છતાં સંતોષ ન હતો. આ માયા સંતોષ
 ૧૦ ને કદાચ દૂર થવાં. અને ત્યાગ મદમુ કર્યાં.

કોઈ—કે જે પામ્યા છતાં તેને ત્યાગ નહોતો અમતો તેની
 ૧૦ કોઈ માટે આમંત્રણ કર્યું:—ઉચ્ચ. ઉદય. મં.

કોઈ—કે જે નામના પામ્ય મુદર મદમો, બિન્નભિન પ્રા
 ૧૦ ને જામ મંદિરો અને પાંચાસ દેશનું ગાળ્ય આ

કોઈ—કે જે પામ્યા છે તે ચિત્ત તેને પ્રત્યક્ષ કોમલો.

કોઈ—કે જે પામ્યા માથે તૃણ તથા નીચીન તેમજ
 ૧૦ કોઈ—કે જે પામ્યા સમગ્રી વિદ્યાગાળ્યે આપા ગચ્ચ કો, તેને

કોઈ—કે જે પામ્યા છે ત્યારે તેના ખરેખર મદાન

કોઈ—કે જે પામ્યા આમંત્રણ કરનામાં પણ તેના કનેદ અને

કોઈ—કે જે પામ્યા એવી અને કામ કોમલો આમકા થયેલા
 ૧૦ કોઈ—કે જે પામ્યા એવી અને કામ કોમલો આમકા થયેલા

કોઈ—કે જે પામ્યા એવી અને કામ કોમલો આમકા થયેલા
 ૧૦ કોઈ—કે જે પામ્યા એવી અને કામ કોમલો આમકા થયેલા

નોંધ:—આમ ચોક્કસ સંજ્ઞાઓ; છતાં બરે જિલ્લ જિલ્લ રવળે ઘાપી
હતી. પણ પદ્યું તેનું કારણ જણ્યું.

[૮] હે રાજન! તમે (સનતકુમાર નામના ચોથા ચક્રવર્તીની
સમૃદ્ધિ તથા તેમના સુનંદા નામના સ્ત્રીરત્નને દેખીને આસક્તિ
ઉપજાવ્યાથી) તપશ્વર્ગોદિ ઉચ્ચ કર્મોનું નિવાણું (આર્ણવું તુચ્છ ફળ)
માગી લીધું. તેથી તે ફળના પરિણામેજ આપણે યિયોગ
પામ્યા. (આ ચિત્તનાં વચન છે.)

નોંધ:—તપશ્વર્ગોથી પૂર્વકર્મોના ક્ષય થતો હોય છે. પૂર્વકર્મ ક્ષય
થવાથી આત્મા હજારો બને છે અને તેનો વિકાસ થાય છે. પુણ્યકર્મોથી
સુંદર સંપત્તિ મળે પરંતુ સંપત્તિથી આત્મા ભારી બનવા સંભવ છે.
તેથીજ મહાપુરુષો પુણ્ય ન કર્મોનાં માત્ર પાપકર્મોનો ક્ષયજ ઉદ્ધેષ્ટ છે.
પુણ્ય એ જ સોનાની સાંકળ છે. છતાં સાંકળ એ પણ બંધનજ છે.
જેણે બંધન રહિત થવું હોય તેણે સોનાની સાંકળ પણ તલ દેવા પ્રયત્ન
કરવો જોઈએ. અને નિરાસજાપણે કર્મોને ભોગવી લેવાં જોઈએ.

[૯] (જ્ઞાનદત્તે કહ્યું:—) પૂર્વ કાળમાં સત્ય અને કપટ રહિત તપ-
શ્વર્ગોદિ શુભકર્મો 'મેં' કર્યાં તેથીજ તેનું ફળ આજે (ઉત્તમ
સમૃદ્ધિ પામી) હું ભોગવું છું. પરંતુ હે ચિત્ત ! તારી દશા
આવી સાચી યર્ષ ? તારાં શુભકર્મો બધાં કર્યાં ગયાં ?

[૧૦] (હે રાજેન્દ્ર !) જીવોએ આચરેલા સર્વ (સુંદર કે અસુંદર બધાં)
કર્મો ફળવાળાંજ હોય છે. કરેલાં કર્મોને ભોગવ્યા વિના મુક્તિ
થતીજ નથી. તેથી મારો જીવાત્મા પણ પુણ્યકર્મના પરિણામે
ઉત્તમ પ્રદારની સંપત્તિ અને કામભોગોથી યુક્ત થયો હતો.

[૧૧] હે સંજ્ઞા ! જેમ તું પોતાને ભાગ્યવાન માને છે તેમ પુણ્યનાં
ફળથી યુક્ત ચિત્તને પણ મહાન ઝઘડિમાન બણ્યું. વળી હે રાજન!
જેવી તે (ચિત્ત)ની સમૃદ્ધિ હતી તેવીજ પ્રભાવશાળી કાંનિ
પણ હતી.

[illegible]

1. પ્રથમ જે કોઈ પણ વસ્તુના નામની પાછળ આવે તેને વિશેષ
 નામ કહેવાય. જેમ કે ગાય, ઘેડ, વગેરેના નામની પાછળ આવે તેને વિશેષ
 નામ કહેવાય. (જેમ કે ગાય, ઘેડ, વગેરેના નામની પાછળ આવે તેને વિશેષ
 નામ કહેવાય.) (જેમ કે ગાય, ઘેડ, વગેરેના નામની પાછળ આવે તેને વિશેષ
 નામ કહેવાય.) (જેમ કે ગાય, ઘેડ, વગેરેના નામની પાછળ આવે તેને વિશેષ
 નામ કહેવાય.)

ଜି.ଏ. — ବିନା ସ୍ୱଳ୍ପ ଅନୁଶୀଳନ ଉପସାଧାରଣ ଉପାଦାନରୁ ଏହା ଉଦ୍ଧୃତ ହେଉଛି ।

૧. જુઓ મંજુનિ જાને આઠ આઠ । કુલ કહેવા નિમિત્તથી
 ૨. જુઓ મંજુનિ જાને આઠ આઠ । કુલ કહેવા નિમિત્તથી
 ૩. જુઓ મંજુનિ જાને આઠ આઠ । કુલ કહેવા નિમિત્તથી

જા. ને. ને. અને મહામહાદેવગા. અહાંજ મહામહાદેવ
જા. ને. ને. મહામહાદેવગા. અહાંજ મહામહાદેવ —

• ૧ અને ૨ ની વચ્ચે ૨૫ ટકાની (૨૫%) અનુમતિ
• ૩ થી ૬ સુધી દિન કુટુંબની આગે આજ પછીના
• ૭ થી ૧૦ સુધી

[illegible]

[૧૧] અર્થાં સંજીત ને એક પ્રદારના વિશાષ મરખાંડ, સર્વ પ્રદારનાં નૃત્ય ને નાટક એ વિદ્યાનના રૂપ છે, જ્યાં અતંદ્રાગે તે ભોજનરૂપ છે, અને જ્યાં કામભોજો એકાંત દુઃખનેજ આપનારાં છે.

નોંધ:—મંસાર આજેજ જ્યાં નાટક રૂપ છે ત્યાં જીવન નાટકા રાં જોવાં ? એ રસજે કામ પદેલાં સંજીત અને નૃત્ય થઈ રહ્યાં હોય છે ત્યાંજ થોડી કામ બાદ લાલસાર જ્યાં કામ રસને ધ્યાન છે. ત્યાં કોને સંજીત માનવા ? આજુપણે ભાગ્યની ચિત્તચિત્તિને ધ્યાનવાનાં રમકડાં છે. ત્યાં અમલુને મોઢ રૂપ ? ભોગો તે આધિ, આધિ અને વપાધિ ત્રણે તાપનાં મૂળ છે. દુઃખના મૂળમાં સુખ શી રીતે સંભવે ?

[૧૭] તપમર્ચારૂપ ધનચાળા, ચારિત્ર્યગુણોમાં લીન અને કામ ભોજોની આસક્તિથી સાવ વિરક્ત એવા બિશુઓને જે સુખ હોય છે તે સુખ; હે રાજન ! અજાનીઓને મનોહર લાગવા છતાં એકાંત દુઃખને આપનાર એવા કામભોજોમાં હરી હૈર્ધ રોકેજ નહિ.

[૧૮] હે નરેન્દ્ર ! મનુષ્યોમા અધમ ગણાના એવા ચંડાલજીવનમાં પણ આપણે રહ્યા હતા. તે જન્મમાં (કર્મવશાત્) આપણે ધણા મનુષ્યોના અપ્રીતિપાત્ર થયા હતા. અને ચંડાલનાં રથાનોમાં પણ રહ્યા હતા. (તે અર્થુ વાદ છે ?)

નોંધ:—ચંડાલ ભવિનો અર્થ અહીં ચંડાલકર્મને અગે સમજવો. ભવિથી કોઈ નીચ કે હાથ હોવાજ નથી. કર્મથીજ હાથ કે નીચ થવાય છે. જે હવે સમજાયે પામીને પણ પૂર્વ ભવે કરેલી મોલત આજે પણ થયે તે અન્યવિચારને દાણે પવિત્ર થઈ જઈ પડે તે સારુ પૂર્વજીવની યાદી આપે છે.

[૧૯] જેવી રીતે ચંડાલના ઘરે હિતવન્ન ધર્મ તે દુષ્ટ જન્મમાં આપ્યા લોકની નિન્દાને પાત્ર હતા, છતાં પાછળથી શુભકર્મ કરવાથીજ આજે આ હિતમ રિયનિમાં પડેલા છીએ. તે પણ પૂર્વે કરેલા કર્મનુંજ પરિણામ છે. (એ ન બુલશો.)

નોંધા:—અહીં દેવ ને આદી જનનાં મેનુ આશયે છે. અને આદી જન દેવ ને આદી જનનાં વાક છે.

[૬૫] (મનુ મદા નાદો) વિનયમાં મળેલા મેનુ ને અમારું (મેનુન મંદનો) મંદીરને અભિષેકી બાળીને, દાનિજનો, પૂજ અને ઓ વગેરે (નેને શેઠા જમનમાં જુદી જાતે) બીજા જાતે (આદીક) ને અનુકરે છે.

નોંધા:—વિનયમાં ઓ કાંઈ અર્થે જરૂર જરૂર જાણે છે. એક તરફના દેવનાં અર્થે એકાંકે કો કાંઈ જાણને અનુકરવાનાં.

[૨૧] દે મનુ! આપણ ને જરા પણ વિનય તીધા વિના નિરંતર કામ થતું રહે છે. (જેમ જેમ દિવસે વર્ષે તેમ તેમ આપણકાગે એકાંકી થાય છે) જેમ જેમ જરા અવરથા આવતી જાય છે તેમ ધોવનની કાન્નિ દરાની રહે છે મારે દે પંચાસના રાજેશ્વર! આ જમનને માંબળા ભે. અને મદારંજ (દિંસા તથા વિપાદિ) નાં બધાંકર કાવોને ન કર. (છાંદી રે).

ચિતનાં એકાંત વેરાઓતપાદક અનુભવનાં વચનાં
સાંભળી બ્રહ્મણ (સંજીતિ) બોલ્યા:—

[૨૭] દે આધુપુરુષ! જે વાક્યને આપ કહે છે તે હું પણ દેવ જાણી શકું છું. આ ભોગોજ અને આસક્તિ (બંધન) ના કારણે છે. પરંતુ હે આર્થ! અમારા જેવા (દુર્બળ) થી ખરેખર તે દુર્બલ છે. (આસક્તિ પુરોથી કામભોગો છૂટવા દુકર છે.)

[૨૮] દે ચિતમુનિ! (તથીજ હસ્તિનાપુરમાં મદાસમૃદ્ધિવાળા સનતકુમાર ચક્રવર્તીને જોઈને હું કામભોગોમાં આસક્તિ થઈ ગયો અને અશુભ એવું નિવાળું (શેઠા મારે થયું) લાગવું) કરી દીધું.

નોંધ:—એ ચંદ્રાદ્ય ભતિયાન મદ્યપુરુષના સ્વર્ણ તથા સરેકાને લીધે ત્યાંથી થઈ એ શુદ્ધ કર્મો કર્યાં છે તેનું જ આ મુંદર પરિણામ થયેલા કીર્તિ. તે કાળમાં ચંદ્રાદ્ય ભતિયાં મનુષ્યની સમ્મતતાના અધિપાત્રે પ્રાણજનન જુવથી લીધા હતા.

[૨૦] હે રાજા! પુરુષના કર્મે કરીનેજ મદ્યમદ્યિવાદ્ય અને મદ્યમાન્યવાદ્ય નુ થયે છે. આટે હે રાજા! કાળિક ભોજને તજને, (શાશ્વત શુભ આટે) મુક્તિ આટે જાન દાને અંગીકાર કરી લે.

[૨૧] હે રાજા! આ (મનુષ્યના) કાળિક જીવનમાં મુંદર કાવેતિ નહિ કરવાવાળો મનુષ્ય ધર્મને છોડી દીધા પછી મનુષ્ય મદ્યમા ન્યારે જાન છે ત્યારે વગસાકને આટે ખૂબજ પશ્ચાન્નાય છે છે.

[૨૨] જંમ સિંદ મૃગલાને પકડીને લખ જાવ છે તેમ જાંત વખને મનુ (૩૫ સિંદ) પણ મનુષ્યને નિર્વિષ રીતે મગ્ન જાવ છે ત્યાં માતા, પિતા, ભાઈ વગેરે કોઈ સદાચક ધર્મ છડનાં નથી.

[૨૩] તે (કર્મના પરિણામે ઉત્પન્ન થયેલા) કુળમાં સ્થિતિને, મેદિવર્ગ, પુત્રો કે બધુઓ કોઈ જાન પડાવનાં નથી. કર્મ કરનાર જીવને સ્વર્ગ તેનું કુળ ભોગવવું પડે છે. કારણકે કર્મ તો તેના કરનારનેજ અનુસરે છે.

નોંધ:—કર્મ થેતી વસ્તુ છે કે તેનું ફળ તેના ભોજાનેજ અને તેમાં પોતાના છવાતા સિવાય કોઈ પણ કાળે ન્યૂનાધિક્ય કર્મ કરી શકે નહિ અર્થેજ કહ્યું છે. તેમજ તમારો બધા કે મોટા કરી શકો છો.

[૨૪] નોકરચાકર, પશુઓ, ક્ષેત્ર (ઉપાડી જમી), મદેરો, ધન અને ધન્ય વગેરે મરને તજને માત્ર પોતાનાં શુભ કે અશુભ કર્મની સાથે રહેતો (કર્મથી પગાંત) એકાદી જાતના મુંદર કે અમુંદર પરચાક (પરજવ)ને પામે છે.

નોંધ:—શુભ ક્રમ હોય તો સારી ગતિમાં તેનું આકર્ષણ થાય છે.
 ને અશુભ ક્રમ હોય તો ખાટી ગતિમાં થાય છે.

[૨૫] (મૃત્યુ થયા બાદ) ચિત્તામાં રાખેલા તેના તે અસાર (ચેતન
 રહિત) શરીરને અગ્નિથી બાળીને, માતિજનો, પુત્ર અને સ્ત્રી
 વગેરે (તેને ઘોડા વખતમાં જૂઠી જઠનિ) ખીખ દાતાર
 (ખાલીક) ને અનુસરે છે.

નોંધ:—વિશ્વમાં સૌ કોઈ સ્વાયં પુરતુંન સમપણ રાખે છે. એક
 તરફનો સ્વાયં જ્યાં એકલે છે કોઈ ખીબને અનુસરવાનાં.

[૨૬] હે રાજનૃ! આયુષ્ય તો જરા પણ વિરામ લીધા વિના
 નિરંતર ક્ષય થતું રહે છે. (જેમ જેમ દિવસો વધે તેમ તેમ
 આયુષ્યકાળ ઓછો થાય છે) જેમ જેમ જરા અવરથા આવતી
 જાય છે તેમ યૌવનની કાન્તિ હરાતી રહે છે માટે હે પંચા-
 સના રાજેશ્વર! આ વયનને સાંભળી લે. અને મહારંભ
 (હિંસા તથા વિષયાદિ) નાં ભયંકર કાર્યોને ન કર. (છોડી દે).

ચિત્તનાં એકાંત વૈરાગ્યોપાદક અનુભવનાં વચનો
 સાંભળી બ્રહ્મદત્ત (સંજીવિ) બોલ્યા:—

[૨૭] હે સાધુપુરુષ! જે વાક્યને આપ કહો છો તે હું પણ હવે
 જાણી રહ્યું છું. આ ભોતિજ મને આસક્તિ (બંધન) ના
 કારણરૂપ છે. પરંતુ હે આર્ય! અમારા જેવા (દુર્બળ) થી
 ખરેખર તે દુર્બલ છે. (આસક્ત પુસ્તોથી કામભોગો છૂટ્યા
 ફગર છે.)

[૨૮] હે ચિત્તમુનિ! (તેથીજ હસ્તિનાપુરમાં મહાસમૃદ્ધિવાળા
 સનતકુમાર ચક્રવર્તિને જોઈને હું કામભોગોમાં આસક્ત થઈ
 ગયો અને અશુભ એવું નિવારું (ઘોડા માટે ધણું લાગતું)
 કરી દીધું.

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર

તે નિદાન કર્યા પછી પણ (તમારા કદેરા છતાં) નિવારણ
 ન કર્યું. નેત્રીજ આ રૂઢ મળ્યું છે અને ધર્મને મળ્યું છે
 પણ કામભોગોની આમંત્રિ કોટી મળ્યા નથી.

નોંધ—વાસના ભગ્યા પછી પણ જે મંત્રો જિંતવશે તેનું નિવા-
 રણ થાય તે પતિત થતા બધા જવાવ
 ૩૦] જળ પીવા જતા કાંચના ખૂચી મંચેલા કાથી કાંકને જોવા
 છતાં તેને પામી મળતું નથી એજ પ્રમાણે કામભોગોમાં
 આસક્ત ધર્મજ્ઞા અમે (કામભોગોના કુટ પરિણામને મળ્યું
 છતાં) ત્યાજ માર્ગને અનુમરી મળ્યા નથી.

[૩૧] કાળ ઉતાવળો થાય છે. અને રાત્રિઓ જલદી પસાર થતી
 જાય છે. (આયુષ્યભગ લીધું થતું જાય છે.) મનુષ્યોના કામ
 ભોગો પણ નિત્ય નથી. પડોઓ જેમ રજ ખરી મવા પછી
 જલદી નજ દે છે તેમ પ્રાણ ધર્મજ્ઞા કામભોગો પણ પુરુષને
 નજ દે છે.

નોંધ—તરુણવયમાં જે કામભોગો આવશ્યક જાય છે. તેજ જલદી જાય
 અકાશ થઈ પડે છે.

[૩૨] જે ભોગોને સવચ્છા છોડવા માટે સમર્થ ન હો. તે હે
 રાજન! દયા, પ્રેમ, પરાપકાર દંત્યાદિ આર્થ કર્યો કર, સર્વ
 પ્રકાર પર દયાળુ તથા ધર્મપરાયણ થઈશ તો તું અહીં
 (શુદ્ધચાત્ર) થી પણ અવીને દુઃખ પ્રમાણે રૂપ ધરનારો
 ઉત્તમ દેવ થઈશ (ચિત્તમુનિ બોલ્યા.)

નોંધ—શુદ્ધચાત્રમાં પણ વચાસાચ ત્યાજ કરે તો તે દેવશાનિ
 પામી શકે છે.

[૩૩] (ભોગાસક્ત દુષ્ટન કર્યું ન સ્વીકારી શકવાથી ચિત્તમુનિ
 નિવેદના અનુભવીને કહે છે:—) પરંતુ હે રાજન! આ
 સંસારના આરબ અને પરિમિટોના તુ ખૂબ આસક્ત ધર્મ

છે. ભોગોને છોડવાની તારી જરા પણ ઇચ્છાજ નથી. તેા આટલો વાનાંસાપ મેં ફેાકટજ કર્યો એમ માનું છું. દે નૃપ ! હવે હું જવાની ઇચ્છા રાખું છું. (એમ કદીને ચિત્તમુનિ ચાલતા થયા.)

[૩૪] પંચાલપતિ જ્ઞાનદત્તે તે પવિત્ર સાધુનું વચન ન માન્યું અને જેવા ઉત્તમ કામભોગો ભોગવ્યા તેવાજ ઉત્તમ નરકમાં તે ચાલ્યો ગયો.

નોંધ:—જેવાં કર્મ કરાય તેહું ફળ પમાય.

[૩૫] અને ચિત્તમહર્ષિ કામભોગોથી વિરક્ત રહી, ઉમ્ર ચારિત્ર અને ઉમ્ર તપશ્રયો આદરી તથા શ્રેષ્ઠ સંયમને પાળીને શ્રેષ્ઠ એવી સિદ્ધગતિને પામ્યા.

નોંધ:—ભોગોને ભોગવ્યા પછી ત્યાગવા એ દુર્લભ અને આશ્ચર્યજનક વસ્તુ એ અતિ દુર્લભ છે. ભોગોની ભજ જરૂરી બહુ બહુ કઠણ છે. માટે મુમુક્ષુએ ભોગોથી દૂરજ રહેવું.

એમ કહ્યું છું.

એ પ્રમાણે ચિત્તસંબૃતિનું તેરમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

ઈપુકારીય

ઈપુકાર રાજ સંભારી ,

૧૬

સંભારી જમર ઇવનપર મચોડ ધાપ છે. સળના અનુ-
ભવો માઠ પરિચયથી જાણે છે મનુષ્યથી ઇવન અનુભવ
જાણે છે અને પરજણના પ્રેમભાવથી એજીબીજા પ્રયે સાવધ
રહેલા સાધકો સાથે સાથે રહી ઇવનના ક્યેયે પતેમાં
વળે છે.

આ આપયનમાં આવાજ છે ઇવનું મિલન થયું છે. તે
ધાનિમાંથી ઉતરી આવેલ છે પૂર્વેથીએ એજા ઇપુકાર નમરા
અવતર્યા છે. તેમાંના ધાર જાણજીવનમાં અને એ સત્તિયજીવ
ધાલયા છે. જાણજીવનમાં ઉત્પન્ન થયેલા એ જુમારી એ
સંસ્કારોની પ્રજાતાથી પુવાનવચમાં ભોગોની લાલચથી જર થ
છે. સત્કારની વાસનાને ફર કરી યોમ લેવા પ્રેરાય છે. તેમના મા
અને પિતાશ્રે ધાલયેલા એ ઇવે પજુ તેના યોમબળથી ર
ખરે આકર્ષાય છે. અને આપું કુટુંબ ત્યામમાને સીમલ
અંગીકાર કરી લે છે.

ઈપુકારનમરામાં ધનમાલ અને પરિવાર-આદિનાં બંધનને
તોડી એકીસાથે આ ધાર સમર્થ આત્માએજું મદાલિનિષ્ઠમજ
અજળ વિરમયતા જમાડે છે. આખા સહેરમાં ધન્યવાદના
શ્વનિઓ ગાઇ રહે છે. આ સાંભળી પૂર્વેજની પ્રેરણા શણી-
છને પજુ ભગૃત થઈ જાય છે. અને તે ભાવનાની અસર રાજ-

છને પણ એકાએક થઈ જાય છે અને જાતી રીતે એ જાતે
છવાટમાં એ સંયમમાર્ગને જાગીકાર દરી આકાર તપમાળ અને
સાધુના સેવી જાતિમ રીધને પામી જાય છે. તે બધા ઉપદેશ
આ અધ્યયનમાં મળે છે

ભગવાન બોલ્યા:—

- [૧] પૂર્વભવમા દેવો થઈને એક વિમાનમાં રહેતા કેટલાક (૭) છવો
દેવસેક જેવા રમ્ય, સમૃદ્ધ, પ્રાચીન અને પ્રસિદ્ધ જાતો ૬૫-
કાર નામના નગરમાં ઉત્પન્ન થયા.
- [૨] પોતાનાં ગૌ (જાડી રહેતા) કર્મો વડે ઉચ્ચ એવા કુળમાં
ઉત્પન્ન થયા છે અને પછીથી ત્યાં સંસારભયથી ઉદ્ધવિષ્ઠ થઈ
સંસારને છોડીને જિનેન્દ્રમાર્ગ (સંયમ ધર્મ) ને શરણે ગયા છે.
- [૩] તે જ છવો પૈકી એક પુરોહિત અને જરા નામની તેની પત્ની
થયાં. અને બીજા બે જીવ પુરુષપણું પામીને તેમના કુમારરૂપે
થયા.

નોંધ:—જાર છવો બ્રાહ્મણ કુળમાં ઉત્પન્ન થયા અને બે ક્ષત્રિય
કુળમાં જન્મ્યા.

- [૪] જન્મ, જરા અને મૃત્યુના ભયથી ત્રાસેલા અને તેથીજ સંસારની
બહાર નીકળવાની ઇચ્છાવાળા તે બે કુમારો સંસારના
ચક્ર (પરિભ્રમણ) થી છૂટવા માટે કેટલો યોગીશ્વરને બોધને
(તે નિમિત્તથી) કામબોગોથી વિરક્ત થયા.

નોંધ:—જન્મક્રમાં કેટલાએક યોગીજનોનાં દર્શન થયા પછી પૂર્વ-
ધ્યાનનું સ્મરણ થયું અને જન્મ, જરા મૃત્યુના દુઃખથી ભરેલા આ
સંસારમાંથી છૂટવા માટે આદર્શ ત્યાગની અપેક્ષા બોધે

- [૫] પોતાના કર્મમાં પરાયણ એવા પુરોહિત બ્રાહ્મણના તે બન્ને
બાળકોને પોતાના પૂર્વજન્મોનું સ્મરણ થયું. અને પૂર્વકાળમાં
સંયમ તથા તપશ્ચર્યાનું સેવન કરેલું તે પણ યાદ આવ્યાં.

નોંધ:—બ્રાહ્મણનું કાર્ય તે સમયે યજ્ઞયાગાદિ પરત્વે વિરોધ રહેલું.

[૬] તેથી તેઓ મનુષ્યજીવનમાં દિવ્ય ગુણના એવા એક કામંડા-
ગ્રામાં પણ આમકન ન થયા. અને કૃત્ય-ન થયેલા અપૂર્વ
વિધાનથી મોક્ષના અભિજ્ઞાતાવાળા ને કુભાગે પોતાના પિતા
પાસે આવીને નમ્રતાપૂર્વક આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા.—

[૭] આ વિદાર-જીવન અનિત્ય છે. વળી જન્મ મૃત્યુના અંતરાય
વાળું અને અસ્થ આયુષ્યયુક્ત છે. તેથી અમેને આપ
(નસાર વધારનાર) શુદ્ધરથજીવનમાં (જરૂરપણ) મનો
થંભ નથી. માટે મુનિપણું (ત્યાગજીવન) મદલ કરવા માટે
આપની પાસે આજા માગીએ છીએ.

[૮] (આ સાંભળીને કૃષ્ણી થયેલા) તેમના પિતાશ્રી ને બન્ને મુનિ
(ભાવનાથી ચાકિતચાકી) એના તપ (સંવર્ધી જીવન) માં
બાધા કરનારું વચન બોલ્યા.—વેદના પારંગત પુત્રો “પુત્રાદિત
પુત્રો ઉત્તમમનિને પામના નથી.” તેમ કહે છે.

નોંધ:—

અપુત્રસ્ય મનિર્નામિ સ્વર્ગા નિ વ નૈવ જ ।

મમ્માત્ પુત્રમુત્રે દૃષ્ટ્વા વચાદ ધર્મ મમાચરેત્ ॥

વેદધર્મનું આ વચન માત્ર અમુક અપેક્ષાએ કહેવાયેલું છે.
વેદ ધર્મમાં પણ બહુચારી અવસ્થામાંથી કે ત્યાંથી પુરુષ પામતા છે.
અને કન્યું ॥ ૬:—

અનેકાનિ મહર્ષાણિ કુમારા પ્રદક્ષારિણઃ ।

સ્વર્ગે મચ્છન્તિ રાજેન્દ્ર મહત્ત્વા કુલસંતનિમ્ ॥

• તે બન્ને બાળકોએ હજી ત્યાંથીને વેદ પામ્યા હતા ન હતા.
મહા ભાવનાનું પ્રબળપણું બતાવવા માટે મુનિપદ કીધું છે.

[૯] માટે હે પુત્રા! વેદોને તરતર ભાળીને સાધ્યોને નિત્ય
તેમજ શીઓ માથે ભાંગે ભાગીને અને પુત્રોને વગેરે

અવરથા મોંપીને, પડીજ અરેપણમાં જઈ પ્રગરન મંબમાં થતે.

નોંધ:—ને કાળમાં જાણતેજાને દાન આપવું અને વેદોત્ત અધ્યયન કરવું તે જાને, જુદાજ ધર્મનાં જનમ અંગે બનાતાં. કૃતધર્મની તપ દરેક છવો પર રહેજ છે તેથી અહીં જલમવાંમમ જાની જુદરયામમ પાળી ત્યાર બાદ જાનપ્રરથામમ સ્વીકારવાતું કહે છે. પરંતુ આતું પ્રતિ-પાદન કરવામાં જાસ કરીને પુત્રોપરની આસક્તિજ રપજ જાણાય છે.

[૧૦] બદ્ધિરાતમાના ગુણુ (રામ) રૂપી લાકડાંથી અને મોદરૂપી વાયુથી અધિક જનજવત્યમાન એવા પુત્રવિયોગના શોકરૂપી અગ્નિથી જગાના અંજાકરજુવાળા અને દીનવચન (રે પુત્રો ! ત્યાગી ન જાતો એમ મોદથી, વજવજાટ કરતા અને) વારંવાર બોલતા—

[૧૧] વળી જુદાં જુદાં પ્રલોભન આપતા તથા પોતાના પુત્રાને કમ-પૂર્વક ધનવડે ભોગજન્ય જુખનું નિમંત્રણ કરતા એવા પુરો-દિન (પિતા) ને તે જાને કુમારો વિચારપૂર્વક આ વાક્ય કહવા લાગ્યા:—

[૧૨] વેદો માત્ર જામી જવાથી તે શરણુરૂપ થઈ શકતા નથી. જમાડેલા બાજીણો કંઈ પ્રકાશ (આત્મજ્ઞાન) મા સહ જઈ શકતા નથી. તેમ હિરણ્ન થયેલા પુત્રા પણ કંઈ (પાપકર્મનાં ફળ ભોગવવામા) શરણુરૂપ થતા નથી. તો હે પિતાજી ! આ આપનું કથન કોણ માની શકે ?

નોંધ:—પોતાના ધર્મને ભૂલેલા બાજીણોને જમાડવાથી કંઈ સદ્-ધર્મની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી. જલકે અજ્ઞાન થેસે છે. વેદોત્ત અધ્યયન જ કંઈ સ્વર્ગ આપી શકે નહિ. સ્વર્ગ કે મુક્તિ તો અચરેણે સત્યધર્મ જ આપી શકે.

[૧૩] વળી કામભોગો પણ કાલમાત્રજ સુખ અને જલદાજ દુઃખ આપનારા છે. જે વસ્તુમાં ધણું દુઃખ હોય તે વસ્તુ સુખ

તા માટે હો છે ! વાસ્તવિક રીતે સંયમ, ધ્યાન કે નય બૌદ્ધિક ક્રિયા માટે ઉત્તર નહિ. કેવળ આત્મગુણ પ્રાપ્ત કરવાનાં જ ને આપનો વિ.

[૧૭] (પુત્રોએ કહ્યું:-હે પિતાશ્રી !) માયા ધર્મની પુરાના અભિ-
કારમાં-વેવળન, ધન, કે કામભોગોની કમી આવરણકના દોષો
નથી. ને માટે તો અમે: જગતમાં પ્રતિજ્ઞા રહિત કરનારા
અને શિક્ષાશૂની બની ગયેલા મનુષ્યને ધારણ કરનારા એવા
સાધુ ધમ્મશું.

નોંધ:-આ નાના ધર્મનું મહત્વ હોડી આપના વિષયમાં પ્રવેશ કરીશું
અને શિક્ષાશૂની આદર્શ સાધુ બની આત્મગુણની આસપાસ પરીશું.

[૧૮] જોમ અરણિમા અગ્નિ, દુધમાં ઘી અને તલમાં તેલ પ્રત્યક્ષ
ન દેખાવા છતાં મધોત્પન્નથી ઉત્પન્ન થાય છે. તેજ રીતે હે
બાળકો ! પંચભૂતાત્મક શરીરમાંથીજ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે
અને શરીરના નાશની સાથેજ જીવ નષ્ટ થાય છે. શરીર નાશ
પામ્યા પછી ચેતન રહેતોજ નથી. (તો પછી ધર્મ શા માટે ?
અને સંયમ શા માટે ?)

નોંધ:-આર્વાક મતનું એ કથન છે કે પંચ મહાભૂતથીજ કોઈ
શક્તિ ઉત્પન્ન થાય ■ અને તે શરીરની સાથેજ ક્ષીણ થાય છે. પરંતુ
વાસ્તવિક રીતે ચેતન શક્તિનો કાય કદી મઈ સંકેત નહિ અરણ્યો, તલ
અને દુધમાં અગ્નિ, તેલ અને ઘી બદાર ન દેખાવા છતાં તે અવ્યક્ત રીતે
અવશ્ય રહેજ હોય છે. તેમ શરીર ધારણ કરતી વખતે કમંધી
સંઘવાયેલુ ચેતનતત્ત્વ રહેલુંજ હોય છે, અને શરીર ક્ષીણ થયે (કર્માવ-
શ્લેષ) બીજા શરીરમાં ચોભય છે.

[૧૯] (પુત્રોએ કહ્યું:-હે પિતાશ્રી !) આત્મા અમૃત હોવાથી ઈન્દ્રિયો-
દ્વારા મદલ્ય કરી (જોષ કે રમણી) શક્યતા નથી. વળી ખરે-
ખર અમૃત હોવાથીજ તે નિત્ય મણ્ડાય છે. આત્મા નિત્ય
હોવા છતાં જીવાત્મામાં રહેલા અજ્ઞાનાદિ દોષોએ કરીને તે

કાળના જીવનમાં અધર્મને કરનારના અભયો નિષ્ફળ ગાળ્યા જાય છે.

નેંધા:—અમૂલી સજ્જો પુનઃ પુનઃ સંપત્તી નથી. અમલ જ્ઞાતાં જ્ઞાતાં પણ પક્ષાત્તાપને મૂકી જાય છે.

[૨૫] જે જે મજિદ્દિવસ જાય છે, તે પાછા ફરનાં નથી. પણ મહા-ધર્મના આચરનારને તે મક્કા ધર્મ જાય છે.

નેંધા:—અમલને સદુપયોગ કરનારને અમલ દાગમળથી ચળા પળી પરતાઈ પડતું નથી.

● પુત્રનાં અમૂલ વચનોએ પિતાનું હૃદય ખટકાવ્યું હતું છતાં પાસકાઓને પ્રવાહ વિખૂટી પાડતાં રોકી રહ્યો હતો.

તે બોલ્યા:—

[૨૬] હે પુત્રો ! મમ્મત્વસંપુક્ત થઈને (આસક્તિ રહિત બનીને) થોડો કાળ ચારે જગ્યા (માતા, પિતા અને જે પુત્રો) ગૃહ-રચાઅમમાં થોડો વખત રહીને પછી ઘેરઘેર વિજ્ઞાથી જીવન ચલાવનારા આપણે બધા આદર્શ ત્યાગી થઈશું.

[૨૭] (પુત્રોએ કહ્યું:—પિતાજી !) જેને મૃત્યુ સાથે મિત્રતા હોય, જે મૃત્યુથી છૂટી શકતો હોય અથવા જે જાણતો હોય કે હું મરીશ નહિ તેજ અરેખર આવની કાલ પર વિશ્વાસ રાખી શકે.

નેંધા:—કેટલી વિજ્ઞાસ ! કેટલી તાલાવેલી ! આદર્શ વૈરાગીનાં કેવાં હૃદયભેદક વચનો ! શું આ ભાવ અંતરની ઊંડી પ્રતીતિ વિના કે ત્યાગની યોગ્યતા વિના ઉદ્ભવવી શકે ? સત્યની તાલાવેલી પછી ક્ષણવાર પણ ચોક્કસ તેને અચ્છાદ્ય થઈ પડ્યું હતું.

[૨૮] માટે જેને મેળવીને ફરીથી જન્મજન ન લેવો પડે તેવા સાધર્મ (ત્યાગમાર્ગ) ને આજેજ અંગીકાર કરીશ.

નિવસ્યા નથી ભોજનમાં તેનું હિત નહિ. મારે હો એ ૩૪
(મમાગ્ની અમણિ) ને ભોજને મધુરમાં થતા મળે.
એવું મેં ૩૪ છે.

તદ્વત્તુ મુચાતોનાં દ્વિવદ્વત્તુ નગ્નોએ વિચારના
પૂર્વ મંત્રકાએ જાણ કરી લીધા. તેને પાત્રનાં મર્મપત્રીને
ઉદ્દેશીને કરું:

[૨૬] દ વસિષ્ઠિ : મારે મારે વિચારના (વિચારમંત્ર પ્રદાન કરતા)
મેં મમમ દવે આવી માગ્યો છે કાળુ કે જેમ ૩૫ સખા-
એવાજા મેં છે. અને વિચાર એ છે. મારામાં ઉદ્દેશીના
પાત્રી નજર ઉત્તમ ગદા હું દેખાય છે તેમ મેં પૂરો વિચાર
મારે પણ મુદ્ધમજાનમાં એવું જાણ નથી.

તેમંધ—પત્રીનું વસિષ્ઠ મારે દેશથી ને સંજોષન લીધે છે.

[૩૦] જેમ પાત્રવિનાયુ પત્રી, મંત્રકાએ મોજાએ મેં કનિનાને મળ
અને વદાનુમાં દ્વિવિનાયો વસિષ્ઠો મોજાને નથી. અને દેશ
હો છે. તેમ મેં પૂરવિનાયો દૂ પણ મોજાને નથી, અને દૂ ખી
થકું ૩૬

[૩૧] (આ નાંમળી જસા ભાષાં પત્રીને ઉદ્દેશીને કમોટી કરવા ઉદ્દેશ
સાગી:—) ઉત્તમ પ્રકારના અમણાં અને મુંદર આ મળ
કામંમોજાના સાધનો એકાં થયાં છે તેા દમનમાં તે કામંમોજાને
(દ્વિવિનાયો સંજોષિક વિચારોને) ખૂબ ભોજની સમજે. પત્રી
સંજમ મારાં અવગમ અગીકાર કરોય.

[૩૨] હે ભગવતિ : (કામંમોજાના) રમે ખૂબ ભોજની લીધા છે.
ધીવન દવે સાધુ મળ છે. વળી અમંમમ જનિત ભોજવશ
મારે (કે બીજી કોઈ હંજાથી) દૂ ભોજોને તમતો નથી
પરંતુ ત્યાગી જીવનનાં લાભ, અજામ, મુખ અને દુઃખને ખૂબ
વિચારીનેજ મીન (મંમમમાર્મ) ને આદરું છું.

આજનાપરિણામો મળ્યા ત્યજ હો મેમ જોગેની ભાગ્યે તે ની
માઝ જન્મે કુલ અને પતિ ત્યાપવર્મ ગીલાં હો મેમ
જન્મ માં મારે ના ન જન્મ્યાં !

આવી રીતે એ મારે મમર્ષ આત્માત્મા મોઝાજ
કાળમાં અનેક પ્રકારનાં પન, માલ, પરિવાર, મોકર માલગે
વંચેને નિરાસકતઆત્મ છોડી ત્યાગપર્ષને સ્વીકારી સે છે.
અને તેમની મિલકતનો કોઈ વારમ ન દોવાળી તે બધું
રાજદરબારમાં પહેંચે છે.

[૩૭] વિભાગ અને કૃષીન કુટુંબ, પન અને જોગેને છોડીને જન્મે
પુત્ર અને પત્ની મહિત જુગ પુરોદિતનું અભિજિજ્ઞમજ (મંદ-
મમાર્ષનું સ્વીકારવું) માખળીને (અને તેજે તરેવા વૈભવો
મદાગામ મદજ કડી ગ્યા દવા તે જોગે) મળ પ્રતિજ્ઞ-
ભાવની રાણી વારંવાર આ પ્રમાણે કહેવા સાચાં—

[૩૮] હે રાજન્! વમન કરસાને આવ તે પુરુષ પ્રતંભા પાવ મજ વ
નદિ. મારે આજણે જે ધનને વધી હીપું (છોડી હીપું) તે
ધનને મદજ કવવાની આપ મરિઠા ધરાવે છે તે કામ કરે
યોગ્ય નથી.

[૩૯] હે રાજન્! કોઈ તમને આખું જમન કે જમનનું મર્ષ થત
આપી દે તો પણ તમારે મારે તે પૂર્ણ નથી. (તુષ્ણાને
પાર કરી આવતોજ નથી.) વળી હે રાજન્! આપને તે
સંખ્યરૂપ પણ કડી થવાનું નથી.

[૪૦] હે રાજન્! ત્યારે ત્યારે આ બધા મનોદર કામમોઝેને
છોડીને તમે મરવાના છો. મજ્જ મમયે આ બધું સરખૂર
થવાનું નથી. ખરેખર હે નરપતિ! તે મમયે એક માત્ર માયે
ધર્મજ સરખૂરૂપ થશે. બીજું કશું (ધનાદિ) પણ સરખૂરૂપ
મર્ષ સકશે નહિ.

નોંધ:—રાખીનાં આ વચનો એકાંત તેમના હૃદય વૈરાગ્યનાં સૂચક છે. મહારાજએ ચિકિત્સા માટે કહ્યું:— જો આરતું સમજે છે તેા શાક-સ્થાવ્રગમાં હજુ શા માટે રહ્યાં છે ?

[૪૧] જેમ પિંજરામાં પક્ષિણી (પંખિણી) આનંદ પામી શકતી નથી, તેમ (આ રાજ્ય સુખથી ભરેલા અંત:પુરમાં) હું પણ આનંદ પામતી નથી. માટે સ્નેહરૂપી તાંતણાને છેદીને તથા આરંભ (સુદ્ધભલિંસાદિ ક્રિયા) અને પરિમલ (સમ્રહૃત્તિ) ના દોષથી નિવૃત્ત, અકિંચન (ખાસે કશું પણ ધન ન રાખનાર), નિરાસક્ત અને સરળભાવી બનીને સંવચમાર્ગમાં ચમન કરીશ.

[૪૨] જેમ જંગલમાં દવાસિથી પરુઓ બળતાં હોય ત્યારે દાવાનળથી દૂર રહેલા બીજાં પ્રાણીઓ રાગદ્વેષને વશ થઇને આનંદ પામતાં હોય છે. પરંતુ પાછળથી તેઓની પણ તેજ ગતિ થાય છે.

[૪૩] એજ પ્રમાણે કામભોગોમાં લુબ્ધ થયેલાં આપણે રાગ અને દ્વેષરૂપ અસિથી બળી રહેલા આખા જગતને મૂઢી પેટે જાણી શકતાં નથી.

[૪૪] ભોગવેલા ભોગોને સ્વદ્ધર્મથી વધી (તજીને) સંયમને વિષે આનંદપૂર્વક જેમ પાખી પોતાની ઇચ્છાપૂર્વક વિચરે છે. તેમ આપણે પણ ગામ, નગર ઇત્યાદિ સ્થળે અપ્રતિબદ્ધ થઇને વિચરવું જોઇએ.

[૪૫] આપણા હાથમાં આવેલા આવા ભોગો પણ સ્થિર રહેવાના નથી. (સ્પંદન કરી રહ્યાં છે). માટે જેમ આ (પુરાણિત વ.) ચારે જગ્યાએ ત્યાગ કર્યો તેમ આપણે પણ ત્યાગ કરવો ધટે.

[૪૬] માંસવાળા પક્ષી (ગીધ)ને જોઇને સૌ કાઇ (બીજા પક્ષીઓ) માંસ લેવા માટે તેને દુઃખી કરે છે. પરંતુ માંસ વિનાન

કર્મ કુળની જગત નીચી મ., જે ગમિયન કાળી મંડળને મંદિર
તે દિને કે જેમણે કે. નિયમન જે મમ દિવસીમ.

[૪૩] ઉપર કહેલી નીચી ઉપમણ સંખ્યાને તેમજ કામકામને જે
મંડળને વસાવનારા તે નમ અમલન જેમ મમલના મંદે કી
કીને મામ તે નમ આપને પણ બોલેથી કીને વિરોધી
મામનુ જેમજે

[૪૪] જે મદારાજ નીચી જેમ આકરુ ગમેતના અંધન કાંઈ
પોતાની વમતિ (વિખ્યામન, આદી વગેરે)માં જગતની આતં
પામે જેમ મંડળના જપન છતી મયા પાતી છતાંમા જૂન
આનક પામે) જે જગતના મમન જે આનુ (અનુભવી કુરુ
પામેથી) આગળ જે આન તેમ વિરોધ જે. જેમ અદ્ય મને.

નોંધ:-સંભારી પણ પુરુષ જેમજે મામલન થાને છે. પુરુ
અને કીંચા જે બંને અભવિચારના મમાન સાધક છે. જેમ પુરુષે
જ્ઞાન અને મોક્ષના અધિકાર છે તેમ કીંચાને પણ છે. આમતમ અરવ
પાપને છે પણ તે કીંચા કે પુરુષ દોર.

[૪૫] (કમળાવતી મદારાષ્ટ્રીના અનુગ્રહથી ઉદ્યારો આમજીને કુમાર
મદારાજની મોદ-નિદા ઉડી મહા) ત્યારબાદ મુખી તથા
રામજી વિરનારવાજી મોદું રામ અને કુરુષ કીને તમ
તેમ આકરુંક કામનેમોને તજ કીને વિરમુજા, રનેદમુજા,
આસજીમુજા અને પરિમદયા રદિત થયાં

[૫૦] કિતમ કામગુજોને તમયા પછી અનિ પુરુષવંશનાં તે કાંઈને
માયા ધર્મને સમજીને અર્થ પ્રસિદ્ધ એવી તપશ્વર્ણને અર્થ
કાર કરી.

નોંધ:-આંધરિક અને બાલ એવી બાર પ્રકારની તપશ્વર્ણ છે.
કેરિષ્ઠ કાદને બાળવામાં તપશ્વર્ણ અનિ એવું કાલ કરે છે. તેજ વિરોધ
પણ આગળ ૩૦ મા અધ્યયનમાં આવશે.

- [૫૧] એ પ્રમાણે તે કમપૂર્વક હએ છવો જરા અને મૃત્યુના ભયથી ખેદ પામીને ધર્મપરાયણ થયા અને દુઃખના અંતની (મોક્ષમાર્ગની) શોધ કરી કમપૂર્વક છુદ્ધ થયા.
- [૫૨] વીતમોહ (મોહથી રહિત તેવા) જિનેશ્વરના શાસનમાં પૂર્વે ભાવેલી ભાવનાઓ (ગત જન્મોમાં કરેલું ચિંતન)ને સંભારીને ધ્યાનમાં કાળમાં તે હએ છવો દુઃખના અંતને પામ્યા.
- [૫૩] દેવી કમળાવતી, રાજા, પુરોહિત બ્રાહ્મણ (બૃગ્), જરા નામની બ્રાહ્મણી, અને તેના બન્ને પુત્રો એમ હએ છવો મુક્તિને પામ્યા.

સુધર્મસ્વામીએ જાણ્યું કે કહ્યું:-

“એમ ભગવાન બોલ્યા હતા.”

એ પ્રમાણે ઇપુકાર સંબંધી ચૌદમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

સ ભિક્ષુ

તે જ સાધુ

૧૫

સંસારમાં પતનનાં નિમિત્તો પુષ્કળ છે. માટે સાધકોએ સાવધ રહેવું. ભિક્ષુ આહાર અને વસ્ત્રાદિ આવશ્યક વસ્તુઓમાં પણ સંયમ રાખે એ સાધકદશા. માટે ઉપયોગી નથી પરંતુ સત્કાર, માન કે પ્રતિષ્ઠાની લાલસા શક્ય એ પણ તેના હિત ઉપયોગી સમજવું.

વિવિધ વિધાઓ કે જે ત્યાગી જીવનમાં ઉપયોગી નથી. તે શીખીને સમયને દુરુપયોગ કરવો તે સંયમ જીવનને બાધકરૂપ છે. તપશ્ચર્યા અને સદિબ્ધુતા એજ આત્મવિકાસના માર્ગમાં ઉડવાની પાંખો છે. ભિક્ષુઓ એ જાને પાંખોને જૂન સંભાળી સાથે લઇને ઉડે તે જાણે ઉડે.

ભગવાન બોલ્યા:—

[૧] સાચા ધર્મને વિવેકપૂર્વક અંગીકાર કરી, અન્ય ભિક્ષુઓ મંગાથે રહી નિષ્ઠાળા (વાનના)ને હેઠી, સરળ થઇ અને ચારિત્રધર્મમાં ચાલે. તેમજ કામભોજોને ન ક્રોધી, પૂર્વધર્મના મત્સરોઓની સાથે આમંત્રિ હોરી કે અને અમર (નરેશ્વર) ધરમાં ભિક્ષાચરી કરીને આનંદપૂર્વક સંવત્સરમાં મગન કરે તેજ સાધુ કહેવાય.

નોંધ:—જ્ઞાત એટલે “આને અમારે ત્યાં સાધુજી રહ્યાના છે માટે ભાજન કરી રાખીએ.” તેમ ન બચવારાં ધરો

૭] કલમકોશ ૨૧૭૨ની સિદ્ધિ થઈ, જોનાર, આપના મનમાં
અગાધ, અગાધમયી સિદ્ધિ થઈ કહેને કહેને અગાધ
મનમાં આપના મનમાં કહેને કહેને મનમાં કહેને મનમાં
ન પામે નવા ચિંતા કરેવાય.

૮] કોઈ આપના (કોઈ વચન) કહે કે કોઈ ને મને કહેવાનું કાળ
વળાંતિ થઈ કહેવાનાર, પ્રકારને અગાધને નિત્ય મુખ
કહેવાનાર અને અગાધકાર મિત્ર મળી કહેને અગાધ
કહેને જાની ને કહેને અગાધકાર કહે વહે મને કહેને કહેને
મિત્ર કહેવાય.

[૯] અગાધ અને કહેને કહેને અગાધને કહેને કહેને, તાપ,
કાંમ, અગાધ પ્રતિષ્ઠા કહેને અગાધકાર કહેને કહેને કહેને
મનમાં કહેને નવા ચિંતા કરેવાય.

[૧૦] અગાધ કે પૂજની સાક્ષી ન મળે. કોઈ વચન કે મુખની
મનમાં કહે તે કહેને અગાધકાર ન કહે. નવા મંત્રમાં,
અગાધકાર, તપસ્વી, જ્ઞાનવાન, વિદ્યાવાન અને આત્મદર્શનના
જ કોઈ કહેને નવા ચિંતા કરેવાય.

[૧૧] જોનારી સંધર્મી કહેને કહેને કહેને કહેને કહેને, તપ
મોહને કહેને અને નરનારીને (મોહવર્ધક) મંત્ર
કહેને તપસ્વી થઈ વિચરે, તેમજ તમામ જોનારી વસ્તુઓમાં
રસ ન લે તે જ ચિંતા કરેવાય.

નોંધ:-આ શ્લોકનો અર્થ આ રીતે પણ થાય છે કે નરનારી
(સ્વચ્છસમૃદ્ધ) થી (પૂર્વ પરિચય કહેવાયા) મોહ વસ્તુના થાય અને
સંધર્મી કહેને કહેને કહેને કહેને કહેને કહેને કહેને કહેને
એવ તમામમાં રસ ન લે તે જ ચિંતા કરેવાય.

[૧૨] નખ, વસ્ત્ર અને કાંત વગેરે કહેવાની વિદ્યા, રાગ

તેમજાના દોષ આથી આ દોષ મંજૂરી કરીને કમળા મારે
પરિચય ન કરે તેજ સાધુ કહેવાય.

નોંધા—ગૃહસ્થના આઠ પરિચયથી તેના નિમિત્તે કરી અપભ્રંશને
દાખી નાખી તેમાં માર્કો કરી નાખ્યાં પછે આટલે ગૃહસ્થને આ દોષના માર્ક
પણ સ્વાયં મારે પરિચય ન વધારવો. સૌ આથી મુનિશાસ્ત્રને કેવળ ૧૨-
માર્થિક (માર્મિક) ન જાણવું દોષો બોલે.

[૧૧] આવશ્યક ગ્રંથા (પામની ગ્રંથા વપરાતી ને) પાટ, પાટલા
આદાર પાખી કે બીજી માર્ક આવાશાયક વસ્તુ કિંવા મુખ-
વાસાદિની ગૃહસ્થ પામે નિશુ વાચના કરે અને કરાગ દોષ
ન આપે તો તેના પર જરાએ મન કે વચનથી દ્વેષ ન કરે
કે ખાદુ ન સગાડે તેજ સાધુ કહેવાય.

નોંધા—ત્યાજીને માન અને અપમાન બન્ને સરખાં છે.

[૧૨] અનેક પ્રકારના અન્ન પાખી (અગિત) મેવા કે મુખયામ
વગેરે ગૃહસ્થ પામેથી મેગવીને સંગાથી માધુને બામ આપીને
પછી ભોજન કરે તેમજ મન, વાખી અને કાયાનુ સંવરણ
કરે તેજ નિશુ કહેવાય.

નોંધા—અથવા “તિવિદેજ નાણુકંપે” એટલે મન, વચન કે કાયાથી
નિશુ ધર્મદ્વારા મેળવેલા આહાર પેછી અન્ય કાંઈને આપી ન કે તેમ કરવાથી
અવિધ્યર્માં નિશુધર્મના બંધનો વિશેષ સંદેહ રહે છે.

[૧૩] ઓસામથ, જવનું ભોજન, ગૃહસ્થનો કંડો આહાર, જવ કે
કાંચનું પાણી ધત્તાદિ ખોરાક (રસ કે અન્ન) મેગવીને તે
ભોજનની નિંદા ન કરે તથા સામાન્ય સ્થિતિનાં ધરોને વિષે
પણ નિશાને અર્થે વિચરે તેજ સાધુ કહેવાય.

નોંધા—નિશુને સંયમીજીવનના નિર્વાહ માટેજ ભોજન કરવાનું
દોષ છે. સ્વાગ અને સ્વાદુ ભોજનોની વાંચના રાખી ધનવાન
નિશાયે જરૂર એ સાધુતાની ગુટી ગણાય.

વિદ્યા, બૃહપનો વિદ્યા, આકાશમાં તાગ વને
 જ્ઞાન, અમરવિદ્યા, ઓ પુરોના વદાણુ જાણવાનું
 અમરકુરુણી વિદ્યા, વ્યવિદ્યા, મરમાં દોરેલું
 જાણવાની વિદ્યા, મૃતપાદિના અગ્ર આજીવી કર્મ
 યશે કે કેમ? ને જાણવાનું માત્ર-આત્મ વિદ્યા
 મોનાનું નવમી જીવન જે ન ચલાવે તેજ સાધુ કહેવ

- [૮] મંત્ર, વાદીજુદી, આદિ મુદ્રાવા, અને જુદી જુદી
 વૈદિક ઉપવાસો જાણીને આચરવા કે વચન કરાવવું,
 આપવા, ધૂપ દેવા, આજના અંજન બનાવવા,
 કમવલુ, નેમ આચર્ય આનુરૂપાપૂર્વક માતાપિતાદિને મ
 આનં વૈદિક શીખવું એ ત્યાગીઓને માટે મોઝ નથી.
 નેને છોડી દે તેજ સાધુ કહેવાય.

નોંધ:-કપરની વિદ્યાઓ અને નેને અને વાદી ક્રિયાઓ પરિ-
 એકાન્ત ત્યાગ ધર્મથી પતિત કથવનારીજ નીવડે છે. માટે જૈન મુનિ
 તેવી ક્રિયા કરના નથી, કથવતા નથી અને કરવારને અનુમોદન
 આપતા નથી

- [૯] ઠાનિયોના સમુદ, ઉમરુગના રાજપુત્રો, શાસ્ત્રો, ભોજ-
 કે જિજ્ઞાસુ પ્રકારના સિદ્ધીઓની પૂજા કે પ્રસંસા ન
 તેઓની પૂજા કે પ્રસંસા મંથમી જીવનને ઉપકારક નથી.
 જાણીને છોડી દે તેજ બિશ્નુ કહેવાય.

નોંધ:-સભ્યો કે તેજ ભોજી પુરોના ક્રિયા જાણે તે જ
 જૂળ જેર દગ તેજ પુરોના બિશ્નુઓએ જોડી પ્રસંસા કરી
 ત્યાગી જીવનનું ભયંકર દુષણ છે. થોડીએ તો સભ આત્મમય
 વિચરવું. તેવી પુરુષમત કરવાથી આત્મધર્મ દમ્બાય છે.

- [૧૦] ગૃહસ્થાશ્રમમાં જે ગૃહસ્થીઓ માથે અનિર્વચ્ય વસ્ત્રો
 તે અને ત્યાગાશ્રમમાં જે ગૃહસ્થોના મહવાસમાં આવેલ છે

બ્રહ્મચર્ય સમાધિનાં સ્થાને।

—૧૬—

૧૧

બ્રહ્મ (૫૨માત્માનું સ્વરૂપ) માં થયો કશી અથવા આત્મસ્વરૂપની પૂર્ણપણે પ્રાપ્તિ કશી તે મ્હા દેખાતું થયેલ છે. એટલે બ્રહ્મચર્યની આવશ્યકતા એ જીવનની આવશ્યકતા જેવીજ અનિવાર્ય છે. અબ્રહ્મચર્ય એ જટિલસંસારથી જન્મિતો વિકાર છે. આ વિકારની જવાબદારી જોઈને માનવીય કર્મ (ગાઠ ઉત્પન્ન કરે એ વાસના) ની અસર હોય છે તે પ્રમાણમાં બંધકર નાખે છે. સંસારમાં જોઈતા અનર્થો, આપત્તિઓ અને દુઃખો જવાબદારી અનુભવે છે તે પોતાથી થયેલી બૂઝાનુંજ પરિણામ છે. બૂઝાથી જથવા મારે કે આત્મસાંતિ મેળવવા મારે જે ઉત્ક્રાંતિ થઈ પુરુષાર્થ કરે છે તે સાધક કહેવાય છે. આવા સાધકને અબ્રહ્મચર્યથી નિવૃત્ત થઈ બ્રહ્મચર્યમાં રિધર થવું એ ક્રિયા મારે જોઈતી આંતરિક ચોદેદાશી રાખવી પડે છે તેટલીજ અને તેથી પણ વધુ બાહ્ય નિમિત્તોથી પણ ચેતવું પડે છે. મને તેવા ઉચ્ચ દેહાદિના યોગીને પણ નિમિત્ત મળતાં સંસારમાં બીજાં રૂપે રહી ગયેલી વાસના અવશ્ય ઉત્તેજિત થવાનો ભય રહે છે. આથી જગત્ક સાધકે આત્મોત્તરિ મારે અને વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય આરાધવા મારે જમવાન મહાવીરે કહેલ અનુભવમાંથી પોતાને ઉપયોગી વાતો ધારી રાખવી અને આચરવી. તે સુખેશુ માનવું સર્વોત્તમ કર્તવ્ય છે.

“બુધર્મદેવાગીએ જાંબુસ્વામીને આમ કહ્યું:—“હે ! બુધ્મન ! મેં સાંભળ્યું છે. ” તે જમવાન મહાવીરે આમ કહ્યું

જાનમાં રથવિર ભગવાનો (પૂર્વ તીર્થકરો) એ પ્રદ-
ની સમાધિનાં દશ રથાનો ફરમાવ્યાં છે. જે (રથાનો)
સાંભળીને તેમજ દૃઢ્યમાં ધારીને બિશુ, સંયમપુટ, સંવરપુટ,
સમાધિ (ચિત્તમમાધિ) પુટ અને છતેન્દ્રિય ઘર્ષ ગુપ્ત (ખાઈ)
પ્રહારી બની; અપ્રમતપણે આત્મતક્ષી થઈ વિચરે.

(શિષ્યે પૂછ્યું) કયા તે પ્રહાર્ય સમાધિ રથાનો રથવિ-
ભગવાનોએ ફરમાવ્યાં છે ? કે જેને સાંભળીને તેમજ અવધારીને
બિશુ, સંયમપુટ, સંવરપુટ, સમાધિપુટ અને છતેન્દ્રિય ઘર્ષ
ગુપ્ત પ્રહારી બની અપ્રમતપણે આત્મતક્ષી થઈ વિચરે.

(ગુરુએ કહ્યું :-) ખરેખર રથવિર ભગવાનોએ આ પ્રમાણે
દશ પ્રહાર્ય સમાધિનાં રથાનો ફરમાવ્યાં છે કે જેને સાંભળીને
તથા અવધારીને બિશુ સંયમપુટ, સંવરપુટ, સમાધિપુટ અને
જિતેન્દ્રિય ઘર્ષ, ગુપ્ત પ્રહારી બની અપ્રમતપણે આત્મતક્ષી
થઈ વિચરે.

“ તે આ પ્રમાણે છે. ”

[૧] સ્ત્રી, પશુ અને નપુંસક સદિન ઉપાશ્રય તથા રથાનને કે-
તેજ નિર્મથ (આદ્યં મુનિ) કહેવાય છે. જે સ્ત્રી, પશુ અને
નપુંસક સદિન ઉપાશ્રય, સખ્યા કે રથાન ભોગવે તે નિર્વ-
ન કહેવાય.

શિષ્યે પૂછ્યું:—“ તેમ શા માટે ? ”

આચાર્યે કહ્યું:— “ ખરેખર સ્ત્રી, પશુ કે નપુંસક
સદિન આમન, સખ્યા કે રથાનને મેવનાર પ્રહારીને પ્રદર્શ-
પાળવામા (૧) સંકા (પ્રહાર્ય પાશુ કે ન પાશુ ?) ઉપાશ્રય
અથવા બીજાને સંકા થાય કે સ્ત્રી કૃત્યાદિ સદિન રથાન જેમ
છે તે તે પ્રહારી દશે કે કેમ ? (૨) આકાંક્ષા (કંઠ) —
મૈયુન ભોગવવાની કલ્પિત નિમિત્ત મળતાં દૃઢતા મળે (૩)
વિચિત્રિત્વ (પ્રહાર્યના રૂઝો મુશય) પ્રહાર્ય પાળવાથી કે

શાસ ? એવા દુર્વિચારો હોવાનું થાય અને વિચારો થવાથી એકાંત હોવાથી પતન થવાનો ભય રહે અને તે મૈથુનની લાલસાથી હિંમત થઇ જવાય. તથા તેવા વિચારો કે દુષ્કાર્યથી દીર્ઘ કાળ રહે તેવો શારીરિક રોગ થાય. અને એમ પતન થવાથી શાંતિએ ખનાવેલા સત્પદ્મથી મ્યુન થાય. આવી રીતે વિદ્યેશ્વર અને શૈલીના આશુ હોવાથી તેના નિમિત્તરૂપ સ્ત્રી, પશુ કે નપુંસક જ્યાં રહેતાં હોય તેવા સ્થાનો નિર્મથક હોય ન બોલાવે.

[૨] સ્ત્રીઓની કથા (શૃંગારરસજનક વાર્તાલાપ) કરે નહિ તેને સાધુ કહેવા. શિષ્યે પૂછ્યું:—“ તેમ શા માટે ? ” આચાર્યે કહ્યું:—“ સ્ત્રીઓની શૃંગારવર્ધક કથાઓ કહેવાથી પણ પ્રહ્લ્યાચર્યમાં હિપયુક્ત દાનિ થવાનો સંભવ છે. માટે પ્રહ્લ્યાચારી પુરુષે સ્ત્રી સંબંધી તેવી કથાઓ ન કહેવી. ”

નોંધ:—શૃંગારરસની કથાઓ કહેવાથી કે કરવાથી રુખસનનો સંભવ છે તે છાંદ દેવી, અને એકલી સ્ત્રી સાથે પણ કથાલાપ એકાંતના પ્રસંગે કરવાના થેજો આવવા દેવા બેઠાએ નહિ.

[૩] સ્ત્રીઓની સાથે એક આસને ન બેસે તેને આદર્શ પ્રહ્લ્યાચારી કહેવો. શિષ્યે પૂછ્યું:—“ તેમ શા માટે ? ” આચાર્યે કહ્યું:—“ સ્ત્રીઓની સાથે એક આસન પર જમોજમ બેસવાથી એક ખીજા પ્રત્યે મોહ થવાનો અને તેવે સ્થળે બન્નેના પ્રહ્લ્યાચર્યમાં હિપયુક્ત દાનિ થવાનો સંભવ છે માટે પ્રહ્લ્યાચારી પુરુષે સ્ત્રી સાથે એક આસનપર બેસવું નહિ ”

નોંધ:—જે આસનપર સ્ત્રી પૂર્વે બેઠેલ હોય તે આસને અંતર્મુદ્ધત (૪૮ મિનિટ) સુધી પણ બેસવાનો જનશાસન પ્રહ્લ્યાચારીને નિષેધ કરે છે. જેવી રીતે પ્રહ્લ્યાચારીને ભગવત રાજવાની છે તેજ પ્રકારે પ્રહ્લ્યાચારીની પણ ભગવતિ તે રાજવાનીજ છે. જ્યારે કરીને આવા પ્રસંગે એકાંતથી બને છે. આદર્શિય આવી ખરેલી આવી રિધતિમાં વિવેકપૂર્વક વર્તવું પડે.

ભાગમાં સ્થાપિત બગવાનો (પૂર્વ તીર્થગર) એ પ્રકારે
 ન મમાધિનાં દસ કથાનો ફરમાવ્યાં છે એ (કથાનો જે
 માંમજીને નમજ દરમ્યાં પાડીને મિશ્ર મંચમપુટ, મંચરપુટ,
 મમાધિ (ચિત્રમમાધિ) પુટ અને છનેન્દિય થઈ ગુપ્ત (જાતો)
 પ્રાપ્તચારી જની અગ્રમજાગે આત્મસદ્ગી થઈ વિચરે.

(શિષ્ય પૂછ્યું : કયા ન અલયથર્મ મમાધિ કથાનો સ્થાપિત
 બગવાનોએ ફરમાવ્યાં છે ?) જેને સાંભળીને નમજ અવધારીને
 મિશ્ર મંચમપુટ, મંચરપુટ, મમાધિપુટ અને છનેન્દિય થઈ
 ગુપ્ત પ્રાપ્તચારી જની અગ્રમજાગે આત્મસદ્ગી થઈ વિચરે.

(ગુરુએ કહ્યું :—) ખરેખર સ્થાપિત બગવાનોએ આ પ્રમાણે
 દસ પ્રાપ્તચર્મ મમાધિનાં કથાનો ફરમાવ્યાં છે જેને સાંભળીને
 તથા અવધારીને મિશ્ર મંચમપુટ, મંચરપુટ, મમાધિપુટ અને
 છનેન્દિય થઈ, ગુપ્ત પ્રાપ્તચારી જની અગ્રમજાગે આત્મસદ્ગી
 થઈ વિચરે.

“ તે આ પ્રમાણે છે. ”

[૧] જી, પણ અને નવું નક નદિન ઉપાસ્ય તથા સ્થાનને જે
 નેજ નિર્મથ (આદસ મુનિ) કહેવાય છે. જે જી, પણ અને
 નવું નક નદિન ઉપાસ્ય, સમ્યા કે સ્થાન બાગે તે નિર્મથ
 ન કહેવાય.

શિષ્ય પૂછ્યું — “ તેમ શા માટે ? ”

આચાર્ય કહ્યું :— “ ખરેખર જી, પણ કે નવું નક
 નદિન આમના, સમ્યા કે સ્થાનને સેવનાર અલયચારીને અલય
 પાગવામા (૧) સકા (અલયચર્મ પાગુ કે ન પાગુ ?) ઉપાસ્ય
 અથવા બીજાને સકા થાય કે જી કંત્યાદિ સદિન સ્થાન સેવે
 છે તો તે અલયચારી કને કે કેમ ? (૨) આકોશા (કેમ ?)
 — નૈયુત બોગવવાની કદાચિત નિમિત્ત મળતાં કદાચ બને. (૩)
 વિચિત્રિતા (અલયચર્મના ફરમા સંસય) અલયચર્મ પાગવાથી

[૬] પૂર્વે (ગદરથ જીવનમાં) સ્ત્રીમંજારે ને ભોગોને ભોગવ્યા દોષ કે ને રતિહીનગ્રાએ કરી દોષ તેને મંજારે તે માધુ ન કહેવાય. શિષ્યે પૂછ્યું:—“ તે સ્ત્રી રીતે ! ” આચાર્યે કહ્યું:—
“ અહ્યયારી ને પૂર્વ રતિ કે પૂર્વની રતિહીન સંજારે તે તેના અહ્યયર્થમાં શંકા. શંકા અને વિચિત્રિતા થાય. અહ્યયર્થનો ભંગ થાય કે ઉન્માદ થાય. યરીમાં (વિષય ચિંતનથી) રોગ થાય અને જાનીના માર્ગથી પતિન થઈ જવાય. માટે નિર્મથે પૂર્વરતિ કે પૂર્વ રતિહીનને સંજારી નહિ. ”

નોંધ:—શંકા, શંકા અને વિચિત્રિતાના અર્થે પૂર્વ આપેલા છે માટે રીતરી કમ્પા નથી.

[૭] અતિ રસવાળાં ભોજન ન કરે તે સાધુ કહેવાય. શિષ્યે પૂછ્યું:—“ તે કેમ ? ” આચાર્યે કહ્યું:—“ સરસ આહાર કરવાથી (ખરેખર રસવાળા આહારથી) અહ્યયારીના અહ્યયર્થમાં ઉપર કહેવાયેલી ક્ષતિ થાય. અને જાનીના માર્ગથી પતિન થવાય માટે અતિરનાગ ભોજનો ન ખાવાં. ”

નોંધ:—રસવાળામાં તીખા, તમતમતાં અને સ્વાદની દ્રવિએ લેવાતાં ધણાં ખાનપાનનો સમાવેશ થાય છે. સ્વાદેન્દ્રિયનો અસંયમ અહ્યયર્થ ખંડનનું કારણ પહેલું અને ભેરદાર નિમિત્ત છે, સ્વાદેન્દ્રિયના સંયમથી શીઘ્ર અહ્યયર્થનું રક્ષણ થઈ શકે છે.

[૮] મર્પીદા ઉપરાંત અતિ આહાર પાછી કરે નહિ તે સાધુ કહેવાય. શિષ્યે પૂછ્યું:—“ તેમ શા માટે ? ” આચાર્યે કહ્યું:—“ અતિ ભોજન કરવાથી ઉપર કહેવાયેલી રીતે અહ્યયર્થનું ખંડન થાય છે અને સંયમધર્મથી પાતલ થવાય છે. ”

નોંધ:—અતિ ભોજન કરવાથી અંગમા આલસ થેસે છે દુષ્ટ વિચારો અને છે અને એમ કમથી અહ્યયર્થ માર્ગમા પછુ ઘણીવાર બાધા ઉપજે છે.

- ૮] ઓઝોની સુદર, મનોદર અને આકર્ષક ઇન્દ્રિયોને (વિત બુદ્ધિએ) જુએ (કેવાં સુદર છે ? કેવાં ભ્રમણોગ છે ?) કે ચિંતવે નહિ તેજ આધુ કહેવાય. “તે કેમ ?” શિષ્યે પૂછું આચાર્યે કહ્યું:—“ખરેખર ઓઝોની મનોદર અને આકર્ષક ઇન્દ્રિયોને જોનાર કે ચિંતવનાર જ્ઞાત્યારી (મધુ) ના જ્ઞાત્યર્થમાં શંકા, કાંસા કે વિચિત્રિત્તા ઉત્પન્ન થાય, જ્ઞાત્યર્થ ખંડિત થાય, ઉન્માદ પ્રાપ્ત થાય, અને પશ્ચિમે દીર્ઘકાલિક રોગની પીડા થાય. તેમજ (આંતરિક પણ) કેવળીએ ફરમાવેલ ધર્મથી પતિત થઈ જાય. માટે ખરેખર જ્ઞાત્યારી સાધકે ઓઝોનાં મનોદર અને મનોરમ એક અંગેષાંગને (વિચય બુદ્ધિથી) જોવાં કે ચિંતવવાં નહિ.”
- [૫] વસ્ત્રના પડદાને આંતરે કે પાશ્વજની ચિંતને આંતરે ઓઝોના કુજિત (કાચલાના જેવા) શબ્દ, રોવાના શબ્દ, ઝીંકા શબ્દ, હસવાના શબ્દ, રોડવાના શબ્દ, કંદિત શબ્દ તેજ (પતિના વિરુદ્ધી થયેલા) વિલાપના શબ્દને સાંભરે કે આદર્શ જ્ઞાત્યારી કે નિર્મય ન કહેવાય. “તે શા માટે” શિષ્યે પૂછ્યું: ગુરુએ કહ્યું:—“ચિંતે આંતરે કે વસ્ત્રના પડદાને આંતરે રહેલી ઓઝ દેહ કુજિત, રહિત, ગીત, હસિત, સ્તનિત (રતિપ્રસંગના પ્રતિ) આકંઠમય કે વિલાપમય શબ્દોને સાંભળવાથી જ્ઞાત્યારી જ્ઞાત્યર્થમાં ક્ષતિ પડે કે ઉન્માદ થાય, યારીમાં ગર થાય કે ગુનીઓએ કહેવા સમાર્થથી પતિત થાય ખો ખરેખર જ્ઞાત્યારીએ વસ્ત્રના પડદા કે ચિંતને આંતરે ઓઝોના નેરા શબ્દો સાંભળવા નહિ.”

નોંધ:—જ્ઞાત્યારી એ સ્થળે દોષ ત્યાં ચિંતને આંતરે રહેલાં કે પુરો પરાપર સુગ્રાસીક કરતાં દોષ તે વખતનાં વચ્ચે પણ વિલાપ દોષ માટે તેજ શબ્દો સાંભળવા કે ચિંતવવા નહિ.

[૬] સગીર વિભૂતાને અનુવગ્નારો (મૃગાર નિમિત્તે અતિ ટાપગીર કૃપા કરે તે) માંડુ કહેવાનો નથી. મિત્રો પૂછ્યું:—“તેમ શા માટે?” આગામે કહ્યું:—“જરૂર મૈત્ર્યમાં મુખે અને મગીરને મળ્યાગનાર અદ્યગારી ઓળોને આકાંક્ષે નીવડે છે અને તેથી તેના અદ્યયર્થમાં સંક્ર, કાક્ષા અને વેગિકિત્ત્વા ઉત્પન્ન થાય, અદ્યયર્થ અંતિ થાય માટે અદ્ય ગામીએ વિભૂતાનુગામી ન થયું.”

નોંધ:—સૌંદર્યની અસન્નિતિ કે મગીરની ટાપગીર પ્રવાસી વિવરની વાગના અવગાનો સંભવ રહે છે. આદ્ય અને મંત્રમ એજ અદ્યયર્થના વિવર છે.

૧. મગીર, કૃપા, રમ, મમ અને રાગમાં કલ્યાણી ઉદ્વિગોના વિવર પામ: જે આનન્દ થવો નથી તે નિર્મલ્ય કહેવાય છે. મિત્રો પૂછ્યું:—“તેમ શા માટે?” આગામે કહ્યું:—“મગીર, રમ, મમ અને રાગને અનુવગ્નાર અદ્યગારીના અદ્યયર્થ ઉપર કહેવી સન્નિ થાય અને કમગી નંપમ ધમંગી પદિ થવાય માટે મગીર પામ ઉદ્વિગોના વિવરમાં આનન્દ થવ નહિ તે નિર્મલ્ય કહેવાય છે. એ પ્રમાણે રમ અદ્યયર્થ મન વિગ્યાનો પૂજ થયા. દવે તે (નંજગીના) મગીર કહેવાય છે ન અ. પ્રમાણ છે:—

અમવાન યોદ્યા:—

- [૧] (અ.૮૧) અદ્યગારીએ અદ્યયર્થની રક્ષા માટે જો, પગ અને નાકુનક રક્તિ એવા એકાંત (આત્મ વિનંતને પોતા રક્તને નેવકુ કોઈએ.
- [૨] અદ્યયર્થના રક્ષ થવેવા જિનએ મનને કોઈ પત્રેને, અને વિવેની આનન્દિને રક્ષાગારી અંતિની રક્ષ કરી દી.
- [૩] રમ પૂન એ એની મૃગાર વધક કષ્ટ કરાવી (૧)

અને (૧૦) દુર્ગ્ય એવા પાંચ ઇન્દ્રિયોના બોભો. આ દશે વસ્તુઓ આત્મસાધક જિજ્ઞાસુને તાલપુટ (ભયંકર વિષ) રેર જેવી છે.

નોંધ:—આ ત્રણ મ્લોકમાં પૂર્વકથિત વસ્તુઓ તથા સ્પષ્ટ બતાવી છે.

[૧૪] હમેશા તપસ્વી ભિક્ષુએ દુર્ગ્ય એવા કામ બોભોને જીતીને બ્રહ્મચર્યમાં ક્ષતિ થવાનો સંભવ રહે તેવાં બધાં શંકાનાં સ્થાનો પણ છોડી દેવા.

[૧૫] ધર્મવાન અને સદ્ધર્મરૂપ રથ ચક્ષાવચમાં સારથિ સમાન ભિક્ષુએ ધર્મરૂપી જગીયામાં વિચરવું; અને ધર્મરૂપ જગીયામાં રક્ત ચઢને ઇન્દ્રિયોનું દમન કરી બ્રહ્મચર્યમાંજ સમાધિ (દત્તચિત્ત) કેળવવી.

[૧૬] દેવો, દાનવો અને ગાંધર્વ જાતિના દેવો યક્ષો, રાક્ષસો અને ક્રિમિરજાતિના દેવો પણ જે દુષ્કર એવા બ્રહ્મચર્યને પાળે છે તેવા પુરુષને નમસ્કાર કરે છે. (દેવો પણ બ્રહ્મચારીના દાસ અને છે.)

[૧૭] આ બ્રહ્મચર્ય રૂપ ધર્મ નિરંતર સ્થિર અને નિન્ય છે. તે ધર્મનું પાલન કરી અનેક જીવાત્માઓ અંતિમ લક્ષ્યે પહોંચ્યા છે, પહોંચે છે અને પહોંચશે. એમ તીર્થંકર જ્ઞાતી પુરુષોએ કહ્યું છે.

નોંધ:—આદર્શ બ્રહ્મચર્ય તો કોઈને મટે સુલભ નથી. છતાં આકામકુસુમની માફક અસકલ પણ નથી. બ્રહ્મચર્ય સુમુશનું તો જીવન હતું છે. સત્યસિદ્ધાંતો આર્થદીપક છે અને આત્મવિકાસનું પગથિયું છે. મન, વચન અને કાયાથી ચક્રાસકલ બ્રહ્મચર્યનું આરાધન કરવું; બ્રહ્મચર્યની પ્રીતિ જાળવવી અને બ્રહ્મચર્યના રક્ષણ મટે ઉપર કહેલા તિયમોપર લક્ષ આપવું.

એમ કહ્યું છું:

એમ બ્રહ્મચર્યનાં સમાધિ (રક્ષણ) સ્થાનો નામનું સોળમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

નોંધ:-ત્રિશુભાનુ જોજન સંવમીજન દશવરા માટેનું છે
જેમ. અતિમોજન આવશ્યાકિ રોજને જોજન કરી સંવમી જનવી
જાદ કરી મૂકે છે.

[૯] અભિવ્યર્થને વિષે મજા મેડવા ત્રિશુભે શરીરની ત્રિમૂર્તિ અને
શરીરનો રાજગાર હોઈ દેવો. વસ્ત્રાદિ કાઢી પણ વાગુએ
મુંગાર માટે ફારખ ન કરવી.

નોંધ:-નજ કે કેસ સમારવા કે શરીરની અત્યુપાયી વારંવા
રાવડીપ કરવી અને તેને માટેનું સતત લક્ષ્ય રાખવું તે અનાવશ્યક છે.
એટલું નહિ પણ શરીર પાની અસજિ કેટલીક વાર પતનના
નિમિત્તભૂત પણ થાય છે.

[૧૦] રાજ, રૂપ, રમ, મધ અને કાશ એ પાંચ હિન્દિય મંજ-
ધીના કામ જોજોને હોઈ દેવા.

નોંધ:-અસજિત એમ દુષ્ટ છે. અસજિત એમ બંધન છે. તેડું
બંધન એવી થાય છે તે વસ્તુએને હોઈ દેવી. અને પાંચ હિન્દિયને
સંવમમાં રાખી તેનાથી જેમ કાશ હોઈ એમ માધકને માટે આવશ્યક
છે. કાનથી સત્પુત્રોનાં વચનાશ્રુતો પાંચ, જમથી સત્ય બેડું,
શરીરથી સત્કર્મ કરવું, આંખોથી સદ્વાચન કરવું અને મનથી કાશ
અને જાડું ભંડન કરવું એમ હિન્દિયોનો સંવમ ગણાય.

[૧૧] સારાંસ કે (૧) સીજનોવાળું રથાન, (૨) મન સોજાને તેવી
સ્ત્રી કથા, (૩) સીજોનો પરિચય અને (૪) સીજોનાં
જાંજોવાનું જોયા કરવાં.

[૧૨] (૫) સીજોના કાચલ જોવા રાજો, ગીત, ગુદન, દાસ, (૬)
સ્ત્રી સાથે જોગવેલા જોજો તથા સ્ત્રી સંગાથે પૂર્વ જનમાં
જોગવેલાં રથાનો હોય તે બધું સંભારવું (૭) સરસ જોજોનો
ખાવા કે (૮) મયોદા ઉપરાંત જોજોનો ખાવાં.

[૧૩] (૯) કૃત્રિમ સૌંદર્ય વધારવા માટે કરેલી શરીરની કાંઈ

પાપ શ્રમણીય

પાપી સાધુનું અધ્યયન

૧૭

મ'યમ લીધા પછી તેને નીભાવવામાંજ સાધુતા છે. ત્યાં જીવનમાં પણ આસક્તિ કે અલંકાર જાગે તો ત્યાગની ઇમા બગભળે તેવા શ્રમણો ત્યાગી નથી ગણાતા પણ પાપી શ્રમ ગણાય છે.

ભગવાન બોલ્યા:—

- [૧] ત્યાગ મર્મને માંજળીને કનંવ્યપરાયણ થઈ જે કાંઈ લીધા પાપ તેણે દુર્લભ એવા બોધિતામને મેળવીને પછી જ પૂર્વક ચારિત્ર પાળવું.

નોંધ:—બોધિતામ એટલે આત્મમાન પામવું. આત્મમાન પછી ચારિત્રમાર્ગમાં વધુ સ્થિર થવાય. ચારિત્રમાર્ગમાં સ્થિર થઈ શક્તિને દેવ છે. જાડું, પીડું કે સરીર શુભુષા કરી એ ત દેવ નથી.

- [૨] કોઈ મ'યમ લીધા પછી એમ માને છે કે ઉપાશ્રય (ગે ઝ્યાન) મુદર મળ્યા છે. પદ્મસ્વાનાં વસ્ત્રો મળ્યાં છે. વાને માટે માવપાળી પણ ઉત્તમ મળ્યા કરે છે. જ્ઞાતિક પદાર્થો જે છે તેને પણ જાળી નેત્ર સંકેત દર્શાવે (પાનાના મૂર પ્રાપ્ત) તે આયુષ્યમન ! તે પાપી જાણતાનું પ્રયોગન શું છે ?

નોંધ:—આવી વિચારણા પ્રમાદની શયક છે. સંયમીએ હમેશાં શ્રવણને અલ્પસ્ત કરવાં અને જૂન જૂન વારંવાર ચિંતવવાં.

[૧] જે સંયમી ઊંઘવાનો સ્વભાવ ધણો રાખે કે આદારપાણી કરી ને ઘણીવાર લગી સુખે સૂઈ રહે તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે.

નોંધ:—સંયમીને માટે દિનચર્યાનાં અને રાત્રિચર્યાનાં લિખિતનિન્ન થી હોય છે. તે બધાને ક્રમપૂર્વક આચરવાં જોઈએ.

[૪] વિનયમાર્ગ (સંમમમાર્ગ)નો અને જ્ઞાનનો જે આચાર્ય અને ઉપાધ્યાય વડે લાભ થયો છે તેવા ગુરુઓને જ્ઞાન થયા બાદ નિદે કે તિરસ્કાર કરે તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે.

[૫] અહંકારી થઇને આચાર્ય, ઉપાધ્યાય તથા સંગાથી સાધુઓની સહભાવપૂર્વક સેવા ન કરે, ઉપકારને જૂલી જામ કે પૂજા સન્માન ન કરે તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે.

[૬] ત્રસ (હાસતાચામતા) જીવેને, સચેત (સજીવ) બીજોને, વનસ્પતિ કે સદ્ગુણોને પણ ચાંચે કે હિંસા કરે તો અસંયમી ગણાય જતાં પોતાને સંયમી માને તે પાપીશ્રમણ કહેવાય છે.

[૭] તૃપ્ત્યાદિની સખ્યા, પાટ કે બાળોદ, સ્વાધ્યાયની જમિકા, બેસવાની જમિકા, પગ લુંછવાનું વસ્ત્ર, કામળી વગેરે બધી વસ્તુને સંભાગપૂર્વક તપાસવી, તપાસ્યા વિના તેને વાપરે તે પણ પાપીશ્રમણ કહેવાય છે.

નોંધ:—સંયમી માટે પોતાનાં ઉપદેશી સાધનોને દિવસમાં બે વાર તપાસવાની જનશાસ્ત્રમાં આજ્ઞા છે. કારણ એ છે કે તેમ ન કરવામાં સદ્ગુણોની હિંસાનો સંભવ છે. અને તે સિવાય જીવન પાંદેલાઈ અનુચિતો સંભવ છે.

જેમકે આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ

નોંધ:—આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ

[૨૦] પાંચમી ક્રમની નોંધ (પાંચમી ક્રમની નોંધ)
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ

[૨૧] ઉપરના અધ્યાયમાં જેમકે આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ

નોંધ:—આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ
અમલ થાય છે. આજે દેશમાં અને બહારનાં સ્થાનોએ પણ

સંવત્ર સીધા પણ રથાન પુરથી અવાજવારી થઈ છે. હાલ
અવધવામાં, આવાજીવામાં, ઉપધિયો સાધનો રાજવામાં, વિદ્યા પ્રેમ
વામાં, સુરુષનો વિનય અજવામાં કે પાતાનું કર્તવ્ય સમજવામાં
નરાપણ મરુત્ત થાય તો સંવત્ર હલુલ. અગ્રમત્ત અને વિદ્યો

સંયતીય

સંયતિ રાજર્ષિ સંજ્ઞાથી

૧૮

ચારિત્રશીલનું મૌન જે અસર ઉપજાવે છે તે હલકો પ્રજાએ કે લાખો પ્રજા ઉપજાવી શકતા નથી. જ્ઞાનનું જ ચારિત્રનું સ્ફુરણ છે. ચારિત્રની એક જ ચિનમારી કોંકરો જાણીને કર્મચરણ (માયાલળ) ને જાણી શકે છે. ચારિત્રની મુદ્રા કોરોટો કમચો (પાપો) ને નિર્મળ કરી શકે છે.

એકદા કાંપીશ્ય નગરના સંયતિ મહારાજ મુમયા (સિદ્ધા) માટે એક ઉદ્યાનમાં નીકળી પડ્યા છે. આથી એ કાંપીશ્યકોટર ઉદ્યાનમાં નિર્દોષ એવાં મુમયા પશુઓ ત્રાસી ઉડ્યાં છે. સ્વયં આસક્ત થયેલા મહારાજના હૃદયમાં અનુકંપા રેવીને લાગે નિર્દયતાનો વાસ જાગ્યો છે.

ધોરા પર બેસી કૈંક મુમયાએને જાણે આપ્યા જાત જેવો તે ધવાયેલા મુમયા પાસે આવે તેવો તો તેની પાછે પદાસને બેઠેલા એક યોગીશ્વરને જુએ છે, અને એમાં વારજ થમકે છે. પુરતજ અશ્વપરથી ઉતરી મુનીશ્વરની પાસે આવી વિનયપૂર્વક તેમનાં ચરણપૂજન કરે છે, નમસ્કાર કરે છે.

ઉદ્યાનમાં અટોલ રહેલા ગર્જનાશ્રી યોગીશ્વરને કોઈએ ખ્યાલ નથી. તે તો મૌન સમાધિમાં બેઠા છે. પરંતુ મહારાજ યોગીરાજ તરફથી અચુતાર ન મળતાં બચલીલ થાય છે. વિના વાંકે કરેલી નિર્દોષ પશુઓની હિંસા તેને વારંવાર મડકવાનો છે. અનુકંપાની લહેરો ઉછળી પડે છે.

ચોગીશ્વર ધ્યાનમાંથી નિવૃત્ત થાય છે કે શીઘ્ર મહારાજના નામ જણાવી ચોગિરાજના કૃપા પ્રસાદને મેળવવાની ભૂજાસા રજુ કરે છે. ચોગિરાજ તેમને યથાર્થ બાન કરાવે છે અને ત્યાંજ એ સંસ્કારી આત્માનો તેજ દાગે ઉદ્ધાર થાય છે.

ભગવાન બોલ્યા:—

- [૧] (પંચાસ દેશમાં) કાંપીશ્ય નગરમાં ચતુરંગી સેના તથા ગાડીધોડા, પાસખી વગેરે ઋદ્ધિવાળા એક સંયતિ નામના મહારાજ રાજ્ય કરતા હતા. એકદા તે મૃગયા (શિકાર) કરવા માટે પોતાના નગરની બહાર નીકળ્યા.
- [૨] અશ્વદળ, દાથીદળ, રથદળ અને પાવદળ એ ચાર પ્રકારની મોટી સેનાથી ચારેનરફ ઘેરાયેલા—
- [૩] રસ (પશુ માંસનો રવાદ) માં આસક્ત થઈ અશ્વપર ચડેલા તે મહારાજ કાંપીશ્યકેસર નામના ઉદ્યાનમાં મૃગસાઓને ભગાડીને (પાછળ દોડી) બીવરાવેલા અને દોડીને યાત્રી ગયેલા એવા મૃગોને વીંધી નાખતા હતા.
- [૪] તેજ કેસર ઉદ્યાનમાં તપોધની (તપસ્વી) અને શ્વાધ્યાય (ચિંતન) તથા ધ્યાનમાં લેાયેલા એક અલગાર (માધુ) ધર્મધ્યાનમાં લીન થયા હતા.
- [૫] જુદાથી વ્યાપ્ત એવા નાગરવેગના મંડપ નીચે તે મુનિ આસન (પાપમગ) ને દૂર કરીને નિર્મળ ચિત્તે ધ્યાન કરી રહ્યા છે. તેની પાસે આવેલા (એક) મૃગવાને પણ તે રાગ દબાવી નાખે છે.

નોંધ:—રાજાને જાણ ન હતી કે અહીં કોઈ મુનિરાજ છે. નહિ તે શિક્ષતા ભગવતના ખાતર તે કદી તેવા મહાપ્રાણીનો પાસે આવડું દિંસક કામ કરી શકત નહિ.

[૬] (મૃગો દબાયા પછી) પાછળ પોતાપર જાતલી દોડી આવતો તે

‘આ સાંભળી’ સંયતિમુનિએ ‘કહ્યું:—

[૨૮] હું પણ: પહેલાં મહાપ્રાણ નામના વિમાનમાં પૂરું. આયુષ્ય-
વાળા કાન્તિમાન દેવ તરીકે હતો. ત્યાંની સૌ વર્ષની ઉપમા-
વાળી દિવ્યઆયુ સ્થિતિ છે તે મોટા કાળ પ્રમાણની હોય છે:

નોંધ:—પાંચમા દેવલોકમાં હું દેવરૂપે હતો ત્યારે મારું
આયુષ્ય ૬૨૫ સામરોષમય હતું. સામરોષમ એ સર્વ સંખ્યાલીત મોટું
કાળપ્રમાણ કહેવાય છે.

[૨૯] હું તે પાંચમા (બ્રહ્મ) દેવલોકથી નીકળીને મનુષ્યના ભવને
વિશે સંયતિરાજ્ય રૂપે અવતર્યો હતો. (ત્યાંથી નિમિત્તવશાત્
દીક્ષિત થઈ) હવે હું મારા અને પરતા આયુષ્યને બરાબર
જાણી શકું છું.

નોંધ:—સંયતિ રાજર્ષિને તેણે વિશુદ્ધ જ્ઞાન હતું કે જે વિશુદ્ધ
જ્ઞાનદાતા તે પોતાનો અને પરનો જનિત કાળ જાણી શકે.

[૩૦] (તે કાન્તિય બ્રહ્મિ?) ભિન્નભિન્ન પ્રકારની રૂઝિઓ અને
પ્રવચનને અંધધોળે ત્યાંથી દેવા લોકોએ. અને મારું કામ-
ભારો અનર્થનાં મૂળ છે એમ જાણી જ્ઞાનમાર્ગમાં મમન
હતું લોકોએ.

[૩૧] નેમ જાણીને કપિવ (નિમિત્તાદિ જ્ઞાન્વાદારા દેવવાતા) પ્રમાં
થાં હું નિજના થયો છું. નેમજ મદગ્ધ આંધેની મુખ દેદગ્ધ
બાઈ વાંતાથી પણ નિજના થયો છું. આદેશ ‘અરેજન મંનાર’
ને ત્યાંથી અંધમગ્ધને પામેલા પુરે દિનગર્ભી જ્ઞાનપુરે
નપમર્ગમાજ વિચરતું લોકોએ.

નોંધ:—જ્ઞાન પ્રમાણે સંયતિ રાજર્ષિએ જાણી લીધું હતું જાણી
જાણી (૧૯૫૯) જાણી પાંચ જે મુળજ્ઞ થઈ છે તેનો પ્રકારિ અર્થ
વિનીત કરતું એવજ્ઞાનને અનુરૂપ અમળનાં અર્થ: ૧૯૬૯

રાજર્ષિએ આ સાંભળી પોતાનું પણ તેજ મંતવ્ય છે. અને આપણે બન્ને એકજ જિનશાસનના અનુયાયીઓ છીએ તેમ ખાત્રી આપી કહ્યું:-

[૩૨] સાચા અને શુદ્ધ અનંકઃબુદ્ધી પૂહો તે હું પણ તેજ કહું જે વસ્તુ નીર્ધિકા (જિનેશ્વર) દેવેએ જનાવી છે તે અપૂર્વગાન જિનશાસનમાં ઝગડે છે.

[૩૩] ને યાત્રી પુરોગેએ હતું છે કે અક્રિયા (જડક્રિયાને છોડી પૂર્ણ માધકે માયા જ્ઞાન સદિન ક્રિયાને આચરવી. અને સમગ્રજીવી પુણ્ય થઇ કાચર પુરોગેને કદિન એવા સદ્ધર્મમાં ગમન કરું

નોંધ:-સમગ્રજીવ દક્ષિનાં ચરમાં સીધાં દેવ છે. તે કદિન દેવે દેખતો નથી. માત્ર સત્ત્વનો શોધક બની તેનેજ અચર છે. એમજ્ઞાન જેમ જડક્રિયા (જ્ઞાનરહિત ક્રિયા) ને જાનવું નથી તેમ સમગ્રજીવ (ક્રિયા રહિત ધોષરહિત જ્ઞાન) ને પણ સ્વીકારવું નથી. તે જ્ઞાન માં ચરિત્ર બળેની અવસ્થાસ્થા સ્વીકારે છે.

[૩૪] મોક્ષરથી અર્થ અને સદ્ધર્મથી શોભતા એવા આ પુરવરા પવિત્ર ઉપદેશને સાંભળીને પૂર્વકાળમાં ભરત નામના યાત્રી પણ ભરતક્ષેત્રનું રાજ્ય અને દિવ્ય કામગોમેને છોડીને મર્ત્ય ધર્મને અંગીકાર કર્યો હતો.

[૩૫] (પૂર્વ, પશ્ચિમ અને દક્ષિણ દિશામાં સમુદ્ર સુધી અને ઉત્તર દિશામાં મુત્તકિમવંત પર્વત સુધી જેની આજી હતી.) તે જ બીજા મગર ચક્રવર્તી પણ સાતરના હોડા સુધી રહેતા જંગલ ક્ષેત્રના રાજ્યને તથા સંપૂર્ણ કુટુંબને છોડીને સંયમ અર્થે પરી મુક્તિ પામ્યા છે.

[૩૬] અપૂર્વ કલ્પિમાન અને મહા પ્રીતિમાન એવા મધ્ય મગર ચક્રવર્તી પણ ભરતક્ષેત્રનું રાજ્ય છોડી પ્રવળ્યા ભેરને મધ્ય પાન ધર્મ ગયા હતા.

- ૭] એલા મનુષ્યમાં નરેક ચક્રવર્તી કે નં, મધ્ય અદિવાળા દત્તા
જનાં નેમને પણ પુરુને મન્ય મેંપોને (અંશમ અર્થ) રૂપચક્રવર્તી
મામ આદર્શ રીપો દેના.
- ૮] ભાકને વિષે આપારે માન્ય કરનારા સાંચમા મોનિન-૪ નામે
અદિમાન ચક્રવર્તી પણ અનુસેવનું મન્ય હોડી, પ્રવળા
મમને મુક્તિ પામ્યા.
- ૯] પ્રદેવાકુ વંશના મનુષ્યોમાં જામ મમાન કુનમ અને
વિષયાન કીર્તિવાળા નરેશ્વર, હા મચવર્તી કુમુદાન પણ
મન્યપાદ તથા મચેતિ હોડીને ત્યાગી બની અનુસરમનિ
(મુક્તિ)ને પામ્યા.
- [૧૦] મામરના હેમ મુખી રહેલા અરતસેવના નરવરેશ્વર માનમા
ચક્રવર્તી અરનામના નરેશ્વર પણ નેબી વરનુને હોડી કર્મથી
રદિન થમ એક મનિ (મુક્તિ)ને પામ્યા.
- [૧૧] નવમા મદાપદ નામે ચક્રવર્તી પણ મોટી સેના, અરતવર્તનું
મદાન મન્ય તથા ઉત્તમ કામભોગોને હોડી તપચર્ચાના
માર્ગમા વળ્યા દતા.
- [૧૨] પૃથ્વીના પ્રતેક રાજાઓનાં માનને મર્દન કરનાર અને મનુષ્યો-
મા ઉદ્દિગમાન એવા આદમા ચક્રવર્તી દરિયેજુ પણ મહીમકળમાં
પોતાનું એકજ હત્ર પ્રવર્તાવી આપારે તેને હોડીને ત્યાગી
બની ઉત્તમ મતિમાં ગયા.
- [૧૩] દનરો રાજાઓથી ઘેરાયેલા અગિયારમા જય નામના ચક્ર-
વર્તીએ પણ આશા ત્યાગી થઈ આત્મદમન કર્યું અને ઉત્તમ
મતિ (મોક્ષમનિ) માં ગયા.
- નોંધ:-ચક્રવર્તી એટલે ૭ ખંડના અધિપતિ તેવા મહાન પુ-

નોંધ:—વાસુદેવનું જન્મ તથા જ્ઞાતિ ચક્રવર્તીથી અર્ધો દેવ છે, મના ખાનાબાઈ દેવ તે જન્મદેવ ગણાય. જન્મદેવ ધર્મપ્રેમીજ દેવ છે બેભામાં રજા થતા નથી.

[૫૦] અપયસને હતી નામનાર અને મદાણીતિથાગા એક વિગત નામના રાગએ પણ શુભસમૃદ્ધ (શુભે કરીને ૫૫૫). રાત્ર્યને છોડીને દીક્ષા લીધી હતી.

નોંધ:—વિગત એ બીજા નંબરના જન્મદેવ હતા.

[૫૧] તેજ પ્રકારે પ્રસન્નચિત્તપૂર્વક ઉગ્ર તપશ્વર્ગી આચર્યને મદા-જન નામના રાગથી પણ માયા સાથે કેરગણાનરૂપ લક્ષ્મીને મેગરી મુક્તિ પામ્યા હતા.

નોંધ:—પૂર્વોક્ત સિવાય બીજા પણ સાત જન્મદેવ રાગઓ તથા બીજા અનેક રાગઓ જનસાસનમાં સંચર્યા થયા છે. અહીં માત્ર ઘોડાજ પ્રસિદ્ધ દ્રશ્યો, કલા, સાથે - છે.

[૫૨] ધીરપુરુષ નિષ્પ્રયોજનવાળી વસ્તુઓ સાથે ઉન્નતની માફક થમ પૃથ્વીમાં સ્વચ્છંદી થઈ કેમ વિચરે ? એમુ વિવેક કરીનેજ ઉપર કહેલા (ભરતાદિક) ધરવીર અને પ્રબળ પુરુષાથી પુરુષો રાગ અને ક્રિયાથી મુક્ત એવા જનમાર્મને આદરતા હતા.

[૫૩] અંસારના મૂળ શોધવામાં સમર્થ એવી આમે (પૂર્વ આગમની, સત્ત્વ વાણી આપને દલી છે. તે સાંભળીને આચરવાથી કેક મદાપુરુષો તરી ગયા છે. વર્તમાનકાળે તમારા જેવા કેક તરે છે અને ભવિષ્યકાળમાં અનેક તરી જશે.

નોંધ:—આ પ્રમાણે અહીં એ જન્મે આત્માથી અભુભારેનો સરસ ગંધવાદ પાડે થાય છે. અને તે જન્મે મુનીશ્વરો થતાના પથે પ્રયાણ કરે છે.

મૃગાપુત્રીય

મૃગાપુત્ર સંજ્ઞા

૧૯

કુર્મનાં પવિત્રામ કંઠવાં છે. દુશ્મનાની દુષ્ટ વાસનાને અનુસરવામાં ખૂબ લેખમ છે. એકમાત્ર સડગ જૂલથી આલોક અને પશ્ચાત્કર્મનાં અનેક સંકટો સહેવાં પડે છે. દુર્ગતિનાં દારૂણ દુઃખો સાંભળતાં પણ ત્રાસ ઉપજાવે તેવાં હોય છે. તો અનુભવની તો વાતજ શી ?

મૃગાપુત્ર પૂર્વના સંસ્કારવશાત્ ધોમમાર્ગમાં જવા તત્પર થાય છે. માતાપિતા સંયમ માર્ગનાં સંકટો પુત્રને કહી બતાવે છે. પુત્ર કહે છે:—માતાપિતા ! ક્યાં એ સ્વધર્મિણાએ સહેવાનાં સામાન્ય કંઠ ? અને ક્યાં એ પશ્ચાત્કર્મનાં લોભાવવાં પડતાં દારૂણ દુઃખ ?

આખરે મૃગાપુત્રના સંયમની સાચી તાલાવેલી માતાપિતાને પિંગળાવી મૂકે છે. સંસારને ત્યાગી તપશ્ચર્યાના માર્ગને આદરી તે ધોગીશ્વર આજ જન્મમાં પરમ પુરુષાર્થદારા કર્મકંથુકને લેદીને અંતિમ દ્યેય મળી શુભ જીવ અને સિદ્ધ થાય છે.

સમવાન બોલ્યા :—

[૧] મોટા જસોથી ઘટ એવાં કાનન (જંગલ) અને કોરા કરવા લાયક ઉદ્યાનોથી સુશોભિત અને સમૃદ્ધિથી રમણીય એવા

મુમીય નામના વચને વિં જગત્તક નામના સમ્પદ રહેતા હતા અને તે ગમતને મુમાવતી નામનાં પદ્મરાણી હતાં. માતાપિતાનો વધુજ અને પુત્રગણ એવો જગમી નામનો તે એક કુમાર હતા કે જે દમિતેન્દ્રિયોમાં શ્રેષ્ઠ અને મુમાવતી તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા હતા.

- [૩] તે મનુ-દેવ (ત્રાયજિસક) દેવની માફક મનોદર પ્રવર્તિ નાથ દમેલા નામના મહેલમાં આનંદપૂર્વક રહે હતા હતા.

નોંધ — દેવગણમાં ત્રાયજિસક નામના ભાષી રહેા હતા છે.

- [૪] મનુ અને મનોમી મનુ ભોંયનગીયું જડેયું છે, તેના મહેલમાં જોય મનોમી એકદા તે નમરના ત્રણ રરના, ચાર મના અને માતા મોગાનોને બિભમિમ રીતે જોયા કરે છે.

નોંધ — મનુ અને મનોમી જડતર એ અહીં ઉપમેશ રાજા હતાં તેના મહેલમાં એક સંપત્તિ હોવા છતાં તેને આવી રીતે કાંઈ જાન્ય જવા માનુ કે મનાજ પાયરેકા જાને

- [૫] તેવાના તે મમાપુત્ર તપશ્વરી, સંવત્ર અને નિવસેને જમ કનાન, અપુર્વ સમ્પત્તિવારી અને ગુણની માનુષ્ય જો પ્રપમીન ત્યાગી પનાર થયા જોયા.

- [૬] મમાપુત્ર મહક માયાં, વગર એક દ્રષ્ટિથી તે મોમીયને જો કરે છે, જોયા જોયા તને વિચાર આવ્યો કે આનું મમા (વિગ્ન) પડ્યા મેં અવશ્ય કયાંક જોયું છે.

- [૭] માનુષ્યના દગત થયા પછી આ પ્રમાણે નિવસેને જો અપવરનાય (મનાભાવના) જનમ થયા અને મમાપુત્રે જો જાત ઉપમાન થયાથી ત્યાંને ત્યાં તેમને જાતિનમન થતુ હોવા થયુ

નોંધ — જોનમન જવાભાને આડ કપોથી દેખાઈને કરે છે કે અવશ્યજાત અવશ્યજાતિ દુઃખ વડાં પડે છે આ અ. ૧. ૧૨

જેને જ્ઞાન ક્ષીર્ણો રેવત ક્ષાદનોવન્ધ્યજ અદ્વાન છે. તેની કિરન વળુ
૭૦ થીરા થીરી આશરે. પમ એકદે ૩ જગ્યાં ક્ષીર્ણો રેવત વળુ અને પ્રવળ
માની મે. આ રમ્ભેનો એકદે આશરે જુલ થેનાં બવ નેકદે આશરે આશમાનિ-
મુળ થવાય. મૃગાપુત્રના ક્ષાદનોવ રમ્ભેનું ઉપગમન થવું હતું અને તેથી
તેમને બનિમ્ભજી જ્ઞાન થયું. આ જ્ઞાન મધ્યથી ક્ષીર્ણો વન્ધ્યજ (મન-
વાળા વન્ધ્યજ) વાળાને ધોતાના ૬૦૦) નવમોની મન્થવા મુધીના પૂર્વમને
સાંભરે છે. બનિમ્ભજીજ્ઞાન મનિજ્ઞાનનોજ એક એક છે.

[૮] જ મન્થી (મનવાળા) જ્ઞાનેજ ઉત્પન્ન થાય તેનું જ્ઞાન ઉત્પન્ન
થવાથી પ્રથમ નેજે મન જન્મ જ્ઞેયા અને જન્યનું કે દેવ-
સોક્ષ્માથી ઉતરીને હું મનુષ્યજય પામ્યો છું.

[૯] જ મદાન ક્ષદિમાન મૃગાપુત્ર પૂર્વજન્મને સંભારે છે. પૂર્વ-
જન્મને સંભારનાં સંભારનાં પૂર્વજવે આદરેલું માધુપત્યું પળ
યાદ આવ્યું.

નોંધા—આ માયા કાઈ કાઈ પ્રતિમાં વધુ આવેલી દેવાથી અનુ-
પાદન કર્યું છે.

[૬] સાધુપત્યું યાદ આવ્યા પછી ચારિત્રને વિશે ખુબ પ્રીતિ ઉદ્ભવી
અને વિષયને વિશે તેટલીજ વિરક્તિ (વેરાગ્ય) ઉત્પન્ન થય.
આથી માતાપિતાની સમીપમા આવી આ વચન કર્યું:—

[૧૦] હે માતાપિતા ! પૂર્વકાળમાં મેં પાંચ મદામતરૂપ સંયમ ધર્મ
પાળેલો તેનું સ્મરણ થયુ છે. અને તેથી નરક, પશુ ઇત્યાદિ
અનેક મતિના દુઃખથી ભરેલા સંસાર સમુદ્રથી નિજત થવાને
ઈચ્છું છું. માટે મને આશા આપો. હું પવિત્ર -પ્રવ્રત્યા
(ચૈત્યાગ) અંગીકાર કરીશ.

નોંધ:—પૂર્વકાળમાં 'પંચમદામતરુ' કહે છે તેથી જણાય છે કે
પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી ક્રમજદેવના વખતમાં મૃગાપુત્ર સંયમી થયા હશે.

[૧૧] હે માતાપિતા ! પરિણામે વિષ (કિષાક) કળની પેડે નિરંતર

નોંધા—તેથી જણાવ્યું છે, જેનામાં કામગીરી અને અવકાશ નો
અને અધિક દોષ છે એટલું જાણી જઈને તે જાણ કરનારે જાણ
નિવૃત્તિ કરે છે.

[૧૮] (વગા દે માતાપિતા) ને મુન્નારર અટવી જેવા જાણ
માર્ગમાં જાનું જોડા વિના કથાજી કરે છે તે કામને કરનાર
શુધા અને તૃપ્તિથી જુદા થાય છે. અને દુઃખી થાય છે.

[૧૯] તેજ પ્રમાણે જે ધર્મને આદર્યા વિના પરમવર્મા (પરમાત્મા) માં
જન્ય છે; તે ત્યાં જન્મ અનેક પ્રકારના મોજા અને
દુષ્ટિઓમાંથી પીડાય છે.

નોંધા—જા શંભાઈ અટવી ને, છપ મુન્નારર છે અને ધર્મ જાનું
છે. જે ધર્મથી જાણ દોષ નોખે છે અને જાણે જાણે તેમાંથી મિલકતી
થી છે. અને જિમ શંભાઈથી આખી અટવી શુધિથી પચાઈ કરી
શકે છે.

[૨૦] જે મુન્નારર અટવી જેવા જાણા માર્ગમાં જાનું લઈને પ્રવાજી
કરે છે તે શુધા અને તૃપ્તિથી રહિત થઈ શકી થાય છે.

[૨૧] તે પ્રમાણે જે સાચા ધર્મનું પાલન કરીને પરમવર્મા જન્ય છે
તે ત્યાં દુઃખમાં (અસ્વકમાં) અને અરોગી થઈ શકી
થાય છે.

[૨૨] વગા દે માતાપિતા! ધર જગત્તુ દોષ ત્યારે તે ધરનો ધળી
અમ્માર વસ્તુઓને છોડી પડેલાં બહુ મૂલ્યવાળી વસ્તુઓના
હારી લે છે.

[૨૩] તેમ આ આખો લોક જરા અને મરણથી બચી જતા રહ્યાં
છે. આપ અને આશા આપો તો તેમાંથી (તુચ્છ એવા
કામચોરોને તથા) કેવળ મારા આત્માનેજ ઉગારી લઈશ.

[૨૪] (તરુણપુત્રની તાલાવેલી જોઈ તેને) માતાપિતાએ કહ્યું:—હે

પુત્ર ! સાધુપણું (ગાઝિન લેવું) એ કહ્યું છે. મહાકવિ
દાનને મુજીને ધ્યાન કરવા પડે છે.

નોંધ:—સાચા સાધુજન દોષો દૂર કરી દુલ્લે મુદ્દેને તિષ્ઠ
કરેલા પડે છે.

[૨૫] ઇવનપર્વત ઝગનના ઇવમાત્ર પર મમમાત્ર મમવે પડે છે.
શત્રુ અને નિત્ય જનને સમાન દ્રષ્ટિથી જોવાના દોષ છે.
અને દાસતા, સાસનાં, ખાતાં એમ પ્રત્યેક કિનામાં વડે
મુક્તિ દિવાયો પણ વિરમવું પડે છે. તેથી સિધ્ધિ મેળવે
તો કાલને નાટ દુલ્લજ છે.

[૨૬] સાધુજને આખા ઇવન મુક્તિ બુદ્ધિયુક્ત પણ અમલ્ય ભોજન
દેવા નથી. જનન અપ્રમત્ત (સાવધાન) રહીને વિગત.
જના નાલ્ય ભોજનું એ બહુ બહુ કહ્યું છે.

[૨૭] સાધુજ દાન કોનરવાની સગી મુદ્દા પણ રાજ મુદ્દા
દોષા વગર સર્વ શકે નહિ. તેથી રીતે દેવ દાન તિષ્ઠ
મેળવવી એ પણ અતિ કઠિન છે.

નોંધ:—દશવેદાધિક સુવના ત્રીજા અધ્યયનમાં ભેદબીજ દેવ
વર્ણન છે. તિષ્ઠને તેવા સુકમદોષોથી સંદેહ ભોજન કેવાની જાણ છે.

[૨૮] દાન ભોજીના રસને જાણનારાએ અશ્વત્થવર્ષ (નૈપુન) કે
સાવ વિરતન રહેવું એ કંઈ આમાન્ય વાત નથી. અત્રે છે
(અખડ) અશ્વત્થવર્ષના પાણવું અતિ અતિ કઠિન છે.

નોંધ:—જાણપણથી એને ભોજો ન ભોવવા દેવ તે મારાં દેવો
દોષા દેવ તેને વારંવાર તેનું સ્મરણ આવવું એ સાવ સંભવિત છે
અને સ્મરણથી કુર્સંકલ્પ થવા બધે તે માનસિક, વાચિક અને કર્મ
મદ્યવર્ષ પાણી સંધાય નહિ.

[illegible][illegible][illegible]

2018년 12월 14일

[illegible][illegible][illegible][illegible]

[illegible][illegible]

૧૩૧. ૧. ૧૦૧ સર્વેના પદમ પૂજા ૧૧ રામા ૧૧ પદર ભમખાત્ર ગમ્પાદો પડે છે.
 ૧૧૧ કાને મે ૧૧ મન્નના મમાન ૧૧ દ્રષ્ટિથી જોવાના દોષ છે.
 ૧૧૧ દ્વાપરા ગાત્રના, ખાત્રા એમ પ્રત્યેક કિષ્કામાં થતી
 ૧૧૧ દિશાઓ પાત્ર વિરમયું પડે છે નવી ગિરિની ખરેખર
 ૧૧૧ સાત ન ભાટ દુરજા છે

[૩૦] સાધુએ આજ્ઞા કરી નથી બુદ્ધિએ પણ અમલ્ય મોવરાત
 દેવું નથી મનન અમલન (માનવાન) રહીને દિવસારી
 પતા મલ્ય મોવરાત એ અમલ મલ્ય કામ છે.

[૨૭] માપૂત્ર દાન કૌતુહાલી મળ્યા મુદ્ધાં પળ રાત્રી પુત્રીથી
દીધા વગર મર્ચ સહે નહિ. તેથી રીતે દાન રહિત મિત્ર
મેળવથી એ પળ અનિ કલિન છે.

નોંધા—કાશ્યપાચાર્યે સૂત્રવા ચોત્તર અવધાનમાં બેતાલીસ દોષોઈ વર્ણન છે ત્રિશુને તેવા સૂક્ષ્મદોષોથી રહિત બોજન લેવાની આજ્ઞા છે.

[૨૮] કાગ બોગોના રસને જાળનારાએ અશ્વત્થમ (મૈથુન) થી
સાથ વિરક્ત રહેવું એ કંઈ સામાન્ય વાત નથી. આખું પોર
(અખડ) શ્વત્થમવન પાળતું અતિ અતિ કઠિન છે.

નોંધ:—આવજીવિઓ એક બોનો ન બોનવા હોય તે કરતાં બોનથી બીધા હોય તેને બારંબાર તેણે રમરખ આવજીવિ એ સાચું સંબંધિત છે. અને રમરખથી કુસંબંધિત થવા બદલ તેમ માનસિક, વાચિક અને પ્રવિષ્ણ જાણકારો પાળી શકાય નહિ.

[૭૬] ધન, જ્ઞાન કે તથાદિ કેા ધન્ય વસ્તુનો જનિત ન માનવો તેમજ અંશરૂપી દિશ્વાદિ અર્થ કિલ્લાઓનો તથા કુત્રે ને દુકક છે. તથા કુત્રીને મેા વસ્તુ થક મળતા થજ ન માનવી ને અત્રિ દુકક છે.

[૭૭] અભ, પાણી, એવા કે અખચામ એ આદિ પ્રશસ્તિમાં મેા થજ આદ્યનો મંત્ર ઉપચાર કરી શકે નદિ તેમજ મેા થજ વસ્તુનો ભીમ દિવસ મારે મંથદ થજ મળી શકે નદિ. આનું ઉપચાર છે ને થજ શજ છે.

નોંધા—જનશાપુને આદિશા, માત્ર અનેવ, અદ્યવર્ અને અપરિવદ આ પાંચ મેા મન થયન અને મથાથી વિદ્યુદ રીતે જવનપર્યંત પાળવાનાં હોય છે. અને શતિભોજનમે થજ સર્વથા તથા કરવાનો દોષ છે.

સાધુ જવનમાં જે આદિશિક્ષક સંહરો આવે છે તે જતાવે છે.

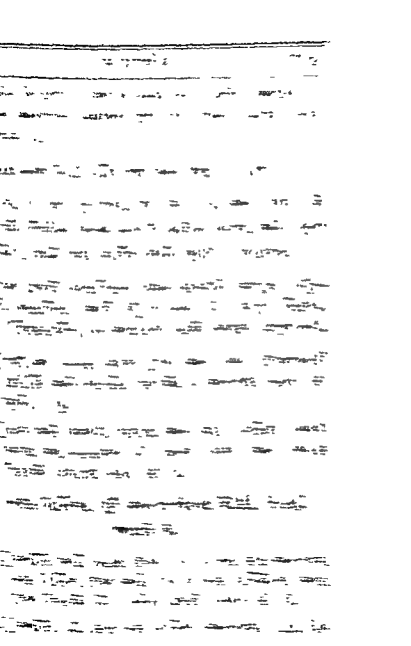
[૭૮] કુષા, તથા, દાદ, તાપ, (ધ્યાનમા) કાંમ અને મરુતરનું દુઃખ, દોર વચનો, દુઃખદ રથજ, વજ્રપથ અને મેશનું આવી પડનું દુઃખ,

[૭૯] તેમજ તાદન (માગ) તર્જન (દપકો) વધ અને બંધનનાં દોષ થજ સદેવાં સદેસાં નથી. સદા શિક્ષામર્થો કરવી, માયીને થજ આપેશુંજ શ્રેવું અને માયના કરતા થજ અપ્રાપ્તિ થાય એ બધું દુકકર છે.

[૮૦] આ કાપોતી (પારેવાની જેમ કાંટાને તથા પરિમિત કણજ ખાવા). રતિ—સંયમી જવન, દારણ (બધ કર) કેશક્રયન અને દુકકર અદ્યમર્થ પાલન આ બધુ પાળવું સકિતવાળાને થજ કહિન થાય છે.

નોંધા—જેન મુનિઓને જવનપર્યંત કેશોને હાથવડે કાઢી નાખવાની વપસર્થા થજ કરવાની દોષ છે.

- [૩૪] માતાપિતાએ કહ્યું:—હે પુત્ર! તું મુક્તિમાન, મુખનિર્મલ (ભોગમાં કુમેલા) અને ભોગ મુખને યોગ્ય છે. હે પુત્ર! સાધુપણ પાળવા માટે ખરેખર તું મમતા નથી.
- [૩૫] હે પુત્ર! આરે ભોખાંડના આગી જેમ જીવનપર્યંત અવિશ્રાંત પળે મંથમીના દુર્ગિત ગુણોનો જાર વડન કરવો દુષ્કર છે.
- [૩૬] આકાશમાં કાચા એવા ચુપ દિમરંત પર્વતથી પડતી રંગા નદીના આગેપરે જવું અને જે લાયથી આગર તરવો જોડવો કદયુ છે તેટલુંજ મંથમીના ગુણોને તરી જવું (પ્રાપ્ત કરવા) દુર્લભ છે.
- નોંધ:—સંસારની આસક્તિ જોડતી થઈ તેટલીજ સંવંધગુણની પ્રાપ્તિ થાય.
- [૩૭] વેળુનો કાળિયો જોડસો નીરસ છે. તેટલોજ (વિવશ મુખથી ગદિત) મયમ પણ નીરસ છે. તરવારની ધાર પર જવું - તેટલું કઠણ છે તેટલુંજ તપશ્ચર્યાના માર્ગમાં પ્રયાણ કરવું કઠણ છે.
- [૩૮] જગી હે પુત્ર! મર્પની માફક એકાંત આત્મદ્રષ્ટિથી આગિ માર્ગમાં આસવું દુષ્કર છે. ભોખાંડના જલ આવવા જોડતા દુષ્કર છે તેટલુંજ મયમ પાસન પણ દુષ્કર છે.
- [૩૯] જંમ જગતી અમિની જાગ પીવી દોલથી છે તેમ તરખ વચવા સાધુપણ પાળવું દુષ્કર છે.
- [૪૦] વાળુનો કાંચનો બરવો જોડસો મુન્દેવ કે અગ્રકષ છે તેટલું કાચને સાધુપણ પાળવું મુન્દેવ છે.
- [૪૧] જંમ જાજવેથી લગ્ન યોગ્યનો મેર પર્વત તોળવો દુષ્કર છે તેમ સંસાર ગદિત અને નિશ્ચય મંથમ પાળવો દુષ્કર છે.

[illegible]

(१५)
[१५]

[illegible]

નોંધ:—મંત્રાલયી અમલો નેત્રી પર નેત્રીના અંતરમાં
પ્રાપ્ત થાય.

નોંધા—મંત્રારની આમાજ પ્રમાણ થાય.

[૩૪] રંગનો કોમિયો જેટલો નીચો છે. તેટલોજ (વિષય) નવમ પળ નીચો છે. તરવારની ધાર પર જેટલું કાંચ છે તેટલુંજ તપશ્ચાન્દ્ર માંમાં પ્રવાળ કાંચ છે.

નિઃશ્વર અંશન આત્મદૃષ્ટિથી

[૩૮] જગાંને પૂત્ર : મધ્યની માધક એકાં આત્મદૃષ્ટિ
માર્ગમાં આપવું કુદરત છે. તેમાંથી જ આપના
કુદરત છે તદ્દત્ત મધ્ય પાત્રનું પણ કુદરત છે.
જિની માત્ર પીની દોષની છે તેમ

[૩૬] જેમ જાગતી અગ્નિની જાગ પીતી દોષથી છે તેમ
વચના સાધુપણ પાળતુ દુઃકર છે.

[૪૦] વાણી કાયજો ભરવો ગ્રંથો મુદ્રકે કે અચકા
કાયરને માણુપણુ પાળુ મુદ્રકે છે.

[૪૦] વાપુનો કાયદો ભરવા
કાયરને માધુપાત્ર પાળવું મુરકેલ છે.

[૪૧] જેમ ત્રાજવેથી લશ પોજનનો મેરૂ પર્વત તોળવો
તેમ યંત્ર ગદિન અને નિશ્ચય સંયમ પાળવો કુપા

[૪૨] જેમ જે દાસથી આખો સમુદ્ર તરી જવો અશક્ય છે તેમ અનુપયાન (અશક્ત) જીવ વડે દમનો સાગર તરવો દુષ્કર છે.

નોંધ:—દમ એટલે હૃદય તથા મનને દમડું ને કહ્યું છે.

[૪૩] માટે હે પુત્ર ! તું ચન્દ્ર, રૂપ, રંગ, ગંધ, અને સ્પર્શ એ પાંચે વિષયોના મનુષ્ય સંબધી ભોગોને ભોગવ, અને ભુક્ત ભોગી થઇને પછી ચારિત્ર ધર્મને ખુશીથી સ્વીકારજે.

[૪૪] આ પ્રમાણે માતાપિતાનાં વચન સાંભળીને મૃગાપુત્રે કહ્યું:—
હે માતાપિતા ! આપે કહ્યું તે સત્ય છે પરંતુ નિઃસ્પૃહી (પિપાસારહિત) ને આત્મોક્તમાં કશુંએ અશક્ય હોતુંજ નથી.

[૪૫] વળી આ સંસાર ચક્રમાં દુઃખ અને ભય ઉપજાવનારી શારીરિક અને માનસિક વેદનાઓ હું અનંતવાર સદન કરી ચૂક્યો છું.

[૪૬] જરા અને મરણથી ઘેરાયેલા અને ચાર ગતિરૂપ ભયથી ભરેલા આ સંસારમાં મેં જન્મ મરણ અને ભયંકર વેદનાઓ ઘણીવાર સદન કરી છે.

નરક યોનિમાં પૂર્વે અનંત સ્વેદના વેઠેલી તે કહી
બતાવે છે.

[૪૭] અહીંના અગ્નિ જેટલો ઉષ્ણ હોય છે તેના કરતાં અનંતગણી નરક યોનિમાં ઉષ્ણ અગ્નિ હોય છે નરક યોનિઓમાં આવી ઉષ્ણ વેદનાઓ મેં (કર્મના પ્રભાવે) સદન કરી છે.

[૪૮] અહીંની દંડી કરતાં નરક યોનિમાં અનંતગણી ટાક હોય

જે મેં નવું ગણિતિયા તેની મનુષ્ય કંઈની વેળાએ
તેની જે

[૪૬] કદનામની કુળીઓ (સોદાશિના ભાગના) માં આકેંડ કરી
કરના મગા પમે અને નીચા મનુષ્ય રહેવો દુ (રિવાજ)
અગત્ય અમિત્યા પૂરે ધણીવાર પકાવો છું.

નોંધ:-નવરૂપેનિયા કદ વગેરે નામનાં મિત્રનિલ કુળી રહે
તોય છે. ત્યાં નાવક કુળી કાપના થાય છે અને તેવા કુળીને પાત્ર
ધાર્મિક નામના ત્યાના અધિકારીઓ અને ચાતુર્યો અપે છે.

[૪૭] પૂર્વ કાળે મદ્ય દાવામિ જેવી મર (વેગન મેદાન) બમિતી
વજ જેવી વેગુવાળી કદવળ વાગુકા નરીમાં દુ અનવજા
અપે દતો.

[૪૮] કદ કુળીઓમાં ગમે બધાવેતો અનવજા (સદાચ વિના)
દુ કરવન અને કદ્ય વગેરે મળેથી પૂરે ધણીવાર નગર
પાડના છેદાધો છું.

[૪૯] અનિ તીક્ષ્ણ કટ્ટે કરીને વ્યાપ્ત એવા મોટા મિંબાસિ વજ
ની સાથે બધાવેતો મને આપે: પાછો ઉપરો મુકો જેટલે
પરમાધાર્મિકોએ આપેલી વેડના મેં મદન કરી છે.

નોંધ:- સિંબાસિ વજ વાડથી પણ મોટું દોય છે

[૫૦] પાપકર્મના પરિણામે દુ પૂર્વકાળે (પોતાનાજ કર્મથી) મોટા
યત્રોમાં મેરડીની માફક અનિ બધુંકર અવાજ કરતો ખૂબ
પીડાયો છું.

[૫૧] શુકર અને શ્યાન જેવા સ્વામ અને સખજ જાનના પરમા-
ધાર્મિક દેવોએ અનેકવાર બૃમિવર તરફકરો મને પાડ્યો,
(શત્રુઓ કરી) છેદી નાખ્યો: અને જગ્યાવાની ખૂબ પાડવા
છતાં બેદી નાખ્યો દતો.

- [૧૨] છુરીની તીવ્રજી ધાર વડે આથ હનારીને દબાવેા દને
અને કાનગળીએ કરી અનેક વખત કપાયેા અને હેંઠાવેા દને.
- [૧૩] ત્યા પામલાની કપટગળથોમા જાકડાઈ મૂગની પેઠે પરવશપડે
ધણી વખત દું વદન કરાયેા, જંધાયેા અને ફેંધાયેા દને.
- [૧૪] મોટી જાળ જેવા નાનાં માછલાને મળી જનાર મોટા મોટા
મગરમચ્છો આગળ નાના મચ્છની માફક પરવશપડે દું
ધણીવાર તેના પરમાધાર્મિકાથી પકડાયેા, ખેંચાયેા, ફેંડે
અને મરાયેા દને.
- [૧૫] વિશેષ કરીને દંશવાળા અને લેપવાળા જાતેા વડે પકડી તેમ
પકડાઈ જાય તેમ પરમાધાર્મિકાથી દું ધણીવાર પકડાયેા,
લેપાયેા, જંધાયેા અને મરાયેા દને.
- [૧૬] મુનારો જેમ રૂઝને હેંટે તેમ કુદાડા કે કમીએ ફાળી
પરમાધાર્મિકાએ અને હેંઠાં (ને મુંગલી પેઠે) ફાંડાયેા, ફેંડે
અને હેંઠાયેા દને.
- [૧૭] જેમ છુદારો અપેકા અને ધણ વડે લેઢાને ફેંટે તેમ દું
અનંતવાર કુદાયેા, બેંદાયેા અને મરાયેા દને.
- [૧૮] ખૂન ભયંકર રદન કરેલા છાંં ત્રાંણુ, લોહું, મીંચ વગેરે
ધાતુઓને ખૂન કળકળનાં નપાલી અને પરાજે પીવાડ્યા.
- [૧૯] (અને ધાનાંધાનાં એ પરમાધાર્મિકાએ કહ્યું:—) “રે અનાર
કર્મના કરનાર! તને પૂર્વજન્મમા માંન જડું ત્રિવ દડું”
એમ કરીને મારા ચરીરમાથી માંન તોડી તોડી તેમ કાઢ
કરી અગ્નિ જેવાં લાલ ભડવાં જનારી જનારીને અને પાંદ
વાર ખવડાડ્યા.

[૭૦] "વળી તને ઝાળા તથા મદૂડાં વગેરેનો અનેક સુરા (દાર) મદૂજ પ્રિય દનો" એમ મંજારીને મારાજ શરીરનું સ્મિત અને ચરણી અન્યત્યમાન કરી મને પીવડાવી દતી.

[૭૧] ભય સહિત, હૃદય સહિત અને દુઃખ સહિત પીડાયેલા એવા મેં ઘણા દુઃખથી ભરેલી આંખી વેદનાઓ સનત અનુભવી હતી.

[૭૨] નરકયોનિમાં મેં તીવ્ર, અયંકર, અસલ્લ, મદાભયકારક, ઘોર અને પ્રચંડ વેદનાઓ ધણીવાર સદત કરી છે.

[૭૩] હે તાત ! મનુષ્યલોકમાં જેવી જિજ્ઞાસા પ્રકારની વેદનાઓ અનુભવાય છે તે કરતા નરકગતિઓમાં અનંતમણી વેદનાઓ હોય છે.

[૭૪] (હે માતાપિતા !) બધાં મટકું મારીએ તેટલો વખત પણ શાંતિ નથી એવી સર્વ જાગોમાં મેં અસાતા (અસુખ) વેદના અનુભવી છે.

[૭૫] આ બધું સાંભળ્યા પછી માતાપિતાએ કહ્યું :—હે પુત્ર ! જાણે તારી ઈચ્છા હોય તો દીક્ષિત થા પરંતુ મારિત્ર ધર્મમાં દુઃખ પડે પ્રતિક્રિયા (દુઃખને દહાડવાનો ઉપાય) નહિ થાય.

[૭૬] માતાપિતાને મૃગાપુત્રે કહ્યું :—આપ કહો છો તે સત્ય છે. પરંતુ હું આપને પૂછું છું કે જંગલમાં પણ પક્ષીઓ વિચરતાં હોય છે તેની પ્રતિક્રિયા કાણુ કરે છે ?

નોંધ :—પણ અને પક્ષીઓનાં દુઃખો જેમ વધાય કર્ણા વિના શાંત થાય છે તેમ માટે પણ દુઃખ શાંત થઈ જવાનું.

જેમ જન્મના યજ્ઞ એકાએક જાળેથી દિવાલ છે તેને મંત્ર
અને નામના રહેલું એકાએક યજ્ઞે જાળેથી મુખપૂર્વક વિચારી

મેં આ અવ્યવસ્થિત રાજાના મનમાં જેવા મનમાં (પર-
મ ભગવાન) ભગવાને રાજા જન્મના યજ્ઞ છે, ત્યારે ત્યાં જ
તેની ભાગલાઈ ફાળુ કરે છે.

[૮૦] ત્યાં જન્મ ફાળુ તો આપે છે કે તેના મુખપૂર્વક વિચાર
ફાળુ કરે છે કે જન્મ તેને બોજાવવાની સાતીને બરડાવે છે
તેમાં—એ મનમાં અધિક છે તેને જ માધ્યમ દ્વારા અતિ દુષ્ટ
પણી છે.

[૮૦] ભગવાને તે નીચાની યજ્ઞ છે ત્યારે પોતાની મેળે બોજાવે માં
વનમાં જન્મ મુદ્દે પામ અને નગરવરને મેળી છે.

[૮૧] પામ ખામ્બિ, મરોવમાં પાખો પીને તથા મુમયમાં કરી
પણી પોતાના નિવાસસ્થાને પડેલો છે.

[૮૨] એજ પ્રમાણે હવેમવન માધુ એકાએક મુમયમાં ચરીને પડી
જાયી દિશામાં મન કરે છે.

[૮૩] જેમ એકાએક મુમ અનેક વિષમિષ્ઠ સ્થળે પડે છે, એક
સ્થાને નાક તેમ મુનિ ગાયરી (નિશ્વાયરી)માં મુમયમાંની
માથક જુદે જુદે સ્થળે વિચરે અને નિશ્વા મુદ્દર મેળા કે ન
મેળા તો પણ જરા માત્ર દેનારનો નિરસ્તાર કે નિંદા ન કરે.

[૮૪] મારે દે માતાપિતા ! હું પણ મુમની માથક તેવી (નિગમમાં)
ચર્ચા કરીશ. આ પ્રમાણે પુત્રના દેવ વૈરાગ્યને જાણી માતા-
પિતાનાં કઠોર હૃદય પીગળી મયાં. તેમણે કહ્યું :—દે પુત્ર !

જેમ આપને સુખ પડે તેમ ખુશીથી કરો. આ પ્રમાણે માતાપિતાની આજ્ઞા મળ્યા પછી તે આભરણાદિક સર્વ પ્રકારની ઉપાધિને છોડવા તૈયાર થયા.

[૮૫] પાછી આજ્ઞા લેવા માટે ફરીથી મૃગાપુત્રે કહ્યું:—(પ્રસન્નચિત્તે) આપની આજ્ઞા હોય તો હમણાંજ સર્વદુઃખોથી છોડાવનાર મૃગચર્યા રૂપ સંયમને આદર ! આ સાલળી માતાપિતાએ પ્રસન્નચિત્તે કહ્યું :—ધ્યાસ પુત્ર ! યથેચ્છ વિચરો.

[૮૬] એ પ્રમાણે બહુ પ્રકારે માતાપિતાને સમજાવીને અને આજ્ઞા લઈને જેમ મહાન હાથી બખ્તરને બેઠી નાખે છે તેમ મમત્વને છેદી નાખ્યું.

[૮૭] સમૃદ્ધિ, ધન, મિત્રો, સ્ત્રી, પુત્રો અને સ્વજનોને વસ્ત્ર પર લાગેલી ધૂળને ખાંખેરી નાખે તેમ બધાને તથાને તે નીકળી ગયો.

[૮૮] પાંચ મહાવ્રતો, પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિઓથી યુક્ત બની અબ્યંતર (આંતરિક) અને બાહ્ય તપશ્ચર્યામાં ઉદ્યમ-વંત થયા.

નોંધ:—મહાવ્રત, સમિતિ અને ગુપ્તિનું વર્ણન આગળ મળે છે. તપશ્ચર્યાનું સંવિસ્તર વર્ણન ત્રીસમા અધ્યયનમાં આવશે.

[૮૯] મમતા, અહંકાર, આસક્તિ અને ગર્વને છોડી ત્રસ તેમજ સ્થાવર-જીવો પર પોતાના આત્મા સમ્યક્ વર્તવા લાગ્યા.

[૯૦] ૪ળી લાભમાં કે અલાભમાં, સુખમાં કે દુઃખમાં જીવનમાં કે મરણમાં, નિંદામાં કે પ્રશંસામાં અને માનમાં કે અપમાનમાં મમત્વનો બંધા.

[૬૧] ગાં. ૧૧૫. ૮૦. ૪૦૫. ૮૦૫. ૪૫. ૬૦૫ અને ૮૦૫
નિવૃત્તિ થઈ જાય તેની વચ્ચે

નોંધ:—૧. ૧૦૫ ૩. ૪૦૫ ૩. ૪૦૫ ૩. ૪૦૫ ૩. ૪૦૫ ૩.
૭. ૪૦૫ ૩. ૪૦૫ ૩. ૪૦૫ ૩. ૪૦૫ ૩. ૪૦૫ ૩. ૪૦૫ ૩.
૪૦૫. ૪૦૫. ૪૦૫ અને ૪૦૫.

[૬૨] આપણે મનુષી અને પશુઓ મનુષીની આત્માથી રૂઢિ
થવા જોઈએ મનો કે ન મનો, દોષ મનોને માંડે પશુને
કે દંત્રા—એ જન્મે ક્રમામા મનુષી થવા.

[૬૩] અને અપ્રમત્ત એવા પાપોના આસરથી (આપમત્તથી)
મન પ્રસન્ન રહેવા થવા તેમજ આત્માત્મિક જ્ઞાનના જેવો
વડે કામોનો નાશ કરીને પ્રમત્ત સામનના નિષ્ઠ થવા.

[૬૪] એ પ્રમાણે જ્ઞાન, દર્શન, ચાત્રિ, તપ અને વિશુદ્ધ આત્મા
જોથી પોતાના આત્માને વશુદ્ધ બનાવીને—

[૬૫] પશુ વર્ગો મુખી ચાત્રિ (મધુપલ્લ) પશુને એક માત્ર
અનુભવ કરી એક નિદ્રાવિનિ પામ્યા.

નોંધ:—અનુભવ એ પ્રકારનાં દોષ ૭. (૧) મધુપર્વત.
અનુભવ આપુષ્પને અંતરજ બધી મધુપર્વતના મન મુખી ૪૦
દોષ ૭. (૨) માત્રમર્ષાદિ.

[૬૬] જેમ મૃતપુત્ર ગર્ભમાં જોડોથી તરખ વચમાં નિ
મર્યા તેમ તરખને અનુભવ પામી પુરુષો જોડોથી સ
નિરૂપ થાય છે.

[૬૭] મદ્યન પ્રમાણમાં અને મદ્યન વચ્ચેથી મૃતપુત્ર

તે દરેક કાંઈને જાણતો હતો. તેણે કહ્યું કે, 'જો તમે મને
કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને
કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને

કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને
કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને
કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને
કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને
કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને

કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને
કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને
કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને
કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને
કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું. જો તમે મને

કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું.

કોઈ કાંઈ બતાવો, તો હું તમને જાણીશું.

મહા નિર્ગ્રંથીય

મહાનિર્ગ્રંથમુનિ સંબંધી

૨૦

ઈશ્વર શરીરની વેદના ઉરવાનું ઔવધ હશે. જાણ બધું
નેની વેદના તોડવાનાં રાષ્ટ્રો પણ મળી આવશે. પરંતુ ઈશ્વર
હિંદી થતી આત્મવેદનાને દૂર કરવાનાં ઔવધ જહાર ક્યાંય
નથી. આત્માની અનાથતાને દૂર કરવા માટે જહારનાં ઈર્ષ
સામર્ય કામ આવી શકતાં નથી. પોતાના સનાથ માટે પોતાના
માવધાન થવું પડે. બીજાં અવલંબને એ જાનુમરના તમાસા
છે. આત્માનાં અવલંબન એજ સાચાં સાધી છે.

અનાથી નામના ધોગીશ્વર સંસારની અનિત્યતાને અનુભવી
શૂદ્ધતા હતા. રાજ્યશક્તિ જેવી સમૃદ્ધિ, અપાર વિશ્વાસી અને
તરુણિતાં પ્રસાદન તથા માતાપિતાનો અપાર સ્નેહ એ બધું
તેમજે મળતાથી છાડી દીધું હતું.

એકદા તરુણવયના તે તેજસ્વી ત્યાગી ઉદાનમાં એકાં
ધ્યાન થરી રહ્યા હતા. તેમ ઉદાનમાં અંતરમાતથી જન્મ થતો
દેવિત્ત નામનો રાજગૃહનો રાજવી ધોગીશ્વરની પ્રસન્ન મુખ
જળહળતી આત્મપ્રયોગ અને તરુણવયની ત્યાગદાસ એકાં
બધો. તે આવા મુખનો પણ ત્યાગી હોય ? એ વિચારે
જનુ જનુ ચકિત બનાવ્યા. એ ધોગીના વિશુદ્ધ અર્થ
દેવિત્તના અંતઃકરણમાં જે કાંત મચાવી તેનું નિરીક્ષણ
મુદુમુને અતિઅતિ આવશ્યક છે.

જમરાન બોલ્યા:—

[૧] અન્નિદંત, ગિદ્, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સંઘમી પુરખોને બારમી નમરકાર કરીને પરમાર્થ (મોક્ષ) દાતા ધર્મની યથાર્થ શિક્ષાને કરીગ. ખ્યાનપુરેકે મને માખડા.

નોંધા:—સંઘતપદ; અન્નિદંત, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સંઘમી પ્રકરણનું બોલક છે.

[૨] અપાર સંપત્તિના રવામી અને મમલ દેસના અધિપતિ શ્રેષ્ઠ મહારાજ મંદિર કુદિ નામના ચિત્ત તરફ ચિદારવાત્રા માટે નીકળ્યા.

[૩] મિન્નમિન્ન પ્રકારના વૃક્ષો અને લનાઓથી વ્યાપ્ત વિવિધ ફળ અને પુષ્પોથી છવાયેલું અને વિવિધ પક્ષીઓથી સેવાયેલું તે ઉદ્યાન નંદનવન સરખું હતું.

[૪] ત્યાં એક વૃક્ષના મૂળ પાસે એકેલા, સુખને ચોખ્ખ, સુકોમળ, સમાધિરથ અને સંઘમી સાધુને બેઠા.

[૫] તે વૃષ્ટિ યોગીશ્વરનું રૂપ જોઈને તે સંઘમીને વિષે અત્યંત આશ્ચર્ય પામ્યો.

[૬] અહો ! કેવી કાંતિ ! અહો ! કેવું રૂપ ! અહો ! એ આયર્ષની કેરી સૌમ્યતા, ક્ષમા, નિર્ભીજતા અને બોગ પ્રત્યે અનાસક્તિ છે !

[૭] તે મુનિનાં બન્ને ચરણોને નખીને, પ્રદક્ષિણા કરીને, અતિ દૂર નહિ કે અતિ પાસે નહિ તેમ ઉભા રહી હાથ બેઠીને પૂજવા લાગ્યા.

[૮] હે આર્ષ! આવી વસ્તુવસ્થામાં ભોમ ભોમવત્તને વા
પ્રનમિત કેવ થયા? આવા કૃષ્ણચાત્રિમા આપે શી પ્રેમ
અભિનિષ્ક્રમણ કર્યું? આ વસ્તુને માંભગતા હજુ કે

[૯] (મુનિ બોલ્યા:-) હે મદાગમ! હું અનાથ છું. મારો
(સહક) મારું નથી તેમ હજુ સુધી તેણે કોઈ કૃપાશુ મિત્રને
હું પામી શકેલા નથી.

[૧૦] આ સામગીને મગધદેશના અધિપતિ શ્રેણિક ગામ હમી
પડયા શું આવા પ્રભાવશાળી અને અમુદ્ધિયતા આપને
હજુ સુધી કોઈ આપી ન મળ્યો?

નોંધ:- ધોળીશ્વરનું જોખમ જોઈ તેનો સદાચક્ર કોઈ ન હોય તે
અસંમત હાથે અને તેથીજ મદાગમએ તેમ કર્યું.

[૧૧] હે સંપત્તિન! આપનો કોઈ નાથ (સદાચક્ર) ન હોય તે
હું યથા તથા હું મનુષ્યમત અરેખર કુર્મલ છું. મિત્ર અને
સ્વજનોથી ઘેરાયેલા આપ સુખપૂર્વક મારી પાસે રહે અને
ભોમોને ભોમવો.

[૧૨] હે મગધશ્વર શ્રેણિક! તું પોતેજ અનાથ છે. જે પોતેજ
અનાથ હોય તે જીવનના નાથ શી રીતે થઈ શકે?

[૧૩] મુનિનાં વચન માંભગી તે નરેન્દ્ર સિદ્ધિમત થયાં આતું વચન
તેણે કહી કોઈની પાસેથી માંભગ્યુ નહતું. તેથી તે આક્રમક
અને અંશથી બન્યો.

નોંધ:- તેને તેમ જાણ્યું કે આ ધોળી મારાં સજિ, સમા
અને સંપત્તિને બહુજા નદિ હોય, તેથી તેમ કરે છે

[૧૪] ધોળીઓ, દાળીઓ અને કરોડો મનુષ્યો. સદેશ અને નર
(વજા અરેષ્ટ તથા મગધદેશ) નો હું ધણી છું. મું

અનુપ્રાસો દું જાગુજી અંભરીના દુનજ કાકોરોને કે જાગુ
૧૨. મારી જાણા અને દીપ્તિ અને અનંત છે.

[૧૫] આવી અનર્થાચિત્ત વિપુલ અંધારે દે જા જાગુ. ૬ અનર્થ ૮/૧
કીને ? દે અનર્થનું. આ જાગુ કહેલું કદાચ પેલા ૮/૧ નવિ
દેવ :

[૧૬] (અનિર્મલ દીપ્ત) દે પાણિય ' નું અનર્થ કે અનર્થના પદમાં
થઈને જાગુ મર્યા નથી. દે અનર્થિય ' અનર્થ અને અનર્થના
આવને જાગુ અનર્થ મર્યા નથી. (નેથીજ ને અંદર
થાય છે.)

[૧૭] દે મદામજ : અનર્થ મને કહેવાય છે ? મને અનર્થનાનું
જાન ક્યાં અને દેવી કીને થયું અને દેમ પ્રવળ્યા તીપી
તે જાગુ દેવદેવ મિત્ર ગાળી આજગ.

[૧૮] પ્રાચીન સદેશમાં ગરોલમ અંધી પ્રચાંખી નામની નગરી હતી
અને ત્યાં પ્રજાનું જનસંખ્ય નામના મામ પિત્રા રહેતા હતા.

[૧૯] એકદા દે મદારાજ : તરજી વખતે મને એકાગ્રિક આખની
અગુલ પીઠા ઉપજ થઈ. અને ને પીઠાથી આખા શરીરને
દાખત્વર શરૂ થયો.

[૨૦] જેમ કોપેશો યત્ર શરીરના કોમજ ભાગમાં અતિ તીક્ષ્ણ
શસ્ત્રથી ઘોર પીઠા ઉપજાવે તેવી તે આખની વેદના હતી.

[૨૧] અને ઈંદના વજની પેડે દાખત્વરની દારૂ વેદના કેડના
મધ્યભાગ, મસ્તક અને હૃદયને પીડવા લાગી.

[૨૨] તે વખતે વૈદ્યશાસ્ત્રમાં નિપુણ અને જડીબુટ્ટી, મુગિયા તથા
મંત્રવિદ્યામાં પારંગત, શાસ્ત્રમાં કુશળ અને ઔષધ કરવામાં
ચતુર એવા ધણા વૈદ્યાચાર્યો મારે મારે આવ્યા.

1. $\mathcal{A} \subseteq \mathcal{B}$ if and only if $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \mathcal{A}$.
 2. $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \mathcal{A}$ if and only if $\mathcal{A} \subseteq \mathcal{B}$.
 3. $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \mathcal{B}$ if and only if $\mathcal{B} \subseteq \mathcal{A}$.
 4. $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \emptyset$ if and only if $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \mathcal{A} \cup \mathcal{B}$.
 5. $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \mathcal{A} \cup \mathcal{B}$ if and only if $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \emptyset$.
 6. $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \mathcal{A} \cup \mathcal{B}$ if and only if $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \emptyset$.
 7. $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \mathcal{A} \cup \mathcal{B}$ if and only if $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \emptyset$.
 8. $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \mathcal{A} \cup \mathcal{B}$ if and only if $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \emptyset$.
 9. $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \mathcal{A} \cup \mathcal{B}$ if and only if $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \emptyset$.
 10. $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \mathcal{A} \cup \mathcal{B}$ if and only if $\mathcal{A} \cap \mathcal{B} = \emptyset$.

[illegible][illegible]

[૨૬] માયાના અંતરે રહેલા આ-મેવા નાના અને મોટા બંન્ને
પણ મન કે પથરી હોડાદી ન મરવા એ પણ સાચી અનંત

[૨૭] હે, મહાનાથ ! નાની અને મોટી ખારી મગી બેઠાં ૫૫ અં
કુ ખધો મને બચાવી ન શકી એ મારી અનાથના નદે તે,
ખીજુ શ ?

[૨૮] જે મદારાજ : તે વખતે મારા પર અત્યંત રોદવાળા અને
પણિયના પાત્રા આસુખ્યા વખતે મારુ હૃદય ખોળાવી ગઈ હતી.

[२६] भाई दुःख मोक्ष ने नवपौयना भाग्या गले के अमर
अम, पान, रत्नान के सुमयिन पुष्पमाला के विषयन रुदा
भोग्यनी न दनी

[૩૦] અને હે મદારાજ ! એક દાખુ પખુ તે સદ્યાદિની આવી
યતી ન હતી. આખરે (એટલી અગાધ એવા વડે પલ) તે
મારી આ વેદનાને દહાવી ન સહી તેજ મારી અનાથના.

[૩૧] આવી ચારેકોરથી અમહાવાના અનુષ્ઠવવાથી મેં વિચાર્યું કે

અનંત એવા આ મંત્રારમાં આવી વેદનાં બોગવતી પડે
ને અદ્ અદ્ અનન્ધ છે.

[૩૨] મારે આ વિપુલ વેદનાથી જો એકજવાર દું મકાડું તો
દાન્ત, દાન્ત અને નિગરંબી જની તુરતજ શુદ્ધ સંયમને
મદાય કરીશ.

[૩૩] હે નરપતિ ! રાત્રિએ એમ ચિંતવીને દું મુઠ ગયો. અને
રાત્રિ જેમ જેમ જતી ગઈ તેમ તેમ મારી તે વિપુલ વેદના
ક્ષીણ થતી ગઈ.

[૩૪] ત્યારબાદ પ્રભાતે તો સાવ નીરોગી થઈ ગયો અને એ બધા
સંબંધીઓની આજ્ઞા લઈને દાન્ત (સદિ'ણ), દાન્ત
(દમિતેન્દ્રિય) અને નિગરંબી (પાપક્રિયાથી રહિત) થઈ
સંયમી બન્યો.

[૩૫] ત્યાગ લીધા પછી હું મારો પોતાનો અને સર્વ ત્રસ (હાલતા
ચાલતા જીવો તથા સ્થાવર સ્થિર) જીવો; એ બધાનો
પણ નાથ (રક્ષક) થઈ શક્યો.

નોંધ:—આસક્તિનાં બંધન છૂટવાથી પોતાનો આત્મા છૂટે છે.
આવું આત્મિક સ્વાવલંબન એજ સનાયતા. આવી સનાયતા સંપટે
એટલે બહારની સહાયોની હિંમત ન રહે. આવી સનાયતા પામે તે
જીવાત્મા બીજા જીવોનો પણ નાથ બની શકે. બહારનાં બંધનોથી કોઈને
છોડાવવાં તે કંઈ સાચી રક્ષા ન કહેવાય. ખીડાતા પ્રાણીને આંતરિક
બંધનોથી છોડાવવાં તેજ સાચું સ્વામિત્વ ગણાય. આવી સનાયતા એજ
સાચી સનાયતા. આ સિવાયની બીજી બધી અનાયતાજ સમજવી.

[૩૬] (હે રાજન્ !) કારણ કે આ આત્મા પોતેજ વૈતરણી નદી
અને કૃતસાસ્મલીવૃક્ષ જેવો દુઃખદાયી તથા કામદુધા ગાય
અને નંદનપત્ર સમાન સુખદાયી છે.

નોંધા—આ જ્વાલા પાતાનાં પાંચમો વડે નરકપતિ એવા જુઓને ભોગવ છે અને તેજ સત્ મં વડે સ્વર્ગપતિ ત્રિતાંત્રિ સુખો ભોગવે છે.

[૩૧] આ આત્મા પોતેજ મુખ અને દુઃખોનો કનાં અને મોઢાં છે. અને આ આત્મા પોતેજ દુઃખોને રહે તો પોતાનો નિ અને દુઃખોને રહે ના પોતેજ પોતાનો સત્ છે.

આવી રીતે પાતાની પૂર્વાવસ્થાની પ્રથમ અનાથતા કહીને હવે બીજા પ્રકારની અનાથતા કહે છે:—

[૩૮] હું રાજા ' કેટલાક કાચર મનુષ્યો નિર્વેષ ધર્મને જાંચી તો કરી શકે છે પણ પાળી શકતા નથી. તે બીજા પ્રકાર અનાથતા છે. હું જુદા ' તું તે વસ્તુને અરાખર શા સિતથી સામળ.

[૩૯] જે પાંચ મહામતોને પ્રદણ કરી પછી અસાધવાનતાથી અરાખર પાળી શકતો નથી અને પોતાના આત્માને અન્ય (અસંયમ) કરી રસાદિ સ્વાદોમા લુપ્ત થાય છે તેવો કિં રાગ અને દ્વેષ સંસારના બંધનને મુક્તથી હેઠી શકતો નથી.

નોંધા:—પ્રજન્મવાનો દેવ આરુઝિનાં બીજા ઉપદેશો તો વર ઓઢવી સહેલી છે. પણ વસ્તુની આસક્તિ ઓઢવી મળે છે. મારે કુનિક સતત તેજ પ્રવાન કરવો જોઈએ.

[૪૦] (૧) ઉપયોગપૂર્વક મનનામન (૨) જાણ (૩) જોણ (ભોગન વગેરે પ્રદણ કરવાની શક્તિ) (૪) ભોગન પાત્ર, કંબલ, વસ્ત્રાદિનું મૂકવું તથા લેવું. અને (૫) વધેલી આવરમક વસ્તુનો યોગ્ય વ્યયે ત્યાગ કરવો. આ પાંચ મિનિઓમાં જે ઉપયોગ રાખતો નથી તે પીગુરે આચરણ (ગિન) મામમાં વળ શકતો નથી.

[૪૧] જે સાંખ્યા કાગ્યમુખી મુદ્દા (નરકનતની ક્રિયા) રજિ થઈને પળ પોતાનાં મનનિયમોમાં અસ્થિર થઈ જાય છે. અને તપશ્ચર્યાંદિ અનુષ્ઠાનથી બ્રહ્મ થાય છે. તેવો આધુ ધણું વરો મુખી (ત્યાગ, સંયમ, દેશસ્તંબન અને જીર્ણ કષ્ટોથી) પોતાના દેહને દુઃખ આપવા છતાં સંસારની પાર જઈ શકતો નથી.

[૪૨] તે પોલી મુદ્દા અને જાપ વિનાના ખોટા મિત્રાની માફક સાર (મૂલ્ય) રહિત અને છે અને કાગ્યનો કટકો જેમ વૈદ્યમંથિ પાસે નિરર્થક હોય છે તેમ જ્ઞાનીજનો પાસે તે નિર્મૂલ્ય થઈ જાય છે.

[૪૩] આ મનુષ્ય જન્મમાં રજોદરણાદિ મુનિતાં માત્ર ચિદ્વેદો રાખે અને માત્ર આશ્ચર્યાદિ ખાતર વેશધારી સાધુ અને તે ત્યાગી ન હોવા છતાં પોતાને ત્યાગી કહેવડાવેલો ફરે છે. આવો કુસાધુ પાછળથી બહુ કાળ સુધી (નરકાદિ જન્મોની) પીડા પામે છે.

[૪૪] જેમ તાળપુટ (હાથમાં લેવાથી તાળવું ફાટી જાય તેવું) વિંધ ખાવાથી, અભ્યવરિયત (અવળું) શસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાથી અને અવિધિથી મંત્રજાપ કરવાથી જેમ તે भारી નાખે છે તેજ રીતે વિગમભોગની આસક્તિથી યુક્ત હોય તો તે આરિત્ર્યર્થ પણ તે ગ્રહણ કરનારને भारી નાખે છે. (હલકી ગતિમાં લઈ જાય છે.)

નોંધ:—જે વસ્તુ વિદ્યાસને પથે લઈ જાય છે તેજ વસ્તુ લક્ષી થાય તો નીચે પણ લઈ જાય છે.

[૪૫] લક્ષણવિદ્યા, સ્વભવિદ્યા, જ્યોતિષ અને વિવિધ કુતુહલ (ખાજગર) વિદ્યાઓમાં રક્ત થયેલા અને મેળવેલી હલકી વિદ્યાનાં પાપોથી પેટ ભરનારા તેવા કુસાધુને તે કુદિદ્યાએ શરણુખૂત થતી નથી.

ભોગનો એમ (ભાગીને ન જાગતું) આમંત્રણ મૂકે તે જ્યાં આપગમીને આપ માફ કરશે.

[૫૮] ગામડાગામી મિદગામી સંજિક મદાગામીએ એ પ્રસન્ન પગમજિયાને તે શ્રમજૂમિંદની રતુ ન કરી. અને ભાગીને વિશુદ્ધ ગિતપૂરક અંતઃપુર, રાજન, અને મકાન કુંજ સદિન જૈનધર્મના અનુયાયી બન્યા.

નોંધા:—એજિક મદાગામી પ્રથમ બીજા ધર્મમાં હતા પછી અનાથી મુનીશ્વરના પ્રબળ પ્રભાવથી આકર્ષાઈ તે જૈન ધર્મના અનુયાયી બન્યા હતા તેની પદ્ધતિ આદે છે.

[૫૯] મુનીશ્વરના અમૃત મહાગમથી તેનાં સમ્પ્રદાય કાનિ બન્યા. આખરે તે પ્રદક્ષિણા પૂરક સિગ્ધા વંદન કરી પોતાને રથાને પધાર્યા.

[૬૦] તથા ગુપ્તિથી ગુપ્ત તથા જગ્ગુ દેહ (મનદંડ, વચનદંડ અને કામદંડ) થી વિરક્ત અને ગુણની આજ્ઞાસમા અનાથીમુનિ પણ અનાસક્તાર્થે પશ્ચીની પેઠે અપ્રતિજ્ઞા વિદારપૂર્વક આ વસુંધરામાં સુખસમાધિથી વિચરતા હતા.

નોંધા:—સાચી સાધુતામાં સનાયતા છે. અદર્શ ત્વાજમાં સનાયતા છે. ભોમોના પ્રસન્નમાં અનાયતા છે, અસન્નિમાં અનાયતા છે અને શક્તિ છે વાસનાની પરવંત્રતામાં પણ અનાયતા છે. અનાયતાને ઊંડી સનાય મનુ-પિતેજ પાવાના મિત્ર થતુ એ પ્રત્યેક મુખ્યમુખ્ય અનિવાર્ય કર્તવ્ય છે.

એમ દુ કદ્દુ પુ :—

• એ પ્રમાણે મહા નર્મય નામનું વીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

સમુદ્રપાલીય

સમુદ્રપાલનું જીવન

૨૧

વાવેલું અક્ષય જતું જ નથી. જાણે નહિ તે કાળે કરીને પણ તે બીજ ફળવાનું જ છે. શુભ વાવી શુભ પાત્રી શુભ થવું એ આપણા જીવનનો હેતુ છે.

સમુદ્રપાલે પૂર્વે બાબુ હતું. અને શુભ વાવી શુભસ્થાનમાં ચાલ્યો, મનગમતાં સાધનો પામ્યા. અને તેને ભોગવ્યાં પણ ખર્ચાં ને તજ્યાં પણ ખર્ચાં. પરંતુ તેનો હેતુ તો કંઈક જુદો જ હતો અને તે હેતુ પાર પાડવા માટે જ લાલ્ચે ફાંસીને લાકડે જતા ચોરને નિમિત્તરૂપ જોયો ન હોય તેમ તેને જોતાં જ તેની દ્રષ્ટિનાં પડખો ખુલ્યાં. માત્ર વસ્તુપર જ નહિ પરંતુ વસ્તુના પરિણામ તરફ તેની દ્રષ્ટિ ગઈ. વાવેલું ઉદય આબું, સંસ્કાર સ્ફુર્તી, પવિત્ર થવાની પ્રેરણા લાગી અને એ સમર્થ આત્માએ પોતાની સાધના પૂરી કરી.

ભગવાન બોલ્યા :—

- [૧] ચંપા (નામની) નગરીમાં પાલિત નામે એક સાર્થવાહ રહેતો હતો. તે યાત્રિનો વહીવટ અને મદાપ્રજુ ભગવાન મદાવીરનો આવક સિધ્ધ હતો.
- [૨] તે આવક નિર્ઘ્રિય પ્રવચનો (શાસ્ત્રો) માં જાદુ કુશળ પંડિત હતો. એકદલ વદાણુ રસતે પિદુષ્ટ નામના નગરમાં તે વ્યાપાર માટે આવી રહ્યો હતો.

નોંધ:—આ પિદુષ્ટ નગરમાં ઘણાં વર્ષો સુધી તે રહ્યો હતો, ત્યાં

નેંધા વિષા આત્મવિષામ માટે જોય છે. એ પાત્રના કાગળ
જેને તે તે વિષા દેવાય

[૪૧] ને નમવાને કૃતી ન મળે પોતાના અજ્ઞાનથી અપરાધ
નથી કૃતી થાય છે અને માનિ પામીને પત્ર કૃતી
પણ વિષામાં પામે છે અને પછી પણ નગર કે પશુદેવિ
મમન કરે છે

[૪૨] જે માત્ર અમિની માથે મરંજી જતીને પોતાને પડે
કોઈ, મમલો સાધે, કે નિષ્ણ એક વૈદ્યો જોઈ
મરંજી નિષ્ણ પણ સાંધા કરે છે, તે કૃતી પણ કરીને જ
મદા બાદ કૃતિમાં માથે જાય છે.

નેંધા:—જેનમિથુને જલુજ સુધ અને નિર્દેશ નિષ્ણ જોઈ
છે. નિષ્ણ દેવા મટે જલુ કરે નિષ્ણ નેને જલુજ પડે છે.

[૪૮] મરંજીને છેલ્લાર મળુ જે અનધ ન કરી કરે તે અન
પોતાનો જવાબાજ કૃતિમાં જાય તે કરી નામે
પરંતુ જે સમયે ને કૃતિમાં જનો દેવ છે ત્યારે
વિચાર નથી આવતો. ત્યારે મૃત્યુના મુખમાં જવું પડે
ત્યારેજ તે જાણી કરે છે અને પછી ખૂબ પરનાય છે.

[૪૯] એવા કૃતિમાં ત્યાજ પણ નિષ્ણ નીવડે છે અને
પુત્રાર્થ પણ વિપરીત થઈ જાય છે. બહામાગને આવો
પરસોકમા જગપણ સાંનિ થતી નથી તે (આંતરિક
જાણ) જાને પ્રકાશના કૃતિમાં જોય જતી જાય છે.

[૫૦] જેન જોતરમતી લોપી (મમલો) પંજરી ખીલતી
પછી વડે મપલને પછી ખૂબ પરિણામ કરે છે તેજ
કૃતિમાં અને સ્વચ્છંદી માત્ર જિનેશર દેવાના આ સ્વ
વિરાધીને પછી મરજીને જલુજ પરિણામ પામે છે.

સમુદ્રપાલીય

સમુદ્રપાલનું જીવન

૨૧

વાવેલું અફળ જતું નથી. આજે નહિ તો કાળે ફરીને પણ તે બીજા ફળવાનું છે. શુભ વાપી શુભ પાત્રી શુદ્ધ થઈ એ આપણા જીવનનો હેતુ છે.

સમુદ્રપાલે પૂર્વે વાંચ્યું હતું. અને શુભ વાપી શુભકથાનમાં યોગદા, મનઃમતાં સાધનો પામ્યા. અને તેને ભોગવ્યાં પણ ખરાં ને તત્ત્વાં પણ ખરાં. પરંતુ તેનો હેતુ તો કંઈક જુદો જ હતો અને તે હેતુ પાર પાડવા માટે જ જાણે કાંસીને લાકડે જતા ચોરને નિમિત્તરૂપ જોયો ન હોય તેમ તેને જોતાં જ તેની દ્રષ્ટિનાં પડોળાં ખુલ્યાં. માત્ર વસ્તુપર જ નહિ પરંતુ વસ્તુના પરિણામ તરફ તેની દ્રષ્ટિ ગઈ. વાવેલું ઉદય આંખું, સ્પર્શકાર સ્પર્શી, પવિત્ર ધવાની ગ્રેરણા લગી અને એ સમયે આત્માએ પોતાની સાધના પૂરી કરી.

ભગવાન બોલ્યા :—

- [૧] ચંપા (નામની) નગરીમાં પાલિન નામે એક સાર્થવાદ રહેતો હતો. તે જાનિતો વણિક અને મહાપ્રજુ ભગવાન મહાવીરનો શ્રાવક શિષ્ય હતો.
- [૨] તે શ્રાવક નિર્વેશ પ્રવચનો (શાસ્ત્રો) માં બહુ કૃશળ પડિત હતો. એકદા વદાણ રહેતો પિંદુર નામના નગરમાં તે વ્યાપાર માટે આવી રહ્યો હતો.

નોંધ:—આ પિંદુર નગરમાં ઘણાં વર્ષો સુધી તે રહ્યો હતો, ત્યાં

વપ્પમિ ૫૨ લાઈ જવાના એક ચેરને તેણે જોયો.

નેંધ:—તે સમયમાં ફાંસી ૫૨ જગવતાં ૫૬લાં ખૂબ વિષય
ધામધૂમથી યુનેશરને લઈ જવામાં આવતો હતો. તેના ગિફ્ટ તરીકે
ગજામાં કચેરની માળા, કુરેલો દોઢ, મઈલસપાટી અને જમીન રાખવામાં
આવતાં.

[૬] તે ચેરને જોઈને ખૂબ વિચારે આવી ગયા અને વૈરાગ્યભાવે
તે રત્ન' દેવે લાગ્યો કે અહો! કેવાં અશુભ કર્મોનાં કહવાં
હશે આ પ્રત્યક્ષ જોમવવાં પડે છે!

નેંધ:—“તું કીએ તેનું પામીએ” આ અજબ-સિદ્ધાંત સમુદ્ર-
પાલના અંગેઅંગમાં આપક થઈ ગયા. કર્મોના અમ્બળ કાષ્ઠાએ તેને
કંપાથી મૂક્યો. જોમજન્ય આ સુખિનાં પરિણામ ત્યાં ૧ તું કું કરી રહ્યો
કું? મારું અહીં આસમનનું પ્રયોજન શું? આવી અનેક વિચારમણિઓ
સવત ભરી ઉઠી.

[૧૦] અને તેજ વખતે જાંડાં ચિંતનના પરિણામે જાતિરમરણ
જ્ઞાન જન્મ્યું, સાન્યું તત્ત્વ સમગ્રમું અને પરમ સંવેગ
જાગ્યો. આવા વૈરાગ્યના પ્રભાવે મહાપિતાનાં અંતઃકરણ
સંતુષ્ટ કરી આખરે તેમની આત્મા લાઇ પ્રવળ્યા સ્વીકારી
અને તે સંવર્ષ જાન્યા.

[૧૧] મહા ક્ષેત્ર, મહા જામ, મહા મોહ, અને મહા આસક્તિના
મૂળરૂપ લક્ષ્મી તથા રત્નજોનાના મોહમય સંબંધને છોડી
ત્યાગધર્મને સ્વિપૂર્વક સ્વીકાર્યો અને પાંચ મહાજાત તથા
સદાચારને આરાધવા લાગ્યા. તેમજ પરિપક્વને જીતવા લાગ્યા.

નેંધ:—પાંચ મહાજાત એ મુલિયોના મૂળગુણો છે. તેનું સ્થાન
જપનના અલુઅલુમાં હોતું થઈ અને જાકીના કતારગુણો છે તેનો
સંબંધ મૂળગુણની પુષ્ટિ માટે હોય છે.

[૧૨] અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, અહમ્યર્થ અને અપરિગ્રહ એ પાંચ

મહાવ્રતને અગીયાર કરીને તે વિદ્વાન મુનીયર વિભવં
 રૂમાવેલા દમમા ગમન કરે છે.

જિનેશ્વરે દરમાવેલા ત્યાગમાર્ગમાં બિપ્રુએ કેમ વર્તવું
 તે નીચે જતાવે છે.

[૧૩] બિપ્રુએ આખા વિશ્વના નમસ્ત કરી પર દવાનુકેષી અને
 દિનચિત્રક યજુ. બિપ્રુ જીવનમાં આવેલું બધું કષ્ટ દામા ગમી
 મહેવું. મહા પૂજાં બદ્ધચારી અને મંયમીજ રહેવું તથા
 ઇદ્રિયોને વશ કરી, પાપના યોગ (વ્યાપાર) ને મરવા તથા
 ઇર્ષ સમાધિપૂર્વક બિપ્રુધર્મમાં ગમન કરવું.

[૧૪] જે સમયે જે ક્રિયા કરવાની હોય તેજ કરવી. દેશપ્રદેશમાં
 વિચરના રહેવું. કોઈપણ કામ કરના પદેમાં પોતાની શક્તિ
 કે શક્તિનુ માપ કાઢી લેવું. કોઈ કોર કે અસહ્ય શબ્દો
 કહે તો સિંહની માથે કરવું નહિ, કે માથે થઇ અમબ
 પાળુ બોલવું નહિ.

નોંધ:—અમે તે ક્ષેત્રમાં હોવા છતાં સાધુજીવનની દિનચરિત્રો યોગ્ય
 કામ કરતા રહેવું. મિત્રા તાલે સ્વાધ્યાય કરવો અને સ્વાધ્યાયને વખતે
 સર્વ જડ એવી અઠાળ ક્રિયાઓ ન કરતાં સર્વરેષ્યે બ્યવસ્થિત રહેવું.

[૧૫] સંયમીએ ક્રિયા કે અક્રિયા જે કંઈ થાય તે તરર તટસ્થ
 રહેવું. કષ્ટ આવે તો તેની ઉપેક્ષા કરી બધું મંકટ સદન કરી
 લેવું. બધુ પોતાના કર્મવશાતજ થાય છે. માટે નિગ્તમાદ ન
 થવું અને નિદા થાઓ કે પ્રમંસા થાઓ તે સંજોગમાં
 કશું સદન આપવું નહિ.

નોંધ:—જીવનની દૈનિક ન શાખવો અને નિન્દાને મનમાં ન ઘાવવી.
 જગ સાયસોધક થઈ સાલ આચરનું કરતા રહેવું.

૧ મનુષ્યોના અને પ્રાણના અભિપ્રયો દોષ છે. માટે બિપ્રુએ

નેનું જ્ઞાનપૂર્વક મમાધાન કરવું. અને મનુષ્ય, વશુ કે દેવોના
અનિ અનિ અર્થકર ઉપચારો પણ મદન કરવા.

નોંધ:—અહીં દ્વાકશ્ચિ અને દ્વાકમાનસને આજ્ઞાવાનું અને
માનસી તેનો મમનવશ કરવાનું જવાબી ત્યાગીની દુઃખ મમનવશી છે
મ પ્રમાણે પાલિત નામના બુદ્ધિ વિચરતા દેતા.

[૭] ત્યારે દુઃખે દરીને મદી શકાય તેવા પરિપદો (નિવિધ સંકટો)
આવે છે ત્યારે કાપર માપદો ગિલિત થઈ જાય છે, પરંતુ
લક્ષ્યને મોખરે રહેલા દાસીની પેઠે તે મિશ્રુ (પાલિત) જગા
પણ મેદ પામ્યા ન દેતા.

[૮] તેજ પ્રમાણે આદર્શ સંયમી દંડી, તાપ, ડાંસ, મચ્છરના
સ્પર્શો કે વિવિધ રાગો ત્યારે શરીરને સ્પર્શ ત્યારે મેદ
કર્ષા વિના સદન કરે અને તે બધું પૂર્વે કરેલાં કર્મોનુજ
પરિજામ જાણી કષ્ટો સદી કર્મોને ખપાવે.

[૯] વિચક્ષણ મિશ્રુ સતત રાગ, દ્રેષ અને મોહને છોડીને જેમ
વાયુથી મેરુ કંપતો નથી તેમ પરિપદોથી કંપે નહિ પણ
પોતાના મનને વશ રાખી તે બધું સમજાવે સદન કરે.

[૧૦] મિશ્રુએ ન ગર્વિષ્ઠ થવું કે ન કાપર થવું, ન પૂજન ઈચ્છવું
કે ન નિન્દા કરવી. પરંતુ સમુદ્રપાણીની પેઠે સરસ ભાવ
સ્વીકારીને રાગથી વિરક્ત રહી (જ્ઞાન, દર્શન અને આરિત્રદાસ)
નિર્વાણ માર્ગની ઉપાસના કરવી.

[૧૧] (સાધુએ) સંયમને વિષે અણુગમો કે અસંયમમાં રાગ ઉપજે
તો નિવારણ, સંયમી દૂર રહેવું, આત્મક્ષિતચિંતક થવું.
તેમજ શોક, મમતા અને પરિમદની તૃષ્ણા છોડી, સમાધિવ્રત
થઈ પરમાર્થપદમાં સ્થિર થવું.

[૧૨] આજ પ્રમાણે સમુદ્રપાણ યોગીધર આત્મરક્ષણ અને પ્રાણી-

ગ્રાંથ ગાની ઉપરના સિનાના અને પોતાને કોઈની
ગાનાંને આ એક જ આગળનાનોમાં વિચરે છે અને
વચનની મદદ આપે છે. આપણે આપણી દા
આપણે છે. નમજ આવી પડેલા અનેક મંત્રોને પે
મંત્રોનાં નહીં જ છે.

[૨૩] વચનથી અને ગાની એવા મમુદપાત્ર મદદિં નિરંતર હોય
આમજ વધ્યા અને ઉત્તમ ધર્મ (મંથમધર્મ) ને આપણે
આપણે કેવળ (સપૂર્ણ) ગાનના ધર્મી થયા. અને જે
આકાશમાં સર્વ જાને તેમ મહીમંદ્રમાં આત્મજ્ઞોનિર્ણય
આપવા લાગ્યા.

[૨૪] પુણ્ય અને પાપ એમ જન્મે પ્રકાશના ક્રોધોને ખસાવેને છોડે
અધ્યાત્મથી નર્વ પ્રકાશ છટી થયા. (સીસેથી અવરથા પામ્યા)
અને આ સંસારમમુદની પાર જટને સમુદ્રપાવ અપુનગમન
(અપુનરાગમન) અર્થાત્ સિદ્ધિમનિને પામ્યા.

નોંધા—સીસેથી અવરથા એટલે અંતર અવરથા. જૈનદર્શનમાં અર્થ
સ્થિતિ નિષ્કર્મ સ્થાપિતરની પાવ છે. અને અર્થે દ્રવ્ય દ્રવ્ય પામ્યા
પણ ઉત્તમ તે આત્મસિદ્ધિ, પુણ્ય અને કુલ પાવ છે.
સરજ ભાવ, તિવિદ્ય, નિયમિતમનિતા, અનાસક્તિ, નિંદા કે પ્રદંડ
અને સ્થિતિમાં સમાનતા, પ્રાપ્તી માત્ર પર સમતાવ. એકાંતરતિ અને
સતત અપ્રમત્તા, આક કુલો એ ત્યાગવર્મની દમ્ભારના થયા છે. તે થયા
જેટલા પરિપક્વ અને પુર તેટલું જ ત્યાગી હવન હવ્ય અને કુપાસિત એ
કુપાસમાં અનંતમનની પાસનામવ દુર્નિધ નહ બ્રહ્મ સર્વ હવતામાં પ્રવી ને
કુલો જૈનદર્શના જા અપરે નિતિમ લક્ષણે પામી અવ છે.

એમ કહ્યું છે.

એ પ્રમાણે મમુદપાત્રી નામનું એકવીમમુ અધ્યવન મમુદપાત્રી

રથનેમીય

—o—
રથનેમિત્રું

૨૨

શરીર, સ્ત્રીપત્તિ અને સાધનો પૂર્વ પુણ્યથી પ્રાપ્ત થાય છે, પુણ્યાનુભંધી પુણ્ય હોય તો પ્રાપ્ત થયેલાં સાધનો સન્માર્ગે જ ચીમત્ય છે અને ઉપાદાનમાં સહકારી નીવડે છે.

શુદ્ધ ઉપાદાન એટલે જીવાત્માની ઉન્નત દશા. આવી ઉન્નત દશાવાળો આત્મા ભોગોના પ્રબળ પ્રભોભનોમાં જડવા છતાં સહજનિમિત્ત મળે કે સહેજે છટકી જાય છે.

નેમિનાથ કૃષ્ણવાસુદેવના પિત્રાર્થ બાર્થ હતો. પૂર્વજીવના પ્રબળ પુરુષાર્થથી તેનું ઉપાદાન શુદ્ધ થયું હતું. તેને અંતરાત્મા સ્ફાટિક જેવો ઉજળો હતો. હજીએ તેને ઉન્નતદશામાં જયું હતું તેથીજ આ ઉત્તમ સજકુળમાં મનુષ્યભવે તેનું આગમન થયું હતું.

ભરયૌવન, સર્વાંગ સૌન્દર્ય શરીર, વિપુલ સમૃદ્ધિ પાત્ર્યા છતાં તેનું મન તેમાં રાગ્યું ન હતું. પરંતુ કૃષ્ણમહારાજના અતિ આદરવશાત્ તેમનું સમગ્રજી ઉચ્ચરેન મહારાજની રંજા સમાન સ્વરૂપવતી પુત્રી રાજમતી સાથે થયેલું.

ભરપુર ઠાકમાઠથી આઆ યાદવકુળ સાથે તે કુમાર પરજીવા થાક્યા. રરતામાં બાંધેલાં પશુઓના પોકાર સાંભળી સારથિને પૂછ્યું કે આ બિથારાં શા સાક પીરાય છે? સારથિએ કહ્યું.-

મજા એ ને આપના સમયમાં આવેલા ખીજાને લે
માટે ભાંખી શક્યા કે

મારા સમનિમિત્ત આ ઘોર વિમા ? તેણે જોઈ
કે નજ વખત સમના દૃષ્ટિ મૂકાઈ ગયા. એ રાજમાર
વિના દેર પાછા વળ્યા અને આજરે યુવાનવયમાં સ
અને ભાગવિજ્ઞાન એ બાંજી મડાચોગી થયા.
મગજ વિચાર છવનના કેવા પતકા કરી મૂકે છે ? સા
શકિતો આપના મું નયો કરી રાખેલા ?

ભગવાન બોલ્યા:—

[૧] પૂરે સૌયપુર (નાનપુર) નામના નગરમાં રાજાશહેરથી પુત્ર
અને મદાન નાદિમાન એક વસુદેવ નામના રાજા થઈ
મયા દા

નોંધ:—આ હવા સળધ વખતે તે રાજાશહેર પર આબ્હા ન હતી
અર્થાત્ પુરણ હતો.

[૨] તેને દેવકી અને રોહિણી નામની બે સ્ત્રીઓ હતી અને તે
પૈકી રોહિણીને બલરુદ્ર (જલદેવ) અને દેવકીને કૃષ્ણવસુદેવ
એવા બે મનોદગ કુમારો હતા.

[૩] તેજ સૌયપુર નગરમાં બીજા પછ એક મદાન પ્રાદમાન અને
રાજાશહેરથી પુત્ર એવા સમુદ્રવિજય નામે રાજા હતા.

[૪] તેમને ગિરા નામે પત્ની હતા. અને તેની દુષ્ટેથી જન્મેલો
એક મદા વસુદેવ આપના લોકનો નાથ અને ઉદ્ધિયાને દમન
કરનારાઓમાં કોઈ એવો અસ્તિત્વનેમિ નામનો બ્રાહ્મવંશ પુત્ર
હતો.

તે અસ્તિત્વનેમિ સૌય, ગાંધીય, આદિ યુધેયથી તેમજ સુરવરથી

યુક્ત અને (સાધિઆ, સંખ, ચક્ર, અને મદા વગેરે) એક દમરને આદિ ઉત્તમ લક્ષણોથી સદિન હતા. તેમનું ગોત્ર ગોત્રમ હતું અને શરીરનો વર્ણ રથામ હતો.

- [૬] તેઓ વજ્રકપલનારાયસંધયાનુ અને સમયતુરસ્ત સંસ્થાન (ચારે બાજુથી જે શરીરની આકૃતિ સમાન હોય તે) વાળા હતા. તેનું પેટ મજા સમાન રમણીય હતું. તે નમીશ્વર સાથે પરણાવવા માટે કેસવ (શ્રીકૃષ્ણ) મહારાજએ રાજમતી નામની કન્યાનું માગ્યું હતું.

નોંધ:—સંધયણ એટલે શરીરનો બાંધો. તે બાંધાઓ પાંચ પ્રકારના હોય છે. તે પૈકી વજ્રકપલનારાયસંધયણ સર્વ શ્રેષ્ઠ છે. તે શરીર એટલું તો મજબૂત હોય છે કે મહાપીડાને પણ તે સહન રીતે સહી શકે છે. નેમિરાજ બાલપણથીજ સુસરકારી હતા. ગૃહસ્થાશ્રમ ભોગવવાની તેમને વેશમાત્ર ઈચ્છા ન હતી. તે વેશવ્યભાં તરબોળ હતા. પરંતુ તેમના બંધુ કૃષ્ણમહારાજની આજ્ઞાને આધીન બની તે મૌન રહ્યા તે મૌનને લાભ હતું કૃષ્ણમહારાજે ઉમરેન મહારાજ પાસે રાજમતીનું માગ્યું હતું.

- [૭] તે રાજમતી કન્યા પણ ઉત્તમકુળના રાજવી ઉમરેનની પુત્રી હતી. તે સુશીલા, સુનયના અને સ્ત્રીઓનાં સર્વોત્તમ લક્ષણોથી સંપન્ન હતી, તેની કાન્તિ, સૌદામિની જેવી મનોહર અને વિદ્યુત જેવી તેજસ્વી હતી.

- [૮] (ત્યારે કૃષ્ણમહારાજએ તેની માગણી કરી ત્યારે) તેના પિતાજીએ વિપુલ સમૃદ્ધિવાળા વાસુદેવને કહી મોકલાવ્યું કે તે કુમારથી (નેમિનાથ) અહીં પરણવા પધારે તો હું કન્યા (અવસ્થા) આપી શકું.

નોંધ:—તે વખતે ક્ષત્રિયકુળોમાં કન્યાનાં સ્નેહીજનો કન્યાને સાથે હઈ વરસાબને રથાને આવતાં અને ત્યાં મંદપ રચી મોટી ધામધૂમથી લગ્ન કરતાં અને કેટલાંક કુટુંબોમાં વરસાબને બદલે તેમનું (વરપાર વગેરે)

દયનેમીય

[૧૫] માંભગના દરવા ખાટે મેકેલા અને તેથી મુખની
પદોંચિયાં એવાં પ્રાણીઓને દોષને તે જુદિમાન ને
મારચિને નેનોધીને આ પ્રમ.પ્રે ભોળા:—

[૧૬] મુખના દુઃખુક એવાં આ પ્રાણીઓને સા માટે વા
અને આ પાંજરાઓમાં રૂંધી મર્યાં દમે !

[૧૭] આ સાંભગાને સારચિએ દુઃખુ:—એ જ્યાં નિર્ગોળ
આપનાજ આ વિચારદાષમાં આવેલા લોકોને જનાડવા સ
આવી ગોંધી રાખ્યાં છે.

[૧૮] " નમાશ હમ નિમિત્તે ધનુ ડોનોડા વિનાશ ! આ વચ
માંભગાને સર્વે હવે પર અનુકંષા ધમવનાજ જુદિમાન
નેમિરાજ ખૂબજ વિચારમા પડી મયા.

[૧૯] જો મારાજ દારણથી આજ અસંખ્ય નિર્દોષ હવે દણામ
જતા હોય તો તે વસ્તુ મારે ખાટે આ લોક કે પગ્સોડ
ઉભવમાં લેશ ધાત્ર દત્તાત્રાદારી નથી.

નોંધ:—અનુકંષારતિના દિવ્યપ્રભાવે તેના ઉદયને હલમવાથી
મુખું. પ્રથમ તેણે વિચારું કે સમક્રિયા એવી સામાન્ય ક્રિયામાં
પણ આવી ધાર દિંસા ! લેશ રસાસ્વાદમાં આટલો અનર્થ !
સંસારના પામર હવે શું અન્યની દુઃખ પારજાની લામણી સાવ
ખોલ બેસા દશે ? આવો સામાન્ય વિચાર પણ તેમને કેમ સ્ફુરતો નહિ
હોય ? ખરેખર જ્યાં તે દક્ષિજ નથી ત્યાં વિચાર રાના હોય ? જ્યાં અંધ
અનુકરણ છે ત્યાં વિવેક ક્યાંથી જન્મે ? આવા અનર્થ સંચોગોથી રો
લામ ? આજ સંજોગમાં પતન સિવાય ઉન્નતિ ક્યાં હતી ? આવા
જંભો? ચિંતનના પરિણામે તેને વીજ નિર્વેદ થયે. સંસારની આસક્તિ
હી મર્ચ રમણીનાં કામળ પ્રલોભનને એપ તેને લોભાવો ન સકથે.

[૨૦] પુરતજ તે વચ્ચેની નેમિનાથે પોતાના કાનનાં યુગલ (ખન્ને)

૩૩૬. પશુનું જેઠું ભૂત મુલ નામ: પશુને આજીવને મોક્ષે
આપવા હવે આનંદ સાધીશ પાત્રના પાત્રી મય

નોંધ: આ વ્રતારામ નોંધ મને છે કે નેમિનાથ તેજ પ્રભેશ
જી પપરા પર ૧૨૨ ઢાળ ૧૨૫, નોંધ ૧૬ આવી બનના પરિણામે ૨૨૦
મનેડીનબોન આગળ એક જ પાનબો, પાત્રી તે: ભકુ ભકુ બેસા આજ
ન વ્રત સા અન રેગમક પ્રતજન પનો મળા. ૧૨મીયાન (પ્રવેશ દુર્ગા
રીશી તીના પદેયા આગળે મુખી મહાનુભાવન કરે છે તે) તે આગ
૨૧૬ દબાર માપમાં ૫.૧-૦૧ ન ૧૬.

[૨૧] નેમિન મે મેઝ આ.લી જેનુ રાગિ મેલનું મન કુદે એ
જ પત નેનના પૂ. પ્રચારથી પ્રગર્ભ વિન્યવિ અને રે.૧
૫.૧૬ આથે પત્ર (મોક્ષાનિક) દેવો ત્યા અપરવત
નિષ્કમય કમવવા માટે મનુષ્યલોકમાં ઉતર્યા.

નોંધ:—નેમિન ૫ એ જોનસામનના ૨૪ તીર્થકરો (કરેન્દ્ર
અજરાનો) પૈકીના બાવીસમા તીર્થ ૨ હતા. પણ અવેના ઈશ્વર પુરુષ
પછીજ તીર્થકર ૫૬ પ્રાપ્ત થાય છે. એ સમયે તીર્થકર દેવ અવિનિષ્કમ્ય
કરે છે તે વખતે દેવગણિમાંના એ પ્રસરત દેવો ત્યા આર્પણ છે તે
લોકાંતિક દેવો તરીકે આજીવ્ય છે.

[૨૨] આવી રીતે અનેક દેવો અને અનેક મનુષ્યના પરિવારો
વિદાયેલા તે નેમિશ્વર રતનની પાસખી પર આગે થયા.
અને કારકા (નેમના નિવાસસ્થાન) નજરીથી તીર્થ
દેવતક (મીઠના) પર્વતેમા આવેલા ઉદ્યાનમાં ગયા.

[૨૩] ઉદ્યાને પહોચ્યા પછી તુરતજ દેવે બનાવેલી ઉત્તમ પાસખી-
માયા ઉતરી પડયા. અને એક દમ્ભ માધકોની સુધે તે
ચિત્તાનક્ષત્રમાં ત્યા પ્રવળ્યા સ્વીકારી લીધી.

નોંધ:—શ્રી કૃષ્ણના આઠ પુત્રો, બજદેવના ૭૨ પુત્રો, શ્રી કૃષ્ણ
૫૬૩ આદ્યો, કમલેન રાબના આઠ પુત્રો, નેમનાથના ૨૮ આદ્યો
દેવસેનમુનિ વગેરે ૧૦૦ અને ૩૫ ચાદવપુત્રો તથા આઠ મોટા રાબ.

એક અટ્ટાજ, ખીજે તેનો પુત્ર અને ત્રીજા વરદત્ત એમ જવા મળે એવી સાથે એક દબર પુરુષ આથે ચિવાનકાવમાં ધરથી નેમિનાથ નીકળ્યા હતા.

[૨૪] (પાણખીથી હવમાં પડ્યા) પ્રવળ્યા લેતી વખતે મીઠા તેને સુગન્ધમય, સુકોમળ અને વાંકડિયા વગેલા કેમનું તન્ત્રમ પોતાને દાર્થજ પાંચ મુષ્ટિઓથી સુગન્ધ કર્યું અને અગાધિ પૂર્વક સાધુના રવય સ્વીકારી લીધી.

[૨૫] જિતેન્દ્રિય અને મુઠાન થયેલા તે મુનીશ્વરને વાસુંદેવે કહ્યું:-
તે સંયતીશ્વર' આપના ઇચ્છિત યેષ (મુક્તિ) ને મીઠા પામે.

[૨૬] અને જ્ઞાન, દર્શન તથા ચારિત્રવડે તેમજ દ્વામા તથા નિર્જાન-તાના ગુણો વડે આગળ અને આગળ વધી. (આ કેવું મુંઢર આશીર્વાચન છે ? સાચો સંજંઘ આનેજ કહેવાય.)

નોંધ:-જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર. એ ત્રણની પૂર્ણ સાધના થયેથી જૈનદર્શન મુક્તિ માને છે. જ્ઞાન એટલે આત્માની ઓળખાણ. દર્શન એટલે આત્મદર્શન અને ચારિત્ર એટલે આત્મરમણતા. આ ત્રિપુટીની તન્મયતા જેમ જેમ વૃદ્ધિમળ થતી ત્યજ તેમ તેમ કર્મનાં બંધનો સિધિ થાય અને કર્મોથી સાવ મુક્ત થઈ જવાય તે સ્થિતિને મુક્તિ કહેવાય.

[૨૭] એ પ્રમાણે બળભદ્ર, કૃષ્ણ મહારાજ, યાદવો અને ઈતર નગરજનો અરિષ્ટનેમિને વંદન કરીને ત્યાંથી પાછા દ્વારકા નગરીમા આવ્યા.

[૨૮] આ તરફ તે રાજકન્યા રાજ્યમતી; અરિષ્ટનેમિએ એકાએક દીક્ષા લીધી તે વાન સાંભળીને હારથ અને આનંદથી રહિત થઈ અને શોકના ભારથી મૂર્છિત થઈ જમીન પર ઢળી પડી.

[૨૯] સ્વસ્થ થયા પછી રાજ્યમતી ચિંતવવા લાગી કે હું જેનાથી

નમ્ન્ય ને જુવાન રાજપાટ અને ભોમમુખને તથા પેદ
જન્વા અને દૃ દબ્ધિએ અર્ધોગ પુ. મળા થયને વિષ
છે. માટે દીક્ષા લેવી તેજ કથ્યાવુકારી છે.

[૩૦] ત્યાગ્યાદ પુર્ણ વૈગવ્યથી પ્રેરિત થઈ પીરગ્યાથી તે રજ
મનીએ કળા ભમર જેવા અને નરમ દાંતીવાથી ક્રે. ૩
સાંચાનું પોતાની મેલેજા યુગલ કર્યું અને યોગિની જની ર.

[૩૧] કૃષ્ણ વાસુદેવે મુદિત અને ચિત્તેન્દ્રિય મહામનીને કૃષ્ણ
દે પુત્રી. આ ભયંકર એવા સંનાર સાગરને મપવી મપી
તરી જશે.

[૩૨] તે શ્રદ્ધાદિષ્ટી અને વિદ્યુધી રાજમની દીક્ષિત થઈ ત્યાર
તેની સાથે ધણી સાહેલીઓએ અને મેલિકાઓએ પ્રવળ
મદબ્ધ કરી હતી.

[૩૩] એકલા ગીરનાર પર્વતમાં જતાં જતાં માર્ગમાં અત્યંત તરે
થવાથી રાજમનીનાં ચીરડા ભોળવામાં અને અંધાર થઈ
એક પામેની મુકામાં જઈને ઉભાં રહ્યાં.

નોંધ:—જ્યારમાળથી એ મુકામાં મહામની આવી જામા તેજ
મુકામાં સમુદ્રવિજયના અંતરજન મહાપુત્ર રમનેમિ ૩ એ જોતવદના
ત્યાગી જન્વા હજ તે જવાન થરી રમા દયા.

[૩૪] મુકાના કોઈ તરી તેમ અંધારમાં જતાવાથી રાજમની મા
તમ થઈ પોતાનાં ભોળવેલાં ચીરડા મોઢામાં કળા કાઢ્યાં
આ દરમથી રમનેમિ ભમચિત્ત (નિગપાકળ) થઈ ગયા.
તેવામાજ એકાએક રાજમનીએ જનુ નેમને દીધા.

નોંધ:—એકાંત આત્મ ભયંકર વસ્તુ છે. જીવજીવ રહેલો વિષ
આંતરમા રાજપામાં જપ. વેશ અગ્નિની માફક જાણી રહે છે. એ અને
૧૩૫ને આગ્નિમાં મદવાસ પણ અગ્નિય થવાને અર્થ જન. રે છે.

હંથે ચડેલો રથનેમિ આવા લેશ નિમિત્તથી દાણવારમાં નીચે પડકાઈ પડે છે.

[૩૫] (રથનેમિ જોનાં વારગ) એકાંતમાં તે અંધગીને જોઈને રાજમતી ભયભીત બની ગઈ. (અગ્નિપુત્રાં મુનિ સમક્ષ નમ્ય બની જવાયું એ) ભયથી કંપવા લાગી. અને પોતાના બન્ને હાથથી ગોપન કરી બેસી ગઈ.

નોંધ:- વસ્ત્રો ફર પડેલાં કર્યા હતાં. રથજ એકાંત હતું. અગ્નિ-પુત્રિગત સ્ત્રી અને ભયની શ્રાવણીએનું હૃદય ભયનું હતું. આ વખતે તેણે બેસી નહીં પોતાના બન્ને હાથથી મહાદેવજી આસન બનાવી પોતાનાં બધાં ગુણ અંગો ગોપવી લીધાં-છુપાવ્યાં.

[૩૬] તે વખતે સમુદ્રવિજયના અંગમન ગુણપુત્ર રથનેમિ રાજ-મતીને ભયભીત થયેલી જોઈ આ પ્રમાણે બોલ્યા:-

[૩૭] હે સરસ્વતી ! હું રથનેમિ છું. હું રૂપવતિ ! હે મંજુલ ભાણિણિ ! મારાથી લેશમાત્ર તમને દુઃખ નહિ થાય. હે કોમલંગિ ! મને મેલો.

[૩૮] આ મનુષ્યભવ દુર્લભ છે. મારે ચાલો, આપણે બોગોને બોગવીએ. તેમાંથી નૃમિ મેગઆ પછી બુક્ત-બોગી થઈ આપણે બન્ને જિનમાર્ગને આચરીશું. (સંયમ પ્રદાય કરીશું).

[૩૯] આવી રીતે સંયમમા દાપર અને વિકાર જીવાના ઉદ્ધોગમાં આવ પરાભવ પામેલા તે રથનેમિને જોઈને રાજમતી દ્વરથ થયાં. સ્ત્રીશક્તિથી પોતાના આત્માને હુલન બનાવી નેજ વખતે પોતાનાં વસ્ત્રોને લઈ શરીર આચ્છાદિત કર્યું.

[૪૦] પોતાની પ્રતિજ્ઞા અને વ્રતમા દ્વિ યતાં અને પોતાની વ્રતિ, કૃષ્ણ અને શ્રીયજનું ચક્ષુ કરતાં તે રાજકન્યા રથનેમિને ઉદેગી આ પ્રમાણે બોલ્યા:-

[૪૧] મ કલ્યાણ ન કરવા માતા કામદેવ દેવ, સીધામાં કુળન
નગરમે- દો કે પ્રવચન મહેન્દ્ર દેવ, તે પશુ દુનને નહીં

[૪૨] જ અગમન કુળમાં જન્મ થયેલા મધેાં જગદગની સ્મિત
જગી મગ્નુ પમંદ કરે છે પશુ ગમેનું વિવ રૂપી પદવ
મહેન્દ્રના નથી

[૪૩] અવચરના આજવાણિનું નહીં મિક્કાર દેવ ! કે જે નું વન
નામજ જ્ઞાન માટે રમેલા ભોગોને ભોગવવા કહે છે, જે
પતિન જ્ઞાન કંતા તારું મત્સ્ય વધારે ઉત્તમ છે.

[૪૪] દુ બોજવિષ્ણુની પૌત્રી અને કુમરેન મદારાજની પુત્રી પું
અને તુ અધિકવિષ્ણુનો પૌત્ર અને સમુદ્રવિષ્ણુ મદારાજને
પુત્ર છે. રમે આપને મધનકુળના સર્વ જેવા થઈએ ! આ
સયમીશ્વર ! નિશ્ચય થઈ સયમમાં રિધર થા.

નોંધા—શ્રી. હરિમંદ સુરિના જ્ઞાન પ્રમાણે ડા. હર્મન જેઠી
પાતાની પ્રત્યક્ષતામાં લખે છે કે ભોગવજ એ અગુચ્છ રૂપ છે. પાંડ
તેને બહુ ભોજવજ બોલે. આ ભોજવજનું અપર નામજ કુમરેન છે
અને અધિકવિષ્ણુ અપર નામજ સમુદ્રવિષ્ણુ છે. આથી તે બન્ને
વ્યક્તિઓ ભિન્નભિન્ન નથી બદ બેકલ છે.

[૪૫] હે મુનિ ! જે જે સ્ત્રીઓને લેખેશ અને તે સ્ત્રીઓને લેવા
પછી જે આમ કામભોગોની વારંછના રાખવા કરીશ તે
સમુદ્રકિનારે લઈ નામનું વૃક્ષ જેમ પવનથી ઉમડી જાય છે
તેમ તારો આત્મા હવ્ય જ્ઞાનકાથી પાતન થશે.

[૪૬] મ. જેમ ગોવાળ માથેને લાકડા છતાં ગાયેનો ધળી નથી
પણ લાકડીનો ધળી છે અને ભંડારી દ્રવ્યનો ધળી નહિ પણ
ચાવીને ધળી છે તેમ તું પણ જે વિપાશિતાની રહીશ તે
મંથમ ગળવા છતાં ચારિત્રનો ધળી નહિ પણ વેગને
માન ધળી રહીશ.

[૪૫] ર. માટે તે રથનેમી ? કેવળ, માન. આવા અર્થે જાણને રથને
નાની પાંચે દિશેને જમ કરીને નાન અગમને કામજાનના
મીથી પાંચે વાળ.

[૪૬] જાણવાશિની અને આજીના આ અવાતમર્યાદાં અને અર્થે
વચનને આજીની જેમ અવગણી જો મર્યાદાના દાથી જમ જાણ
નમ રથનેમી કીધા જમ જમ અને અવગણનાં જમજમ
મિથર થયા.

નોંધા—ત્યાં દાથીજ વચનેમી; આવતજમ રાજમની અને અર્થે
વચને દતાં. રથનેમીને વિદ્યાર કામજાનમાં વચનેમી અને પાંચ
માન થવાથી તે પદ્ધતિપદ્ધતિ પાતાના માર્ગમાં રિષ્ટ થયા. આરિષ્ટને
પ્રમાણ થું ન કરે.

પ્રથમ દો જમ જમજમની જમજાણિની મેવાનો. માનસાજિનાં આ
દિશ્ય આદોક્ષ્ય આને પદ્ધતિ કીશાજિની અવગણના સારી પરી રથાં ઉ.
[૪૭] રથનેમી આજીની મન, વચન અને કાવાથી સુમંદમી અને
નવીતરુષ્ટ જીતેન્દ્રિય જાની મયા, તથા જીવનપર્યંત પાતાના
મનમાં અખંડ દ્વંદ્વ રથા અને આરિષ્ટને મગજાંત મુધી અડગ
નિભાવી રાખ્યું.

નોંધા—રાજમનીના વચનના પ્રભાવે તેનાં રથેશમમાં વાસ કર્યા.
તે યોગી કહી ન પડે તેવા મેરુ સમાન નિષ્કંપાયમાન રથા.

[૪૮] એ પ્રમાણે આજરે ઉત્તર નપથ્યાં કરીને એ જન્મે (રાજમની
અને રથનેમી) કેવળી (કેવળજ્ઞાનધારી) થયા અને સર્વ
કર્મોનાં બંધન દૂર કરી ઉત્તમ એવી સિદ્ધિપતિને પામ્યા.

[૪૯] જેમ તે પુરુષેષ્ટ રથનેમીને વચનેમી મનને કીધા દાથી
લીધું તેમ વિચક્ષણ અને તત્ત્વજ્ઞ પુરુષો પણ વિચક્ષણેમી
નિવૃત્ત થઈ પરમ પુરુષાર્થ કરે.

નોંધા—કીશાજિ કોમળ છે. તેના મતિ મંદ છે. તેનું એકથ
અયથી વિદ્યાર છે. કીશાજિનો સૂચક લક્ષ્મણનાં વાદ્યોથી વેરાયેલો છે.
પણ તે કયા સુધી ? સમય ન આવે ત્યાં સુધી

સમય આવે ત્યારે વળ્લનાં વાદળાં વિખરાઈ ભય છે. પ્રાવગ પ્રચંડતામાં પવટાઈ ભય ॥ અને તે તેજસ્વી ગુપ્ત અવસ્થામાં તે ત્યાં નિવસનું સર્વજન પરસ્ત થાય છે. પુત્ર સંજિનો અવેદ ૧૯ થઈ ઓસરી ભય છે. અને આખરે એ ગંજિનો વિભય થાય છે. રથનેમિ પૂર્વના યોગીશ્વર હતા. આત્મયાનમાં મસ્ત રહેનારા હતા. પરંતુ વિકારનાં બીજ બાળવા માટે તેા તેટલો અને નેવે પ્રવલ અર્થિત હતો તેથીજ તેમ બનવા પામ્યું હતું. આ પ્રસંગે સચ્ચમનીતું લીમ તથોજન અને નિર્વિકારના સદ્ગુણ થાય છે. આવા કટોકટીના પ્રસંગમાં તેનું અપ દૈવ અને આ વધા જે તેનાં આત્મબોજસની પ્રતીતિ છે. રથનેમિ પણ પૂર્વયોગી હતા એટલેજ આત્મમાનમાં આવી સમા. અન્યથા પરિણામ શુ આવત તે કપના બહારની વસ્તુ છે. અર્થ તેને માત્ર દોર નોંધતી હતી. તે મળી ગઈ. પન્ય હો-પન્ય હો એ યોગિની અને યોગીશ્વરને ૧૧૧ પ્રકોષનના પ્રબળ નિમિત્તમાં સપડવા છતાં એ બન્ને આત્માઓ અક્રમ રહ્યા, અને સાધને સાધી આત્મબોજિતિમાં રથર થયા.

એમ કહ્યું ૧૩ :—
એ પ્રમાણે રથનેમિ નંબીની બાવીસમું અધ્યયન મમામ થયું

કેશિગૌતમીય

—૪૬૮—

કેશિમુનિ નવા ગીતખતો સંવાદ

૨૩

પાંચ મહાવ્રતો એ મૂળગુણ હહેવાય છે. તેજ આત્મીય-
નિતા સાચાં સાધન છે. ખાસીની ઇતર ક્રિયાઓ ઉત્તરગુણો
હહેવાય છે. અને તે મૂળગુણનો પુષ્ટિ માટે ચોક્કસ છે.

મૂળ પ્રિય કર્મખર્ચથી સુખ થવું કે શુદ્ધિ મેળવવી તે છે.
અને તે માગે જવાનાં મૂળભૂત તત્ત્વોનો કોઈ પણ કાળે, કોઈ
પણ સમયે, કોઈ પણ સ્થિતિમાં પસંદો થઈ શકે નહિ. તે સત્ય
તો ત્રિકાલાખાધિત હોય છે. તેને કોઈ પણ પસંદાવી શકે નહિ.

પરંતુ ઉત્તરગુણો અને ક્રિયાનાં વિધિવિધાનોમાં કાળ કે
સમય પ્રમાણે પસંદા થયા છે, થાય છે અને થવાના. સમય-
ધર્મનો સાદ સાંભળ્યા વિના બતિ કર્યા કરવામાં ભય અને
હાનિ રહેલાં છે. સમયધર્મને ઓળખી સરળમાર્ગથી કેવળ
આત્મલક્ષ્ય રાખી ચાલવામાં સત્યની, ધર્મની અને શાસનની
રક્ષા સમાયેલી છે.

આજથી ૨૫૦૦ વર્ષ પહેલાં ભગવાન મહાવીરના સમયની
આ વાત છે. ભગવાન મહાવીરે સમયધર્મને ઓળખી સાધુ-
જીવનની ચર્ચામાં મહાન પસંદો કર્યો હતો. પૂર્વથી આત્મી
આવતી પાર્શ્વનાયની પરંપરા કરતાં નૂતનતા લાવી મૂકી હતી.
અને હઠક વિધિવિધાનો સ્થાપી જૈન શાસનનો પુનરુદ્ધાર કર્યો
હતો. સમયધર્મને ઓળખવાથી જૈનશાસનની ધર્મવલ્લ તે
મયના વેદ અને ધૌર્ધ શાસનના શિરપર ફરકવા લાગી હતી.

ભગવાન પાશ્વનાથની પરંપરાને માનતા કેમી
સાધનાર વિદગ્ધા વિદગ્ધા: શાસ્ત્રીમાં પધારેલા તેજ
ભગવાન મહાવીરના મજુધર ગીતમ પાત્ર અપરિવાર
પધાર્યા. જન્મે મનુસાયો મળ્યા. પરસ્પરના શિષ્યોને ધર્મ
અને ક્રિયા ભિન્ન ભેદ આમર્શ થયું. શિષ્યોની રાક્ષા નિવાર
જન્મે મનિપુમવે મળ્યા. બેડયા. ચિચારોનો અભવ થયો
અને આખરે ત્યાં પત્ર કેરી મુનીશ્વરે અમયધર્મને સ્વીકારી
લીધા અને ભગવાન મહાવીરની પરંપરામાં જનસામનને
જયજયકાર બોલાવ્યા.

ભગવાન બોલ્યા:—

[૧] મર્ચ (નવ પદ્યો અને નવોના નવ પૂર્ણ ગાતા), ના
ધર્મરૂપ નીચના ગ્યાપક અને આખા પાંકના પૂજનીવ એક
પાશ્વનાથે અર્ધન શિનેમ્મ થઈ ગયા હતા.

નોંધ:—આ ચાર પ્રસંગ ભગવાન મહાવીરનું સાસન પ્રવર્ત
હવે મહાવીર પહેલાં ત્રેવીસ વર્ષનો ધર્મના પુનરુદ્ધારક પુરોહિત
મયા. તે પેરી ત્રેવીસમા મજુ પાશ્વ થયા હતા. પાશ્વપ્રમુખે આજ
તો મિત્ર થયા હતા. આ વખતે માત્ર તેમના હિન્દ આશિષો અને
તેમનું અનુયાયીમંડળ અહીં હજી પસવડ હતું.

[૨] મોક્ષાસોક્તી નવ વસ્તુપર જ્ઞાનમંદીપ (જ્યોતિ)ના પ્રકાશદર
ને મહામંજુના શિષ્ય મહા વશસ્ત્રી અને જ્ઞાન તેમજ
આગ્નિના પારંગામી એકા ગીકમાર નામના અમળ તે
મમયે વિદ્યમાન હતા.

[૩] તે કેરીકમાર મુનિ મનિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અને અવધિજ્ઞાન એ
ત્રણે જ્ઞાનથી ભરપૂર હતા એકલા જડોળા શિષ્યમંજુદાવ
નાથે ગામોગામ વિચરતા વિચરતા આવરતી નમરીમા પધાર્યા.
નોંધ.—જેનદસનમા જ્ઞાનની પાંચ શ્રમિકાઓ છે.—(૧) મદિજ્ઞાન (૨)
ન (૩) અવધિજ્ઞાન (૪) મન. પર્વાવ જ્ઞાન અને (૫) કેવલજ્ઞાન. મદિજ્ઞાન

કે અતિઅજ્ઞાન અને અનજ્ઞાન કે અનુઅજ્ઞાન આપણે અજ્ઞાનના ભવેમાં
નરતમ બાને દોષ છે. જ્ઞાન શુદ્ધ દોષ નોન અજ્ઞાન કહેવાય છે.
અને જ્ઞાન અશુદ્ધ કે વિષયસિવાય દોષ નેને અજ્ઞાન કહે છે, અશુદ્ધ
અવસ્થાને અનિજ્ઞાન અને નેનાથી વિનિક્ક જ્ઞાન ને અનુઅજ્ઞાન, અથ જ્ઞાન
નરતમ વિષય તેટલો સુધિવેચક વધુ દોષાનાં. અવધિજ્ઞાન કહ્યું મેલિના
અનુઅજ્ઞાને અને દેશને દોષ છે અને ને કિશા સુદૂર મેલેલા જાહેરના પુષ્ટ,
વર્તમાન અને બાકિ બાકેને પણ બાળી શકાય છે. અથ જ્ઞાન કામે
અશુદ્ધ પણ દોષ કહે છે અને ને અશુદ્ધ દોષ નો અનુકરમે અતિઅજ્ઞાન
અનુ અજ્ઞાન અને વિભંજનના નરીએ બાળખાય છે. અનુઅજ્ઞાન એ શુદ્ધ
જ્ઞાન છે અને ને જ્ઞાન કહ્યું અભિજ્ઞાના અંવધી મિત્રીનેજ થાય છે. ને
કાશ ને ખીલના અનની વાન બરાબર બાળી કહે છે. અજ્ઞાની વિષય
અને કેવળ આત્મજ્ઞાનના દોષ છે તેને કેવળજ્ઞાન કહેવાય છે અથ જ્ઞાન
તો કર્મનાં અવશંકા અંધુર્ણ બળવા પછીજ વતપન્ન થાય છે. આ જ્ઞાન
વતપન્ન વનારનેજ સર્વજ્ઞ કહેવાય છે. તેવા સર્વજ્ઞ પુરુષાને અંધારમાં
ફરીવાર જન્મ લેવો પડતો નથી. (જ્ઞાનના પ્રપરાણે વિસ્તૃત વર્ણન
નંદીછ પગે સુત્રોમાં ભેડે છે.)

[૪] તે શ્રાવસ્તી નગરીમાં નગર મંડળની બહાર એક નિન્દુક
નામનું એકાંત (ધ્યાનયોગ્ય જમિ) ઉદ્યાન હતું ત્યાં પવિત્ર
અને છવરદિન ધ્યાનની શ્યા અને આસનો યાગી તે વશુદ્ધ
જમિમાં તેજે વાસ કર્યા.

[૫] તે સમયમાં વર્તમાન હિદારક અને ધર્મતીર્થના સંસ્થાપક
એવા હનેશ્વર ભગવાન વર્ધમાન આપ્યા નિશ્ચમાં સર્વજ
ક્રમે પ્રતિદ્ધ થઈ ચૂક્યા હતા.

[૬] લોકમાં જ્ઞાનપ્રેરણાતથી પ્રકાશના પ્રદીપરૂપ તે ભગવાનના
સિધ્ધ જ્ઞાન તથા ચારિત્રના પારગામી એવા મહા યશસ્વી
ગૌતમ હતા.

૭] બાર અંગીના પ્રખર ગાતા તે ગૌતમ પ્રજુ પણ બહોળા સિધ્ધ

અમુદાય માથે જામેગામ વિચરતા વિચરતા આવતી નથી
મા રાત્રી

નોંધ.—અમુદાય ન ન ર અંગેમાનાં અંગેમાર વિવિધાન છે અને
એક કોટિક નામનું અમુદાયનું મુનિ નથી. તે અંગેમાનાં પૂર્વ કોટિક
કોના નામ મતવાન મદાપીરનાં અનુમતી વચનામુતો છે

[૮] ન નમન મદાપીર મમીય એક કોટિક નામનું કિશન કુ
ત્યા વિનુદ ગ્યાન અને તુળાદિની આવત શર્યા શાની
નિવાન કયો.

[૯] એ પ્રમાણે વાવરની નમરીમા કુમાર અમુદાય કેળી મુનિ અને
મદાપીરની ગૌતમ મુનિ એ બન્ને તપનું સુખપૂર્વક અને
ધ્યાનમગ્ન નમાધિપૂર્વક રહતા હતા.

નોંધ:—તે મમયે અમની બદારના કપાનેમાનાં ત્યામી પુરુષો નિવન
કરતા. આમમા નહિ નિશા મામી સંવમી છવન સુભરતા.

[૧૦] એકદા (નિશાચરી દંવા નીકરેલા) તે બન્નેના યિન
અમુદાય કે જે પૂર્ણ સંવમી, તપરવી, મુનિ અને કવરગ્રાક
(પૂર્ણ અદિસક) હતા. તેમને પરપૂરના એકજ મામું દેવા
છતા વેશ અને જાલકિયા બિન્ન લેવાથી પરપર વિચાર
ઉદ્ભવ્યા.

[૧] આ ધર્મ યગી કેવો ? અને અમે પાગીએ છીએ તે ધર્મ
કેવો ? આ આચાર ધર્મની ક્રિયા કેવી અને અમે પાગીએ
છીએ તે કેવો ?

નોંધ:—અમવાન પાર્શ્વનાથને ધર્મ જાણ અને પ્રાણ કાળ દેવો.
તના મનુષ્યો સરળ અને બુદ્ધિમાન હતાં અને તેથી તે પ્રધારની
ધર્મ પ્રવર્તતી હતી તે વખતે માત્ર આર મતો હતાં. વસ્તુ પદ
નોંધર વપરાતા. દારમુ કે સુદર વસ્તુપરિધાનમાં કે દમ્બ વસ્તુ
માં મુખિ નથી. મુખિ તેા નિયસાગ્રિમા છે. તેમ ધારી તે

વખતે તે પ્રજાવિકા ચાલી દતી. અને આજ સુધી વિદ્યમાન દતી. જિનકલ્પી
જિનકલ્પીને માનવા છતાં બાલક્રિયામાં આટલાટલું અંતર ગાળી ? તે
સંકા થવી સ્વાભાવિક છે. એ બન્ને ગ્રન્થોનો તેા જાનીજ દત્તા તેને
આ વસ્તુમાં નેઈ મદદર કે નિઃકૃષ્ટત્વ નહોતું લાગતુ પરંતુ આવી સંકા
સિધ્ધવર્ગને થાય તે સ્વાભાવિક હતુ તેનું સમાધાન કરવા માટે પરસ્પર
મિલન કરી સમન્વય કરી લેવો તે પણ મહાપુરુષોની ઉદારતા અને
સમયસૂચકતાનું સૂચક છે.

[૧૨] આર મહામતરૂપ ધર્મ કે જે ભગવાન પાર્શ્વનાથે કહ્યો છે.
અને પાંચ મહામતરૂપ ધર્મ ભગવાન મહાવીરે કહ્યો છે. તો
તે બેદનો હેતુ શો ?

[૧૩] વળી અત્યોપધિ (શ્વેત વસ્ત્ર અને અવસ્ત્ર) વાળો આ સાધુ-
આચાર કે જે ભગવાન મહાવીરે કરાવ્યો છે, અને આ
પરચંગી વસ્ત્રો પહેરવાનો સાધુ આચાર કે જે ભગવાન
પાર્શ્વનાથે બતાવ્યો છે તે બન્નેમાં તથ્ય શું ? આવું અંતર
શા માટે ! જે બન્નેનાં એકજ ધ્યેય છે તો કિયાભેદ પણ
શા સારુ ?

નેધિ:—તે વખતે બન્ને પ્રકારના મુનિવરો હતા. જેમાંના એક
જિનકલ્પી અને બીજા સ્થવિર કલ્પી કહેવાતા. જિનકલ્પી સાધુઓ દેહા-
ધ્યાસ છોડી કેવળ આત્મપરાયણ રહેતા. સ્થવિર કલ્પીઓનું કામ તેથી
વિશેષ કપરું હતું. તેમને સમાજના સંઘમાં રહેવા છતાં નિરાસક્તપણે
કામ કરવાનું હતુ અને આત્મકલ્યાણ અને પરકલ્યાણ બન્ને હેતુ ભળવી
આગળ વધવાનું હતુ. તેઓ સ્વલ્પ પરિશ્રદ સંખ્યા પણ તેમાં મમત્વ
ન સંખતા. તે પરિશ્રદ સંખ્યાને પણ જિનકલ્પીનો મદાન આદર પામે
તેથી આત્માની ઉન્નતવલ્લતા અને ભગવતિ સતત સંખતા.

[૧૪] કેશીમુનિ અને ગૌતમમુનિ એ બન્ને મહાપુરુષોએ પોતાના
સિધ્ધાનો આ સંશય ગાળીને તેનું નિવારણ કરવા માટે સમુદાય
સાદિન પરસ્પર સમાગમ કરવાની નિમજ્જ વ્યક્ત કરી.

નોંધ: - જોતમ મુનિ ૩૨૧૧ વર્ષનાના હતા. ૫૧૭ જ્ઞાન
દત્ત તે સમયે જોતમુનિન ચા' જ્ઞાન દત્તા. (૧) મનિજ્ઞાન (૨)
જ્ઞાન (૩) જ્ઞાનવિજ્ઞાન (૪) મનઃસ્વાધ્યાસ

[૧૫] વિનય, મન્ય તથા અત્યમન્યા મન્ય મૌનમર્યાદા સિ
તથા ન અમ્ય મુનિન ૧ તથા નાથના અનુયાયી છે મર્યાદા
ન રાજી રાજ મળી નમની રામ નિન્દક વનમ પેને મ
આન્ય

નોંધ: - જમવાન પાશ્વનાથ, જમવાન મદાવીર પદેશ વશ છે
માટે તેના અનુયાયી પણ વરીત મળ્યા. તે વિનય જગવશ પાટે કદી
દોરા મના તથા તથા આજ નમના અને જ્ઞાનપાત્રનું ચિહ્ન છે.

[૧૦] શિવ્ય નમુદાય નાથે મૌનમ આમીને સ્વયં આવના જોડે
મુનિકુમાર હાંમેશા યજ્ઞ મથા અને તેમનું આનિધ્ય મુંઝ
ગીને ક-વા જાન્યા.

નોંધ: - વેરા અને સમાચારી મિત્ર હતા સંભોત-સાપ્તર્થિક
વ્યવહારનાં જૂઠા ત્યાં નદયાં નદિ જ્યાં વિગુણ પ્રેમ ઉગરે દોર
અને સંપ્રદાયનો કદાચ ન દોષ ત્યાં તેણે વિવશાવ્યવસ્થા દોષજ શાસ્ત્રી
વાદ ' તે જામ કેવી અપૂર્વ છે ? આવા સંવત્સમાચરની એક જ
કેશોદ જામોના પાત્રને સ્વ કરી નાખે છે.

[૧૭] કેશીકુમાર અમ્ય મૌનમ જમવાનને આવના કેશી કુમારથી
તેમને અનુકરણ અને પ્રાસંગિક (અવરહિત શાલીનું, મીઠિનું, કેશીનું
અને રાજ નામે વનપનિનું એમ) ચાર જનનાં પગ
(પાસ) અને પાચમુ યજ્ઞ અને તુષ્ણનાં આમનો સ્વ કદને
કેશીમુનિ તથા તેમના શિવ્ય સમુદાય મૌનમુનિ અને તેમના
શિવ્ય નમુદાયને તે પર બેમાટે છે

[૧૮] તે વખતનું દરજ અનુપમ જાગતુ હતું. કુમાર કેશીજમન
અને મદા પશરદી મૌનમુનિ બન્ને જણ ત્યાં બેઠા બેઠા

જાણે મૂર્ખ અને અંધજન આ દોષ! તેવી જીન કાંઈ
મળા દના.

[૧૯] આ પંડિતપરના વિચારવાનું કુતુહલ નેત્રવા માટે મૂંઝવણ નેત્ર
કેકે અંગ આપુએ અને કુતુહલી જાતો તથા પાપાદીપ્તિ પાપ
દાહરે થઈ ગયા દના. તેમજ લાંબાની મંજલામાં મૂંઝવણ
પાપ ત્યાં એકદમ થયા દના.

[૨૦] (મગનમાર્ગે અંદર જાય) દેવો, દાનવો, માધવો, વસી,
રાક્ષસો, કિષ્કિંદ્રો તથા અંદર રહેલાં અનેક બુદ્ધિ પાપ ત્યાં
આ દ્રવ્ય જેવા માટે એકદમ થયા દના

[૨૧] તે વખતે પ્રથમજ કેશિમુનિએ ગૌતમને ઉદેશીને કહ્યું:—
હે ભાગ્યવંત! હું તમને પ્રશ્નો પૂછવા ઇચ્છું છું. આ પ્રશ્નો
જોડતા કેશિમહારાજપિને નજીકથીને ભગવાન ગૌતમ આ
પ્રશ્નો જોડ્યા:—

[૨૨] હે ભગવન! આપની ઇચ્છા હોય (આપને માગ્ય લાગે) .
તે આપ ભલે પૂછો. આ પ્રશ્નો ત્યારે ગૌતમમુનિએ
કેશિમુનિને ઉદારતા પૂર્વક કહ્યું ત્યારે અનુગ્રા પામેલા કેશિ
ભગવાને ગૌતમમુનિને આ પ્રશ્નો કહ્યું:—

[૨૩] હે મુને! આર મહાવ્રતરૂપ ધર્મ ભગવાન પાર્શ્વનાથે કહ્યો
છે, પરંતુ ભગવાન મહાવીર તો પાંચ મહાવ્રત રૂપે ધર્મને
કહે છે.

નોંધ:—ચામરો અર્થ અહીં મહાવ્રત લીધો છે.

[૨૪] તો એક કાર્ય (મોક્ષના હેતુ) માં પહોંચવાને યેગ્યથેલા એ
બન્નેનાં આ લિન્નલિન્ન વેશ અને જુદા જુદા આચારનું
પ્રયોગન શું હશે? હે બુદ્ધિમાન ગૌતમ! આ એકજ માર્ગ-

માં જે પ્રકારના વિવિધ ધર્મ કેમ પ્રવર્તે છે ? (તેમાં કયા અને કયણ કે આશય નથી થતું ?)

[૨૫] આ પ્રમાણે જ્ઞાતના કેમી અમળને ઉદ્દેશીને જીવમુક્તિએ આ પ્રમાણે કહ્યું :- ગુદ્ધ બુદ્ધિ વડેના ધર્મતત્ત્વને તથા પંચાર્થનો નિબંધ કરી નકાચ છે.

નોંધ:- જ્યાં સુધી તેથી ગુદ્ધ અને ઉદાર બુદ્ધિ હોતી નથી ત્યાં સુધી માન્ય કરના સાધન તરફ તે વધુ દબે છે. એટલે મધ્યકરોને કાળ જોઈને તેથી મજા કિયાં આજેથી છે.

[૨૦] । ચાર્ણીય તીર્થંકર પેઠા) પ્રથમ તીર્થંકર (મયમ પ્રમુ) ના સમયના મનુષ્યો બુદ્ધિમાં જડ હતા પ્રકૃતિના મગ્ન હતા. અને છેલ્લા તીર્થંકર (ભમવાન મદાચીર) ના મમવન મનુષ્યો જડ (બુદ્ધિનો દુરુપયોગ કરનાર) અને વાંછા (કૌંપિકરૂપ કરનાર) હતા. વચ્ચેના બાચીય તીર્થંકરોના (સમયના છલો સંગબુદ્ધિવાળા અને પ્રાગ હતા. તેથીય મમવના તેના ભમવાન મદાચીરે કેડક વિધિવિધાનો કર્યાં છે

૨૦] મ. ૧૫ પ્રમુના અનુવાચીઓને ધર્મ મમગ્યો કડિન પડે. પંચ મમગ્યા પડી આચર્યામાં તે મમથ દોષ પાર ઉતરના. અને આ હતા (ભમવાન મદાચીર) તીર્થંકરના અનુવાચીઓને ધર્મ મમગ્યામાં મદેવ છે. પંચ પાવચમ કડિન છે. તેથીય તે મમગ્યા કાગમા પાવ મદાચીર પાવચમ મમગ્યા છે અને વચ્ચેના બાચીય તીર્થંકરોના મમગ્યા માં મદાચીર ધર્મ મમગ્યા છે.

નોંધ:- જ્યાં જ્યાં મ. ૧૫ હતા તેમજ કાંઈ બુદ્ધિની જડતા અને કાંઈ કડિન હોવાનું મનુષ્ય નથી હોતું તે સમયના પ્રકારનાં મનુષ્યોની

[૨૮] આ પ્રજા યજ્ઞ આજ્ઞાને દેશી સ્વામી પાસે — તે ગૌતમ !
આપની બુદ્ધિ મુંદર છે. અમારા અંગણનું અમાધાન થઈ
મર્યું. દશે બીજાને અંગણ (પ્રજા) મળે છે, ૧૮. તે ગૌતમ !
તેનું અમાધાન છે.

[૨૯] તે મદાધને ! આપુ અમદાધને પ્રમાણપૂર્વક અને મહેદ વચ્ચે
વાપરવાનાં ધર્મ મી બગવાન મદાવીરે દેતા છે. અને
પાશ્વનાથે તે વિવિધ સંગવાળાં વચ્ચે વાપરવાની પણ છઠ્ઠી આપી
માધુધર્મ કદમાઓ છે.

નોંધ:—અચલકો અર્થ કેટલાક ગ્રંથક કરે છે. એ કે સામાન્ય
રીતે આપણે નમ સમાસનો અર્થ નકારવાથી ગળીએ છીએ. એ દ્રષ્ટિબિંદુએ
તેમ શરૂ થકે પરંતુ તે કાગમાં પણ આપણા સમુદાય નિર્વચન ન રહેતો.
કેટલાક વચ્ચેસદિન રહેતા અને કેટલાક વચ્ચેસદિન રહેતા. મરણ કે વચ્ચે
વાપરવા કરતાં તેની મૂર્તિ પર બગવાન મદાવીરે જૂન બાર આપ્યા છે.
એટલે આ રચણે નમ સમાસના ૭ અર્થો પૈકી અલ્પનો ઉપયોગ કરતાં તે
પણ સંગત થાય છે.

[૩૦] તે બન્ને એકજ ધ્યેયમાં જોડાયેલા હોવા છતાં આ પ્રમાણે
દેખીતું બન્ને પ્રકારનાં વેશ્યમિદ્નો ધારણ કરવાનું અંતર કેમ
રાખ્યું દશે ? તે બુદ્ધિમન ! આપને અહીં સંશય થતો
નથી ?

[૩૧] આ પ્રમાણે ગોત્રતા કેશીમુનિને ઉદેશીને ગૌતમ આ પ્રમાણે
ગોત્રતા :—ખૂણ વિગ્નાનપૂર્વક સમય અને સાધુઓનાં માનસ જોઈને
તે મદ્યુરુષોએ આ પ્રમાણે બિનબિન ધર્મસાધનો રાખવાનું
વિધાન કરેલું છે.

નોંધ:—બગવાન પાશ્વનાથના સિધ્ધી સરલ અને બુદ્ધિમાન હતા
તેથી તે વિવિધ વચ્ચે પણ શરીરના આચ્છાદન માટે છે, વિભૂષા અર્થે
નથી તેમ માની અનાસક્ત થાવે ઉપયોગ કરી શક્યા હતા. પરંતુ

[illegible]

2. આ રીતે આ - પેના - વચન - (1) કે. 3 મી. જિલ્લા
વડાના પેનાના આન પેના પ્રમુખી પેના છે તેમાં
પેના પેના (2) ને નવીને વચન કે આ જિલ્લા પેના
(3) ને નવીને વચન કે આ જિલ્લા પેના
(4) ને નવીને વચન કે આ જિલ્લા પેના
પેના પેના પેના પેના પ્રમુખી પેના છે.

નોંધ:- વે. એ. એ. આ. વ. નથી આવે તો સાધન છે. તે બદલ સાધન કાઢીને સાધાની પુલિયા અને કુલ-વિનિયમો મારફત નેરલા પુસ્તક નેટ પ્રવેશન છે.

[૩૩] વગ: મુદત: ૩૦/૦૬/૨૦૨૦

(33) વગર ના પુનો વેશ ને દુઃખ ન થાય ન થાય પણ તેવો નેન
જાત ને ને ખર માટે મ ન અવદાન નથી નાથ ન છે. નિશ્ચય નો
તો જાત, દર્શન અને મ. નિષ્કોષ નાથ ન છે. નિશ્ચય નો
છે. આ વાત ને મ. નાથ નો અવદાન નથી નાથ ન અને
અવદાન ને મ. નાથ નો અવદાન નથી નાથ ન છે. (નો નિશ્ચય નાથ ન નાથ ન
અવદાન નથી)
નોંધ—૩૩. નો નિશ્ચય નાથ ન નાથ ન

નોંધ—રેડા મહેલ બિલ્લ કોલ રાઉન્ડ વાજમાં બિલ્લ ક્યો ઉલ નાંકે
મેળ રેડા રાજચણ પણ ઉપર ૧૫૦ તેજ પ્રદેશન છે
૩૬] મેળામ્પ મુલ્ય કદ્દમ—રેડા

(૧મો જણ : મનનજી હજી સહે છે). ૧મો જણ : મનનજી
 હજી સહે છે. હવે એક જાણે નવજી (પ્રશ્ન) કહું છું તેનું
 તે મોતમ. ૧મો જણ : નહીં.

[૩૫] હે જીનમ ! હજારો પૈડીની વચ્ચે તમે જ્યાં સ્થા રહો, જ્યાં ને જ્યાં આમે જુદી સ્થા છે. જ્યાં ને જ્યાં ને તમે રહો તે જ્યાં સ્થા છે ?

[૩૬] (જીનમે કહ્યું :—) હું માત્ર એક (આત્મા) ને જીવતા મનન પ્રયત્ન કરું છું. કાંઈ કે ને એકને જીવતાથી પામી અને પામીને જીવતાથી દમ અને દમને જીવતાથી અર્થ મળે તે સુધી જીવતા જીવ છે.

[૩૭] ક્રીષ્ણનિમે જીનમને કહ્યું :— કે ને સુખમે ક્યા ! આ પ્રમાણે બાધતા ક્રીષ્ણનિને હૃદયને જીનમ મનિમે આ પ્રમાણે કહ્યું :—

[૩૮] હે મુને ! એક (મનની દૃષ્ટ પ્રગતિને વસ થયેલો) જીવતાને ન જીવતા તો ને શત્રુ છે. (આત્માને ન જીવતાથી ક્યાયો ઉત્પન્ન થાય છે) અને એ સત્ત્વ પ્રતાપે માર ક્યાયો પણ શત્રુ છે અને પામે પ્રદિયો તે પણ શત્રુ છે. એમ આખી સત્ત્વની પરંપરાને જીન સામનતા ન્યાય પ્રમાણે જીનને સાંતિપૂર્વક હું વિદાર ક્યાં કરું છું.

નોંધ—ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર ક્યાયો કહેવાય છે. તેના તરતમ બાધે સોજ ભેદો છે. દુષ્ટ મન એ પણ શત્રુ છે. પાંચ ઈન્દ્રિયોને અસદ્વેગ થવાથી એ પાંચ સત્ત્વમે ભેદ ક્યાં કરે છે. પરંતુ બધાનું મૂળ એક માત્ર દુરાત્મા છે. તેથી તેને જીવતાથી બધું જીવતા છે. જીનસાક્ષને ન્યાય એ છે કે બધારનાં સુખ કરવા કરતાં આત્મસુખ કરવું તે ઉત્તમ છે. અને ક્રમા, દયા, તપશ્ચર્યા અને ત્યાગ એ તેમને હજીવાનાં રાક્ષા છે. તે રાક્ષાદારાનું કર્મ હજીવ જાય છે.

[૩૯] હે જીનમ ! તમારી બુદ્ધિ સુંદર છે. તમે મારા સંસારનું સમાધાન સુંદર કર્યું. હવે બીજાને પ્રશ્ન પૂછું છું તેનું સમાધાન કરો.

- [૬૦] આ સંસારમાં ખોટા રસ્તાઓ ઘણા છે કે જે રસ્તાઓમાં જર્મ દ્રષ્ટિવિપર્યાસને કારણે જીવો સાચા માર્ગને ઝોળખી શકતા નથી. અને તેથી ઉન્માર્ગે જર્મ દુઃખી થાય છે. તો હે ગૌતમ ! આપ એ ઉન્માર્ગે ન દોરવાઈ જતાં સન્માર્ગમાં, ગોરીને રહી શકો છો ?
- [૬૧] જે ક્ષેત્ર સન્માર્ગે ચાલ્યા જાય છે તે અને કુમાર્ગે જાય છે તે સૌને મેં બરાબર જાણ્યા છે. અને (સન્માર્ગ કુમાર્ગનું મને બરાબર ધ્યાન છે) તેથી હું મારા માર્ગમાં બરાબર ચાલી શકું છું. નહિ બ્રહ્મ થતો નથી.
- [૬૨] કેશીમુનિએ ગૌતમને કહ્યું:—તે માર્ગ કયો ? એ પ્રમાણે બોલતાં કેશીમુનિને ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું:—
- [૬૩] સ્વકસ્થિત મનોમાં જે સ્વછંદથી વર્તે છે તે પાખંડીઓ બધા ખોટા માર્ગમાં જમણું કરી ગયા ખાય છે. સંસારના ખંભનથી સર્વથા મુક્ત થયેલા જનશ્રેણીએ સત્યનો જે માર્ગ બતાવ્યો તે ઉત્તમ છે.
- [૬૪] હે ગૌતમ ! તમારી ખુદ્દ બહુ ઉત્તમ છે. મારો સશય તમે છેલ્લી નાખ્યો. દવે એક ખીંતે પણ મંસય છે. તેનું મમાધાન કરે.
- [૬૫] જળના મોટા પ્રવાહમાં નણ્ણતાં પ્રાણીઓને તે દુઃખમાંથી બચાવનાર કશું શરણુ, કશું સ્થાન, કશી ગતિ અને કયો આધારસ્થ દીપ તમે માનો છો ?
- [૬૬] તે જળના વેગમાં પણ એક વિસ્તીર્ણ મોટો દીપ છે કે જ્યાં એ પાણીના મદાનવેગનું આવવું જવું થતું નથી.
- [૬૭] કેશીમુનિએ ગૌતમને કહ્યું:—ને દીપ કયો ? આ પ્રમાણે બોલતા કેશીમુનિને ગૌતમે કહ્યું:—

હરી જાય છે. મને (મારા આત્માને) લેશમાન
સક્તી નથી.

[૫૪] દે મૌનમ ! તમારી જુદી મુંદર છે. તમે મારા મંદવને છે
નાખ્યો છે. દબુપખુ ફૂં બીજને મંદવ પ્રકટ કરું છું તે
નમાધાન કરો.

[૫૫] (કેશીમુનિએ કહ્યું:—) દે મૌનમ ! આ મદા માદમિક,
ભયંકર અને ફુટ (માલિકને ખાડામાં ધકેલી દે તેવો) થોડો
ખૂબ દોડી રહ્યો છે. તે થોડા પર બેઠેલા તમે ગીચે મારે શી
રીતે જઈ શકો છો ? નેનાથી કેમ ઉ-માર્ગે ચાલ્યા જતા નથી ?
નોંધ—ફુટ સ્વભાવવાળો થોડો માલિકને કાઢી જઈ જાય છે. એ
આપ્યા વિના રહેતો નથી પરંતુ તમે તો તેના પર બેસવા છતાં મીઠ
માનેજ ચાલ્યા જાઓ છો તેવું કાલ્પ થઈ ?

[૫૬] (કેશી મદારાજને મૌનમે કહ્યું:—) તે વેગમર દોડના થોડાને
ચાત્રરૂપ લગામથી બાંધી રાખું છું. યાનસમામથી વચ રહ
ને ઉ-માર્ગે ન જતાં સ-માર્ગેજ મને દોગી જાય છે.

[૫૭] કેશીમુનિએ મૌનમને કહ્યું:—તે થોડો કયો ? તે તમે જાણો
છો ? આ પ્રમાણે બોલના કેશીમુનિને મૌનમે આ
પ્રમ.બે કહ્યું:—

[૫૮] મન એજ માદમિક, ભયંકર અને ફુટ થોડો છે તે સંસાર-
ના વિવિધ વિષયો તરફ આમનેમ દોડી રહ્યો છે. ધર્મ-
શિક્ષારૂપી લગામ વડે જનિમાન થોડાની માક નેનો જાયમ
નિયત કરું છું.

[૫૯] દે મૌનમ ! તમારી જુદી ઉત્તમ છે. તમે મારો આ સંદેશ
દર કયો દે બીજા મંદવને પણ રજુ કરું છું. તેનો ઉત્તર
મને કરો.

[૭૬] વળી હે જીવમ! તે મુર્ખ આપ કોને કહ્યો છે? આ પ્રમાણે બોલતા કેમી મુનિને જીવમે કહ્યું.

[૭૭] સંસારના સમગ્ર અધિકારને વિખેરી પાનાની અનંત ભ્રમોત્થાપી પ્રકાશનો સર્વજ્ઞતા તે મુર્ખજ આ આપના સોકના પ્રાણીઓને પ્રકાશ આપશે.

નોંધ:—> મળજ આત્માનો સર્વ અધિકાર દૂર થશે હોય, જે સંસારના બંધનથી સર્વજ્ઞ મુક્ત થવા હોય તેજ પોતાના અનુભવનો માર્ગ જમવને બતાવી સર્વ દુઃખથી મુક્ત થી શકે.

[૭૮] હે જીવમ! તમારી બુદ્ધિ ઉત્તમ છે. મારો સંસય નહ થશે. મને એક બીજો પણ સંસય થશે છે તેનો ઉત્તર મને કહો.

[૮૦] હે મુને! સંસારના જીવો સારીરિક અને માનસિક દુઃખથી પીડાઈ રહ્યા છે. તેને માટે કલ્યાણકારી નિર્ભય, ઉપદ્રવ અને પીડા રહિત કયું સ્થાન? તે આપના જાણવામાં છે?

[૮૧] હું તો માનું છું કે જ્યાં જવું બહુ દર્શન છે એવું લોકના અગ્રભાગ પર એક એવું સુંદર અને નિઃશય સ્થાન છે કે જ્યાં આગમ જગ, મૃત્યુ, વ્યાધિ કે વેદના, તેમાંનું કશુંજ નથી.

[૮૨] પણ તે સ્થાન કયું છે તે તમે જાણો છો? એ પ્રમાણે બોલતાં કેમીમુનિને જીવમે કહ્યું.

[૮૩] જરા-મરણની પીડાથી રહિત અને પરમ કલ્યાણકારી લોકના અગ્રભાગ પર આવેલું તે સ્થાન સિદ્ધિસ્થાન કે નિર્વાણસ્થાન કહેવાય છે. અને ત્યાં મહર્ષિઓજ જઈ શકે છે.

[૮૪] હે મુને! તે સ્થાન લોકના અગ્રભાગમાં દુઃખથી પહોંચી શકાય તેવું, નિઃશય અને પરમસખદસ્થાન છે. સંસારથી

[૭૬] વળી દે મૌનમ! તે ક્ષણે આપ તેને કહેા સંતે ! આ પ્રમાણે
આજના કેમી મુનિને ગૌતમે કહ્યું.

[૭૮] સંસારના લખણ અધિકારને વિષેની પાતાની અનંત ભાવિ
પી પ્રકાશિતો અવગતિ ને મુક્તિ આ અપના લોકના
પ્રાણીઓને પ્રકાશ આપશે.

નોંધ:—> પ્રખણ અપ્રમાણે અર્થ અધિકાર દુર થશે દોષ, એ
સંસારના લખણથી સર્વથા મુક્ત થવા દોષ નેજા પાત્રના અનુભવને
આર્થ જનને બતાવી સર્વ દુઃખથી મુક્તિ મળે.

[૭૯] દે મૌનમ! તમારી જુદી ઉત્તમ કં. માટે સંમત નહ
થશે. અને એક જીતે પણ મંત્રણ થશે છે તેનો ઉત્તર મને
કહેા.

[૮૦] હે મુને! સંસારના જીવો સારીરિક અને માનસિક દુઃખથી
પીડાઈ રહ્યા છે. તેને માટે કલ્યાણકારી નિર્ભય, ઉપદ્રવ અને
પીડા રહિત કશું સ્થાન ? તે આપના જાન્યુરામાં છે !

[૮૧] હું તે માનું છું કે ત્યાં જવું બહુ દર્શન છે એવું લોકના
અગ્રભાગ પર એક એવું મુંદર અને નિશ્ચય સ્થાન છે કે
ત્યાં આગળ જરા, મૃત્યુ, વ્યાધિ કે વેદના, તેમાંનું કશુંજ
નથી.

[૮૨] પણ તે સ્થાન કશું છે તે તમે જાણો છો ! એ પ્રમાણે
જોડતાં કૃષ્ણમુનિને ગૌતમે કહ્યું.

[૮૩] જરા-મરણની પીડાથી રહિત અને પરમ કલ્યાણકારી લોકના
અગ્રભાગ પર આવેલું તે સ્થાન સિદ્ધિસ્થાન કે નિર્વાણસ્થાન
કહેવાય છે. અને ત્યાં મહર્ષિઓજ જન્મ શકે છે.

[૮૪] હે મુને! તે સ્થાન લોકના અગ્રભાગમાં દુઃખથી પહોંચી
સકાય તેવું, નિશ્ચય અને પરમસખ્યસ્થાન છે. સંસારરૂપી

અને અમવાન જીવન મદા પ્રમળ ડેલે તેમ દેવના મર્ગ
દેવો, દાનવો અને અનુષંગી અમવાને ગયા.

નોંધા—અમવધર્મ એટલે અમ અને અમવે અમ રિપ્તિમાં
સામનની કલ્પિ રહે રીને થાય તેની વાદવરણી વિચારણાપૂર્વક
કલ્પિ કરવી એ અભાધિત આવે છે. તે પછી ગોલ નદિ, પણ સાચી
કરવી તે સાધનિદા અમવધર્મના દાસમાં છે. તેના પરિવર્તન સંભવિત છે.

અમવધર્મની દાસ શ્રી કાળને ખાટે છે. અમાલ અમવધર્મથી
સંભવિત છે. અમવધર્મ અને આવકસમૂહ એ બધાં સમાજનાં અંગ
છે, કોઈ પણ અંગ ને વશ ઉપજા ન રાખતાં સાસર્માં કહેલાં અભાધિત
સત્યને આગળી સંજીવ પ્રકાશ કરે અને સુખવરિષ્ટ રહી નૈનસાસનની
કલ્પિ કરે તેજ અમીષ છે.

એમ કહ્યું પુઃ

એ પ્રમાણે કેશિજીનમીય નામનું ત્રેવીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

સમિતિઓ

૨૪

સંયમ, ત્યાગ અને તપ, આ ત્રણે યુક્તિનાં ક્રિયાત્મક સાધનો છે. બવબંધનોથી મુક્ત કરવા માટે તેજ સમયે સુક્રિયા પદોંચવાના આપણે સૌ કેઈ ઉમેશ્વર છીએ. સૌ કેઈને મોક્ષમાર્ગમાં જવાનો સમાન હક છે. માત્ર ત્યાં જવાની તૈયારી હોવી જોઈએ.

આ અધ્યયનમાં યુનિવર્સલ સંયમજીવનને પોષનારી માતાઓનું વર્ણન છે. છતાં તેનું અવલંબન તો સૌ કેઈ સુસુષુઓને એક સરખું જ ઉપકારી છે. પેતાનું સ્થાન, ધામ્યજ અને સમય જોઈ વિવેકપૂર્વક તેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

જગન્નાથ બોધ્યા :—

[૧] જિનંદગર દેવોએ જે પાત્ર સમિતિઓ અને તથા યુતિઓ વર્ણવેલી છે તે આડ પ્રવચન માતાઓ કહેવાય છે.

નોંધ:—જેમ માતા પુત્ર પર વાતચત્ત થાય છે, તેવી કમ્બાલુ-કાન્તિ છે તેમ આ આડ વસ્તુ સાધુજીવનની કમ્બાલુકારી હોવાથી જિનેશ્વરના નેમન ભમણની માતાઓ તરીકે કહેલી છે.

[૨] ઇશાં, બાલા, એશ્વા, આદાનમંડનિયંપમ્ અને હમ્બશદિ નિર્ણયન આ પ્રમાણે પાત્ર સમિતિઓ, તેમજ મનોયુતિ, વચનયુતિ અને કાવયુતિ એ તથા યુતિઓ કહેવાય.

નોંધ:—(૧) ઇશાં-માર્ગમાં જગન્નાથ ઉપશાંતપૂર્વક એકેને કાશઃ

- (૨) ભાષા:-વિચારથી ગળાને સત્વ, નિર્દોષ અને ઉપયોગી વચન બોલવું.
 (૩) એકલા :-નિર્દોષ તથા પરિમિત નિદ્રા તથા અસ્થ વસ્ત્રાદિ ઉપકરણ લેવાં. (૪) આદાનભંડનિદ્રાપણ :-વસ્ત્ર, પાત્રાદિ ઉપકરણ (સંયમી જીવનને ઉપયોગી સાધનો) જ્યવસ્થિત લેવાં મૂકવાં. (૫) મળ, મૂત્ર મ્લેષ્મ કે એવી કાઈપણ ત્યાગ્ય વસ્તુ કાઢીને દુઃખરૂપ ન થાય તેવું સ્થાન જોઈ ઉપયોગપૂર્વક નાખરી.

(૧) મનોગુપ્તિ:-દુષ્ટ ચિંતનમાં પ્રવર્તતા મનને રોષી લેવાના પ્રયત્ન. (૨) વચનગુપ્તિ:-વચનનો અશુભ વ્યાપાર ન કરવો. (૩) કાય-ગુપ્તિ:-ખોટા રસ્તે જતાં સારીરને રોષી લેવાં ની ક્રિયા.

- [૩] જે આ આઠ પ્રવચન માતાઓ સંક્ષેપથી ફરમાવી તેમાં જિનેશ્વરદેવ કથિત બાર અંગોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. (બધાંય પ્રવચનો આ માતાઓમાં અંતર્જૂતજ થઈ જાય છે).

નોંધ:-બારે અંગો (અંજલૂત શાસ્ત્ર) નાં પ્રવચનો ઉચ્ચ વર્તનનાં સૂચક છે. અને આ આઠ વસ્તુઓ બરાબર ક્રિયામાં આવે તો તે ઉચ્ચ વર્તન સાધ્ય થયું ગણાય. સાધ્ય હાય લાગે એટલે સાધન તેમાં સમાઈ ગયું કે સરળ થયું ગણાય. જે જ્ઞાન ક્રિયામાં પરિણમે તે જ્ઞાન સંજ્ઞ.

ધર્મ સમિતિ વગેરેની સ્પષ્ટતા

- [૪] (૧) આલંબન, (૨) કાળ, (૩) માર્ગ અને (૪) ઉપયોગ. એ ચાર કારણોથી પરિશુદ્ધ થયેલી ધર્મ સમિતિમાં સંયમીએ ગમન કરવું.

- [૫] જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ ત્રણ સાધનો ધર્મ સમિતિનાં અવલંબન છે. દિવસ એ ધર્મનો કાળ છે (રાત્રિએ ધર્મ શુદ્ધ ન હોવાથી સંયમીને પોતાના સ્થાનથી બહાર નીકળવાની મનાઈ છે) આઠા અવગે માર્ગે ન જતાં મીઠા માર્ગે જવું.

[૧૦] એ આદે દોષોને જુદિમાન માધકે છોડી દેવા અને તે સિવાયની નિર્દોષ, પશ્ચિમિત અને કૃપાયે ઝીઝ બાપા બોલવી. (તે બાપા-મમિતિ કહેવાય છે.)

[૧૧] આહાર, અધિકરણ (વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે સાથે રાખવાની વસ્તુઓ) અને શય્યા (સ્થાનક કે પાટ, પાટલા) એ ત્રણે વસ્તુઓને શોધવામાં, રીકારવામાં અને ભોગવવા (વાપરવા)માં સંયમધર્મને મંભાળી ઉપયોગ રાખવો તે એવાળા સર્ગિત છે.

[૧૨] ઉપરની પ્રથમ ત્રણેય જોડે કુદ્ગમન અને ઉત્પાદન (ભિક્ષા ભોગવવા)માં તથા બીજી ત્રણેય જોડામાં તેમજ ત્રીજી ભોગવવાની જોડામાં લાગતા દોષોથી સંયમીએ ઉપયોગપૂર્વક વિરમી જવું.

નોંધ:—કુદ્ગમનના સોળ દોષો દાતાર ચુદસ્થને લગતા છે. તેણે તેવા દોષોથી રહિત દાન કરવું. ઉત્પાદનના સોળ દોષો માત્ર સાધુના છે. ભિક્ષુએ તેવા દોષોથી રહિત ભિક્ષા ભોગવવી અને દસ દોષો ત્રદૃષ્ટિપણના છે, તે ગૃહસ્થ અને ભિક્ષુ બન્નેને લાગે છે. માટે તે દોષોથી રહિત થઈ ભિક્ષા લેવી. ઉપરાંત ચાર દોષો ભિક્ષા ભોગવવાના છે. તે દોષોને છોડી ભિક્ષુએ ભોજન કરવું.

[૧૩] ઔદિક અને ઔપચરિક બન્ને પ્રકારનાં ઉપકરણો કે પાત્ર વગેરે સંયમી જીવનનાં ઉપયોગી સાધનો લેતાં કે મૂકતા ભિક્ષુએ આ વિધિનો ઉપયોગ કરવો.

નોંધ:—ઔદિક એટલે જે વસ્તુ ભોગવ્યા પછી કે ભીધા પછી પાછી આપવાની હોય તેવી વસ્તુ જેવી કે ઉપાશ્રયનું સ્થાન, પાટ, પાટલા ઇત્યાદિ તથા ઔપચરિક એટલે સાક્ષાત્ત લીધા પછી પાછી આપવાની ન હોય તેવી વસ્તુ જેમ કે વસ્ત્ર, પાત્ર ઇત્યાદિ સંયમીનાં ઉપકરણો.

[૧૪] આંખેથી બરાબર તે વસ્તુઓને જુએ, પછી પુંજે, ત્યારબાદ જ તેને લે, મૂકે અને વાપરે.

નોંધ:—નાનો ગોચર કે જે સંયમીનું પુંજવાનું ઉપકરણ ગણાય છે. જેનાથી સૂક્ષ્મ જોવો પણ ન હણાય તેવી રીતે પાત્રો વગેરે સાદું કરવાની ક્રિયાને પરિમાર્જન (પુંજનું) કહેવાય છે.

૧૫] મળ. મર. મળવા. ના મિત્રાનો મેળ કે સગીરના અગર
મેળ તથા અગર આગર, ન પડેરી મળવા તેનું અર્થ થઈ
રમ્મ અન - ધ મિત્રનું મૂલ સગીર કે તે મિત્રવતી મૂલ
સગીર કે તે મિત્રવતી મૂલ મળવા મળવાથી વળુઓ દેવ તેને (અર્થ)
ત્યા ન કેવળ, ઉગિત તરખાએજ નાખતી.

નોંધ.--પરિણામ સ્વીકાર્યાને કેવળાથી સંકીર્ણ, દેવ અને કાલ
ધાવ, અર્થાત્તુઓની દિવા થાય અને એવા થયું મહાદેવો બને તેવું
એનકારન વેદાનિક, વૈદિક અને ધાર્મિક દ્રષ્ટિનો અર્થ સમજવો જોઈ
બતાવે છે

[૧૬] તે અર્થાત્તુઓનાં વિશેષભાવો યુક્ત હોવું જોઈએ તે
પ્રથમ વિશેષભાવના ચાર બેઠ કહે છે:—(૧) તે વખતે કોઈ
મનુષ્ય આવતુ જતુ ન હોય અને કોઈ દેખતું પણ
હોય તેવું સ્થાન (૨) કોઈ મનુષ્ય પાસે આવતું નથી પણ
દૂરથી જુએ છે. (૩) કોઈ મનુષ્ય આવે છે પણ તે દેખતું
નથી. (૪) કોઈ મનુષ્ય આવે પણ છે અને દેખે પણ છે.

૧૭] (૧) ઉપરના ચાર બેઠ રીતી પડેલા બેઠવાળું સ્થાન જોઈ
(અર્થાત્તુ કોઈ આવતુ નથી તે દેખતું પણ નથી) જાણ તે
ક્રિયા કરવી. વળી સ્થાન (૨) પોતાને કે પરને દુઃખ ઉપજાવે નહિ
તેવું હોય. (૩) તે જૂમિ પણ સમ હોય.

(૪) તે સ્થાન પાંચ. પાંચા ૦ વનસ્પતિ રહિત હોય (૫) તે
જૂમિ અચિત્ત (નીડી, કેથવા વગેરે છોડો રહિત) હોય. (૬)
તે સ્થાન સાવ સાફ નહિ પણ પડોળું હોય. (૭) તેની નીચે
જૂ અચિત્ત જૂમિ હોય. (૮) પે.ને જે સ્થાને હોય ત્યાંથી
જ નહિ નહિ પણ દૂર હોય (૯) જ્યાં ઉદર વગેરેનાં ૬૦

ન દોષ. (૧૦) ત્રમપ્રાપ્તિઓ કે નીજ ન વેદાયાં દોષ તેવા શુદ્ધ સ્થાનમાંજ મગમત્રાદિ ક્રિયાઓ કરવી જોઈએ.

[૧૬] એ પાત્રે સમિતિઓ બહુ મંદોષમાં કરી દેવે ત્રમ ગુપ્તિઓને અનુક્રમે દરીશ (આ પ્રમાણે જન્મ પ્રત્યે સુધર્મસ્વામી બોલ્યા.)

નોંધ:—સમિતિઓનો અધિક વિસ્તાર આચારામદિ સૂત્રોમાં જોઈ લેવા.

[૨૦] મનોગુપ્તિના ચાર બેદ છે:—(૧) સત્ય મનોગુપ્તિ. (૨) અસત્ય મનોગુપ્તિ. (૩) સત્યામૃયા (મિત્ર) મનોગુપ્તિ અને (૪) અસત્યા અને અમૃયા (વ્યવહાર) મનોગુપ્તિ.

નોંધ:—સત્ય તત્ત્વ તરફજ મનનો વેગ રહે તે સત્યમનોગુપ્તિ, અસત્ય વસ્તુ તરફ દોષે તે અસત્યમનોગુપ્તિ, ધર્મમાં સત્ય ધર્મમાં અસત્ય એ બંનેની કચિ જગે અથવા સત્યમાં ઘોડું અસત્ય હોય તે બંધાને સત્ય પ્રકારે માની ચિંતવવું તે મિત્ર મનોગુપ્તિ કહેવાય. અને સાંસારિક શુભાશુભ વ્યવહારમાં મનનો વેગ દોષે તે વ્યવહાર મનોગુપ્તિ કહેવાય.

[૨૧] સંરંભ, સમારંભ અને આરંભ એ ત્રણે ક્રિયામા જતા મનને રોકી શુદ્ધ ક્રિયામાં પ્રવર્તાવવું તે મનોગુપ્તિ છે. માટે સંયમીએ તેવી દૃષ્ટિ ક્રિયાઓમાં જતાં મનને રોકી રાખી મનોગુપ્તિની સાધના કરવી.

નોંધ:—સંરંભ, સમારંભ અને આરંભ એ ત્રણે હિંસક ક્રિયા છે. પ્રમાદી છવાત્માને હિંસાદિ કાર્યના પ્રયત્નનો આવેરા ઉત્પન્ન થાય છે તેને સંરંભ કહેવાય છે. પછી એ કાર્યો માટે સાધનોને એકઠાં કરાય છે તેને સમારંભ કહેવાય છે અને ઉઘટે તે કાર્ય પ્રયોજમાં મૂકાય છે તેને આરંભ કહેવાય છે. કાર્યના સંકલ્પથી માંડીને તે પૂર્ણ થયા સુધીમાં આ ત્રણ અવસ્થાઓ અનુક્રમે થાય છે.

[૨૨] વચનગુપ્તિ પણ તેજ ચાર પ્રકારની છે:—(૧) સત્ય વચનગુપ્તિ.

- (૨) ભાગ ૧ ના ૧૫૫ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩) ભાગ ૧ ના ૧૫૬ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪) ભાગ ૧ ના ૧૫૭ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫) ભાગ ૧ ના ૧૫૮ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬) ભાગ ૧ ના ૧૫૯ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭) ભાગ ૧ ના ૧૬૦ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮) ભાગ ૧ ના ૧૬૧ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯) ભાગ ૧ ના ૧૬૨ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૦) ભાગ ૧ ના ૧૬૩ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૧) ભાગ ૧ ના ૧૬૪ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૨) ભાગ ૧ ના ૧૬૫ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૩) ભાગ ૧ ના ૧૬૬ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૪) ભાગ ૧ ના ૧૬૭ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૫) ભાગ ૧ ના ૧૬૮ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૬) ભાગ ૧ ના ૧૬૯ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૭) ભાગ ૧ ના ૧૭૦ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૮) ભાગ ૧ ના ૧૭૧ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૯) ભાગ ૧ ના ૧૭૨ ના કાનૂન (વિધા)
 (૨૦) ભાગ ૧ ના ૧૭૩ ના કાનૂન (વિધા)
 (૨૧) ભાગ ૧ ના ૧૭૪ ના કાનૂન (વિધા)
 (૨૨) ભાગ ૧ ના ૧૭૫ ના કાનૂન (વિધા)
 (૨૩) ભાગ ૧ ના ૧૭૬ ના કાનૂન (વિધા)
 (૨૪) ભાગ ૧ ના ૧૭૭ ના કાનૂન (વિધા)
 (૨૫) ભાગ ૧ ના ૧૭૮ ના કાનૂન (વિધા)
 (૨૬) ભાગ ૧ ના ૧૭૯ ના કાનૂન (વિધા)
 (૨૭) ભાગ ૧ ના ૧૮૦ ના કાનૂન (વિધા)
 (૨૮) ભાગ ૧ ના ૧૮૧ ના કાનૂન (વિધા)
 (૨૯) ભાગ ૧ ના ૧૮૨ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩૦) ભાગ ૧ ના ૧૮૩ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩૧) ભાગ ૧ ના ૧૮૪ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩૨) ભાગ ૧ ના ૧૮૫ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩૩) ભાગ ૧ ના ૧૮૬ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩૪) ભાગ ૧ ના ૧૮૭ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩૫) ભાગ ૧ ના ૧૮૮ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩૬) ભાગ ૧ ના ૧૮૯ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩૭) ભાગ ૧ ના ૧૯૦ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩૮) ભાગ ૧ ના ૧૯૧ ના કાનૂન (વિધા)
 (૩૯) ભાગ ૧ ના ૧૯૨ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪૦) ભાગ ૧ ના ૧૯૩ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪૧) ભાગ ૧ ના ૧૯૪ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪૨) ભાગ ૧ ના ૧૯૫ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪૩) ભાગ ૧ ના ૧૯૬ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪૪) ભાગ ૧ ના ૧૯૭ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪૫) ભાગ ૧ ના ૧૯૮ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪૬) ભાગ ૧ ના ૧૯૯ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪૭) ભાગ ૧ ના ૨૦૦ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪૮) ભાગ ૧ ના ૨૦૧ ના કાનૂન (વિધા)
 (૪૯) ભાગ ૧ ના ૨૦૨ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫૦) ભાગ ૧ ના ૨૦૩ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫૧) ભાગ ૧ ના ૨૦૪ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫૨) ભાગ ૧ ના ૨૦૫ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫૩) ભાગ ૧ ના ૨૦૬ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫૪) ભાગ ૧ ના ૨૦૭ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫૫) ભાગ ૧ ના ૨૦૮ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫૬) ભાગ ૧ ના ૨૦૯ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫૭) ભાગ ૧ ના ૨૧૦ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫૮) ભાગ ૧ ના ૨૧૧ ના કાનૂન (વિધા)
 (૫૯) ભાગ ૧ ના ૨૧૨ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬૦) ભાગ ૧ ના ૨૧૩ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬૧) ભાગ ૧ ના ૨૧૪ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬૨) ભાગ ૧ ના ૨૧૫ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬૩) ભાગ ૧ ના ૨૧૬ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬૪) ભાગ ૧ ના ૨૧૭ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬૫) ભાગ ૧ ના ૨૧૮ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬૬) ભાગ ૧ ના ૨૧૯ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬૭) ભાગ ૧ ના ૨૨૦ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬૮) ભાગ ૧ ના ૨૨૧ ના કાનૂન (વિધા)
 (૬૯) ભાગ ૧ ના ૨૨૨ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭૦) ભાગ ૧ ના ૨૨૩ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭૧) ભાગ ૧ ના ૨૨૪ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭૨) ભાગ ૧ ના ૨૨૫ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭૩) ભાગ ૧ ના ૨૨૬ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭૪) ભાગ ૧ ના ૨૨૭ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭૫) ભાગ ૧ ના ૨૨૮ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭૬) ભાગ ૧ ના ૨૨૯ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭૭) ભાગ ૧ ના ૨૩૦ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭૮) ભાગ ૧ ના ૨૩૧ ના કાનૂન (વિધા)
 (૭૯) ભાગ ૧ ના ૨૩૨ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮૦) ભાગ ૧ ના ૨૩૩ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮૧) ભાગ ૧ ના ૨૩૪ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮૨) ભાગ ૧ ના ૨૩૫ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮૩) ભાગ ૧ ના ૨૩૬ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮૪) ભાગ ૧ ના ૨૩૭ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮૫) ભાગ ૧ ના ૨૩૮ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮૬) ભાગ ૧ ના ૨૩૯ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮૭) ભાગ ૧ ના ૨૪૦ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮૮) ભાગ ૧ ના ૨૪૧ ના કાનૂન (વિધા)
 (૮૯) ભાગ ૧ ના ૨૪૨ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯૦) ભાગ ૧ ના ૨૪૩ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯૧) ભાગ ૧ ના ૨૪૪ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯૨) ભાગ ૧ ના ૨૪૫ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯૩) ભાગ ૧ ના ૨૪૬ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯૪) ભાગ ૧ ના ૨૪૭ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯૫) ભાગ ૧ ના ૨૪૮ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯૬) ભાગ ૧ ના ૨૪૯ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯૭) ભાગ ૧ ના ૨૫૦ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯૮) ભાગ ૧ ના ૨૫૧ ના કાનૂન (વિધા)
 (૯૯) ભાગ ૧ ના ૨૫૨ ના કાનૂન (વિધા)
 (૧૦૦) ભાગ ૧ ના ૨૫૩ ના કાનૂન (વિધા)

નોંધા—મન, વચન અને કાયાનું કેવળ આત્મભાવ પ્રત્યક્ષ
 અનેલાલ જ્ઞાનદાતા હવે નેજા રમરમ રહે. તેમજ પાપ કાર્યો
 મન, વચન અને કાયા નિવૃત્તિ થાય. આથી જિવનિ ગર્હિત થઈ તેને મનુષ્ય
 વચનમુખિ અને કાયામુખિ કહેવાય છે.

[૨૦] ઉપર કહ્યું પાપ નામનિઓ આરંભ (મનુષ્ય જન્મ) ને
 અંગે થતી પ્રતિભા ઉપરોક્ત છે. અને તખ્ત મુખિ અમુખ
 આત્માથી નવંધા નિવૃત્ત થવા માટે ઉપરોક્ત છે.

[૨૧] આ પ્રમાણે આ આડે પ્રવચનમાતાને માયાહૃદયથી મમજીને તેની
 જે કોઈ ઉપાસના કરશે તે જુદામાન સાધકમુનિ શીઘ્ર આ
 મસારના અધનથી મુક્ત થશે.

નોંધા—આવતા પાપોના પ્રવાહથી દૂર રહેવું અને જોડાં વધે
 પાપોને પ્રલગ્નનો પ્રયત્ન કરવો એ જન્મે ક્રિયા-તેજુ નામ સંયમ
 આવા સંયમને માટે જ ત્યાગીજન સરખાયું છે અને તેજ દ્રષ્ટિએ ત્યાગની
 ઉત્તમતા વર્ણવાયેલી છે.

આથી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવા માટે જુદીની રિચરતા ઝાંઝી પડેલાં

અપેક્ષિત છે. જુદીને રિષ્ટ કરવાનો અભ્યાસ અને વેરાગ્ય એ સર્વોત્તમ સાધન છે. જો કે તે બંને શક્તિઓ અંતઃકરણમાં છે. પરંતુ તેને ભગવત કરવા માટે શાસ્ત્ર અને મહાપુરુષોના સંજની પણ આવશ્યકતા છે.

જો પાપીના પ્રવાદથી દુર રહેવાય અને સચ્ચિત પાપીને બાળવાની તાલાવેલી જાગે તો પાપી બીજું શું જોઈએ ? એટલું જ બસ છે, પછી તે જાગજાગે માથું ઝલેલે સમજાઈ રહે છે.

એમ કહું છું:—

એ પ્રમાણે સમિતિઓ અંબધીનું ચોવીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

યજ્ઞીય

~~—~~

યજ્ઞ સંબંધી

૧૮

વેદોમાં ઠેરઠેર યજ્ઞોનાં નિરૂપણ છે. તેમ જૈન શાસ્ત્રોમાં પણ છે.

પરંતુ સંસારમાં સાચા યજ્ઞને સમજનારા હોય વિરલ હોય છે.

બહારનો યજ્ઞ એ દ્રવ્ય યજ્ઞ છે. અંતરનો યજ્ઞ એ સાચો (બાળ) યજ્ઞ છે. બહારનો યજ્ઞ કદાચ દિસકે પણ જોાય. પરંતુ આંતરિક યજ્ઞમાં દિસાનાં વિષ નથી ફેવળ અર્થિસાનાં અધુન છે. હારના યજ્ઞથી થતી વિશુદ્ધિ શારીરિક અને ખડિત છે. પણ આંતરિક યજ્ઞની પવિત્રતા અખેડ અને નિત્ય છે પરંતુ સાચો યજ્ઞ કરવામાં યાજકને યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી પડે છે.

વિશ્વયોગ અને જ્યોતિષ બન્ને પ્રાચીનકુળમાં જન્મ્યા હતા. (હેલ્લિક ઇતિહાસકારો બન્નેને સમાજાદ્ય માને છે.) બન્ને પર પ્રાચીન મંત્રકૃતિની અસર હતી. પરંતુ મંત્રકૃતિ એ પ્રકારની હોય છે. એક કુળમત અને બીજી આત્મમત. કુળમત મંત્રકૃતિની ધાર ધણીવાર જૂતાવો ખવડાવે છે. વાસ્તવિક રીતે નમજવા જેવી નથી. ઇલાહમાને સત્યથી વેમજો: ધૈર્ય-વામાં સદાપત્ત નીવડે છે. પરંતુ એ ઇલાહમાની આત્મમત મંત્રકૃતિનું બળ અધિક હોય છે તેજ આમળ થઈ છે, તેજ સત્ય

પામે છે. ત્યાં સંમદાય, મત, વારો અને દર્શનના બધડા રહી રાકતા નથી.

જયધોષ વેદોના પાદમામી હતા. વેદમાન્ય યજ્ઞોનો તેમને નાદ લાગ્યો હતો. પરંતુ તે યજ્ઞોથી મેળવેલી પવિત્રતા તેમને ક્ષણિક લાગી. જે ક્ષણ વેદવર્ણવે છે તે સ્વર્ગ કે મુક્તિની તેમને આવા યજ્ઞમાં અસ્વાભાવિકતા દેખાવા માંડી. આત્મગત સંસ્કૃતિના બળે કુળગત સંસ્કૃતિનાં પડળ ઉઘેરી નાંખ્યાં. તરતજ તે વીર બ્રાહ્મણે સાચું બ્રાહ્મણત્વ અંગીકાર કર્યું અને સાચા યજ્ઞમાં સશ્વી સાચી પવિત્રતા પ્રાપ્ત કરી.

વિજયધોષ યજ્ઞવાલકામાં કુળપરંપરાગત યજ્ઞ કરી રહ્યા હતા. એકદા જયધોષ યાજ્ઞકે ત્યાં આગળ આવી લાગ્યા. પૂર્વના પ્રમળ ઝણાણુબંધોજ બાણે તેને ઝેંચી ન ગયાં હોય. જયધોષનો ત્યાગ, જયધોષની તપશ્ચર્યા, જયધોષની સાધુતા, જયધોષનો પ્રભાવ અને જયધોષની પવિત્રતા ઇત્યાદિ સદ્ગુણોએ અનેક બ્રાહ્મણોને આકર્ષ્યા અને યજ્ઞનો શુદ્ધ ભાગ સંભળવો.

ભગવાન બોલ્યા:—

- [૧] પૂર્વે વણારસી નગરીમાં બ્રાહ્મણકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા છતાં પાંચ મહાવ્રતરૂપ ભાવમંડના કરનાર એક મહાયશસ્વી જયધોષ નામના મુનિ થઈ ગયા હતા.
- [૨] પાંચે ઉદ્રિયોના સર્વ વિષયોમાં નિમ્મલ કરનાર અને મોક્ષ-માર્ગમાંજ ચાલનાર (મુમુક્ષુ) તે મહામુનિ ગામોગામ વિચરતા વિચરતા ફરી એકદા તેજ વણારસી (પોતાની જન્મભૂમિ) નગરીમાં આવી પહોંચ્યા.
- [૩] અને તે વણારસીની બહાર મનોરમ નામના હિવાનમાં નિર્દોષ રંધાન, રમ્યાદિ યાચી નિવાસ કર્યો.
- [૪] તે કાળમાં તેજ વણારસી નગરીમાં ચાર વેદનો બાણકાર વિજયધોષ નામનો બ્રાહ્મણ યજ્ઞ કરી રહ્યો હતો.

- [૧] હવેનું જન્મ મુનિ મામખમખની મહાત્મ્યમને
જિજ્ઞાસે. ન જન્મના વગવાડામાં (તેજ રથે)
આવીને કૃપા કર્યા.
- [૨] મુનિયાને ત્યાં આવના જોઈ ન શકે કૂચીજા
ન. અને કહે છે કે દે મિત્ર 'તને પૂં મિત્ર તદિ
કહે. કાઠ' બીજે રથજેથી વાચના કરી મે.
- [૩] દે મુનિ 'નં સાધજો ખમંસાએના તથા આરવેના
માખી, વગાર્યાં તથા ન્યોતિપરાએ મુદ્દા ૭ અંગને જાણ
અને જે જિનેદિય દોષ તેને
- [૮] તથા પોતાના આત્માને તથા પરના આત્માને (આ સંદે
સમુદ્ભાષી) હિદાર કરવા સમર્થ દોષ તેનેજ પદ્મ મંથુ
મનોવાંછિન આ જોગન આપવાનું છે.
- [૯] હતામ અર્થની મવેશખા કરતર તે મહામુનિ આ પ્રમાણે ત્યાં
નિષેધ કરાયા છતાં ન શકે થયા. કે ન ત્યાગજ થયા.
- [૧૦] અત્ર, પાણી, વસ્ત્ર કે તેવા કાઠપણ સ્થાપને માટે નદિ પણ માત્ર
વિજયધોયની અગાન મુક્તિને માટે તે મુનિએ આ વચન કહ્યું:
- [૧૧] હે વિષ્ણુ : તેના મુખને, વજોના મુખને અને નસત્રો તથા
ધર્મોના મુખને તું જાણે નથી.
- નોંધ—અહીં મુખને અર્થ રહસ્ય સમજવો.
- [૧૨] જે પોતાના અને પરના આત્માને (આ સંસારથી) હિદાર
કરવાને સમર્થ છે તેને પણ ૩ જાણી શક્યો નથી. જો
જાણતો હો તો કહે.
- મહાત્મ્યસ્વી અને જોગસ્વી મુનિના પ્રભાવશાળી
પ્રત્યોધી શ્રાવણોની આખી સભા નિરૂતર થઈ ગઈ.
- [૧૩] મુનિના પ્રમતો જિદાએક કે હિતર આપવાને માટે અમમર્થ

યથેક્ષો આદ્યજ્ઞ તથા ત્યાં રહેલી આખી સભા બે દાથ જોડીને તે મદામનિને પૂજવા જાગ્યાં.

[૧૪] આપજ વેદોનું, યજ્ઞોનું, નક્ષત્રોનું અને ધર્મોનું મુખ કહેા.

[૧૫] ચોતાનો તથા પરના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવા જે સમર્થ છે તે કાણ ? આ બધા અખને સંશયો છે. માટે (અમારાથી) પૂજાયેલા આપજ તેનો સુંદર રીતે જવાબ આપો.

[૧૬] મુનિએ કહ્યું—વેદોનું મુખ અગ્નિહોત્ર છે (અર્થાત્ અગ્નિહોત્ર યજ્ઞ જે વેદમાં મુખ્ય છે તેજ વેદ—મુખ છે.) યજ્ઞોનું મુખ યજ્ઞાર્થી (સંયમરૂપી યજ્ઞના કરનાર સાધુ), નક્ષત્રોનું મુખ ચંદ્રમા છે. અને ધર્મના પ્રરૂપકોમાં ભગવાન ઋષભદેવ વીતરાગ હોવાથી તેમજે બતાવેલો સત્ય ધર્મ એજ સર્વ ધર્મમાં શ્રેષ્ઠ છે.

નોંધ:—અગ્નિહોત્ર યજ્ઞમાં છવરૂપ કુંડ, તપરૂપ વેદિકા, ઇમરૂપ ઇયન, ધ્યાનરૂપ અગ્નિ, શુભ યોગરૂપી ચારવા, સરીર રૂપી ગોર (યાજ્ઞ) અને શુદ્ધ ભાવનારૂપ આદૃતિ જાણવી. જે શાસ્ત્રોમાં આવા યજ્ઞોનું વિધાન દોય છે તે વેદ કહેવાય છે અને આખા યજ્ઞો કરે છે તેજ યાજ્ઞકોમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

[૧૭] જેમ ચંદ્ર આગળ પ્રહ, નક્ષત્ર, તારાઓ વગેરે દાથ જોડી હોવા રહે છે અને મનોહર રીતે સ્તુતિપૂર્વક વંદન કરે છે તેમ તે ઉત્તમ કાર્યપત્રને (ભગવાન ઋષભને) ઈર્ષાદિ નમસ્કાર કરે છે.

[૧૮] સાચું જ્ઞાન અને આદ્યજ્ઞની સાચી પ્રતિજ્ઞાને નહિ જાણનાર મૂઢ પુરુષો કેવળ યજ્ઞ યજ્ઞ કયાં કરે છે, પણ યજ્ઞનું રહસ્ય જાણી શકતા નથી. અને જે કેવળ વેદનું અધ્યયન અને શુદ્ધ તપશ્ચર્યા કરવા હોય છે તે બધા આદ્યજ્ઞ નથી પરંતુ રાખથી દંડાયેલા અગ્નિ જેવા છે.

[૧૬] આ ભોક્તા ન શૂન અગ્નિની મારક પાપથી રહિત થ
પુનર્મેષો છે તેનેજ કસાગ પુત્રો જાત્રુન મારે છે. અને
નેથીજ અમે પણ તેને જાત્રુન કહીએ છીએ.

[૨૦] જે અગ્નિનાદિમા આમણ થતો નથી અને મંદથી જ
(કદથી) શોક કરતો નથી અને મદપુરુષોનાં વચનામૃતોમાં
આનંદ પામે છે તેનેજ અમે જાત્રુન કહીએ છીએ.

[૨૧] જેમ શુદ્ધ થયેલું મોનું મેલરહિત હોય છે તેમ જે મન અને
પાપથી રહિત અને રાગ, દેવ અને ભવથી પર હે.૧
છે તેને અમે જાત્રુન કહીએ છીએ.

[૨૨] જે સદાચારી, તપસ્વી, હમિતેન્દ્રિય અને તપશ્વર્ણદારા મું-
અને ભોદી રોગથી તાંબ્યા હોય, કૃષ્ટ ચરીરચેતો (કુર્બન,
અને કપાય જપ્તાથી ચાંતિને પામેશો હોય છે તેને અમે જાત્રુન
કહીએ છીએ.

[૨૩] જે હાલતા ચાલતા જીવેને અને સ્થાવર (પૃથ્વી, પાણી,
અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ) જીવેને પણ મનથી, વચનથી
કે કાયાથી હજુનો નથી તેને અમે જાત્રુન કહીએ છીએ.
જે ક્રોધથી, હાસ્યથી, ભોમથી કે ભવથી ખોડું બોલતો નથી.
તેને અમે જાત્રુન કહીએ છીએ.

જે સચિત (ચેતનરાગા જીવો, પશુ ઇત્યાદિ) કે અચિત
(વસ્તુ ઇત્યાદિ) થોડું કે બહુ અણુદ્રવ્યો કે અણુકણુ-લેનો
તેને અમે જાત્રુન કહીએ છીએ.

દેવના, મનુષ્ય કે તર્યંય સંબંધી મન, વચન, અને કાયાએ
મૈથુન સેવનો નથી—

- [૨૭] લેંગ કામ પાળીમાં દેવપત્ર ચરા છતાં પાળીથી લેવાતું નથી, તેમ કામ ભોજોથી જે અલિપ્ત થાય તેને અમે આહાર્ય કહીએ છીએ.
- [૨૮] જે રસભોજીની ન દોષ, માત્ર ધર્મ નિમિત્તેજ મિદ્યાક્રમી દોષ અને મુદરધોમાં આચર્ય ન દોષ તેના અર્ધિચન ત્યાગીનેજ અમે આહાર્ય કહીએ છીએ.
- [૨૯] જે પૂર્વસંયોગ (માતા, પિતા, ખાઈ વગેરેના સંયોગ પ્રતિબંધોના સંગ અને બંધુવર્ગને છોડીને પછીથી તેના રાગમાં કે ભોજોમાં જે આસક્ત થતા નથી તેનેજ અમે આહાર્ય કહીએ છીએ.
- [૩૦] હે વિજયધોષ ! જે વેદા પશુવધને નિરપનારા છે તે અને પાપ કર્મો કરી હોમાયેલી આહતિઓ તે યજ્ઞ કરનાર દુરાચારીનેજ શરણુચૂત થતાં નથી. કારણ કે કર્મો દ્વારા આપનામાં બળવાન હોય છે.
- [૩૧] હે વિજયધોષ ! મસ્તક મુકન કરવાથી સાધુ થવાતું નથી. કંઠકારના ઉચ્ચારણથી આહાર્ય થવાતું નથી, તેમ અરણ્ય-વાસથી મુનિ કે લગ્નવાં વચ્ચે પહેરવાથી તાપસ થવાતું નથી.
- [૩૨] સમભાવથી સાધુ થવાય છે. અહમ્યસંપાલનથી આહાર્ય થવાય છે અને જ્ઞાન હોય તે મુનિ તથા તપસથી હોય તેજ તાપસ કહેવાય છે.
- [૩૩] વાસ્તવિક રીતે વર્ણવ્યવસ્થા જન્મગત નથી, પણ કર્મગત છે. કર્મથીજ આહાર્ય થવાય છે. કર્મથીજ ક્ષત્રિય થવાય છે, કર્મથીજ વૈશ્ય અને કર્મથીજ શૂદ્ર થવાય છે.
- [૩૪] આ વસ્તુઓને લગવાને ખુલ્લી રીતે કહી જતાવી છે. સ્નાતક (હિંચ આહાર્ય) પણ તેવાજ મુશોથી થઈ શકાય છે.

- માટેજ ગદ્યાં કર્યોથી મુક્ત હોય, અથવા મુક્ત થવું પ્રયત્ન કરે તેનેજ અમે બ્રાહ્મણ કહીએ છીએ.
- [૩૫] ઉપરના મુણ્ડોથી મુક્ત જે ઉત્તમ બ્રાહ્મણો હોય છે તેઓ પોતાના અને પરના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવાને મન સમર્થ છે.
- [૩૬] આ પ્રકારે સશયનુ સમાધાન થયા પછી તે વિશ્વપદે બ્રાહ્મણ તે પવિત્ર વચનોને હૃદયમાં ઉતારીને પછી જાય છે. મુનિને મંત્રાધીને—
- [૩૭] મંત્રુષ્ટ યથેક્ષા તે વિશ્વપદે દાય જોડીને આ પ્રમાણે કહેવા સામ્યો :—હે ભગવન ' આપે યથાર્થ' બ્રાહ્મણપણું મને સમજાવ્યું.
- [૩૮] ખરેખર આપજ યજોન્મા યાજક (કરનાર) છે. આપજ વેદોના જાણી છો. આપજ જ્યોતિષશાસ્ત્રાદિ અંગિના જાણીને વિદ્વાન છો અને આપજ ધર્મોના પારગામી છો.
- [૩૯] આપ આપના અને પરના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવાને સમર્થ છો. માટે હું શિક્ષણ ' શિક્ષા પ્રદણ કરવાની અમાગ પર કરા કરો.
- [૪૦] હું દિગ્ધ : મને તારી શિક્ષાથી કરુ પ્રયેજન નથી. જયારૂં જયમમાર્ગની આરાધના કરે જન્મ, જરા, મૃત્યુ, રોગ એવાં એવાં જયારૂં યોગ્યતા આ મંત્રાર અગરમાં પરિભ્રમણ ન કરે.
- [૪૧] શામનોનોથી કર્મજયન થઈ જ્યાંમા મનિન થાય છે જામરૂં દિન જ્યાંમા શુદ્ધ થઈ કર્મથી ભય નથી. જોની ન જામરૂં જામરૂં નામમુક્ત સમાચરો મુક્ત થાય છે.
- [૪૨] મને અને સીતા એવાં જે માટીના જોગાઓ જોઈના અથવા જામરૂં સીતા દેવ છે તેજ એટલે છે, મને એટલે નથી.

સમાચારી

૨૬

સમાચારી એટલે સમ્યક્ દિનચર્યા. રેલ, ઈન્દ્રિય અને મન, આ બધાં સાધનો એ ઉદ્દેશથી મળ્યાં છે, તે ઉદ્દેશને લક્ષ્યમાં રાખી તે સાધનોનો સુરુપયોગ કરી લેવો એજ ચર્ચા.

અહોરાત્ર મનને ઉચિત પ્રસંગમાં બેસી રેવું અને સતત એકે એક કાર્યમાં પરાયણ રહેવું તે સાધકની દિનચર્યા બજાવ.

આમ કવચથી પૂર્વ જીવનમત દુષ્ટ પ્રકૃતિઓને વેગ મળતો નથી. અને નવીન સ્થિતિમાં આસ વળી જવાથી પૂર્વની દુષ્ટ વાસનાઓ નિર્જળ થઈ જાય છે. પડે છે અને તેમ તેમ મોક્ષાર્થી સાધક પોતાના આત્મરસના પુંદડા વધુ ને વધુ પીતો પીતો જમરે જતો જાય છે.

અહીં ત્યાગજીવનની સમાચારી વર્ણવેલી છે. ત્યાગી જીવન આત્મિક ગુરુદેવ સાધક જીવન કરતાં વધારે ઉચ્ચ, સુંદર અને સ્વચ્છ હોય છે. તેથી તેની દિનચર્યા પણ તેદલીજી શુભ અને શાંતિના આશરે થાય છે.

આત્મિક ગુરુદેવ સાધક જીવન કરતાં વધારે ઉચ્ચ, સુંદર અને સ્વચ્છ હોય છે. તેથી તેની દિનચર્યા પણ તેદલીજી શુભ અને શાંતિના આશરે થાય છે. આત્મિક ગુરુદેવ સાધક જીવન કરતાં વધારે ઉચ્ચ, સુંદર અને સ્વચ્છ હોય છે. તેથી તેની દિનચર્યા પણ તેદલીજી શુભ અને શાંતિના આશરે થાય છે.

સમાચારી તો સંયમી જીવનની વ્યાપક ક્રિયા છે. પ્રાણ અને જીવનનો જોડલો સદલાય છે તેટલોજ સદલાય સમાચારી અને સંયમી જીવનનો છે.

લગવાન બોલ્યા:—

- [૧] 'હે શિષ્ય! સંસારના ૨૪ ડુઝથી છોડાવનારી સમાચારી (દશ પ્રકારની સાધુ સમાચારી) ને કહીશ. કે જે સમાચારીને આચર્યોને નિર્ઘય સાધુઓ આ સંસાર સમુદ્રને નરી ગયા છે.
- [૨] પહેલી આવશ્યકી, બીજી નૈવેદિકી, ત્રીજી આપૃચ્છના અને ચોથી પ્રતિપૃચ્છના છે.
- [૩] અને પાંચમી જંદના, છઠ્ઠી ઈચ્છાકાર, સાતમી મિત્યાકાર અને આઠમી તથેતિકાર છે.
- [૪] વળી નવમી અબ્યુધાન અને દશમી ઉપસંપદા. આ પ્રમાણે દશ પ્રકારની સાધુ સમાચારી મહાપુરોએ કહી છે.
- [૫] (તે દશ પ્રકારની સમાચારીને વિસ્તારપૂર્વક કહે છે:—) (૧) ગમન (ઉપાશ્રય, ગુરુકુળસ્થાનની બહાર જવાને) વખતે આવશ્યકી સમાચારી આવરવી, અર્થાત્ આવશ્યક કાર્ય માટે બહાર જવું. (૨) નૈવેદિકીક્રિયા ઉપાશ્રયમાં આવ્યા પછી કરવી. અર્થાત્ હવે હું બહારનાં કાર્યથી નિવર્તી ઉપાશ્રયમાં દાખલ થયો છું. હવે બહાર જવાનો આવશ્યક કાર્ય સિવાય નિવેધ છે એમ માની વર્તવું. (૩) આપૃચ્છના ક્રિયા એટલે કોઈપણ પોતાનાં કાર્ય કરવામાં ગુરુને કે વડોલ સાધક મુનિ-વરને પૃથ્વીનેજ કરવું. (૪) પ્રતિપૃચ્છના એટલે બીજાના કાર્ય માટે કરીથી ગુરુને પૂછવું.

નોંધ:—પહેલી અને બીજી ક્રિયામાં કોઈપણ આવશ્યક ક્રિયા સિવાય ગુરુકુળવાસ છોડવો નહિ તેમ બહારની સાધકની જવાબદારી સમજવી છે.

જરૂર પ્રદર્શન એ છે જાણે (નિરૂપણ કે ન. પ્રવૃત્તિ) કવિનામાં
(કવિનામાં દિવ્યકૃતિ) નું પ્રતિબિંબન કરવું અને એ (૧૨)
દર્શન આદિ શુદ્ધિને વધાર કરીને-

નોંધા—દિવ્યતાના આજ પ્રદર્શ દેવાથી જે નેત્રી એક દેવ બન્યા (૧૩)
દેવ નો આજ બદલો પ્રદર્શ કરવાથી નેત્રી બને. આજ એ પ્રતિબિંબ (નિરૂ)
જાણે. એવું પ્રતિબિંબન દર્શનનાં વ્યક્તિયત્વ દિવ્ય અને અવ્યક્ત નિરૂપણ
દર્શનનાં શુદ્ધિને દેવા નેત્રી દિવ્યતામાં પ્રવેશ પ્રતિબિંબન (નિરૂ) નેત્રી
અવ્યક્ત નિરૂપણ) કરવું જોઈએ.

[૬] એ દાષ એટલે પુણ્ય દર્શનને કે દેવ પુણ્ય 'દર્શન' એટલે
વૈષ્ણવ્ય (વૈષ્ણ) કે રામાયણ (અવ્યક્ત) એ એ વૈષ્ણ આજ
દર્શન વસ્તુમાં ખારી પાળના દર્શન કરાવે છે. કે દેવ પુણ્ય 'દર્શન'
આજ દર્શન.

[૧૦] એ શુદ્ધ વૈષ્ણવ્ય (દર્શન) જાણે નેત્રી (વૈષ્ણ) ના દર્શનનાં
કર્તે તો અવ્યક્ત (એક રસિન) પણ મયા કરવી અને એ
શાસ્ત્રોના રવાખ્યાયમાં જોઈ નો સર્વ દુઃખથી ઈલાવનાર
અવ્યક્તમાં સાંતિપૂર્વક લીન થવું.

નોંધા—(૧) વાચના (મિશ્રણ હેતુ), (૨) પુણ્ય (મયા પૂર્ણ
સમાધાન કરવું), (૩) પરિવર્તના (શીખવાનું પુનરાવર્તન કરવું), (૪)
અનુપ્રેક્ષા (ચિંતન) અને (૫) પ્રત્યક્ષ. આ પાંચે રવાખ્યાયના ભેદો છે.

[૧૧] વિશ્વશક્તિ મુનિવરે આખા દિવસના ચાર ભાગે પાઠવા અને
એ ચારે વિભાગોમાં ઉત્તર શુભ (કર્તવ્ય કર્મ)ની ખીસવટ
(૨૬) કરવી.

[૧૨] (ચારે પ્રદરનાં આમાન્ય કર્તવ્યો કરે છે) પહેલે પ્રદરે
રવાખ્યાય (અવ્યક્ત), બીજે પ્રદરે ખ્યાન, ત્રીજે પ્રદરે ભિક્ષા-
ચરી અને વળી ચોથે પ્રદરે રવાખ્યાય દિ કરે.

યાપ. અને માગસર, પોષ અને મહા આ ત્રણ મહિનામાં કહેલ માપથી દશ આંગળ વધારવાથી પોણી પોરસીનું માપ થાય. કાગણ, ચૈત્ર અને વૈશાખ, આ ત્રણ મહિનામાં જે માપ કહેલ છે તેનાથી ૮ આંગળ ઊંચા વધારવાથી પોણી પોરસી થાય. આ વખતે વસ્ત્ર, પાત્રાદિકનું પ્રતિસેખન કરવું.

[૧૭] વિચક્ષણ સ્થાપુ રાત્રિના પણ ચાર જાગ દરે અને રાત્રિના ચાર જાગને વિશે પ્રત્યેક પોરસીને યોગ્ય કર્તવ્ય પ્રમાણે ગુણોની વૃદ્ધિ કરે.

[૧૮] રાત્રિમાં પહેલે પ્રહરે સ્વાધ્યાય, બીજે પ્રહરે ધ્યાન, ત્રીજા પ્રહરે નિદ્રા અને ચોથાં પ્રહરે પાછો સ્વાધ્યાય કરવો.

[૧૯] (રાત્રિની પોરસીનું માપ થી રીતે કાઢવું તે કહે છે:—) જે કાળને વિશે જે જે નક્ષત્રો આપી રાત્રિ પૂર્ણ કરતાં હોય તે નક્ષત્ર આકાશના ચોથે ભાગે પહોંચે ત્યારે રાત્રિનો પહેલો પ્રહર પૂરો થયો જાણી સ્વાધ્યાયથી વિરમવું.

[૨૦] અને તેજ નક્ષત્ર, આકાશનો ચોથો ભાગ બાકી રહે તેટલે સુધી આવે અર્થાત કે ચોથી પોરસીમાં આવે ત્યારે સ્વાધ્યાય શરુ કરવો. અને તે પોરસીના ચોથે ભાગે (જે ઘડી રાત્રિ બાકી રહે ત્યારે) કાળ જોઈ મુનિએ પ્રતિક્રમણ કરવું.

[૨૧] (હવે દિવસનું વિસ્તાર પૂર્વક કર્તવ્ય કહે છે:—) પહેલા પ્રહરને ચોથે ભાગે (સૂર્યોદયથી જે ઘડી સુધી) વસ્ત્રપાત્રનું પ્રતિ-લેખન કરવું અને પછી ગુરુને વંદન કરીને સર્વ દુઃખથી મુકાવનાર એવો સ્વાધ્યાય કરવો.

[૨૨] પછી દિવસના છેલ્લા પ્રહરના ચોથે ભાગે ગુરુને વંદન કરીને સ્વાધ્યાય કાળનો અતિક્રમ (ઉલ્લંઘન) કર્યા સિવાય વસ્ત્રપાત્રાદિકનું પ્રતિસેખન કરવું.

(૧) પ્રસિધ્ધિ (વસ્ત્રને મજબુત ન પડવું), (૨) પ્રસંગ (વસ્ત્ર લાંબું રાખી પડિમેદળા કરવી), (૩) સોધ (ધરતી માથે વસ્ત્રને રમદોળવું), (૪) એકામર્તી (એકી વખતે આખું વસ્ત્ર એક દ્રષ્ટિમાં બેઝી લેવું) (૫) અનેક રૂપ ધૂના (પ્રતિલેખન કરતાં શરીર તથા વસ્ત્રને દક્ષાવવું), (૬) પ્રમાદપૂર્વક પ્રતિલેખન કરવું, (૭) પ્રતિલેખન કરતાં સંદા ઉપજે તો આંગળાઓથી ગણનાં ઉપયોગ ચૂકી જવો તે. આમ તેર પ્રકારની અપ્રમાદન પ્રતિલેખના કહી છે.

[૨૮] વધારે ઓછી કે વિપરીત પ્રતિલેખના ન કરવી તેજ પદ (પ્રકાર) પ્રચરત છે અને બીજા અથવા પ્રકારો અપ્રચરત સમજવા.

નોંધા:—પ્રતિલેખના આઠ ભેદો છે તે પૈકી કપર કહેલો પદ્ધતિ ભેદ આવશ્યક. બાકીના છાંડી દેવા.

[૨૯] પ્રતિલેખના કરતા કરતાં બે (૧) પરસ્પર વાર્તાલાપ કરે (૨) કોઈ દેશની કથા કરે, (૩) કોઈને પ્રત્યાખ્યાન આપે, (૪) કોઈને વાચના આપે કે (૫) પશ્ચ પૂછે તો—

[૩૦] પ્રતિલેખનામા પ્રમાદ કરીને તે બિંદુ પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ વાયુ, વનરપતિ કે હાલતા ચાલતા જીવોનો વિરોધક બને છે.

[૩૧] અને બે પ્રતિલેખનામા બરાબર ઉપયોગ રાખે તો તે બિંદુ પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનરપતિ કે હાલતા ચાલતા જીવોનો રક્ષક બની શકે છે.

નોંધા:—બે કે વસ્ત્રપાત્રાદિના પ્રતિલેખનામાં પ્રમાદ કરવાથી માત્ર હાલતા ચાલતા જીવોનો કે વાયુમાયના જીવોનો ઘાત સંભવે છે પરંતુ પ્રમાદ એ વસ્તુજ એવી છે કે તે જીવનમા બ્યાપક યહ બિંદુકતા ઉદ્દેશને જુલાવી હમયની રક્ષામાં હાનિ ઉત્પન્ન કરે છે.

[૨૭] આદાર કર્મ પછી ઝોથી પોરમીમાં આગનોને અગતાં પાંખી મર્ચભાવ (પદાર્થ) નો પ્રકાશ કરનાર (ગિવો) રવાધ્યાય કરે.

[૩૮] ઝોથી પોરમીના ઝોયા ભાગે રવાધ્યાય કાગથી નિગત થઇ ગુરુને વંદન કરીને વસ્ત્ર પાત્ર ભત્તાદિની બિંદુ પડિસેદબા કરે.

નોંધ:-ઝોથી પોરમીનો ઝોયા ભાગ એરહે સુધારિત થવા પડેવાં બે પડી.

[૩૬] મળા, મજ તથા કરવાની જાનિકાને જોઈ આવી (પાછા આબ્યા બાદ દરિયા વરિયા ક્રિયા કરીને) મર્ચ દુઃખથી મૂકાવનાર એવો કમપૂર્વક કાપોત્સર્ગ કરે.

નોંધ:-તેન દર્શનમાં બિંદુ માટે અવરથ સવાર અને સાંજ એમ વાર પ્રતિકમલ કરવાનાં હોય છે. તે પ્રતિકમલમાં થયેલા દોષોની આલોચના અને બિચ્ચમા ન થાય તેવા સંકલ્પ કરવાનો હોય છે.

[૪૦] તે કાપોત્સર્ગમાં દ્રિપસ મંજાધીનાં જ્ઞાન, દર્શન કે આરિત્રમાં થયેલા દોષોને કમપૂર્વક બિંદુએ ચિંતવવા.

[૪૧] કાપોત્સર્ગ પાળીને પછી ગુરુ પાસે આવી વંદન કરે. વંદન કર્યા પછી બિંદુ દિવમમા થયેલા અતિચાર (દોષ) ને કમપૂર્વક ગુરુ પાસે કહે.

[૪૨] એ પ્રમાણે દોષના સત્વથી રહિત થઈ (અથા છવોની ક્ષમાપના લે) ત્યારબાદ ગુરુને નમસ્કાર કરીને સર્વદુઃખથી છોડાવનાર કાપોત્સર્ગને કરે.

[૪૩] કાપોત્સર્ગને પાળીને ફરીવાર ગુરુને વંદન કરી (પ્રત્યાખ્યાન કરી) ત્યારબાદ પંચપ્રરમેષીના સ્તુતિમંગલ કરીને રવાધ્યાય-કાળની અપેક્ષા રાખે.

નોંધા-પ્રતિક્રમણના ૧૦ આવશ્યક (વિમાન) દોષ છે
 વિધિ ૧૫૨ કહેલ છે

[૪૪] (દેવે ગણિની વિધિ કહે છે) પહેલે સ્થાપના, બીજે
 ત્રીજે નિદા અને ગોથે પ્રવેશ મુનિ પુનઃ સ્થાપના કરે.

[૪૫] ગોથી પોશ્મીનો આવેલો કાગળ મળીને (ગોથી પોશ્મી
 કાગળ સમજીને) પોશ્મીના અવશ્યકો ન જાણે તે
 ગેને સ્થાપના કરે.

[૪૬] ગોથી પોશ્મીનો ગોથો ભાગ જાણી રહે (સુયોગ્યથી બે વડા
 પહેલા સ્થાપના કાસથી નિરૂપ થઈને) ત્યારે આવશ્યક
 કાગળનું પ્રતિષ્ઠાન કરી (પ્રતિક્રમણનો કાગળ મળીને) પડી
 સુરને વંદન કરે.

[૪૭] (દેવમી પ્રતિક્રમણની વિધિ કહી છે તે પ્રમાણે જાણી વિધિ
 થયા પછી—) સર્વ દુઃખથી મુકાવનાર કાયોત્સર્ગ આવે
 ત્યારે પ્રથમ કાયોત્સર્ગ કરે.

[૪૮] તે કાયોત્સર્ગમાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર ને તપ સંબંધી જે
 અનિવાર સામ્યા ને અનુક્રમે ચિંતવે.

[૪૯] કાયોત્સર્ગ પાઠ્યા પછી સુરને વંદન કરીને રાત્રિ સંબંધી
 થયેલા અનિવારને ક્રમપૂર્વક પ્રકટ કરી આલોચના લે.

[૫૦] દોષ રદિત થઈને અને ક્ષમા થાયીને સુરને વંદન કર્યા પછી
 કરીથી મર્વ દુઃખથી મુકાવનાર કાયોત્સર્ગ કરે.

નોંધા-કાયોત્સર્ગ બેઠકે દેહમાવથી મુખ થઈ ધ્યાનમાં રહેવાથી કિલા-

[૫૧] કાયોત્સર્ગમાં ચિંતન કરે કે દેવે દુઃખ જાનની તપથવાં
 આદરું ? પછી નિશ્ચય કરીને કાયોત્સર્ગથી નિરૂપ થઈ સુરને
 વંદન કરે.

[૫૨] ઉપર પ્રમાણે કાચોત્સર્ગથી નિવૃત્ત થઇ ગુરુને વંદન કરી તેમની પાસેથી તપશ્રયોના પચ્ચાશખાખ (પ્રત્યાખ્યાન) લઇ સિદ્ધાં (પરમેષી) નું સંસ્તવન કરે.

નોંધ:—એ પ્રમાણે રાત્રિપ્રતિક્રમણના છ અવસ્થાક (વિભાગો)ની ક્રિયા પૂર્ણ થઇ.

[૫૩] આ પ્રમાણે દસ પ્રકારની સમાચારી સંક્ષેપથી કહી. જેને આચારીને આ સંસારસાગરને ઘણા જીવો તરી ગયા.

અસાવધાનતા વિકાસની શેષક છે. ગમે તેવી સુંદર ક્રિયા હોય, પરંતુ અન્યવસ્થિત હોય તો તેનાં કરાંએ મૂલ્ય નથી. વ્યવસ્થા અને સાવધાનતા એ બન્ને શ્રેણીથી માનસિક સંકલ્પનાં બનેા વધે છે. સંકલ્પ બળ વધવાથી આવી પડેલાં સંકટો કે વિશેષક બનેા પરાસ્ત થાય છે અને ધારેલું હેતુ પાર પડે છે.

એમ કહ્યું છું.

એમ સમાચારી સંબંધીનું જીવીસમુ અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

ખલુંકીય

ગળિયા બગાડ સંબંધી

૨૭

સાધકને સદ્યુક્ત જેમ સહાયક છે, એટલા અવસરબનરી
છે. તેટલાજ સદ્યુક્તને શિષ્યો પણ સહાયક બને છે.

પૂર્ણતા પાઞ્યા પહેલાં સૌ ઠેાળે સહાયક અને સાધનોની
આવશ્યકતા છે. પરંતુ તેજ સહાયક કે સાધનો બાધક બને તે
પોતાનું અને પરનું (બન્નેનું) હિત ઢલ્યાય છે.

ગાઁયાયાય' સમય' હતા. ગલુપર (ચુકુળપતિ) હતા.
તેમની પાસે બેઠેલો શિષ્યોનો પરિવાર હતો. પરંતુ જ્યારે
તે સદ્યુક્ત સ્વચ્છંદી બન્યો, સંયમમાત્રમાં હાનિ પહોંચાડવા
લાગ્યો ત્યારે તેજ પોતાનો આત્મધર્મ બળવી-પોતાનું કલંબ
સમજ સુધારવાના ખૂબ પ્રયત્નો કરી બોયા. પણ આખરે તેમાં
તે નિષ્ફળ બયા.

શિષ્યોનો, મોહ શિષ્યોપરની આસક્તિ અને સંમદાયનું
મમત્વ તે મદ્યુક્તને સહજ પણ ન હતું. તે પોતાનું ભળવી
એકાંતમાં જઈ વસ્યા અને સ્વાવસરબનરી પ્રબળ સક્તિના
સહચારી થઈ આત્મહિત સાધ્યું.

અમવાન યોદ્યા :—

[૧] સર્વ શાસ્ત્રસંપન્ન ઝંક માન્ય નામના મજુધર અને રથવિગ્ન-
મુનિ દના. તે મજિમાવથી યુદ્ધ રત્રી દમેશાં સમાધિમાવ
સાધી રજા દના.

નોંધ:—અન્ય છવોને ધર્મ વિષે રિષર કરે અર્થાત્ જ્ઞાનજ્ઞ,
તથાજ્ઞ અને પ્રવચ્ચાજ્ઞ દોષ તે રથવિગ્ન મિથુ મજુધર છે. અને
મિથુમણના વ્યવસ્થાપક દોષ તે મજુધર કહેવાય છે.

[૨] કોઈ વાદનને યોગ્ય વદન (જગદ) જોડવાથી જેમ ગાડીવાન
અટવીને ઓળંગી જાય છે તેમ યોગ (સંયમ માર્ગમા
વદન કરતા શિષ્યસાધકો અને તેને દોરનાર ગુરુ જન્મે સંસાર
રૂપ અટવીને ઓળંગી જાય છે.

[૩] પરંતુ જે મજિમા જગદોને ગાડીમાં જોડી દાકે છે, (તે ન
ચાલવાથી) તે તેને મારી મારીને ચાકી જાય છે. અને અંતે
કદ પામે છે; તેમજ અશાંતિ અનુભવે છે. મારતાં મારતાં
ગાડીવાનનો પરીણ પલ્લ ભાંગી જાય છે.

[૪] તેવા જગદને કેટલાક ગાડીવાનો પૂંછડે બદકુ ભરે છે. કેટ-
લાક વારંવાર પરીણાની આરોથી વીંધી નાખે છે. પરંતુ તે
મજિમા જગદો ચાલતા નથી. મારવા છતાં કેટલાક ધોંસરી
ભાંગી નાખે છે, અને કેટલાક કુમાર્ગે લઈ જાય છે

[૫] કેટલાક ચાલતાં ચાલતાં પાસાભેગ પડી જાય છે, કેટલાક
ગેરરી જાય છે અને કેટલાક મુર્છ જાય છે ને મારવા છતાં
હાનિ નથી. કોઈ જગદ કંઈજ છે, કોઈ દેડકાની માફક
કેટલા મારવા મરે છે. તે કોઈ વળી પૂર્ત જગદ તરણ માધને
જેમ તેની પાછળ દોરે છે.

નેધિયા—મનિયો જગદ પાડાને માંતી નાંધે છે, સદૃશ્યેનું
 છે અને સ્વચ્છંદથી દુઃખો પાવે છે તેમ સ્વચ્છંદી સારથી મંવંચીને
 પાવે છે આજ જન / મદાય મદ્યુક દિવાદિ મિત્રામ પદિ મને, રથ
 અને પોતાના આન્ધાન પણ પડુપિત્ર કરે છે સત્વંતના આગ નીચે તે
 માન બહુજનો સ્વચ્છંદતાનેજ ચોખ્ખા દોષ છે. સ્વચ્છંદના પા
 રાસ્તપિત્ર રીતે નેા પરજ વતાજ છે અને મદાયુકયા પ્રત્યેની અર્થવદ
 ઉપરથી પરજવતા બધાજ છે પરંતુ રાસ્તપિત્ર સ્વચ્છંદના છે. આવી
 તંત્રનાં ઉપાસકજ આજ રથી રાકે છે.

એમ કહું છું :

એ પ્રમાણે બહુકાવ નામનું નતાવીમમું અધ્યયન મમાન ॥

નોંધ:—મનિયો બળદ ગાડાને બાંતી નાંખે છે, ચાકીયાને રંભે છે અને સ્વચ્છંદથી દુશ્મી ગાય છે તેમ સ્વચ્છંદી સ્વધર્મ સંવર્ધન કરે છે. આત્મજન (સદાચક્ર સફળકર્તા હોવાદિ મિત્ર તામ સર્વ કષ્ટને નથી અને પોતાના આત્મજને પણ પશુચિત કરે છે. સ્વતંત્રતાના આગ્રા નીકે રંગ આગ બદુલનો સ્વચ્છંદતાને પાપવા દોષ છે. સ્વચ્છંદતા પણ વાસ્તવિક રીતે તો પરતંત્રતા છે અને મદાપુરુષો પ્રત્યેની અર્થવ્યવસ્થા પરથી પરતંત્રતા બહુવિધ છે અને વાસ્તવિક સ્વતંત્રતા છે. આથી સ્વતંત્રતાનો ઉપાસક અમર નથી રહે છે.

એમ કહું છું :

એ પ્રમાણે બહુકાવ નામનું મતાવીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

[૫] ધર્માગ્નિદાય, અધર્માગ્નિદાય, આદ્યાગ્નિદાય, કાલાગ્નિદાય, પુદ્ગલાગ્નિદાય અને દુષ્કાગ્નિદાય એ ૭ દુષ્કાર તથા કેરગતની વિનિષ્કાર્ય ગુણધર્મો છે. (અગ્નિદાય એ ૮૪ દર્શનનો સમુદાયનો પારિભાષિક શબ્દ છે)

[૮] ધર્માગ્નિદાય, અધર્માગ્નિદાય અને આદ્યાગ્નિદાય એ ત્રણે એકેક દુષ્કાર છે, અને કાળ પુદ્ગલ તથા દુષ્કારો મંજુશ્રીમાં અનંત છે.

નોંધ:—સમગ્ર અગ્નિદાયો અનંતમાં અદ્વીતીય અને અનંતતા ધરાવે છે.

[૬] મનિમા સદાય કરવી તે ધર્માગ્નિદાયનું લક્ષણ છે અને રિપુ-
તાર્મા સદાય કરવી તે અધર્માગ્નિદાયનું લક્ષણ છે આદ્યાગ
એ બધાય દ્રવ્યોનું ભાજન છે અને જ્યાં અવકાશ આપે
તે તેનું લક્ષણ છે.

[૧૦] પદાર્થોની ક્રિયાઓના પશ્ચિવર્તન પરથી સમજવી જે ગણતરી
થાય છે તેજ કાળનું લક્ષણ છે. ઉપયોગ (જ્ઞાનાદિવ્યાપાર)
દુષ્કારનું લક્ષણ છે. અને તે જ્ઞાન, દર્શન, શુભ અને દુષ્કાર
વ્યક્ત થાય છે.

[૧૧] જ્ઞાન, દર્શન, આદિત્વ, તપ, વીર્ય અને ઉપયોગ
વિશિષ્ટ લક્ષણો છે.

[૧૨] શબ્દ, અવકાશ, પ્રકાશ, કાલિ, હાવા, તાપ, વર્ષા (
 ધીમિ વગેરે રંગ) અથ, રસ અને રસગ એ બધાં પુદ્ગલોના
લક્ષણ છે.

નોંધ:—પુદ્ગલ એ જોનદર્શનમાં ૮૮ પદાર્થમાં વપરાતો પારિ-
ભાષિક શબ્દ છે.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

આદિત્રના મંત્રો ન દેવ અને આદિત્રના મળ વિના (કર્મથી)
મુક્તિ ન મળે, અને કર્મમુક્તિ વિના નિરોજ્યનિ (અદિત્રના)
શાપ નહિ.

[૨૧] નિઃશંકિન (નિરોધકના વચન વિષે જામ રૂદિત થવું), નિઃશં
કિન (અસાધ્ય મનોમાં નાશનાં રૂદિત થવું.) નિરિંગિદિત્રમ
(ધર્મકાળમાં મંત્રણ રૂદિત થવું), અપદકષ્ટિ (ધર્મમાં મનમનાંતરે
નેહને મંત્રણ નહિ તે અર્થાત અસમ ચલાવણું થવું), ઉપ-
મુંદા (મત્તધર્મ પામીને જે મુળી પુરુષો દેવ તેમની પ્રતિષ્ઠા
કરે અને મુળકદિ કરે તે) રિયગીકરણ (ધર્મથી મિથિય
થતા દેવ તેને રિયક કરવા), ચાત્સલ્ય (સ્વધર્મનું દિન આધારું
અને સ્વધર્મીઓની કાલિન કરવી), પ્રભાવના (મત્તધર્મની
ઉભતિ કરવી અને પ્રચાર કરવો.) આ આ મત્તધર્મ કષ્ટિના
આચારો છે.

[૨૨] પ્રથમ સામાયિક આદિત્ર, બીજું ઉદોપસ્થાપનીય, ત્રીજું પરિદાર
વિશુદ્ધ આદિત્ર, ચોથું મુદ્ગ મંપરાય આદિત્ર.

[૨૩] અને પાંચમું કાયા રૂદિત યથાખ્યાત આદિત્ર (તે અગિયારમા
કે બારમા મુળરથાનકે રહેવા) છદમરથને તથા દેવગીને દેવ
છે. આ પ્રમાણે કર્મને અપાવનારાં આદિત્ર પાંચ પ્રકારનાં
કર્મો છે.

નોંધ:—સામાયિક આદિત્ર પાંચ મદ્યતરણ પ્રથમ—આદિત્રને કહેવામાં
આવે છે. બીજું સામાયિક આદિત્રના મળનો ઉદ્ધ કરીને ફરી રથાપન
કરવું તેનું નામ ઉદોપસ્થાપનીય આદિત્ર કહેવામાં આવે છે. પરિદાર
વિશુદ્ધ આદિત્ર ઉચ્ચ પ્રકારના જ્ઞાન અને તપશ્ચર્યા પૂર્વક નવ સાધુઓ
“આથે રહી દોઢ વર્ષ” સુધી પાળે છે તે. મુદ્ગ સંપરાય એટલે અસ્પ કપા-
વનાળું આદિત્ર.

સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ

૨૬

પરાક્રમ, શક્તિ કે સામર્થ્ય તો જીવમાત્રમાં છે, પરંતુ વિશ્વમાં તેનો ઉપયોગ જુદી જુદી રીતે જુદા જુદા રૂપે થતો દેખાય છે. તેજ જીવોની ભિન્ન ભિન્ન બુમિકાઓ સૂચવે છે. જે શક્તિ અન્ય પર ન વાપરતાં પોતા પરજ વાપરે છે તે શૂર ન ગણાતાં મૂર્ખામાં બપે છે. તેજ પ્રકારે પ્રાપ્ત થયેલાં તરવાનાં સાધનોથી પોતેજ હૂબે છે તે બાલજીવ કહેવાય છે.

ન્યારે બાલભાવ મટે છે ત્યારે સાથે સાથે તેની દ્રષ્ટિ પણ પલટે છે. આ દ્રષ્ટિને જૈનદર્શન સમકિત-દ્રષ્ટિ કહે છે. એ દ્રષ્ટિ પાશ્વ્યા પછી જે પુરુષાર્થ થાય છે તે જ સાચો પુરુષાર્થ કે સાચું પરાક્રમ કહેવાય છે.

જીવ માત્ર સાધક છે. સંસાર એ સાધનાની બુમિકા છે. તેમાં પણ મનુષ્યસપ એ સાધનાનું ઉચ્ચ ક્ષેત્ર છે. ત્યાં મળેલાં સાધનો શુભાર્થે પ્રયુક્ત થાય તો સાધકની સાધના સફળ થઈ તે શીઘ્ર પોતાનું કલ્યાણ સાધે છે.

જેમ જીવો ભિન્ન ભિન્ન તેમ તેનાં સાધનોમાં અને પ્રકૃતિમાં પણ ભિન્નતા છે. તેથી સમકિત પરાક્રમનાં ભિન્ન ભિન્ન સાધનો ભિન્ન ભિન્ન રૂપે અહીં ઉઠે એવામાં બતાવ્યાં છે. જેમાંનાં કેટલાંક સામાન્ય, કેટલાંક વિશેષ અને કેટલાંક વિશેષતર કઠિન છે તો તે પછી પોતપોતાને ઇષ્ટ સાધનોનું સોધન કરી અત્યંત સાધકે પુરુષાર્થમાં પયાન કરવો અને વિચારવું અતિ અતિ આવશ્યક છે.

મુખમંત્રનાથી તે જાણવાનીને કહ્યું. તે આપુપત્તિ; કે
જનવાન મનાતીરે આ પમાને કહેવું તે મેં સંમતનું છે આ
ખરેખર સમજી જનવાન કારણ મનાતીરે સમજાવવા પમા
નામનું આપવાન વળેન્નું છે.

તેને મૂંડ રીતે માંમળીને તેના પર વિશ્વાસ અને કષ્ટ
તાપીને, (અહીં વિશ્વાસ તાપીને) તેની કષિ જમાતીને, તેને
સ્વામી કીને, તેનું પાવન કીને, તેનું સોપન, જીર્ણ અને આત્મ
પન કીને તેમજ (જિનેશ્વરીની) આગાધૂર્વં અનુપાસન કીને
પણા છપે મિત્ર, ગુરુ, મુખ વાચ છે, પરિનિર્વાણ પામે છે
અને સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે.

તેનો આ અર્થ આ પ્રમાણે કમળી કહેવાય છે. જેમાં
(૧) મંત્રમ (મોક્ષામિતાય), (૨) નિવેદ (વેસમ), (૩) ધર્મ
સંધા, (૪) મુક્તિસાધનિંદ્ર કૃમ્ભાણ (મનાપુરુષો અને સમર્થ
ઓની સેવા), (૫) આશ્રિયાના (દોષોની વિચારણા), (૬) નિર્વ
(દોષોની નિન્દા-આત્મનિન્દા), (૭) મહા (દોષ પ્રત્યે તિરસ્કાર
(૮) સામાયિક (આત્મભાવમાં લીન થવાની ક્રિયા), (૯) ચતુ
વિંશતિક્રમ (મોટીસ તીર્થકરીની સ્તુતિ, (૧૦) વંદન, (૧૧)
પ્રતિક્રમણ (પાવનું) પ્રાયશ્ચિત કરવાની ક્રિયા), (૧૨) કાથોત્સર્ગ,
૧૩) મત્યાખ્યાન (પ્રતિજ્ઞા સેવી), (૧૪) રત્ન સ્તુતિમંત્રણ
(શુભીજનની સ્તુતિ), (૧૫) કાલ પ્રતિસેવના (મમદ નિરીક્ષકો,
(૧૬) પ્રાયશ્ચિતકરણ (પ્રાયશ્ચિતની ક્રિયા), (૧૭) સમાધના,
(૧૮) સ્વાધ્યાય, (૧૯) વાચન, (૨૦) પ્રતિપ્રવચન (પ્રસોતરો,
(૨૧) પરિવર્તના (અભ્યાસનું પુનરાવર્તન), (૨૨) અનુમેશા (જોડું
બિન્ન બિન્ન ચિંતન), (૨૩) ધર્મકથા, (૨૪) શાસ્ત્ર આરાધના
(જ્ઞાનપ્રાપ્તિ), (૨૫) ચિત્તની એકાગ્રતા, (૨૬) સંયમ, (૨૭) તપ,
(૨૮) વ્યવહાર (કર્મનું) વિખરાવું), (૨૯) મુખસાચ (સંતોષ),
(૩૦) અપ્રતિજ્ઞા (અનાસક્તિ), (૩૧) એકાંત આસન, સયન
અને સ્થાનનું સેવન, (૩૨) વિનિવર્તના (પાપક્રિયાથી નિવૃત્ત
થવું), (૩૩) સંબોધ મત્યાખ્યાન (સ્વાવસ્થાન), (૩૪) ગૃધ્રિ

મત્યાજ્ઞાન (જનાવશ્યક વસ્તુઓનો ત્યાજ અથવા વસ્ત્ર, જાત
 ઇત્યાદિનો ત્યાજ), (૨૪) આદાર મત્યાજ્ઞાન, (૨૫) કપાત્ર મત્યા-
 જ્ઞાન, (૨૬) ધાત્ર મત્યાજ્ઞાન (જાત્રમર્મનો ત્યાજ), (૨૮)
 શરીરનો ત્યાજ, (૨૯) મદાચારનો ત્યાજ, (૩૦) બ્રહ્મ મત્યાજ્ઞાન
 (બ્રહ્મભવ-સીરીસો જાતકાલ જાણી મર્ચકા આદારનો ત્યાજ),
 (૩૧) રવભાષ મત્યાજ્ઞાન (૩૨) પ્રતિજ્ઞાથી નિરૂત્તિ, (૩૩)
 પ્રતિરૂપતા (મન, વચન ને કાયાનો જોગા-તત્વચકાસન),
 (૩૪) વૈયાકૃત્ય (શુભીજનની મેવા), (૩૫) સર્વશુભમંથનતા
 (આત્માના સર્વ શુભોની પ્રાપ્તિ), (૩૬) વીતસામગ્ર (સામકેપથી
 વિહિત), (૩૭) કામા, (૩૮) ક્રુદ્ધિ (નિર્ભોભતા), (૩૯) સારણતા
 (કષ્ટનો ત્યાજ), (૪૦) શુદ્ધતા નિરભિમાનતા, (૪૧) ભાવસત્ય
 (શુદ્ધ જાંતાકરણ), (૪૨) કલ્પસાત્થ (આત્મી પ્રવૃત્તિ), (૪૩) યોગ
 સત્થ (મન, વચન અને કાયાનો વ્યાપાર સત્થરૂપ તોય ને કસા),
 (૪૪) મનોશુદ્ધિ (મનનો સંયમ), (૪૫) વચનશુદ્ધિ (વચનનો
 સંયમ) (૪૬) કાયશુદ્ધિ (કાયાનો સંયમ) (૪૭) મનાસમાધારણા
 (સત્યમાં ચિત્તની એકાગ્રતા), (૪૮) વાક્યમાધારણા (વચનનું
 યોગ્ય માર્ગમાં નિરૂપણ), (૪૯) કાય સમાધારણા (સત્યપ્રવૃત્તિમાં
 શરીરનું રચાવન), (૫૦) જ્ઞાન સંપન્નતા (જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ), (૫૧)
 રસન સંપન્નતા (સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ), (૫૨) ચારિત્ર સંપન્નતા
 (શુદ્ધ ચારિત્રની પ્રાપ્તિ), (૫૩) કોત્રેન્દ્રિય નિશ્ચલ (કાનનો
 સંયમ), (૫૪) આંખનો સંયમ, (૫૫) પ્રાણેન્દ્રિય (નાકનો સંયમ),
 (૫૬) છાત્રનો સંયમ, (૫૭) રસેન્દ્રિયનો સંયમ, (૫૮) કોષધિવિજય
 (૫૯) માનનો વિજય, (૬૦) માયાનો વિજય (૬૧) દોષનો
 વિજય, (૬૨) રાગદ્વેષ અને મિદ્યાદર્શન (અજ્ઞાન) નો વિજય,
 (૬૩) શૈલેશી (મન, વચન અને કાયાના યોગનું રૂંધવું-પર્વતની
 પેઠે આત્મઅટોલતાની વિચિત્ર), અને (૬૪) અકર્મતા (કર્મરહિત
 અવસ્થા).

રાયતો નથી. પણ વૈરાગ્ય ધર્મને પામે છે અગર (શુદ્ધયાત્રમ) ધર્મને છોડી દે છે. અને અણુગારી (ત્યાગી) થઈ શારીરિક અને માનસિક છેદન, ભેદન. સંયોગ અને વિયોગોના દુઃખનો નાશ કરે છે. (નવા કર્મબંધનથી નિવૃત્ત થઈ પૂર્વ કર્મનો કાય કરે છે.) અને અગ્ન્યાબાધ (બાધારહિત) મોક્ષસુખને મેળવે છે.

[૪] હે પૂજ્ય ! ગુરુજન અને સ્વધર્મીઓની સેવાથી શુભ શું પામે છે ? ગુરુજન અને સ્વધર્મીઓની સેવાથી સાચા વિનય (મોક્ષનું મૂળ કારણ) ને પ્રાપ્ત કરે છે. અને વિનય મેળવીને સમ્યક્ત્વનાં શોધક કારણોનો નાશ કરે છે અને તેથી નરક, પશુ, મનુષ્ય અને દેવ સંબંધીની દુર્ગતિને અટકાવે છે, અને જગતમાં બહુમાન કીર્તિ પામતો તે અનેક શુભને દીપાવી સેવા-ભક્તિના અપૂર્વ સાધન બડે મનુષ્ય અને દેવગતિને પામે છે. મોક્ષ અને સદ્ગતિના માર્ગ (જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર) ને વિશુદ્ધ કરે છે અર્થાત્ કે વિનયથી પ્રાપ્ત થતાં સર્વ પ્રશસ્ત કાર્યોને તે સાધે છે અને સાથે સાથે બીજા શુભને પણ તે માર્ગ દોરે છે.

[૫] હે પૂજ્ય ! આત્મચનાથી શુભાત્મા શું પામે છે ? આત્મચનાથી માયા (કપટ), નિદાન અને મિથ્યાદર્શન (અસદ્દ્રષ્ટિ), આ ત્રણ ચક્ષુ કે જે મોક્ષમાર્ગના વિધાતરૂપ અને સંસારનાં બંધન કરનાર છે તેને દૂર કરે છે. અને તેથી અપ્રાપ્ય સરળતાને પ્રાપ્ત થાય છે, સરળ શુભ કપટરહિત બને છે તેથી સ્ત્રીવેદ કે નપુંસકવેદને બાંધતો નથી અને પૂર્વે બાંધેલ હોય તો તેનો નાશ કરે છે.

નોંધ:-સ્ત્રીવેદ એટલે સ્ત્રી બળિને માગ્ય પ્રકૃતિ અને શરીરનું પામકું.

[૧] હે પુત્ર ! જીવ પ્રતિજ્ઞાથી શું મેળવે છે ? પ્રતિજ્ઞાથી (આરોગ્ય) મનનાં કિંદો લંબે જાય છે. અને શુદ્ધ મનથી તે દિગ્દાદિ આશ્વર્યો નિજન થાય છે. પ્રવચનમાનાના માધ્યમ થાય છે અને વિશુદ્ધ આગ્નિ મેળવી મંથન વેગથી અક્ષય ન થતાં જીવન ચર્ચન મંથનમાં અભાવિપૂર્વક વિચરે છે.

[૨] હે પુત્ર ! કાષ્ઠામૃતથી જીવ શું પામે છે ? કાષ્ઠામૃતથી જીવ નવા વર્તમાન કાળના દોષોનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરી વિશુદ્ધ બને છે. અને આશ્વાદક જેમ આરથી રહિત થઈ શાંતિપૂર્વક વિચરે છે તેમ તેણે જીવ ચિંતા રહિત થઈ પ્રકટ્ત આનંદમાં મુખપૂર્વક વિચરે છે.

[૩] હે ભગવન્ ! પ્રત્યાખ્યાનથી જીવ શું મેળવે છે ? પ્રત્યાખ્યાનથી નવા પાપો રોગો હજીબો નિરોધ કરે છે. અને હજીબો નિરોધ કરવાથી સર્વ પદાર્થોમાં તે વૈશ્વરૂપિન બની પરમ-શાંતિમાં ગ્રીષ્ઠી થઈ છે.

[૪] હે પુત્ર ! સ્તવસ્તુતિમંત્રગથી જીવ શું પામે છે ? સ્તવસ્તુતિ-મંત્રગથી જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર્ય બોધિલાભને મેળવે છે અને તે બોધિલાભને મેળવી દેહાતે મોક્ષ પામે છે અથવા (બાર દેવશોક, નવ ઐવેયક ને પાંચ અનુત્તર વિમાનવાણી) ઉચ્ચ દેવમતિની આરાધના કરે છે.

[૫] હે પુત્ર ! સ્વાધ્યાયાદિકાળના પ્રતિજ્ઞનથી જીવ શું પામે છે ? તેવા પ્રતિજ્ઞનથી જીવાત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપીય કર્મને દૂર કરે છે.

[૬] હે પુત્ર ! જીવ પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથી શું પામે છે ? પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથી પાપની વિશુદ્ધિ કરે છે અને મતના અતિચારો (દોષો) રહિત થાય છે. અને શુદ્ધ મનથી પ્રાયશ્ચિત્ત મદલ્ય

કર્મને જ પાપ નામ મળે અને તેના ફળની વિગતો જાણે
તે કમળા પાપ નામ અને તેના ફળ (મોક્ષ) ને જાણે
મળે.

[૧૭] હે પૂજ્ય ! દામયંત્રી જુદા મુખાને છે ? સમાધી વિનંત્રી
થાય છે અને તેનો પ્રમાણ વિનંત્રી : જુદા પ્રમાણ નો
પ્રાપ્તિ, અર્થ, જુદા અને મળતો એ આદે પ્રમાણ જુદા
મિત્રભાવ ઉત્પન્ન કરી મદદ છે. અને તે વિનંત્રી જુદા
પ્રાપ્તિના આવડી વિગતો કરી આપણે નિર્ભય બને છે.

નોંધ:—અન્યના સોંપા અને જુદા જુદા જાણી વિન પ્રભુને
છે અને એ સમગ્ર વિન પ્રભુને જાણી વિનુદયીમ વિન પર પ્રભુ છે
જાણે અવ અવધનો નથી નથીજ નિર્ભય બને છે.

[૧૮] હે પૂજ્ય ! ગ્વાધ્યાયથી જુદા મુખ પ્રાપ્ત કરે છે ? ગ્વાધ્યાય
જાનાવરણીય કર્મને બધાને છે.

[૧૯] હે પૂજ્ય ! વાચનથી જુદા મુખ પ્રાપ્ત કરી મદદ છે ? વાચનથી કર્મની
નિર્જગ થાય છે. અને મુખ પ્રમ થવાથી જાણમાં તદ્દિ થાય
છે. અને તેથી સુત્રપ્રમથી નીચું કરેના કર્મનું અવધન બને
■ અને તે અવધનના અવધન વડે કર્મની મદદ નિર્જગ
કરી નિર્જગો બને છે.

નોંધ:—વાચનમાં સ્વવાચન અને અધ્યવન એ બન્નેનો સમાવેશ
થાય છે.

[૨૦] હે પૂજ્ય ! સાત્ત્વચર્યાથી જુદા મુખ પ્રેમવે છે ? સાત્ત્વચર્યાથી
મદાપુરોનાં સુત્રા અને નેત્રું રદરમ તે બન્નેને સોધી થકે છે.
અને તેથી કાંદામોદનીવકર્મ (મનિવિવધન) ને છેડી
તાપ છે.

[૨૧] હે પૂજ્ય ! સુત્રપદિવર્તનથી જુદા મુખ પ્રેમવે છે ? વારંવાર

અભ્યાસને ફેરવવાથી વિચરેલા અક્ષરોને સંભારે છે અને તે જીવાત્મા અક્ષરલખિવ પામે છે.

[૨૨] હે પૂત્ય ! અનુપ્રેક્ષાથી જીવ શું પામે છે ? આયુષ્ય કર્મને છાડી બાકીના સાત કર્મોના ગાદ બંધનથી બંધાયેલી પ્રકૃતિઓને સિધ્ધિ બંધનવાળી બનાવે છે. તે કર્મપ્રકૃતિ લાંબા કાળની સ્થિતિવાળી હોય તો 'ટુંકાકાળની સ્થિતિવાળી બનાવે છે, તીવ્ર રસવાળી હોય તો ને મદ રસવાળી બનાવે છે, બહુ પ્રદેશવાળી હોય તો અદ્યપ્રદેશવાળી બનાવે છે, કદાચ આયુષ્યકર્મ બંધાય અગર ન પણ બંધાય (જે પહેલાં આયુષ્ય ન બંધાયું હોય તો બંધાય). અસાતાવેદનીય કર્મ ન બંધાય અને તે જીવાત્મા અનાદિ, અનંત અને દીર્ઘકાલિક એવા આ સંસાર અરણ્યને જાતી ઝોળંગી બન્ય છે.

[૨૩] હે પૂત્ય ! ધર્મકથાથી જીવ શું પામે છે ? ધર્મકથાથી નિર્જરા થાય છે અને જિનેશ્વરોના પ્રવચનોની પ્રભાવના થાય છે. એવા પ્રવચનોના પ્રભાવથી ભવિષ્યકાળમા તે જીવ શુભકર્મ બાધે છે.

[૨૪] હે પૂત્ય ! સૂત્રસિદ્ધાંતની આરાધનાથી જીવ શું પામે છે ? સૂત્રની આરાધનાથી અજ્ઞાન દૂર થાય છે અને તેથી તે જીવ કોઈ રથાને કલેશ પામતો નથી.

[૨૫] હે પૂત્ય ! મનની એકાગ્રતાથી જીવ શું પામે છે ? મનની એકાગ્રતાથી તે જીવ ચિત્તનો નિરોધ કરે છે.

[૨૬] હે પૂત્ય ! સંયમથી જીવ શું પામે છે ? સંયમથી અનાસ્રવ-પણું (આવતાં પાપને રોકવાં તે) પામે છે.

[૨૭] હે પૂત્ય ! તપથી જીવ શું પામે છે ? શુદ્ધ તપશ્ચર્યાથી પૂર્વ કર્મનો હાથ થાય છે.

- [૨૮] હે પૂજ્ય ! સર્વ કર્મના વિખરાવાથી (સર્વકર્મની નિહી) હવે શું પામે છે ? કર્મ વિખરાવાથી હવાત્મા મને પ્રજા ક્રિયાથી રહિત થાય છે, અને ત્યારબાદ સિદ્ધ, કુદ્ધ, મુક્ત યર્ષ સાંત થાય છે અને સર્વ કુન્નેનો અંત છે.
- [૨૯] હે પૂજ્ય ! જોગજન્ય મુખથી દૂર રહી સતેવથી (જન ગાળનાર) હવે શું પામે છે ? સતેવથી અત્યાક્રમ દૂર અને છે અને તેવો રિયનબુદ્ધિ હવે, હર્ષ, વિગાદ કે શોકદિગ્ધ આરિત્તમોહનીય કર્મોને ખપાવે છે.

નોંધ:—જો આચરણથી સંવચની રકુરણ ન થાય તે આરિત્ત મોહનીય કર્મ કહેવાય છે.

- [૩૦] હે પૂજ્ય ! (વિવિધાદિના) અપ્રતિજ્ઞથી હવે શું પામે છે ? અપ્રતિજ્ઞથી અમંગલતાનુ ક્ષણ ઉત્પન્ન થાય છે, અને અમંગલથી મિત્રની એકાગ્રતા પામી તે હવે રાત્રિ અને દિવસ (કરી) કર્મોને પરજુમા ન ખખાના એકાંતસાંતિ પામે છે અને અપ્રતિજ્ઞ પામે રિયર છે.

- [૩૧] હે પૂજ્ય ! એકાંત (જો પ્રત્યાદિ મંત્ર રહિત) રથાન, આમન અને રાગનને જોગવનાં હવે શું પામે છે ? તેના એકાંત રથાનથી આરિત્ય મ્હાત્મ થાય છે અને શુદ્ધ આરિત્યમાળી હવે પ્રમામજિ કોટી આરિત્યા નિશ્ચય થાય છે. આવી રીતે એકાંતમાં રથ નાદામાને પામવા હવાત્મા આડે પ્રકારના કર્મોનાં ખપવનાં મુક્ત થાય છે.

- [૩૨] હે પૂજ્ય ! વિવિધિનિજિથી હવે શું પામે છે ? વિવિધિનિજિથી નય નય કર્મો થતાં તથી અને પૂર્વે ખપાવેલા કોઈ ન હવે છે. ન ત્યારબાદ ન હવે ચાર મરિદા સંતાર અરિત્ત મોહનીય કર્મ છે.

[૩૧] દે પૂજ્ય : અહીં તમ પુત્રના અભાવેથી તમને કંઈ
 કાંઈકામના કૃત્યાભ્યાસથી તમે ત્યાગી દીધા છે. તમ
 અને તે કન્યાઓની જુના જુના પંડિતો ઉપરથી કાંઈકામના
 છે, તે પોતાના જ કામથી કાંઈકામ કરી છે, તે જુના
 જુના કાંઈકામના પંડિતો તમને કાંઈકામના કાંઈકામના
 કાંઈકામના પંડિતો તમને કાંઈકામના કાંઈકામના
 જાની ઉત્તમ પ્રકારની કુખ્યાઓના (જાતિ) પાત્રોને

નોંધા—કાંઈકામના પાત્રોના પાત્રોને કાંઈકામના
 કાંઈકામના પાત્રોના પાત્રોને કાંઈકામના પાત્રોને

[૩૨] દે પૂજ્ય : હવે (અંબીયો ઉપરથી) તમ
 તમના પાત્રોના ઉપરથી પ્રત્યાષવાનાં
 મહત્ત્વ કે અમરતાની મિત્રાથી મુજબ કાંઈકામના
 રહિત તમ નિમ્નથી (અંબીયો, પાત્રોના
 રહેનાર) તમ ઉપર ન મળે તો કાંઈકામના

[૩૩] દે પૂજ્ય : અરે આ આદારના ત્યાગથી
 આદાર ત્યાગ કરવાની યોગ્યતાવાળું કાંઈકામના
 કરવાની સામસાથી મુજબ અને કાંઈકામના
 તે કરાતમા આદાર વિના પશુ કાંઈકામના

[૩૪] દે પૂજ્ય : ક્યાવના ત્યાગથી કરાતમા
 વીતગમભાવ ઉત્તમ થાય છે, કાંઈકામના
 કરાતમા દુઃખ અને સુખ સમાન

[૩૫] દે પૂજ્ય : યોગ (વ્યાપાર)
 યોગના ત્યાગથી કરાતમા અંબીયો
 વ્યાપાર રહિત) થાય છે, કાંઈકામના
 કરાતમા નથી. અને કાંઈકામના
 કાંઈકામના

નોંધ—યોગ એટલે મન, વચન અને ક્રયાનો વ્યાપાર.

[૩૮] હે પૂજ્ય ! ગરીબના ત્યાગથી જીવ શું પામે છે ? જીવ
'ત્યાગથી' સિદ્ધિના અનિશય (ઉચ્ચ) ગુણભાવને પામે છે. જે
મિદ્ધિના અનિશય ગુણથી મંપલ થઈ ને જીવના વેદ
અગ્રભાગમાં જઈ પગમ મુખ પામે છે. અર્થાત્ સિદ્ધ (કર્મ
કર્મથી મુક્ત) થાય છે.

[૩૯] હે પૂજ્ય ! સદાચરના ત્યાગથી જીવ શું પામે છે ? સદાચર
પ્રત્યાખ્યાનથી એકત્વ ભાવને પામે છે અને એકત્વ જાત
પામેલા જીવ અસ્પૃશ્યથી, અસ્પૃક્ષ્યથી અને અત્પ્રભાથી
નયમ, સંપર અને સમાધિમાં વધુ દૃઢ થાય છે.

[૪૦] હે પૂજ્ય ! આદારત્યાગની તપશ્વર્ષા કરનાર જીવ શું પામે
છે ? તેણે અણુસણુથી મેંકડો બનેને કાપી નાખે છે. (અ
સંસારી બને છે.)

[૪૧] હે પૂજ્ય ! (સ્વયંયોગ દુષ્કર્મરૂપ ક્રિયા ભાવના) ત્યાગથી
શું પામે છે ? જ્ઞાતિ ભાવના ત્યાગથી અનિર્ણતિ
પામે છે. ને અનિર્ણતિને પામેલા અણુગાર કેવળી થઈ
રહેલા આરે (વેદનીય, આયુષ્ય, નામ અને જોત્ર) કર્મો
ખપાવે છે. અને પછી મિદ્ધ, બુદ્ધ અને મુક્ત થઈ શકે
છે. (નર્વ દુઃખોનો અંત લાવે છે.)

[૪૨] હે પૂજ્ય ! પ્રતિજ્ઞાતા (આદર્શતા-સ્થવિરકક્ષી-ની આંત
આત્મ ઉપાધિ રહિત દશા) વડે જીવ શું પામે છે ? પ્રતિજ્ઞાતા
(મન વચન ને ક્રયાની એકતા) થી લઘુપણા (નમ્રતા)ને પામે છે
અને તેણે જીવ અગ્રમત્તપજ્ઞે પ્રચરન અને પ્રકટ ચિદ્ભોગ
ધારણ કરે છે ને તેણે નિર્મળ, સમ્પૂર્ણ અને અમિતિ
મદિત બને છે તથા નર્વ જીવોને વિશ્વામરૂપ, જિનેન્દ્રિય, અને
વિપ્રુષ્ણ તપશ્વર્ષાથી મુક્ત પણ થાય છે.

1. ...
 2. ...
 3. ...

4. ...
 5. ...
 6. ...

7. ...
 8. ...

9. ...

10. ...
 11. ...
 12. ...

13. ...
 14. ...
 15. ...

16. ...
 17. ...
 18. ...

[19] ...
 20. ...
 21. ...
 22. ...

યોને ઉત્પન્ન કરીને સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ કરે છે અને ગિર્યાત્વને દૂર કરે છે.

[૫૭] હે પૂજ્ય! વચનને સત્યમાર્ગમાં સ્થાપવાથી જીવ શું પામે છે? વચનને સત્યમાર્ગમાં સ્થાપવાથી સમ્યક્ત્વના પર્વાયો નિર્માણ કરે છે. અને સુક્ષ્મ બોધિત્વ પામે છે. તેમજ દુર્મત બોધિત્વથી નિવૃત્ત થાય છે.

[૫૮] હે પૂજ્ય! કાયાને સંયમમાં સ્થાપવાથી જીવ શું પામે છે? કાયાને સત્યભાવે સંયમમાં સ્થાપવાથી ચારિત્રના પર્વાયો નિર્માણ થાય છે અને ચારિત્રના પર્વાયોને નિર્માણ કરીને અનુક્રમે યથાખ્યાત ચારિત્રની સાધના કરે છે. યથાખ્યાત ચારિત્રની વિશુદ્ધિ કરીને ચાર દેવળા કર્મોશને ખપાવે છે. અને ત્યારબાદ તે જીવ સિદ્ધ, જુદ્ધ, મુક્ત અને શાંત થઈ મર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે.

[૫૯] હે પૂજ્ય! જ્ઞાનસંપન્નતાથી જીવ શું પામે છે? જ્ઞાન સંપન્ન જીવ સર્વ પદાર્થોના મધાર્થ બાવને બાણી સકે છે અને તે ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર અટવીમા દુઃખી થતો નથી. જેમ દોરા-વાળા સોય બોવાતી નથી તેમ જ્ઞાની જીવ સંસારમાં બૂસો પડતો નથી અને જ્ઞાન, ચારિત્ર તપ અને વિનયના યોગોને પ્રાપ્ત કરે છે તેમજ પોતાના દર્શન અને પરના દર્શનને ખરાખર બાણીને અસત્યમાર્ગમાં ફસાતો નથી.

[૬૦] હે પૂજ્ય! દર્શન સંપન્નતાથી જીવ શું પામે છે? તેવો સમકિતી જીવ સંસારના મૂળરૂપ અજ્ઞાનનું હેદન કરે છે. તેના જ્ઞાનનો પ્રકાશ ઓગવાતો નથી. અને તે પ્રકાશતાં ત્રેદ જ્ઞાન તથા દર્શનથી પોતાના આત્માને સંયોજીને સુંદર ભાવનાપૂર્વક વિચરે છે.

[૬૧] દે પૂજ્ય ! આરિત્ર મંપન્નનાથી છવ મું પામે છે ! મનિ
મંપન્નનાથી મેત્રેગી (મેરુ જેવા નિઘળ) બારને ઉત્પન્ન
કરે છે. અને તેના નિઘળ ભાવને પામેલો અજગર જીવ
મહેલા ચાર કર્મોને ખપાવે છે. અને ત્યાદ્યાદ મિષ્ટ, કૃષ્ણ
મુક્ત અને શાન્ત યદા સર્વ કુલ્પોનો અંત કરે છે.

[૬૨] દે પૂજ્ય ! ઓત્રેન્દ્રિયના નિમ્નદથી છવ મું પામે છે !
ઓત્રેન્દ્રિયના નિમ્નદથી મુંદર કે અમુંદર રાત્રીમાં મરેલો
ગદિતપણે વનં છે. અને તેથી રાત્રેયથી ઉત્પન્ન થયેલાં કર્મો
આપનો નથી અને પૂર્વે જે કર્મો આપનાં છે તેનો
હાથ કરે છે.

[૬૩] દે પૂજ્ય ! આંખના મંચમથી છવ મું પામે છે ! આંખના
મંચમથી મુંદર કે અમુંદર રૂપોમાં (દ્રશ્યોમાં) મરદેય રહિત
થાય છે અને તેથી મરદેયથી ઉત્પન્ન થયેલાં કર્મો આપનો
નથી. અને પૂર્વે જે કર્મો આપનાં છે તેનો હાથ કરે છે.

[૬૪] દે પૂજ્ય ! પ્રાણેન્દ્રિયના નિમ્નદથી છવ મું મેળવે છે ! નાકના
મંચમથી શ્વાસિત કે કૂર્મણિત પદાર્થોમાં મરદેય ગદિત થાય
છે અને તેથી રાત્રેયથી ઉત્પન્ન થયેલાં કર્મોને આપનો નથી
અને જે કર્મો આપનાં છે તેનો હાથ કરે છે.

[૬૫] દે પૂજ્ય ! શ્રોત્રેન્દ્રિયના નિમ્નદથી છવ મું મેળવે છે !
જીભના મંચમથી મુંદર કે અમુંદર રસોમાં (રસપ્રાણમાં)
મરદેય ગદિત થાય છે અને તેથી રાત્રેયથી ઉત્પન્ન થયેલાં કર્મો
આપનો નથી. અને પૂર્વે જે કર્મો આપનાં છે તેનો હાથ કરે છે.

[૬૬] દે પૂજ્ય ! ચક્ષુરેન્દ્રિયના મંચમથી છવ મું પામે છે ! ચક્ષુરેન્દ્રિયના
મંચમથી મુંદર કે અમુંદર રૂપોમાં મરદેય રહિત

[૬૪] આ પ્રમાણે ખરેખર સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ નામના અખ્યાનનો અર્થ અમણી ભગવાન મદાવીરે કહ્યો છે, બતાવ્યો છે, દેખાડ્યો છે અને ઉપદેશ્યો છે.

નોંધ:—સમક્ષિત સ્થિતિ એ યોગ્ય ગુણસ્થાનકની સ્થિતિ છે. છતાં આ કર્મ, માયા કે પ્રકૃતિને આધીન રહે છે ત્યારે પ્રથમથી માંડીને સાવ મુક્ત થતાં મુખીમાં તે ઘણી પણી ભૂમિકાઓમાંથી પસાર થતો રહે છે. સંસારના આઠબંધનથી માંડીને સાવ મુક્ત થતાં મુખી કે અણક (આઠ કથકપ્રદેશોના માત્ર શુદ્ધ રહે છે નહિતો નહ નેવા બને છે.) ચૈતન્યથી માંડીને સાવ શુદ્ધ ચૈતન્ય ધાર ત્યાં મુખીની ભૂમિકાઓને જૈન દર્શન સંસિદ્ધથી ચૌદ પ્રકારમાં વિશક્ત કરે છે. તેનેજ ગુણ સ્થાનક તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

આ ભૂમિકાઓ સ્થાન વિશેષ નહિ પણ આત્માની સ્થિતિવિશેષ છે. પહેલું સ્થાનક મિશ્રાદિષ્ટિનું છે, તે દષ્ટિ એક ઉચ્ચ મનુષ્યથી માંડીને અવિ-હસિત સુદૃઢ છવો મુખી રહેલી હોય છે. પરંતુ તેમાં વરતમતા (ઓછાવત્તા) ના અસંખ્ય ભેદો છે, બીજા અને ત્રીજા ભૂમિકા પણ અરિયર છે, તેથી ચોથીથીજ મોક્ષમાર્ગ શરૂ થાય છે એમ સમજવું. અન્ય દર્શનોમાં આ સ્થિતિને આત્મ સાક્ષાત્કાર તરીકે વર્ણવી છે. આ ભૂમિકામાં સસાર પરિ-ભ્રમણ કરાવવાના નિમિત્તરૂપ લીમ કષાયો મંદ પડી નય છે એ આત્મ પરિણામો નેટલાં વિશુદ્ધ કૃત્રિમ શુદ્ધ કે મિશ્ર હોય તે પ્રમાણમાં તે ક્ષાયિક, ઉપરામ અને સમીપરામ સ્થિતિ તરીકે કહેવાય છે. આઠમે ગુણસ્થાનક પહોંચ્યા પછી આ ત્રણ પૈકી માત્ર બે એણિઓ રહે ૥ જેને ઉપરામ અને ક્ષયક એણિ કહેવાય છે. ઉપરામ (કર્મોને ઉપરામોવનાર) એણિવાળા છવનું આગળ વધ્યા પછી પણ પતનજ થાય છે. કારણ કે તે વિશુદ્ધિ સાચી નહિ પણ કૃત્રિમ હોય છે. જેમ રાખથી ટકાયેલો અગ્નિ ન દેખાવા છતાં વાયુના સપાટાથી સ્પષ્ટ દેખાઈ રહે છે, તેજ પ્રકારે ઉપરામ એણિ વાળો છવાત્માં અગ્નિધાર ગુણસ્થાન નેવી ઉચ્ચ ભૂમિકા પર પહોંચ્યા છતાં સુદૃઢ હોયનેરે વૃદ્ધ થતાં પતિત થાય છે.

સપ્ત (કર્મોના કાય કરનાર) ક્રેત્રિયાર્થો ઇવાત્મા હસ્યો ભૂમિતાવરથી અવિવારમીએ ન જતા સીધો બારમી ભૂમિતા પર પહોંચે છે. આ ક્રિયાર્થો તેના કરાવો શીલુ થયા હોય છે અને તેથી તે તેરમા કુલ્કથાનો ભઈ રેવળી થાય છે આ વખતે આઠ કર્મો પૈકી ચાર કર્મોના (નિસત્ત્વ એવા) આવાળુ રહે છે એ રેવળી ન્યા સુધી રેલ હોય છે ત્યા સુધી રેલની હાજીને સપ્તને કર્મ કરતા રહે છે પરંતુ તે કર્મ આસક્તિ રહિત હોયને અંખન કરતા ન હોઈ દુરાત્મ ખરી પડે છે. આ ક્રિયાને ઉર્ધ્વાપચિત્રી ક્રિયા કહે છે.

આયુષ્યમાણ પૂર્ણ થવાના સમયે દુષ્ક્રમ ધ્યાનનો ત્રીજો ભેદ કે બેને સુશ્રમક્રિયાપ્રતિપાતી કહે છે તેને ચિત્તપીને સૌથી પ્રથમ મનોધ્યાન, વચન ધ્યાન અને કાવ્યાંત્ર મેમ કમપૂર્વક રૂપનકરી બાજરે ભારોભાવવાતને રૂપી તે ઇવાત્મા છાન નિષ્કપ જાને છે આ ક્રિયાર્થો કૌશ્લિ અવરણા કહેવાય છે ત્યા અ, ઇ, ઊ, ઋ અને ઋ એવા પાંચ દ્રવ્ય અશુદ્ધતા ઉચ્ચારણ કામ એકથી મમય રીતી બાજરે દુષ્ક્રમ ધ્યાનના યોગા કહેને કરાઈ જાયી રહેવા ચારે કર્મોના કાય કરી પૂર્ણ આત્મસ્વરૂપી દુઃખ, ખુઠ અને દુઃખ થાય છે.

દુઃખ ચેતનની સ્વાભાવિક રૂપવર્તનિ હોવાને થીને તે ક્રમ અને પ્રકાર ન્યા સુધી તેનું સ્વરૂપનિરૂપણ નિષ્કપમાર્ગિનકાય હેવ છે, ત્યા સુધી ક્રમ ભઈ બાજરે ક્રિયક થાય છે. એ વખતે આત્મ ક્રિયતા થાય છે તે કયાન હેવ નિષ્કપ પર આરતુ છે અને તેને નિષ્કર્મ નીકે કહે છે અંતિમ કર્મોર ક્રમનિ વચન તેનું પ્રતિપાતુ ને ભઈ પહોંચાઈ) હેવ તેનાને ૧/૩ અંત ૧/૫, ૩/૫, ૧/૩ નીક વરી જાયી અંતે, પાંચે હેવ છે. તેથી કાય નિષ્કર્મ ભઈ મુક અવસ્થા તે ઇવાત્માના તેરમા ક્રેત્રિય તે વિદ્યમાનમાં

આમ થાય છે. તે તેની અવગણના કરેલાય છે. બિન્ન બિન્ન સિદ્ધાન્ત-
ઓના પ્રદેશો પરસ્પર અવગણના રહી પરસ્પરનું પ્રયત્ન બતાવના રહે છે.
જેવા પરમ પુરુષો વીતરાગ, વીતરોષ અને વીતદ્વેષ દેવાથી તેમનું સંસારમાં
પુનરાગમન થઈ શકતું નથી.

એમ કહું છું:—

આમ સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ સંગથી
જ્ઞાનત્રીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

તપોમાર્ગ

—૨૬—

૩૭

આપો સસાર આધિભૌતિક, આધિદૈવિક અને આધ્યાત્મિક કુબોધી યેશયેતો છે સસારના મર્જ છવો આધિ, આધિ અને વ્યાધિથી વળાઈ રહ્યા છે. ઠોડ વખતે શારીરિક તો ઠોડ વખતે માનસિક એમ દરોની તદ્દમાર સાગી રહી છે, અને એ વ્યાધિથી બેભન થયેલા છવો તેનું નિવારણ સતત ઉપજી રહ્યાં છે.

દરેક કાળમાં દરેક તુલારક પુરવો બિન્નબિન્ન પ્રકારનાં ઔષધ આપે છે. બનવાન મવારીરે સર્વ સકટોના નિવારણ માટે એક માત્ર ઉત્તમ ઠોટિની જડીબુટ્ટી આપી છે કે જે તપશ્ચર્યા નામે જ્ઞાનપ્રાપ્ત છે.

તપશ્ચર્યા યુગ્મ્યત્વે બે પ્રકારમાં વિભક્ત કરી છે. કે જે આંતરિક અને બાહ્યના નામે પ્રસિદ્ધ છે.

બાહ્ય તપશ્ચર્યા ખાસ કરીને અપ્રમત રાખવા અર્થે જે શરીર પ્રમાણે દોષ તો તેની પ્રવૃત્તિ પાપ તરફ વળતી હોય છે, અને તેવી પરિસ્થિતિમાં શરીર તથા ઉદ્રિયો સાધન બદલે બાધક થઈ પડે છે. જ્યારે શરીર અપ્રમત અને સ્વચ્છ બને છે ત્યારેજ આત્માનિરાસા જાગે છે, અને ચિત્તન, મન યોગાવ્યાસ, ધ્યાન વગેરે આત્મસાધનાનાં અંગોમાં પ્રવર્ધ શકે છે.

તેથીજ બાહ્યતપશ્ચર્યામાં અજુસજુ (ઉપવાસ), ઉજ્જ (અવપાહાર), બિદ્યાચરો (મલેસાં સાધનોને પણ પરિચિત)

ઉપયોગ કરવો), રસ પરિત્યાગ (સ્વાદેન્દ્રિય નિયમ), કાય-ક્રમેશ (રેફ રમનની ક્રિયા) અને શુનિસદીપ (જ્વનની નિર-રિયાતો ધટાડતા જવું), આ છએ તપશ્ચર્યાઓ. એકતા અમૂલ છે. તેનો જે જે દિગ્ગે જોડતા પ્રમાણમાં ઉપયોગ થાય તેટલું પાપ ધટે. અને પાપ ધટે એટલે ધાર્મિક બાવ અવરૂધ બધે ભય. પરંતુ તેનો ઉપયોગ પોતાની યોગ્યતા પ્રમાણે કરતા રહેવું જોઈએ.

આંતરિક તપશ્ચર્યાઓમાં પ્રાયશ્ચિત, વિનય, સેવા, સ્વા-ધ્યાય, ધ્યાન અને કાયોત્સગ (રેફાઈવાસનો ત્યાગ) એ છ વસ્તુઓનો સમાવેશ થાય છે. આ છએ સાધનો આત્મોન્નતિનાં ભિન્નભિન્ન પત્રધિયાં છે. આત્મોન્નતિના ઈચ્છુકસાધકો તેમાંથી યજી પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ છે.

લગવાન બોધ્યા:—

- [૧] રાગ અને દ્વેષથી એકદુ યયેલું પાપકર્મ ભિક્ષુ જે તપ વડે ખપાવે છે તેને (તે તપને) એકાગ્ર ચિત્તથી સાંભળો.
- [૨] પ્રાણીવધ, મૃધાવાદ (અસત્ય) અદત્ત, મૈથુન (અધ્ધજાયય) અને પરિગ્રહ એ પાંચ મહાવતોથી તથા રાત્રિભોજનથી વિરક્ત થયેલો જીવત્મા અનાસવ (નવાં પાપ રોકનાર-આસવ રહિત) થાય છે.
- [૩] વળી પાંચ સમિતિ તથા ત્રણ શુનિતિ સહિત, કપાયથી રહિત, જીતેન્દ્રિય, નિરભિમાની અને શલ્ય રહિત જીવ અના-સવી થાય છે.
- [૪] ઉપર કહેલા શુણ્ણથી વિપરીત એવા દોષો દ્વારા રાગ અને દ્વેષથી એકદુ રેલું કર્મ જે પ્રકારે નષ્ટ થાય છે તે (ઉપાય)ને એકાગ્ર મનથી સાંભળો.

[૧૨] જે મરણપર્યંતનું અખણસખ રોય છે તે ખણ કાવગે'છને ઉદેશી
મે પ્રકારનું કહ્યું છે. (૧) સવિચાર (કાયાની દિશા સદિન)
અને (૨) અવિચાર (નિષ્ક્રિય).

[૧૩] અથવા સપરિકર્મ (ખીજની સેવા લેવી તે) અને અપરિકર્મ
એમ બે પ્રકારે કહ્યું છે. તેના ખણ બે બેદ છે. (૧) નિદારી
અને (૨) અનિદારી. એ જન્મે પ્રકારના મરણોમાં આધારનો
ત્યાગ તો હોય છેજ.

નોંધ:—નિદારી એટલે જે મુનિનું જામમાં મરણ થતાં મૃત કહેવાને
અદાર લઈ જવું તે અને અનિદારી કહેવાય છે.

[૧૪] ઉણોદરી તપ ખણ દ્રવ્યથી, ફોજથી, કાળથી, ભાવથી અને
પર્યાયથી સંક્ષેપમાં પાંચ પ્રકારનું કહ્યું છે.

[૧૫] જેટલો જેનો આદાર હોય તે પૈકી અલ્પમાં અલ્પ એક
કવસ ખણ ઓછો લેવો એ દ્રવ્યથી ઉણોદરી તપ કહેવાય છે.

[૧૬] (૧) ગામ, (૨) નગર, (૩) રાજધાની, (૪) નિગમ, (૫) આકર
(ખાણવાળો પ્રદેશ), (૬) પલ્લી (અટવીની વચ્ચેનો પ્રદેશ),
(૭) ખેટ (જ્યાં ધૂળનો કોટ હોય તે પ્રદેશને), (૮) કરબટ
(નાના નાના ગામોવાળો પ્રદેશ), (૯) દ્રોણમુખ (જળ અને
સ્થળવાળો પ્રદેશ), (૧૦) પાટણ (સવ. દિશાથી માણસ
આવી શકે તેવું સ્થળ), (૧૧) મંડપ (ચારે દિશામાં અટ્ટી
અટ્ટી ગાઉ સુધી ગામ હોય તે), (૧૨) સંવાહન (પર્વતના
મધ્યમાં ગામ હોય તે).

[૧૭-૨૮] (૧૩) આશ્રમપદ (તાપસનાં સ્થાનકો હોય તે), (૧૪)
વિહાર (જ્યાં બિશુઓ વસતા હોય તેવું સ્થળ), (૧૫)
સન્નિવેશ (નાના નાના નેસપ્રાંચો), (૧૬) સમાજ (ધર્મશાળા),
(૧૭) ધોય (ગાયોનું ગોમુળ), (૧૮) સ્થળ (રેતીના જિંચા

ઉત્તરોદયન ચૂંટ

દગલાવાળું સ્થળ). (૧૯) સેના (સેનાનું સ્થળ), (૨૦) ખંધર (કટક ઉતરવાનાં સ્થળ), (૨૧) આર્યવાહોને ઉતરવાનું સ્થળ), (૨૨) સંવર્ન (જયોધી ત્રાસેલાં કુંડેન આગને રહે તે સ્થળ), (૨૩) કોટ (કોટવાળું ગામ), (૨૪) વાડા (વાડા-એમાં વાડાવાળા સ્થળ), (૨૫) શેરીઓ, અને (૨૬) ધરો. આટલા ક્ષેત્રોમાં અભિગ્રહ કરે કે આટલા પ્રદેશોમાં ભે આહાર મળે તો લેવો. એ પ્રકારનું ક્ષેત્રથી ઉજોદરી તપ કરેલાય છે.

નોંધા—ખાસ કરીને આ ક્ષેત્રો જેન નિમુષોને માટે ક્યાં કે પરવડ શુદ્ધસાધક પણ પોતાનાં ક્ષેત્રમાં આવા પ્રકારની ક્ષેત્ર મર્યાદા કરી શકે છે.

[૧૯] (૧) પેટીને આકારે, (૨) અર્ધ પેટીને આકારે, (૩) ત્રાપુતને આકારે, (૪) પતંગને આકારે, (૫) સંખાટનને આકારે તેનું જે ભેડ (૧) પાડામાં અને ૨) પાડા બદાર, અને (૧) પદેલાં સંગમ છેડા સુધી જઈને પછી પાછો વળતાં નિષ્ણા-ચરી કરે. એમજ પ્રકારે ક્ષેત્ર થઈ ઉજોદરી તપ કરેલાય છે.

નોંધ—ઉપરના ૭ એ આકારો પ્રમાણે નિષ્ણાચરી કરાવો નિવશ માત્ર નિમુષ માટે કરવાનો છે.

[૨૦] દિવમના ચાગ પ્રદગમાંથી અમુક પ્રદેશ નિષ્ણા મળે તો લેવી એ પ્રકારે અભિગ્રહ (મંકરપ) ધારી નિચરે તે કાળ થઈ ઉજોદરી તપ કરાવવું.

[૨૧] અથવા થોડી ન્યૂન ત્રીજ પોરમીમાં ત્રીજ પોરમીનો એક માત્ર જાણી ન્દે ત્યારે નિષ્ણાચરી મળે તો પ્રદગ કરીક એ પ્રકારનો મંકરપ કરે તો તે કાળથી ઉજોદરી તપ કરેલાય.

[૨૨] જો અથવા પુણ્ય અવકાર મહિન કે અદિત અથવા ન.પ. મુદ.ન કે ૧૬ તેમજ અમુક પ્રકારનાં વચનદિન ૨.૫—

- [૨૩] યજ્ઞા અથુક વર્ણવાન દોષ, રોષ ગદિન કે દર્શનદિન દોષ એવાં એવાં ચિદ્વેદોથી યુક્ત દોષ તેવાને દાએન/ મિથ્યા ભેગી તેવો સંકલ્પ કરે. તે જાવથી ઉજોદરી તપ કહેવાય.

નોંધ:—જાણી કડક સંકલ્પ વારંવાર ફરે નહિ તેથી ભિક્ષા ન મળતાં વારંવાર (જૂપ્યા રહેવાથી) તપશ્વર્ગ વાચ તે સંભવિત છે.

- [૨૪] દ્રવ્યથી, શેત્રથી, કાળથી અને જાવથી જે જે વર્ધુન કર્યું એ ચારે નિયમો સદિન ઘર્ષ જે ભિક્ષુ વિચરે તે પર્ણવચર તપશ્વર્ગ કરનાર કહેવાય છે.

નોંધ:—પર્ણ એટલે જેમાં ઉપર કહેલા ચારે અંશ દોષ તે તપને પર્ણીય ઉજોદરી તપ કહેવાય છે.

- [૨૫] આઠ પ્રકારની જોયરીમાં અને સાત પ્રકારની એયણામાં જે જે બીજા અભિગ્રહો ભિક્ષુ રાખે છે તે ભિક્ષાચરી તપ કહેવાય છે.

નોંધ:—ત્રીજી તપશ્વર્ગને અન્ય મંદોમા વૃત્તિ સંયોગ પણ કહેલ છે. જ્વલિ સંયોગ એટલે છવનની જ્વલિમાતો આજમા આજી કરી નાખવી તે ત્રીજું વાલ તપ કહેલ છે.

- [૨૬] દૂધ, દહીં, ઘી વગેરે રસો તથા સંસ્કારી રસિક ભોજન તથા બીજા પણ રસોનો ત્યાગ કરવો તે રસપરિત્યાગ નામની તપશ્વર્ગ કહેવાય છે.

- [૨૭] વીરાસન (ખુરસી જેવું આસન) વગેરે વિવિધ આસનો કાયાને અપ્રમત રાખી સુખ કરનાર નીવડે છે. તેવાં કડક આસનો કરી કાયાને કસવી તે કાપ કલેશ નામનું તપ કહેવાય છે.

- [૨૮] એકાંત કે જ્યાં સ્વાધ્યાય ધ્યાનની અનુકૂળતા મળે, કોઈ ન આવે જાય એવા સ્ત્રી, પશુથી રક્ષિત સ્થાનમાં રાખન તથા આસનનું સેવન કરવું તે સંલીનતા નામનું તપ કહેવાય છે.

[૨૬] એ પ્રકારે મંદોપથી જાળનપ કર્યું. તેમજ મંદોપથી પ્રવૃત્તિ આંતરિક તપ કરીય.

[૩૦] પ્રાયશ્ચિન, વિનય, સેવા, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને કાયોત્સર્ગ એ ૭ આખ્યંતર તપ છે.

[૩૧] ત્રિશ્ચુ આલોચનાદિ દસ પ્રકારનાં પ્રાયશ્ચિન વર્દન કરે છે તે પ્રાયશ્ચિન તપ કહેવાય છે.

નોંધ:—પ્રાયશ્ચિન એટલે પાપનું હટન કરવું. તેના દસ પ્રકાર છે: (૧) આલોચના, (૨) પ્રતિક્રમણ, (૩) તદ્દમથ, (૪) વિવેક, (૫) ન્યુત્સર્ગ, (૬) વપ, (૭) વેદ, (૮) મૂલ, (૯) ઉપરવાન અને (૧૦) પારમિક. વિદેશિ વર્ણવે છે કે સુત્રોમાં જુએ.

[૩૨] (૧) ગુર્વાદિકની સામે જવું, (૨) તેમને જે હાથ ભેડવા, (૩) આસન આપવું, (૪) ગુરુની અનન્ય ભક્તિ કરવી અને (૫) હૃદયપૂર્વક સેવા કરવી તે વિનય કહેવાય છે.

નોંધ:—અભિમાન ઓચળા વિના સાચી સેવા-ગુપ્ત-વચ્ચી તરીકે. [૩૩] આચાર્યાદિની દસ સ્થાનોમાં સક્રિય અનુસાર સેવા બળતરી તે વૈયાટ્ય તપ કહેવાય છે.

નોંધ:—આચાર્યાદિમાં આ દસનો સમાવેશ થાય છે. (૧) આચાર્ય, (૨) ઉપાધ્યાય, (૩) સ્થવિર, (૪) તપસ્વી, (૫) શ્રીમીષ્ટ, (૬) સદાપ્રજ્ઞ, (૭) સ્વધર્મી, (૮) કમ, (૯) મજ્જ અને (૧૦) સંપ.

[૩૪] વાચના લેવો, પ્રશ્ન પૂછવા, વારંવાર સાત્ત ફેરવવું, સુત્રાદિના અર્થ તથા રહસ્ય ચિંતવવું અને ધર્મકથા કરવી એ ધર્મ પ્રકારના સ્વાધ્યાય તપ કહેવાય છે.

[૩૫] મહાધિવંત સાધક આર્ત અને રોદ એ બન્ને ધ્યાનને છે. ધર્મધ્યાન તથા શુદ્ધ ધ્યાનને ચિંતવે છે તેને મહાપુરુષ ધ્યાન કહ્યું છે.

[૩૬] યની વખતે, બેઝની વખતે કે ઉભા રહેની વખતે જે બિંદુ દાવાનો સર્વ વ્યાપાર છોડી દે (દલાવે ચલાવે નહિ) તેને જુહુ દાયેત્સર્ગ તપ ક્યું છે.

[૩૭] જે પ્રમાણે બે પ્રકારનાં તપ જે મુનિ વચાર્થ સમજીને આચરે છે તે પંડિત સાધક સર્વ સંસારના બંધનથી જલદી છૂટી જાય છે.

નોંધા—જ્યાં એક જનુભવીએ જનુભવેથી ઉત્તમ રસાયણ છે. આત્મ-રેશને નિવારવાનું આત્મ એક જનુદ્ધર્મી છે. દુઃખી અને હર્ષિઓએ આત્મ ઉપાયો જીવનમાં જનુભાવવા અને જીવનનો સમુદ્ધાર કરી લેવો તે જીન બધાં સાધનો કરતાં ઉત્તમ છે.

વિદ્યામાં અહંકારનો સંભવ છે. ક્રિયામાં અજ્ઞાનતા, અક્રૂડતા કે જડતાનો સંભવ છે. તપશ્વર્થમાં જ્ઞાન અને ક્રિયા જન્મેનો સમાવેશ છે. તેથી અહંકાર, અજ્ઞાન, અક્રૂડતા અને જડતા બધાં વિલય થઈ આત્મસંતોષ, આત્મશાંતિ ને આત્મતેજ પ્રગટે છે. અને તેવા જીવત્માઓ પોતે પ્રકાશી થઈને પ્રકાશ અર્પી પોતાનાં આયુષ્ય, શરીર, ઉદ્વિષાદિ દુસાધનોને ઊંડી સામ્પ્રસિદ્ધ થાય છે.

એમ કહું છું—

એ પ્રમાણે તપોમાર્ગ સંબંધી ત્રીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

ચરાણુવિધિ

ચારિત્રના પ્રકારો

૩૧

પાપનો પ્રવાહ ચાલ્યો આવે છે તેને રોકવાની ક્રિયાને મુ'વર કહેવાય છે. પાપમાંથી નિવૃત્ત થવું કે ધર્મમાં ભીન થવું તે બન્ને સમાન છે. પાપનો આધાર માત્ર ક્રિયાપર નથી પરંતુ ક્રિયાની પાછળના અધ્યરસાયો પર છે. કહીવિત વાસનાથી થયેલું કાર્ય બાહ્યદ્રષ્ટિએ ઉત્તમ પણ દેખાતું હોય છતાં મનિન અને નકામું છે. શુભ ભાવનાથી થયેલું સામાન્ય કાર્ય દ્રષ્ટિએ કનિષ્ઠ દેખાતું હોય છતાં ઉત્તમ અને આત્મવૃત્તિ માટે પર્યાપ્ત છે.

દેહને અંગે, ખાતું પીકું, બોલકું, બેસકું, ઊડકું ઇત્યાદિ બધું કર્યા વિના આપણે રહી સમીએ નહિ. માટે તેનાથી નિવૃત્ત થવું- કઠાચ થોડા સમય માટે સહ્ય હોય છતાં દુવન- બર તેમ રહેવું અસાધ્ય છે. અને માને કે બહારની ક્રિયા થોડા વખત બધ પલ્લુ કરવાને સમર્થ હોઈએ તોપણ આપણું આંતરિક ક્રિયાત્મક કાર્ય તો ધયાત્મ કરવાતું છે. તેને આપણે જનરાણથી રોકી રોકવાના નથી. માટેજ બનવાન મહારીર ક્રિયાને બધ કરવાનું ન કહેતાં ક્રિયા કરવા છતાં તમારો ઉપ- યોગ શુદ્ધ અને સ્થિર રાખો તેમ જાણું છે. શુદ્ધ ઉપયોગ એટલે આત્મતત્ત્વ. જો આત્મતત્ત્વ હોય તો ક્રિયા પાછળની બધી કહીવિતતા મુદેને વિરમી બધ.

સગવાન બોલ્યા:—

[૧] જીવાત્માને એકાંત સુખ આપનાર અને જેને આચરીને અનેક જીવો આ સંસાર આગરને તરી ગયા તે આચરતી વિધિ દૃ દૃ પું:—

[૨] એક તરફથી નિરૂત થવું અને બીજા માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરતી અર્થાત્ કે અગ્નેયમથી નિરૂત થવું અને સંવમમાં પ્રવૃત્તિ કરતી બેષજે.

[૩] પાપકર્મમાં પ્રવૃત્તિ કરાવનાર એવા બે પાપ રાગ અને દ્વેષ છે. જે બિશુ તે બન્નેને રોકે છે તે આ ગ્રંથારમાં પરિબ્રમણ કરતો નથી.

[૪] ત્રણ દંડ, ત્રણ ગર્વ અને ત્રણ શસ્ત્રોને જે બિશુ તજે છે તે સંસારમાં નિત્ય પરિબ્રમણ કરતો નથી.

નોંધા:—(૧) મનદંડ (૨) વચન દંડ અને (૩) કામદંડ. (૧) ક્રોધિગર્વ, (૨) રસગર્વ અને (૩) શાતાગર્વ. (૧) માયાશક્ત્ય (૨) નિહાન શક્ત્ય અને (૩) મિથ્યાત્વ-દર્શન શક્ત્ય.

[૫] જે બિશુ દેવ, મનુષ્ય અને પશુઓના આકર્ષિક ઉપસર્ગ (સંકટો)ને સમભાવથી સહન કરે છે તે ગ્રંથારમાં બ્રમતો નથી.

[૬] ચાર ચિકિત્સા, ચાર કથામ, ચાર, સંતા અને બે પ્રકારના ખ્યાતોને દંભેશને માટે જે બિશુ છોડી દે છે તે ગ્રંથારમાં બ્રમતો નથી.

નોંધ:—બે ધ્યાન:—આર્તધ્યાન અને શૌદ્ધ ધ્યાન.

[૭] પાંચ મહાત્રતો, પાંચ ઉદ્વિગ્નોના વિષયોનો ત્યાગ, પાંચ સમિતિ અને પાંચ પાપ ક્રિયાઓનો ત્યાગ. તે ચારે વસ્તુઓમાં દ્વેષાં, ઉપયોગ રાજે છે તે ગ્રંથારમાં બ્રમતો નથી.

નોંધ:—ઉપયોગ શબ્દ આચરવામાં, મદલ કરવામાં અને તનવામાં એમ ત્રણે રમણે લાગુ પડે

[૮] જ સંખ્યાઓ, ૫૩૫૦ અને આદારના ૩ પ્રકારોમાં જે જિહ્વા દમેશમાં ઉપયોગ રાખે છે તે મંસારમાં ભ્રમનો નથી.

[૯] માનસિક પ્રવૃત્તિની પ્રતિભાઓ અને સ્થાન પ્રકારના સ્થાનોમાં જે જિહ્વા દમેશમાં ઉપયોગ રાખે છે તે મંસાર ભ્રમનો નથી.

[૧૦] આઠ પ્રકારના મરો, નવ પ્રકારનું અવ્યયન રક્ષણ અને પ્રકારના તિમુધર્મમાં જે જિહ્વા દમેશમાં ઉપયોગ રાખે છે તે મંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો નથી.

[૧૧] અગિયાર પ્રકારની આવક પ્રતિભાઓમાં અને ખાર પ્રકાર તિમુ પ્રતિભાઓમાં જે જિહ્વા દમેશમાં ઉપયોગ રાખે છે તે મંસારમાં ભ્રમનો નથી.

નોંધા—પ્રતિભાઓ એટલે ચાકસવત નિષ્ક્રમવાળી ક્રિયા.

[૧૨] તેર પ્રકારનાં ક્રિયા સ્થાનોમાં, ચૌદ પ્રકારના પ્રાણીસમૂહો અને પંદર પ્રકારના પરમાધાર્મિક દેવોમાં જે જિહ્વા દમેશ ઉપયોગ રાખે છે તે મંસારમાં ભ્રમનો નથી.

[૧૩] જે જિહ્વા (સૂચકાંગ સૂચના પ્રથમ સ્કંધના) સોળ અધ્યયનોમાં તથા સત્તર પ્રકારના અસંયોગમાં સતત ઉપયોગ રાખે છે તે મંસારમાં ભ્રમનો નથી.

[૧૪] અઠાર પ્રકારનાં અવ્યયન સ્થાનોમાં, ઓગણીસ પ્રકારના યાતા અધ્યયનોમાં અને વીસ પ્રકારનાં સમાધિસ્થ સ્થાનોમાં જે જિહ્વા દમેશમાં ઉપયોગ રાખે છે તે મંસારમાં ભ્રમનો નથી.

[૧૫] એકવીસ પ્રકારના સત્તર દોષોનો અને બારીસ પ્રકારના પરિપક્વોમાં જે જિહ્વા દમેશમાં ઉપયોગ રાખે છે તે મંસારમાં ભ્રમનો નથી.

[૧૬] સૂચકાંગસૂચના કુલ ત્રેવીસ અધ્યયનોમાં અને ચોવીસ પ્રકારના અધિકરણવાળા દેવોમાં જે જિહ્વા દમેશમાં ઉપયોગ રાખે છે તે મંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો નથી.

- [૧૭] જે ભિક્ષુ પત્રીસ પ્રકારની જાવનાઓમાં અને દસાશ્રુત સ્કંધ-
બૃહત્કલ્પ અને વ્યવહાર સુત્રના મળી છત્રીસ ઉદેશોમાં
ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં જામતો નથી.
- [૧૮] સત્તાવીસ પ્રકારના અણુગારગુણોમાં તેમજ અકાવીસ પ્રકારના
આચારપ્રકરો (પ્રાચલિતો) માં જે ભિક્ષુ હમેશાં ઉપયોગ રાખે
છે. તે સંસારમાં જામતો નથી.
- [૧૯] ઔગણ્ધરીસ પ્રકારના પાપસૂત્રોના પ્રસંગમાં અને ત્રીસ પ્રકારનાં
મહાભોહનીનાં સ્થાનોમાં જે ભિક્ષુ હમેશાં ઉપયોગ રાખે છે
તે સંસારમાં જામતો નથી.
- [૨૦] એકત્રીસ પ્રકારના સિદ્ધજગવાનના ગુણોમાં, બત્રીસ પ્રકારના
યોગ સંગ્રહોમાં અને તેત્રીસ પ્રકારની અસાતનાઓમાં જે ભિક્ષુ
હમેશાં ઉપયોગ રાખે છે તે સંસારમાં જામતો નથી.
- [૨૧] ઉપરના બધા સ્થાનોમાં જે ભિક્ષુ સતત ઉપયોગ રાખે છે તે
પંક્તિ સાધુ આ સર્વ સંસારથી શીઘ્ર મુક્ત થાય છે.

નોંધ:—સંસાર એ સુદુષ્કાંડની શાળા છે. તેમાં રહેલા પ્રત્યેક
પદાર્થો સતત કંઈ ને કંઈ નવીન જોયે આપતાજ હોય છે માત્ર તેની
સન્મુખ દરિ રાખવી જોઈએ. દરિમાં અમૃત લેતરું એટલે જગતમાંથી
અમૃતજ મળ્યા કરશે. અહીં એકથી માંડીને તેત્રીસ સંખ્યા સુધીની વિભિન્ન
વસ્તુઓ બતાવી છે. તેમાં ફેટલીક માછ અને ફેટલીક ત્યાજ્ય
કરવાની પણ છે. પરંતુ જલ્દયા પછીજ તે જાળે ક્રિયા બની શકે માટે
ધર્માર્થ દરિએ એ સૌને જાણવાનો પ્રયત્ન કરવો એ અતિ અતિ
આવશ્યક છે.

એમ કહું છું:—

એ પ્રમાણે ચરણવિધિ નામનું એકત્રીસમું અધ્યયન પૂર્ણ થયું.

પ્રમાદરૂપીન

૧૨

તો તમારે અનાદિ છે તો હવે પણ. અનાદિ કાળથી સમસ્ત જેનું પાત્રું અનાદિ દોષા છતાં એ દુઃખનું મૂળ સીધું જ મૂળનેજ દૂર કરી શકાય તો સાંસારમાં જોવા છતાં દુઃખથી છુટી શકાય છે ભગ્ન હવેથી મુકાવું તેનું જ નામ મિત્ત. તેમજ જ્ઞાનના અવર્તનથી આવેલા મિત્ત વળી મુકાવેલા માથે છે, સાચી રીતે છે અને સાચી રીતીજ. સર્વજનું આ અનુભવ વાક્ય છે.

જન્મમૃત્યુના દુઃખનું મૂળ કર્મજન્ય છે. તે કર્મજન્યનું મૂળ મિત્ત છે અને મિત્ત, વૃજ્ઞા, રાગ કે ક્રોધ ક્રિયાદિમાં પ્રમાદ મુખ્ય પાઠ બજવનાર પાત્ર છે. કામ જોષાની આસન્નિ એજ પ્રમાદનાં કથાન છે. પ્રમાદથી અજ્ઞાનની રૂઢિ થાય છે. અજ્ઞાન કે મિથ્યાત્વથી શુદ્ધ દ્રષ્ટિને વિપરીત થાય છે, અને ચિત્તમાં મસિનતાનો કથરા ભરે છે. આથી તેનું મસિન ચિત્ત મુખિ-માર્ગની અભિમુખ થઈ શકતું નથી.

શુદ્ધજન અને મહાપુરુષોની સેવા, સત્સંગ અને સદ્વર્ત્તનથી નિરાસા ભરે છે. સાચી નિરાસા બધા પછી સત્ય, શ્રદ્ધા, ત્યાગ, ક્ષેપ, એવાં ઉત્તમ અંગે પરત્વે રુચિ પ્રગટે છે અને તેવાં આચરણથી પૂર્વની મસિનતા ધોવાઈ જઈ શુદ્ધ બાવનાઓ ભરે છે. આવો બાવનાઓ ચિત્તન, મનન અને નિદિધ્યાસનમાં ઉપયોગી અને આત્મવિકાસમાં ખૂબ સહાયક બીવડી રહે છે.

ભગવાન બોલ્યા:—

[૧] અનાદિ કાળથી મૂળ સદિન સર્વ દુઃખની મુક્તિનો એકાંત દિનકારી, દેવાખૂર ઉપાસને રહીશ. કહેના તેના મને પ્રતિપૂર્ણ (એકામ) મિત્રથી તમે સાંભળો.

[૨] સંપૂર્ણ જ્ઞાનના પ્રકાશથી, અજ્ઞાન અને મોહના સંપૂર્ણ ત્યાગથી તેમજ રાગ અને દેવના હાથથી એકાંત મુખકારી મોક્ષપદ પામી શકાય છે.

તે મોક્ષપદ પામવાના ઉપાય કયા ? તે અતાવે છે.

[૩] બાલજીવોના સંગથી દૂર રહેવું, ગુરુજન અને વૃદ્ધ-અનુભવી મદાપુરુષોની સેવા કરવી તથા એકાંતમાં રહી ધૈર્યપૂર્વક સ્વાધ્યાય-સૂત્ર તથા તેનાં ગંભીર અર્થનું ચિંતન કરવું એજ મોક્ષનો માર્ગ (ઉપાય) છે.

[૪] વળી સમાધિની મન્દ્રજવાળા તપસ્વી સાધુએ પરિમિત અને શુદ્ધ આહાર મહત્ત્વ કરવો, નિપુણાર્થ શુદ્ધિવાળા (મુમુક્ષુ) સાથીદારને સાધવો અને સ્થાન પણ એકાંત (ધ્યાન ધરવા લાયક) ઈચ્છવું જોઈએ.

[૫] જો ગુણથી અધિક કે ગુણથી સમાન નિપુણ સાથીદાર ન મળે તો કામભોગોમાં નિરાસક્ત થઈને અને પાપોને દૂર કરીને એકલા (રાગદેવ રહિત) પણ સાંતિપૂર્વક વિચરવું.

નોંધ:—સાધકને સદાયકની અવેશા રહે છે. પરંતુ તેના સહચારી જો ન મળે તો એકલું રહેવું પણ દુર્જીવીનો સંગ ન કરવો. અહીં એક ચર્ચાનું વિધાન નથી પણ ગુણોનાજ સહવાસમાં રહેવું તે ભાગ આપવા માટે એક સખ્તનું વિધાન છે.

[૬] જેમ ઇંડામાંથી પક્ષી અને પક્ષીમાંથી ઇંડુ એમ પરસ્પર

કારણેથી જ તે તેના પુત્રને મોતની પાલકી
પાલકીની મોટી બાળકને જન્મ આપે છે. તેથી તે
જન્મ છે.

[૧૦] એક સમયે બે બાળકો જન્મ્યાં. એકને 'મોત' નામ
જો મોતની કાળજી આપે છે અને એકને 'જન્મ' નામ
મળે છે. જન્મના પુત્રને જન્મ મળે છે. જન્મના પુત્રને જન્મ
જો મોતને મોતની પાલકી છે.

નોંધ — જન્મના પુત્રને જન્મ મળે છે. જન્મના પુત્રને જન્મ
જો મોતને મોતની પાલકી છે. જન્મના પુત્રને જન્મ
જો મોતને મોતની પાલકી છે.

[૧૧] જન્મને જન્મ મળે છે. જન્મને જન્મ મળે છે. જન્મને જન્મ
મોતને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની
પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે.
જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની
પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે.

[૧૨] મોતને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની
પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની
પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની
પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે. જન્મને મોતની પાલકી છે.

[૧૩] વિવિધ જાતના રસો (રસવાળા પદાર્થ) ને કમ્પાઝિટિવિટી
ભાગવત નામ. કારણ કે રસો ઉદિયોને ઉત્તેજિત કરનારા
નીવડે છે અને સ્વાદુ રસવાળા પદાર્થો ઉપર પડેલાં જોમ
(ધરતી આવી) પીડા ઉપજાવે છે તેમ ઉદિયોના વિવિધ
ઉત્તેજ બનેલા મનુષ્યની ઉપર કામબોયો (પજુ ધરતી આવી)
પીડા કરે છે.

પણ કામબોયો જરૂર વનમાં જન્મના કાળે સાથે

હૃદયના રમેયો દાવાઈના બુજાનો નથો તેમ વિવિધ યાતના રસરાગી આદાર બોગવનાર બ્રહ્મચારીનો દરિયરૂપ અગ્નિ શાંત થતો નથી. અર્થાત્ કે રસ સેવન થઈ પણ મનુષ્યને દિનકારી નથી.

[૧૨] જેમ ઉત્તમ ઔષધિથી રોગ પરાજય પામે છે તેમ દમિતેન્દ્રિય, એકાંત, શયન, આસન, ઇત્યાદિને બોગવનાર તેમજ અદપાદારી મુનિના ચિત્તને રાગરૂપ ચતુષ્ચો પરાજય કરી શકતા નથી (અર્થાત્ કે આસક્તિ તેના ચિત્તને બળમળાવી શકતી નથી.)

[૧૩] જેમ બિલાડાના સ્થાનની પાસે જાંદરોનું રહેવું પ્રશસ્ત (ઉચિત) નથી તેમ સ્ત્રીઓના સ્થાન પાસે બ્રહ્મચારી પુરુષનો નિવાસ પણ યોગ્ય નથી. અર્થાત્ જોખમભરેલો છે

નોંધ.—બ્રહ્મચારીને જેમ સ્વાદેન્દ્રિયનો સંયમ અને સ્ત્રીસંગ ત્યાગ આવશ્યક છે તેજ પ્રકારે બ્રહ્મચારિણીનું પણ સમજવું.

[૧૪] શ્રમણ અને તપસ્વી સાધકે સ્ત્રીઓનાં કપ, લાવણ્ય, વિલામ, દાસ્ય, મંજુલ વચન, અંગોપાંગનો મરોડ, કટાક્ષ વગેરે જોઈને પોતાના ચિત્તને વિષે તેનું સ્થાપન કરવું નહિ કે ઈરાદા-પૂર્વક તે બધું જોવાનો વ્યવસાય કરવો નહિ

[૧૫] ઉત્તમ પ્રકારના બ્રહ્મચર્ય વનમાં રક્ત રહેલા અને ધ્યાનના અનુરાગી સાધકેને માટે સ્ત્રીઓમાં દર્શન, તેની વાંચ્છા, તેનું ચિંતન, કે તેનાં ગુણગીર્તન કરવાં નહિ તેમાંજ તેનું હિત રહેલું છે.

[૧૬] મન, વચન અને ક્રિયા એ ત્રણેમી સંયમ રાખનાર સમર્થ યોગીશ્વરો કે જેને કળાવવા દિવ્ય ક્રાંતિવાણી દેવાંગનાઓ પણ સમર્થ થઈ શકતી નથી તેવા મુનિઓનો પણ સ્ત્રી વગેરેથી

રદિન એકાંતવામ, એકાંત દિનકારી એ એમ ભક્તિને મુક્તિ
એકાંતવામ મેળવે.

- [૧૭] મોક્ષની આકાંક્ષાવાળા મંત્રારના બીરુ અને ધર્મમાં વિ-
ચલેલા સમર્થ પુરુષને પણ અગાની પુરુષોનું મનદરજી કદ-
ચીઓનો ત્યાગ જોડેલો કહ્યું છે તેવું આખા ભોક્ષને વિ-
કાંધ પણ કહ્યું નથી.
- [૧૮] જેમ મોટા સાગરને તપાં પછી મંગા જેવી મોટી નદી પણ
તરવામાં સુવ્રમ છે તેમ સ્ત્રીઓની આસક્તિ હોડવા પછી
બીજી બધી (ધનાદિ) આસક્તિઓ હોડવી સુવ્રમ માન્ય છે.
- [૧૯] દેવભોક્ષ સુધીના સમગ્ર ભોક્ષમાં જે કાંઈ શારીરિક અને માન-
સિક દુઃખ છે તે બધું ખરેખર કામભોગોની આસક્તિથીજ
ઉત્પન્ન થયેલું છે. તેથી નિરાસક્ત પુરુષને તે દુઃખનો અન-
પામી શકે છે.
- [૨૦] જેમ સ્વાદથી અને વર્ણથી કિંપાક વૃક્ષનાં ફળો ભોગવતાં ભદ્ર
મુંદર લાગે છે. પરંતુ (ખાધા પછી થોડાજ વખતમાં)
જાંઘળીનો અર્ન આગે છે. તેજ ઉપમા કામભોગોના પરિ-
ણામની સમજાવી.
- [૨૧] સમાધિનો ધ્રુવ્યુક અને તપસ્વી સાધુ ઉદ્ધિયોના મનોહ
વિષયોમાં મનને પ્રવર્તાવે નહિ કે તેના પર રાગ ન કરે અને
અમનોહ વિષયો પર દેવ પણ ન કરે.
- [૨૨] મધુધંદ્રિયથી માલ્ય રૂપ છે. જે મનોહ રૂપ છે તે રાગનું
નિમિત્ત અને અમનોહરૂપ દેવનું નિમિત્ત બને છે. તે બન્નેમાં
જે સમભાવી રહે છે તેને મદાપુરુષો વીતરાગ (રાગદેવ
રદિન) કહે છે.

- [૨૩] મધુ એ રૂપનું મદન કરનાર છે. અને રૂપ એ મધુનો પ્રાપ્તિ નિપત્ત છે. નેથી મનમગનું રૂપ એ રાગનો દેવ છે. તેમજ અમનોદ રૂપ તે દેવનો દેવ છે નેમ મદાપુરુષો કહે છે.
- [૨૪] નેમ દ્રષ્ટિનો લોહીપી પનગિયો રૂપના રાગમાં આનુર મધને આકર્ષિતક મૃત્યુ પામે છે તેજ પ્રકારે રૂપોમાં ને તીવ આસક્તિ રાખે છે તે અકાલિક મૃત્યુને પામે છે.
- [૨૫] ને જીવ અમનોદ રૂપ જોઈને તીવ દેવ કરે છે તે જીવ તેજ વખતે દુઃખને અનુભવે છે. અર્થાત્ કે જીવ પોતે પોતાના જ દુર્દાનતા દોષથી દુઃખ પામે છે. તેમાં રૂપનો કરોય દોષ નથી.
- [૨૬] ને મનોહર રૂપમાં એકાંત રક્ત છે તે જીવ અમનોહર રૂપ ઉપર દેવ કરે છે અને તેથી તે અગ્રાની પછી ખૂબ દુઃખથી પીડાય છે. આવું જાણીને વિરાગી મુનિ તેવા દોષથી ન લેપાય.
- [૨૭] રૂપની આસક્તિને પામેલો જીવ ત્રસ અને સ્થાવર એવા અનેક જીવોની દ્વિંસા કરે છે, તે અગ્રાની ભિન્ન ભિન્ન ઉપાયોથી પરિતાપ આપે છે અને પોતાનાજ સ્વાર્થમાં રક્ત રહી તે કુટિલ અનેક જીવોને પીડા પણ ઉપજાવે છે.
- [૨૮] રૂપની આસક્તિથી કે તેને મદલ્ય કરવાની મૂર્છાથી, તે રૂપવાળા પદાર્થને ઉત્પન્ન કરવાના પ્રયત્નમાં, તેની પ્રાપ્તિમાં તેના રક્ષણમાં, વ્યયમાં કે વિયોગમાં જીવ સુખી ક્યાંથી થાય ? ભોગ ભોગવતી વખતે પણ તેને તૃપ્તિ હોતી નથી.
- [૨૯] મનોદ રૂપના પરિગ્રહમાં આસક્ત થયેલો જીવ ન્યારે તેમાં અતૃપ્ત થાય છે ત્યારે આસક્તિ વધે છે ને સંતોષ મેળવી શકતો નથી. ત્યારે અસંતોષના દોષ વડે દુઃખી થયેલો તે

અત્યંત લોભરૂં મનિન થઈને અન્નનું નદિ દોડું પણ
મદણ કરવા માટે છે.

[૩૦] તુષ્ણાથી પરાભવ પામેલો પ્રાણી અડતને લેવા છતાં તે
પશ્ચિમદમાં તથા રૂપમાં અનુભવ રહે છે. અડતને દરજ્જા કમ
તે લોભમાં આકર્ષાઈ માવા અને અમન્ય મૃત્યાદિ દેવે
વધારી મૂકે છે છતાં તે દુઃખથી છૂટી શકતો નથી.

[૩૧] જુદું બોલવા પદેલાં પછી અને પ્રયોગકાળમાં પણ જે
હૃદયવાળો તે જીવ દુઃખી થાય છે. તેમજ રૂપમાં અનુ
રહેલો અને અજુદીધેતું મદણ કરનાર દમ્ભેલાં અસકાષી અને
દુઃખપીડિત રહે છે.

[૩૨] એવી રીતે રૂપમાં અનુરક્ત રહેલા જીવને કિંચિત્ પણ મુખ
કષાંથી સંજાવે ! જે વસ્તુ મેળવવા માટે તેણે અપાર ૪૮
વેડેલું તે રૂપના ઉપભોગમાં પણ અત્યંત ક્ષેષ અને દુઃખ
પામે છે.

[૩૩] એજ પ્રકારે અમનોગ રૂપમાં દેવ કરનારા જીવ દુઃખોની ૧૮-
પરાઓ ઉત્પન્ન કરે છે. અને દુષ્ટ ચિત્તથી જે કર્મ બોધ
કરે તેનું પરિણામ આસોક અને પરલોકમાં દુઃખતામ
કારણરૂપ થાય છે.

[૩૪] પરંતુ રૂપમાં વિરક્ત થયેલો અનુબ્ધ શોકરહિત અને છે, અને
જેમ જળમાં ઉગેલું કમળપત્ર જળથી લેપાતું નથી તેમ આ
સંસારની વચ્ચે રહેવા છતાં ઉપરના દુઃખસમૂહની પરપરાથી
તે લેપાતો નથી.

[૩૫] શબ્દ એ શ્રોત્રિન્દ્રિયનો વિષય છે. અનોગ શબ્દ રાગનો હેતુ
અને અમનોગ શબ્દ દેવનો હેતુ છે. જે જીવાત્મા તે બન્નેમાં
સમભાવ રાખી શકે તેજ વીતરાગી છે એમ મહાપુરુષે
કહે છે.

- ૭] કાન શબ્દનો માદક અને કાનનો વિષય શબ્દ એમ મદા-
પુરૂષો કહે છે. અમનોત્ત શબ્દ દેવનો દેવ અને મનોત્ત
રાગનો દેવ છે.
- ૮] જે શબ્દોમાં નીચ આમક્રિય રાખે છે તે મંત્રીના રાગમાં
આસક્તિ થએલા મુગધાની માફક મુગધ થઈને શબ્દમાં અ-
તુલ્ય રહી અક્ષય બૃહ્મ પામે છે.
- ૯] વળી જે અમનોત્ત શબ્દમાં નીચ દેવ રાખે છે તેજ ક્ષણે તે
દુઃખ પામે છે. આવી રીતે જીવ પોતાનાજ દુર્દમ્ય દોષથી
દુઃખી થાય છે તેમાં શબ્દનો જરા પળ દોષ નથી.
- ૧૦] મુદર શબ્દમાં એકાંત રક્ત રહેલો તે અમનોત્ત શબ્દપર દેવ
રાખે છે. અને આખરે તે અગ્નિની દુઃખથી ખૂબ પીડાય છે.
આવા દોષથી વિરાગી મુનિ લેપાતો નથી.
- ૧૧] અસંત સ્વાર્થો, મલિન અને અગ્નિની જીવ શબ્દની આસક્તિને
અનુમરીને અનેક પ્રકારના ચરાચર જીવોની દિસા કરે છે,
લિપ્તલિપ્ત ઉપાયોથી પરિતાપ અને પીડા ઉપજાવે છે.
- ૧૨] મધુર શબ્દની આસક્તિથી મૂર્છિત થયેલો જીવ મનોત્ત શબ્દને
મેળવવામાં, તેનું રક્ષણ કરવામાં, તેના વિયોગમાં કે તેના
નાશમાં તે જીવને સુખ ક્યાં મળે છે? તેને ભોગવતી વખતે
પણ તે તુલ્ય થતો નથી.
- ૧૩] ત્યારે તે શબ્દ ભોગવવામાં અમંતુષ્ટ જીવને મૂર્છાને લીધે
તે ઉપર આસક્તિ વધી જાય છે ત્યારે આસક્ત રહેલો તે
જીવ કદી સંતોષ પામતો નથી અને અસંતોષના દોષથી
લોકાકૃષ્ટ યજ્ઞ ખીજનું નહિ લીધેલું પણ ચોરી લે છે. (ખીજના
ભોગમાં ભાગ પડાવે છે.)

- [૪૩] તુખ્યાથી પરાત્ર પામેલો જીવ જતાં અદતનું મદ્ય કરે, શબ્દને ભોગવવા તથા મેગવવામાં દમેશાં અંગતુષ્ટ રહે છે અને લોભના દોષથી કપટ અને અસત્યવાદિ દોષો વધે છે, અને તેથી તે જીવ દુઃખથી મુકાતો નથી.
- [૪૪] જૂકું બોલવા પડેલાં, બોલવા પછી કે જૂકું બોલતી વખતે પછી તે અસત્ય વદનાર દુઃખી જીવાત્મા એ પ્રકારે આદ્ય વસ્તુઓને મદ્ય કરતો અને શબ્દમાં અનુભવ રહેતો તે અદિ દુઃખી અને અસદાચી બને છે.
- [૪૫] એવા શબ્દમાં અનુરક્ત રહેલા જીવને થોડું પણ મુખ્ય કષ્ટથી મળે ! શબ્દના ઉપભોગમાં પણ અત્યંત કલેશ અને દુઃખ પામે છે, તો મેગવવા માટે તો દુઃખની વાતજ થી !
- [૪૬] એજ પ્રકારે અમનોદ્ય શબ્દમાં દેવ કરનારા તે જીવ દુઃખોની પરંપરાઓને ઉત્પન્ન કરે છે, અને દુષ્ટ ચિત્તથી તે કરેલે એકાં કરે છે, અને તે કર્મો પરિણામે દુઃખકર નીવડે છે.
- [૪૭] પરંતુ શબ્દમાં વિરક્ત મનુષ્ય તે શોકથી રહિત હોય છે, જેમ (જળમાં હોયું) કમળપત્ર જળથી લેપાતું નથી તેમ આ સંસારની વચ્ચે રહેવા છતાં તે જીવ ઉપરના દુઃખ સમૂહની પરંપરાથી લેપાતો નથી.
- [૪૮] ગંધ એ ધાતુન્દ્રિયનો આશ વિષય છે. મનોદ્ય ગંધ રાગદ્વેષભૂત છે. અને અમનોદ્ય ગંધ દેષના હેતુભૂત છે. જે (જીવ) તે બન્નેમાં સમભાવ રાખી શકે છે તેજ વીતરાગી છે.
- [૪૯] નાસિકા ગંધની આદક છે અને ગંધ એ નાસિકાનો આશ વિષય છે. તેથી મનોદ્ય ગંધ રાગના હેતુરૂપ છે અને અમનોદ્ય ગંધ એ દેષના હેતુરૂપ છે. એમ મહાપુરુષો કહે છે.
- [૫૦] જે મનુષ્ય ગંધમાં તીવ્ર આસક્તિ રાખે છે તે (અંતઃકર્મ)

ઔષધિની સુગંધમાં આસક્ત થઈ પોતાના રાક્ષામાંથી બહાર નીકળેલા સર્પની માફક અકાલિક મૃત્યુને પામે છે.

[૫૧] વળી જે જીવ અમનોઝ ગંધ પર તીવ્ર દ્વેષ રાખે છે તે જીવ તેજ ક્ષણે દુઃખ પામે છે. આવી રીતે જીવ પોતાનાજ દુર્દમ્ય દોષથી દુઃખી થાય છે. તેમાં મધનો જરાપણુ દોષ નથી.

[૫૨] જે કોઈ સુગંધ પર અતિશય રાગ કરે છે; એકાંત રક્ત રહેલા તેને અમનોઝ ગંધ પર દ્વેષ ઉપજે છે. અને આખરે તો તે અગ્નિની દુઃખથી ખૂબ પીડાય છે. પણ આવા દોષથી વીતરાગી મુનિ લેપાતો નથી.

[૫૩] અત્યંત સ્વાર્થમાં ડૂબેલો બાલ અને મલિન જીવ સુગંધમાં લુપ્ત બનીને અનેક પ્રકારનાં ચરાચર જીવોની દ્વિંસા કરે છે અને જિન્ન જિન્ન પ્રકારે તેઓને પરિતાપ અને પીડા ઉપજાવે છે.

[૫૪] છતાં ગંધની આસક્તિથી અને મૂર્છાથી મનોઝ ગંધને મેળવવામાં, તેનું રક્ષણ કરવામાં, તેના વિયોગમાં કે તેના નાશમાં તે જીવને સુખ ક્યાંથી મળે ? તેનો ઉપયોગ કરતી વખતે પણ અવગતિજ દોષ છે.

[૫૫] જ્યારે મધને ભોગવવા છતાં અસંતુષ્ટ રહે છે ત્યારે તેના પરિમહમાં આસક્તિ વધે છે અને અતિ આસક્ત રહેલો તે જીવ ઠદીએ મંતોષ પામતો નથી, અને અસંતોષના દોષથી લોભાદૃષ્ટ તેમજ દુઃખી તે જીવાત્મા બીજાના સુગંધવાળા પદાર્થોને પણ ચોરી લે છે.

[૫૬] એ પ્રમાણે અદતનું મહત્ત્વ કરનાર, તૃપ્તિથી પરાભવ પામેલો અને સુગંધ ભોગવવા તથા મેળવવામાં અગતુષ્ટ પ્રાણી લોભના દોષથી કપટ તથા અસત્યાદિ દોષોને વધારી મૂકે છે

અને નેપા તે જીવ દુઃખથી મુક્તો નથી.

[૫૩] અમન્ય જોવાના પદોનાં કે ત્યાર પછી, કે (મુલા રહેલો) પ્રયોગ કરતી વખતે પણ તે અનિરાગ દુઃખી હોય છે. જે ને દુઃખી જીવાના એ પ્રકારે અદ્યત વસ્તુઓને પ્રલપ્ત કરી જતા ગંધમાં અનુભવ કરેલો તે અનિદુઃખી અને અદ્યતન અને છે.

[૫૮] એ પ્રકારે ગંધમાં અનુગ્રહ રહેલા જીવને થોડું પણ મુગ ક્યાંથી મેળવે ? જે વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા કદ વેડેલું તે પ્રયત્ન ઉપનાયમાં પણ અત્યંત ક્લેશ અને દુઃખ પામે છે.

[૫૯] એ પ્રમાણે અમનોત્ત ગંધમાં દેવ પામેલો તે જીવ દુઃખથી પરંપરાને ઉત્પન્ન કરે છે અને દેવથી ભરેલ ચિત્ત (કુદરિયત્વ) ક્રોધોનિજ એકલા કરે છે અને તે ક્રોધો પરિણામે તેને દુઃખમાં નીચડે છે.

[૬૦] પરંતુ જે ગંધમાં વિરક્ત રહી શકે છે તે શોકથી રહિત હોય છે અને (જળમાં ઉમેલું) કમળપત્ર જેમ જળથી લેપાયેલ નથી તેમ આ સંસારની વચ્ચે રહેવા છતાં (તે જીવ) ઉપર જળાવેલા દુઃખોની પરંપરાથી લેપાતો નથી.

[૬૧] રસ એ જીવનો માલ વિષય છે. મનોહરમ રાગના હેતુમૂલ અને અમનોહરસ દેવના હેતુમૂલ છે. જે તે બન્નેમાં સમ-ભાવ રાખી શકે છે તે વીતરાગી છે.

[૬૨] જીવ એ રમતી આદક છે અને રસ એ જીવનો માલ વિષય છે. મનોહરમ રાગના હેતુરૂપ અને અમનોહરમ દેવના હેતુરૂપ છે જેમ મદાપુરુષો કહે છે.

[૬૩] જેમ રમતો બોલી મચ્છ આમિષના લોભમાં લોખંડનો ઠાંટાથી બેઠાઈ જાય છે તેમ રસોમાં તીવ્ર આસક્તિ રાખનાર અકામ મૃત્યુને પામે છે.

- [૬૪] વળી જે અમનોહરસમાં તીવ્ર દ્વેષ રાખે છે તે તેજ ક્ષણે દુઃખ પામે છે. આવી રીતે પોતાનાજ દુર્દમ્ય દોષથી જીવ દુઃખી થાય છે. તેમાં રસનો કરો પશુ દોષ નથી.
- [૬૫] રુચિકારક રસમાં એકાંત રક્ત રહેલો જીવ અમનોહરસ પર દ્વેષ રાખે છે અને આખરે તે અગ્નાની દુઃખથી ખૂબ પીડાય છે. આવા દોષથી વિરાગી મુનિ લેપાતો નથી.
- [૬૬] અત્યંત સ્વાર્થી બનેલો બાલ અને મલિન જીવ રસની આસક્તિને અનુસરીને અનેક પ્રકારના ઝરાચર જીવોની હિંસા કરે છે. અને લિખલિખ ઉપાયોથી તેને પરિતાપ અને પીડા ઉપજાવે છે.
- [૬૭] છતાં રસની આસક્તિથી અને મૂર્છાથી મનોહર રસને મેળવવામાં, તેનું રક્ષણ કરવામાં, તેના વિયોગમાં કે તેના નાશમાં તે જીવને શ્રુષ્ઠ ક્યાં મળે ? તેનો ઉપયોગ કરતી વખતે પણ અતૃપ્તજ હોય છે.
- [૬૮] જ્યારે રસ ભોગવવા છતાં અસંતુષ્ટ રહે છે ત્યારે તેના પરિગ્રહમાં આસક્તિ વધે છે અને અતિ આસક્ત રહેલો તે જીવ કદી સતોષ પામતો નથી. અને અસંતોષના દોષથી તે દુઃખી જીવાત્મા ખીન્નનું નહિ દીધેલું પણ ચોરી લે છે.
- [૬૯] આ પ્રમાણે નહિ દીધેલું ગ્રહણ કરનાર, તૃષ્ણાથી પરાભવ પામેલો અને રસને મેળવવા તથા ભોગવવામાં અસંતુષ્ટ પ્રાણી, લોભના દોષથી કપટ અને અસત્યાદિ દોષોને વધારે છે. અને તેથી તે જીવ દુઃખથી મુકતો નથી.
- [૭૦] અસત્ય વચન બોલવા પહેલાં, ત્યારપછી કે મૃષા વાક્યનો પ્રયોગ કરતી વખતે દુષ્ટ અંતઃકરણવાળો તે દુઃખી જીવાત્મા

એ પ્રકારે આત્મ વસ્તુઓને મદન કરતો અને
અનુભવ રહેતો રહેતો દુઃખી અને અમદાવી બને છે.

[૭૧] એ પ્રકારે ગમમાં અનુગ્રહ રહેતા હવને થોડું પણ
આંધો મળે ! જે રમોને પ્રાપ્ત કરવામાં કંટ વેરેલું તેમ
ઉપયોગમાં પણ અન્યત્ર ક્ષેત્ર અને દુઃખ પામે છે.

[૭૨] એ પ્રમાણે અમનોજ ગમમાં દેવ પામેથી તે હવ દુઃખ
મમૂદની પરંપરા ઉત્પન્ન કરે છે અને દેવ ભરેલા મિત્ર
કર્મોનેજ એકલા કરે છે. તે કમ પરિણામે દુઃખકર નીવડે છે.

[૭૩] પરંતુ જે મનુષ્ય ગમમાં વિરક્ત રહી શકે છે તે શ્રેષ્ઠ
રક્તિ દોષ છે અને જેમ કમગપત જગથી લેવાનું નથી તેવ
તે હવ આ સંમારની વચ્ચે રહેતા છતાં આ દુઃખ સમૂહની
પરંપરાથી લેવાનો નથી.

[૭૪] સ્પર્શ એ અપર્કોન્દ્રિય (૬૫) નો પ્રાણ વિષય છે. મનોજ
રાગના હેતુમૂળ અને અમનોજ સ્પર્શ દેવના હેતુમૂળ છે.
તે બન્નેમાં સમમાન રાખી શકે છે તેજ વીનરામી છે.

[૭૫] શાયા એ સ્પર્શની પ્રાદક છે. અને સ્પર્શ એ તેનો પ્રા
વિષય છે. મનોજ સ્પર્શ રાગના હેતુમૂળ છે અને અમનોજ
સ્પર્શ દેવના હેતુમૂળ છે, એમ મહાપુરુષો કહે છે.

[૭૬] જે હવ અપર્કોમા નીન આસક્તિ રાખે છે તે હવે જન્મમાં
આવેલા કંડા જગમાં પડેલા અને પ્રાદથી પકડાયેલા રાગાતુર
પાડાની પ્રાદક આકાશ મૃત્યુ પામે છે

[૭૭] વળી જે અમનોજ સ્પર્શમાં તીવ્ર દેવ રાખે છે તે તેજ
રાખે દુઃખ પામે છે. આવી રીતે પોતાનાજ દુર્દમ દોષથી
હવ દુઃખી થાય છે. તેમાં સ્પર્શ જરા પણ અપર્યાયી નથી

[૭૮] મુદર સ્પર્શમાં ઝોંઘાંન રહ્યા રહેતો જીવ અમનોદ્ય સ્પર્શ પર દૂષ કરે છે. અને આખરે તે અજ્ઞાની દુઃખથી ખૂબ પીડાય છે. પણ આવા દોષથી વિરાગીમુનિ લેપાતો નથી.

[૭૯] અત્યંત સ્વાર્થો બનેલો બાલ અને મલિન જીવાત્મા સ્પર્શની આસક્તિને અનુસરીને અનેક પ્રકારના ચરાચર જીવોની દિશા કરે છે અને ભિન્નભિન્ન ઉપાયોથી તેને પરિતાપ અને પીડા ઉપભવે છે.

[૮૦] જ્યાં સ્પર્શની આસક્તિથી તથા મુર્છાથી મનોદ્ય સ્પર્શને ભેગવવામાં, તેનું રક્ષણ કરવામાં, તેના વિયોગમાં કે તેના નાશમાં તે જીવને મુખ ક્યાં મળે છે ? તેનો ઉપભોગ કરતી વખતે પણ તે અતૃપ્તજ હોય છે.

[૮૧] જ્યારે સ્પર્શને ભોગવવા છતાં અસંતુષ્ટ રહે છે ત્યારે તેના પરિગ્રહમાં આસક્તિ વધે છે અને અતિ આસક્ત રહેતો તે જીવ કદી સંતોષ પામતો નથી, અને અસંતોષના દોષથી લોભાકૃષ્ટ તેમજ દુઃખી તે જીવાત્મા બીજાનું નહિ દીધેલું પણ ચોરી લે છે.

[૮૨] આ પ્રમાણે અદત્તનું ગ્રહણ કરનાર (ચોર), તૃષ્ણાથી પરાભવ પામેલો અને સ્પર્શ ભોગવવા તથા ભેળવવામાં અસંતુષ્ટ પ્રાણી લોભના દોષથી કપટ તથા અસત્યાદિ દોષોને વધારે છે અને તેથી તે જીવ દુઃખથી મુકતો નથી.

[૮૩] મૃદા વાક્ય બોલવા પહેલાં અને ત્યાર પછી કે પ્રયોગ કરતી વખતે કુષ્ટ અંતઃકરણવાળો તે દુઃખી જીવાત્મા એ પ્રમાણે અદત્ત વસ્તુઓને ગ્રહણ કરતો અને સ્પર્શમાં અતૃપ્ત રહેતો તે અતિ દુઃખી અને અસહ્યથી બને છે.

[૮૪] એ પ્રકારે સ્પર્શમાં અનુરક્ત રહેલા જીવને થોડું પણ મુખ

કર્ષાથી મળે. જે સ્પર્શના પદાર્થો પ્રાપ્ત કરનાં ક્ષણે
 છે તે સ્પર્શના ભોગમાં અત્યંત ક્ષેત્ર અને કુપ્પ ૧૨૨૨.

[૮૫] એ પ્રમાણે અમનોગ સ્પર્શમાં દેવ પામેલો તે કુપ્પ
 સમુદની પરંપરા ઉત્પન્ન કરે છે અને દેવ ભરેલા ચિત્ત
 કર્મોનેજ એકા કરે છે. તે કર્મો પરિણામે તેને કુપ્પ
 નીવડે છે.

[૮૬] પરંતુ જે મનુષ્ય સ્પર્શમાં વિરક્ત રહી શકે છે તે દેવ
 રાદિત થાય છે અને કર્મજન્ય જળથી જેમ લેણું નથી
 તેમ આ મંસારની વચ્ચે રહેલા છતાં ઉપરના કુપ્પસમુદની
 પરંપરાથી લેણાતો નથી.

[૮૭] ભાવ એ મનનો વિષય છે. મનોગ ભાવ રાગના હેતુ
 અને અમનોગ ભાવ દેવના હેતુ છે. જે તે જન્મે
 સમભાવ રાખી શકે છે તેજ વીતરાગી છે.

[૮૮] મન એ ભાવનું માદક છે અને ભાવ એ મનનો માદ
 વિષય છે. મનોગભાવ રાગના હેતુ છે અને અમનોગભાવ
 દેવના હેતુ છે. એમ મહાપુરુષો કહે છે.

[૮૯] જે કુવ ભાવોમા ત્રિજ આસક્તિ રાખે છે તે કુવ કામ
 ગુણોમા આસક્તિ હાથી જેમ જનાવટી હાથથીને મારે ખાડમાં
 પડે છે તેમ રાગાગુર હાથીની માફક અકાળ મૃત્યુને પામે છે.

[૯૦] વળી જે અમનોગભાવ પર તીવ્ર દેવ રાખે છે ત્યાં તેજ ક્ષણે તે
 કુપ્પ પામે છે. આવી રીતે પોતાનાજ કુર્લભ દોષથી કુવ
 કુપ્પી થાય છે. તેમા ભાવનો જરાપણ દોષ નથી.

[૯૧] મનોહર ભાવમાં એકાંત રક્ત રહેતો કુવ અમનોગભાવ પર
 દેવ રાખે છે. અને આખરે તે અગ્નીની કુપ્પથી ખૂબ
 પીડાય છે. પણ આવા દોષથી વિરાગીમુનિ લેણાતો નથી.

- ૧] આત્મન સ્વાધી બનેલો મલિન અને નાશ છવ મિત્રમિત્ર ભાવની આસક્તિને અનુભવીને ચગચર જીવોની દિશા કરે છે. અને મિત્રમિત્ર ઉપાયોથી તેઓને પરિનાષ અને પીડા ઉપગમે છે.
- ૨] જતાં ભાવની આસક્તિથી અને મૂર્છાથી મનોહ ભાવને મેળવવામાં, તેનું રક્ષણ કરવામાં, તેના વિરોધમાં કે તેના નાશમાં તે જીવને મુખ, ક્યાં મળે છે? તેનો ઉપભોગ કરતી વખતે પણ અનુમિત રહે છે.
- ૩] ન્યારે ભાવને ભોગવવા જતાં અમંગુષ્ટ રહે છે ત્યારે તેના પરિમદમાં આસક્તિ વધે છે અને અતિ આસક્ત રહેલો તે જીવ કદી સંતોષ પામતો નથી અને અસંતોષના દોષથી લોભ વડે ખેંચાયેલો તેમજ દુઃખી તે જીવાત્મા બીજાનું નદિ દીધેલું પણ ચોરી લે છે.
- ૪] આ પ્રમાણે અદત્તનું મદલું કરનાર, તૃષ્ણાથી પરાભવ પામેલો અને ભાવને ભોગવવા તથા મેળવવામાં અસંગુષ્ટ પ્રાણી લોભના દોષથી કપટ અને અસત્યાદિ દોષોને વધારે છે અને તેથી તે જીવ દુઃખથી મુકાતો નથી.
- ૫] મૃષા વાક્યને બોલવા પહેલાં અને સાર પછી કે મૃષા પ્રયોગ કરતી વખતે દુષ્ટ અંતઃકરણવાળો તે દુઃખી જીવાત્મા એ પ્રમાણે અદત્ત વસ્તુઓને મદલું કરતો- તથા ભાવમાં અતુષ્ટ રહેતો અતિ દુઃખી અને અસહાયી બને છે.
- ૬] એ પ્રકારે ભાવમાં અતુરકત રહેલા જીવને ચોક્કસ પણ મુખ ક્યાંથી મળે? જે ભાવના પદાર્થો પ્રાપ્ત કરતાં કષ્ટ વેઠેલ તે ભાવના ઉપભોગમાં પણ અત્યંત કલેસ અને દુઃખ પામે છે.
- ૭] એ પ્રમાણે અમનોહ ભાવમાં દેવ પામેલો તે જીવ દુઃખના:

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

(1) 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 8

(૧૦૦) એ મમલો પાંચમાં અને મળના વિષયો આપવામાં આપે
 મેળના કાળના નિમિત્તરૂપ અને ૧૩ નજર વિષયો કીડા કે
 ૫૫૫૦ નામના મોટા પગ કુળ આપી સંપાદન નથી.
 (૧૦૧) મમલોના પદાર્થો પોતે ૧૧ મમ
 મળના નથી.

૧૦૧] શામભોજના પદાર્થો પોતે જ મમના કે વિદાર કથા કલ્પના તરીકે જ સમજાવે છે. આમજાવવાની જોડણી તો વિષયોમાં વિચારને પામે છે.

૨) (મોહનીય કમળી જે મોહ આપે ઉત્પન્ન થાય છે તે છે
 છે.) (૧) કોષ, (૨) માન, (૩) માયા, (૪) લોભ, (૫)
 લુપ્તિ, (૬) અગ્નિ (અસ્તેષ્ઠ). (૭) રતિ, (૮) કામ્ય,
 (૯) મય, (૧૦) મોહ, (૧૧) પુરુષેન્દ્રો ઉદય, (૧૨) ઓ
 વેદનો ઉદય (૧૩) નયુક્ત વેદનો ઉદય અને (૧૪) શિન્દશિન્દ
 પ્રકારના બેક વમેરે આવે. (તેવા અમરજી અવેને ઉત્પન્ન
 થાય છે.)
 એ પ્રમાણે કામજોગના

એ પ્રમાણે કામજોગમાં આમજા રહેલો જીવ એવા અને
 રાશના કુર્ગનિદાવક હોયો એકઠા કરી લક્ષિતા બનેલો અને
 ર્થ સ્થાનમાં અપ્રીનિતર એવો કરજુનાથી દીન બનેલો તે
 વાતમાં બીજા પણ વિશેષ હોયોને પણ પ્રાપ્ત કરે છે.
 રીને ઇદિયના વિષયપ આરને વસ થયેલો ત્રિપ્ત

પણ ચોતાની સેવા કરાવવા માટે સાધીદાર (સિખાદિ)ને ઈચ્છે પણ જિમ્મના આચારને પાળવા ઈચ્છે નથી. અને સંયમી થવા છતાં તપના પ્રજાવને ન ઓળખતાં પદ્ધતાપ (અરે આ શા માટે મેં ત્યાગ કર્યો ? એમ) કરે છે. એ પ્રકારે અસંખ્ય વિકારો (દોષો)ને ઉત્પન્ન કરે છે.

[૧૦૫] ત્યારબાદ આવા વિકારોથી મોહરૂપી મદાસંસારમાં ફૂગવાને માટે બિન્નબિન્ન પ્રકારનાં તેવાં નિમિત્ત મળે છે. અને અકાર્ય કરે છે તેથી ઉત્પન્ન થતું દુઃખ નિવારવા માટે સુખની ઈચ્છા રાખનાર તે આસક્ત જીવાત્મા દિંસાદિ કાર્યમાં પણ ઉણમી થાય છે.

[૧૦૬] પરંતુ જે વિષયોથી વિરક્ત છે તેને ઇન્દ્રિયોના તે પ્રકારના શબ્દાદિ વિષયો મનોગતતા કે અમનોગતતા ઉત્પન્ન કરી શકતા નથી (રાગદ્વેષ ઉપગમી શકતા નથી.)

[૧૦૭] એવી રીતે સંયમના અનુજાનો વડે સંકલ્પ વિકલ્પોમાં સમતાને પામેલા તે વિરાગીની શબ્દાદિ વિષયોના અસંકલ્પથી (દુષ્ટ ચિંતન ન કરવાથી) કામભોગ સંબંધી તૃષ્ણા સાવ ક્ષીણ થાય છે.

[૧૦૮] કૃતકૃત્ય તે વીતરાગી જીવ યાનાવરણીય કર્મ એક ક્ષણમાં ખપાવે છે. અને તેજ પ્રમાણે દર્શનાવરણીય અને અંતરાય કર્મનો પણ નાશ કરે છે.

[૧૦૯] અમોહી અને નિરંતરાથી (અંતરાય કર્મ રહિત) તે ચોગી-શ્વર જગતના સર્વ પદાર્થોને સંપૂર્ણ જાણે અને અનુભવે છે અને પાપનો પ્રવાહ રોકી શુકલધ્યાનની સમાધિ સુક્ત થઈ સાવ શુદ્ધ થયેલા તે જીવાત્મા આયુષ્યના ક્ષયે મોક્ષ પામે છે.

[૧૧૦] જે દુઃખ સંમારી હવ માગને મનન પીડી રહ્યું છે તે સ્ત્રી દુઃખથી અને મંગાર રૂપ દીર્ઘ ગાયથી માવ મુક્તિ રૂપ છે એવી રીતે તે પ્રચરણ હવ પોતાના લક્ષ્યને પામી અનંત કુષ્મ મેળવે છે.

[૧૧૧] અનાદિ કાગથી હયા-માની માથે જગ્યાએ દુઃખનો સ્પર્શ વિમુક્તિ માર્ગ મગરને આ પ્રમાણે કર્યો છે. પ્રજ્ઞા હશે કમપૂર્વક આ માર્ગને પામીને અનંત મુખી થાય છે.

નોંધ:—ચન્દ્ર, રૂપ, ચંદ્ર રમ્મ અને રૂપક આ પાંચ વિષયો કહેવા છે. તે જ્યાં પોતપોતાને અનુકૂળ દિશિયોને ઉત્તેજિત કરવાનું આગ્રહ કરે છે. માત્ર નિમિત્ત મગર એકએ. જ્યાં જ્યાં વિષયોનો ચારસપાંચ સંબંધ પણ રહ્યો હોય છે. એમકે હામનો કાચુ મુમારે તે બીજા દિશિયોને વશ ન રાખી શકે. મારે એકપણ દિશિયોને તે મારે જીવી મૂકી એ રૂપક સામાન્ય ભૂલ દોષા હયા મદાનમા મદાન અનર્થનું કારણ છે, અને તે પશિલામ એક નદિ પણ અનેક જગ્યા મુખી ભોગવનું પડે છે. મારે દુઃખ પ્રધકે કાન્ત, યાન્ત અને અદ્યન રહેવું.

એમ કરું છું:—

પ્રમાણે પ્રમાણસ્થાન સંબંધી જતીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું. ૥૩૨૥

કર્મ પ્રકૃતિ

૩૩

કર્મ એ આખા જગતનો અચળ કાયદો છે. આ કાયદાને વશ આપું જગત પ્રવર્તી રહ્યું છે. આ કાયદો ભુમભુગ ભુનો છે. તેનાં પરિવર્તન થતાંજ નથી. બમે તેવું સમર્થ બળ બહેને હો ! પરંતુ તેના પર તેવું કશું ચાલી શકતું નથી.

અનેક સમર્થ શૂરવીરો, યોગીપુરુષો અને ચક્રવર્તીઓ થઈ બચા પણ તે કાયદાને વશ તો તેમને રહેલુંજ પડ્યું. અનેક દેવો, દાનવો, રાક્ષસો વગેરે પાક્યા. પણ અહીંતો તેને મસ્તક નમાવવુંજ પડ્યું.

આ કર્મની રચના ખંભીર છે. કર્મને આધીન થયેલું ચૈતન્ય પોતાનું સ્વરૂપ શ્રીધે હોવા છતાં તેને બૂલી જાય છે. જડતા ધર્યેલથી વિવિધ કુખડાખના અનુભવ કરે છે. અને તન્મય બની જઈ અનેક બલિઓમાં જડની સાથેને શ્રીધે પવિ-
શ્ચમણ કરે છે.

કર્મ એક છતાં ભિન્ન ભિન્ન પરિણામોની અપેક્ષાએ તેના આઠ વર્ગ છે. સૌથી પ્રગજ સત્તા, પ્રગજ સામર્થ્ય, પ્રગજ કાળસ્થિતિ અને પ્રગજ રસસંવેદન કેવળ મોહનીય કર્મનાં મનાય છે. મોહનીય એટલે ચૈતન્યની જ્ઞાન્તિથી ઉત્પન્ન થયેલું કર્મ. આઠ કર્મોના આ સર્વોપરિ નરપતિ છે. આ નૃપતિને છત્યા પછી બીજા સામેતો વશ થઈ શકે છે.

આ બધાં કર્મોનાં પુરુષ પરિમાણ, તેની કાર્યક્ષમતા તેને અંગે સંગ્રહનાં થતાં પરિવર્તન, કામ, ક્રોધ, મોહ, દોષ, રાગ, મોહના પ્રયત્ન પ્રકાર વગેરે અધિકારી આ અધ્યક્ષ સંસ્કૃતિનાં બધાં અનુભવો વર્ણવ્યા છે. આવા વિગતો જન પર થતાં કર્મોની અસરથી થયે અંતે મૂલી જન્ય જની શકે છે.

ભગવાન બોલ્યા—

- [1] જોનાથી બધામેસો આ જીવ મંત્રારમાં પરિભ્રમણ કરે છે ?
આઠ કર્મોને હું કમપૂર્વક કહું છું.
- [2] (1) યાનાવરણીય, (2) દર્શનાવરણીય, (3) વેદનીય, (4) મોહનીય, તેમજ (5) આયુષ્ય કર્મ—
- [3] અને (6) નામકર્મ (7) જોતકર્મ તથા (8) અંતરાયકર્મ.
એ પ્રમાણે આ આઠ કર્મો સંક્ષેપથી કહ્યાં છે.
- [4] (1) મતિયાનાવરણીય, (2) શ્રુતયાનાવરણીય, (3) અર્ચિયાનાવરણીય, (4) મનઃપર્વાય યાનાવરણીય અને (5) જોતયાનાવરણીય, એમ યાનાવરણીયના પાંચ પ્રકારો છે.
- [5] (1) નિદ્રા, (2) નિદ્રા નિદ્રા, (માહ નિદ્રા), (3) પ્રયથા (હિંમત બેસના ઉંધડું તે), (4) પ્રયથા પ્રયથા (આધના નિદ્રા બેઠી તે) અને (5) ચિજ્જિ નિદ્રા (જે નિદ્રામાં પુષ્કળ જગ પ્રયે છે જનમ અવરણમાં ચિત્તવેલું કે બીજું કાંઈપણ અપ્રાધરમ કામ કરી સર્વ જગના આમા દર્શન મળે છે.)
- [6] (1) મયુ દર્શનાવરણીય, (2) અમયુદર્શનાવરણીય, (3) અર્ચિ દર્શનાવરણીય અને (4) જોત દર્શનાવરણીય એ પ્રમાણે નવ પ્રકારનું દર્શનાવરણીય કર્મ જાણું.

- [૭] (૧) માના વેદનીય (જે ભોગવનાં મુખ ઉત્પન્ન થાય) અને
(૨) અમાના વેદનીય, એ પ્રમાણે વેદનીય કર્મના મૂળ બે
પ્રકાર છે અને તે બન્નેના પૃથક્ પૃથક્ ધર્મા બેદો છે.

નોંધ:—કર્મપ્રકૃતિના વિસ્તાર ખૂબજ વિદ્યાળ છે. વપારે સમજવા
માટે કર્મપ્રકૃતિ, કર્મજથ્થા હત્વાદિ શિક્ષામાં એક યોગ્ય.

- [૮] દર્શનાવરણીય અને ચારિત્રાવરણીય એમ મોદનીયકર્મ પશુ
બે પ્રકારનું છે અને દર્શનાવરણીયના ત્રણ અને ચારિત્રા-
વરણીયના બે બેદો છે.

- [૯] સમ્યક્ મોદનીય, મિથ્યાત્વ મોદનીય અને સમ્યક્ મિથ્યાત્વ
મોદનીય (મિશ્રમોદનીય). આ ત્રણે દર્શનમોદનીયની પ્રકૃતિઓ છે.

- [૧૦] ચારિત્ર મોદનીય કર્મ બે પ્રકારનું કહ્યું છે. (૧) કપાય
મોદનીય અને (૨) નોકપાય મોદનીય.

નોંધ:—કોષાદિ કપાયજન્ય કર્મ કપાય મોદનીય કર્મ કહેવાય
છે અને નોકપાયજન્ય કર્મ નોકપાય મોદનીય કર્મ કહેવાય છે.

- [૧૧] કપાયથી ઉત્પન્ન થયેલાં કર્મોના સોળ બેદો છે. અને નોકપાય-
ના સાત અથવા નવ બેદો છે.

નોંધ:—(૧) ક્રોધ, (૨) માન (૩) માયા અને (૪) લોભ. એ
પ્રત્યેકના અનંતાનુબંધી, અપ્રત્યાખ્યાન, પ્રત્યાખ્યાન અને સંતત્ત્વસન થોવા
ચાર ચાર પેદા બેદો છે. તેથી કુલ મળી સોળ થયા. હાસ્ય, રતિ, અરતિ,
ભય, શોક, લુપ્તચ્છા અને વેદ. એમ મળી સાત અથવા તે વેદના, સ્ત્રીવેદ,
પુરુષવેદ અને નપુંસક વેદ એમ મળી નવ થયા.

- [૧૨] નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવનું આયુષ્ય એમ આયુષ્ય-
કર્મના ચાર બેદો છે.

- [૧૩] શુભ નામ, અને અશુભ નામ એમ નામ કર્મ બે પ્રકારનું
કહ્યું છે. અને શુભ તથા અશુભના પશુ પેદા બેદો થયા છે.

[૧૪] ઉચ્ચ જોત અને નીચ જોત એમ જોત કર્મ પણ બે પ્રકાર
 કર્યું છે. આક પ્રકારના મદ કરવાથી નીચ જોત બને શ
 નદિ કરવાથી ઉચ્ચ જોત મળે છે માટે તે બન્નેને માંડ
 પ્રકારનું વર્ણન્યું છે.

[૧૫] દાનાન્તરાય, સામાન્તરાય, બોગાન્તરાય, ઉપજોગાન્તરાય
 પીયોન્તરાય એમ અન્તરાય કર્મ પણ સંશ્લેષથી પાંચ પ્રકાર
 કર્યું છે.

નોંધ—વસ્તુ મળવા છતાં ઉપયોગ કરી ન શકાય અથવા રાહુ
 પ્રાપ્તિ ન થાય તેને અંતરાય કહે છે.

[૧૬] આ પ્રમાણે તે આડે કર્મોની શૂળ અને ઉત્તર પ્રતિજ્ઞા
 (પેદા બેદો) વર્ણવી. હવે તેમના પ્રદેશો, તેમનું ક્ષેત્ર, તેમને
 કાળ અને જાત કહીશ તે સાંભજોઃ—

નોંધ—પ્રદેશામ એટલે તે તે કર્મના પ્રદેશો. કારણકે કર્મ એ માં
 પાર્યં છે.

[૧૭] આડે કર્મોનાં અનંત પ્રદેશામ (પ્રદેશો) છે. તે બધા મળી
 સંસારના અમન્ય જીવોથી અનંત ગણા દોષ છે અને અનંત
 સિદ્ધોથી અનંતમા ભાગના દોષ છે.

નોંધ—અમન્ય એટલે સુક્ષ્મ મેળવવા માટે અયોગ્ય.
] બધા જીવોનાં કર્મો સંપૂર્ણ લોકની અપેક્ષાએ છએ દિશામાં
 સર્વ આત્મ પ્રદેશોથી બધી રીતે બંધાર્તા રહે છે.

નોંધ—આડે કર્મો નેમ દબ્બની અપેક્ષાએ અનંતસંખ્યામાં છે તેમ
 એ દિશામાં વહેવારવા છે.

] તે આક કર્મો પેદા થાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદ-
 અને અંતરાય કર્મોની ઓછામાં ઓછી સિધ્ધિ

અને બધાવડા કર્મોનાં ત્યાગમાં ડાંગો માપક મનાવે તે
રાખે.

નોંધ:—કર્મના પરિણામ તીવ્ર બલકાર છે. કર્મવિનાશ કરવા
તીવ્ર શક્તિ જેવું અસાધ્ય છે. કર્મનો કાલો કપાઈ મૂકે તેવો કાલ નથી.
કર્મના બંધન ચેતનના સામર્થ્ય નુકસાન છે. ચેતનની બાકાત એના
એક સસાર અને એક કુઃખ છે. એમ બંને અશુભ કર્મો વિશ્વ અને
શુભ કર્મો સમય કરે. ચેતનનું પ્રગલ્ભ સામર્થ્ય વિશિષ્ટ વશ કરી
તે શુભકર્મરૂપ સુવર્ણની બેડીથી પજુ દરી બંધાવે. પુરુષાર્થ કરે તે
એક માત્ર દેવનું સાક્ષ્ય છે.

એમ કહ્યું છું:—

એ પ્રમાણે કર્મપ્રકૃતિ સજાથી તનોસમું અધ્યાયન સમાપ્ત થયું.

લેશ્યા

૩૪

લેશ્યાના અર્થો અનેક છે. લેશ્યા ઐટલે કાંતિ, લેશ્યા ઐટલે સૌંદર્ય, લેશ્યા ઐટલે મનોવૃત્તિ વગેરે વગેરે. પરંતુ આ સ્થળે લેશ્યાનો રહસ્યાર્થ જીવાત્માનો અધ્યવસાય કે પરિણામ વિશેષ છે.

સંચિત (ઐકલું ધયેલું), પ્રારબ્ધ (ઉદયમાં આવતું) અને ક્રિયમાણ (કરાતું); આ ત્રણ પ્રકારનાં કર્મ જીવાત્મા (કર્મસંયોગી જીવ)માં વિદ્યમાન હોય છે. કર્મ પોતે જડ વસ્તુ છે. વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ ઇત્યાદિ તેના અસાધારણ ધર્મો છે. ચેતન તો જ્ઞાન, આનંદ અને સત્યમય છે. તેના આ ધર્મો જડ દ્રવ્યથી સાવ વિભિન્ન છે. આમ હોવા છતાં પણ ચેતન અને જડનો સંસર્ગ હોવાથી જડજન્ય પરિણામોની અસર તે જીવાત્મા પર થયા વિના રહેતી નથી.

સારાં માઠાં કર્મોની અસરથી જીવાત્માનું માપ થકાઉં ગયું હોય છે તેથી તે કર્મયોગ-શરીર, ઈન્દ્રિય, આકૃતિ, વર્ણ ઇત્યાદિ પામે છે. અને તેના પૂર્વ કર્મને નિર્જરવાતું તથા નવીન કર્મને પ્રાણ કરવાનું કાર્ય સતત ચાલુ રહે છે. ક્યાંમુધી કર્મોની મુખિનો સાચો માર્ગ ન મળે કે આત્મજ્ઞાન ન થાય ત્યાંમુધી તેનાં પરિણામો વિભિન્ન ગતિ (સ્થાન)માં વિભિન્ન રીતે જીવાત્મા વેદતોજ રહે છે.

કર્મ જહુ સૂક્ષ્મ હોવાથી તે મૂળ સ્વરૂપમાં દેખી શકાય નહિ. પરંતુ નિમિત્ત મળતાં તેને અંગે જીવાત્મા પર થતી

(૭) લક્ષ્મી, (૮) રથાન, (૯) રિશ્મિ, (૧૦) ગ્રીન અને (૧૧) ગ્રીન. (અરે અર્થનું આપણે જાણી રહે ત્યારે આમાંથી બધી જોડેલા ઉપનામ થાય તે) વચ્ચેને આપણે.

[૩] (૧) રૂબી લેખા, (૨) નીલ લેખા, (૩) કાપોતી લેખા, (૪) તેલે લેખા (૫) પદ્મ લેખા અને (૬) શુક્લ લેખા. એ લેખાનાં ક્રમપૂર્વક નામો છે.

[૪] રૂબીલેખાનો વર્ણ જળવાળાં વાદળ, પામળાં લિંગાં, અરીકા, ગામળી મળી, કાળજી અને આંખની કીકી જેવો રસામ દોષ છે.

[૫] નીલ લેખાનો વર્ણ લીલાં અરીકાજથ, નીલ આસ પછીની પાંખ અને સ્નિગ્ધ વૈદુષ્ય નીલમજિ જેવો દોષ છે.

[૬] કાપોતી લેખાનો વર્ણ અળશીનાં ફૂલ, રાવણની પાંખ અને પારેવાની ડાક જેવો દોષ છે.

નોંધ:—કાપોતી લેખાનો વર્ણ કંઈક કાળો અને કંઈક લાલ દોષ છે.

[૭] તેલે લેખાનો વર્ણ દિગંગાના જેવો, ઉમતા સૂર જેવો, સૂકાની ચાંચ જેવો અને દીપકની પ્રભા જેવો દોષ છે.

[૮] પદ્મ લેખાનો વર્ણ દળદરના કટકા જેવો અને શણ (ધાન્ય વિશેષ) ના તથા અશણના ફળના રંગ જેવો પીળો ભણવો.

[૯] શુક્લ લેખાનો વર્ણ ચંપ, અંકરલ, મચકુંદનાં ફૂલ, દૂધની ધાર અને રૂપાના હાર જેવો ઉજ્જવલ દોષ છે.

[૧૦] રૂબી લેખાનો રસ કડવા તુલસીનો, કડવા લીંબુનો, તથા કડવી રોહિણીનો રસ જેટલો કડવો હોય તેના કરતાં સ્વાદમાં અનંત ગણી કડવો ભણવો.

[૧૧] નીલ લેખાનો રસ સૂંઠ, અરી અને પીપરના રસનો

સરસવતું પુલ અને ખૂર નામની વનસ્પતિના સમાન રપરી કરતાં અનંતગણો કામળ હોય છે.

[૨૦] તે છએ લેસ્થાઓના પરિણામ અનુક્રમે ત્રણ, નવ, સત્તાવીસ એકાસી અને બસો તેતાળીસ પ્રકારના જાણીવાં.

નોંધ:—ત્રણ એટલે જ્યન્મ, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ, પછી ડુંજ્યન્મ, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટના ક્રમથી ત્રણ ત્રણ બેદો વધારતા જવા.

લેરયાનાં લક્ષણો:—

[૨૧] પાંચે આસુવો (મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કથાય અને અશુભ યોગ) ને નિરંતર સેવન કરનાર મન, વચન અને કાયાથી અસંયમી છ કામની હિંસાથી નહિ વિરમેલો, આરંભમાં આસક્ત, પાપનાં કાર્યોમાં સાહસિક અને ક્ષુદ્ર—

[૨૨] કૂર, અજીતેન્દ્રિય અને સર્વનું અદિત કરનાર કુટિલ ભાવના વાળો. આવા બધા યોગથી જોડાયેલો જીવ કૃષ્ણ લેસ્થાનાં પરિણામવાળો જાણીવો.

[૨૩-૨૪] ધર્પાળુ, કદામહી (અસહિષ્ણુ), તપ નહિ આદરનાર, અટાની, માયાવી, નિર્લજ, લપટ, દ્વેષી, રસલોલુપી, શક, પ્રમાદી, સ્વાર્થી, આરંભી, ક્ષુદ્ર અને સાહસિક ઇત્યાદિ ક્રિયાઓથી જોડાયેલો જીવાત્મા નીલ લેસ્થાવાળો ગણાય.

[૨૫-૨૬] વાણીમાં અને વર્તનમાં વક (અપ્રમાણિક,) માયાવી, અભિમાની, પોતાના દોષને છુપાવનાર, પરિમહી, અનર્થ મિથ્યાદ્રષ્ટિ, ચોર, અભિમાની અને ખીજના કાળજીને બેદી નાખે તેવો કઠોરભાષી, આ બધા યોગોથી જોડાયેલો જીવાત્મા કાપોતી લેસ્થાવાન હોય છે.

[૨૭-૨૮] નમ્ર, અચપળ, સરળ, અકુતૂહલી, વિનીત, દાન્ત, તપસ્વી

7 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1041 1042 1043 1044

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

...
...
...
...
...
...

[illegible][illegible]

(૩૭) અમલદાર અને સર્વિસી અને ઇન્ડિયન રેલ્વે
અને મંજુરાતિ ભોજના જેટલા આશર પ્રદેશ દે.૧ તેટલું
ધૂમ-અગ્રામ એકપણના રથનો અગ્રવા.
નોંધ — વધુ કોઠાકો સાહેબ
અને હવે કોઠાકો

શ્રીમદ્ભગવાદ ગીતાના અંશોના અર્થોના સારો સંગ્રહ

સામરોપમની એ અવધિભૂતી (કારણે) અને
સામરોપમની એ ઉચ્છિન્નતા (કારણે) કે જે
જુદા જુદા સંસ્થાના રિવાજ ન્યાય-અંગ્રહમાં અને ઉત્કૃષ્ટ લેખો
સામરોપમની ઉપર એક મુદ્દત નબળી.
પ્રશ્ન—પરલાલના એ લેખો
એ અવધિભૂત

સામ્રાજ્યની વિધિ નિયમ અનુસાર અને ઉચ્ચ તેજસ
ધિ:—પરદોષના એ સુદ્ધતં નામની.
એ અવર્ણ્યતં પદોની આને ઇ. એકદે તે સેવા મળ
પિલ્લેસ્થાની વિધિ નિયમ અનુસાર અને ઉચ્ચ તેજસ
ધિ:—પરદોષના એ સુદ્ધતં નામની.

સર્વેશ્વરના મનમાંથી હોય તે જાણી શકાય નહીં. આથી જ કહેવાય છે કે સર્વેશ્વરના મનમાંથી હોય તે જાણી શકાય નહીં.

પરોપમ ઉપર પદ્યોપમના અમુખ્યાનમો જામ વધારે અમુચી.

[૩૧] કાપોતી સંસ્થાની સ્થિતિ જ્યન્ય અંગમુંદન અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ સાગરોપમની ઉપર પશ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ વધારે જાણવી.

[૩૨] લેખેલેખ્યાની સ્થિતિ જ્યન્ય અંગમુંદન અને ઉત્કૃષ્ટ બે સાગરોપમની ઉપર પશ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ વધારે જાણવી.

[૩૩] પદ્ય લેખ્યાની સ્થિતિ જ્યન્ય અંગમુંદન અને ઉત્કૃષ્ટ એક સાગરોપમની ઉપર એક અંગમુંદન અધિક જાણવી.

[૩૪] શુદ્ધલેખ્યાની સ્થિતિ જ્યન્ય અંગમુંદન અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમની ઉપર એક અંગમુંદન અધિક જાણવી.

[૪૦] આ તો અરેખર લેખ્યાઓની મુગ્ધચર (મંમદ) સ્થિતિ કહી. હવે આરે ગતિઓમાં લેખ્યાઓની સ્થિતિ વિભિન્ન પ્રકારે કહીશ.

[૪૧] (નરક ગતિની લેખ્યાસ્થિતિ કહે છે:-) કાપોતી લેખ્યાની સ્થિતિ જ્યન્ય દસ દગ્ગર વર્ષ અને વધુમાં વધુ ત્રણ સાગરોપમની ઉપર પશ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ અધિક જાણવી.

[૪૨] નીલ લેખ્યાની સ્થિતિ જ્યન્ય ત્રણ સાગરોપમની ઉપર પશ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ દસ સાગરોપમની ઉપર પશ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ અધિક જાણવી.

[૪૩] કૃષ્ણલેખ્યાની સ્થિતિ જ્યન્ય દસ સાગરોપમની ઉપર પશ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમની જાણવી.

[૪૪] નરકના જીવોની આ લેખ્યાસ્થિતિ વર્ણવી. હવે યશ, મનુષ્ય અને દેવોની લેખ્યાસ્થિતિ વર્ણવીશ.

- [૫૩] તેજે લેશ્યાની સ્થિતિ જ્યન્ય દશ હજાર વર્ષની (ભવનપતિ અને વ્યતંર દેવોની અપેક્ષાએ) જાણવી અને ઉત્કૃષ્ટ એ સાગરોપમની ઉપર પદ્મોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ અધિક (વૈમાનિક દેવોનો અપેક્ષાએ) જાણવી.
- [૫૪] પદ્મલેશ્યાની ઓછામાં ઓછી સ્થિતિ તેજેલેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કરતાં એક સમય અધિક અને વધુમાં વધુ દસ સાગરોપમની ઉપર એક મુહૂર્ત અધિક જાણવી.
- [૫૫] શુક્લ લેશ્યા ની ઓછામાં ઓછી સ્થિતિ પદ્મલેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કરતાં એક સમય અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ તેનીસ સાગરોપમની ઉપર એક મુહૂર્ત અધિક જાણવી.
- [૫૬] કૃષ્ણ, નીલ, અને કાપોતી એ ત્રણે અધર્મ લેશ્યાઓ છે. અને એ ત્રણ લેશ્યાઓથી જીવાત્મા દુર્ગતિ પામ છે.
- [૫૭] તેજે, પદ્મ અને શુક્લ એ ત્રણે ધર્મ લેશ્યાઓ છે. અને એ ત્રણ લેશ્યાઓથી જીવાત્મા સુગતિ પામે છે.
- [૫૮-૫૯] મરણ વખતે આગલા ભવને માટે જીવાત્મામાં જ્યારે લેશ્યાઓ પરિણામ પામતી હોય તે વખતે પહેલે સમયે કે અંતિમ સમયે કોઈ પણ જીવોની ઉત્પત્તિ થતી નથી.
- [૬૦] સારાંશ કે મરણાતે આગામી ભવની લેશ્યાઓ પરિણમ્યા પછી અંતર્મુહૂર્ત બાદ અને અંતર્મુહૂર્ત બાકી રહે તે વખતે જીવો પરલોકને વિષે જાણ છે.
- નોંધા—લેશ્યાઓની રચના એવી હોય છે કે તે જે ગતિમાં જવાનું હોય તેવા આકારમાં મૃત્યુની એક સમય પહેલાજ પરિણત થાય છે.
- [૬૧] માટે આ જાંધી લેશ્યાઓના પરિણામોને જાણીને સિમ્બ અપ્રશસ્ત લેશ્યાઓને છોડી પ્રશસ્ત લેશ્યાઓમાં અધિષ્ઠાન કરે.

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

[Faint, illegible handwritten notes]

[illegible]

마지막으로, 이 책은

이제부터는 이 책을 읽는 것이 아니라 이 책을 쓰는 것이다.

114

一、

આસુગારાધ્યયન

૩૫

સંસારના ખાદ્ય બંધનોથી મૂઠવું પડે છે તે સદેહું નથી. સંસારના ફાળબંધુર પદાર્થોમાં કેંઈ પ્રિયારા ભોગવિષ્ણુની જોડે રાખી રહ્યા છે, રખડી રહ્યા છે અને સ્વચ્છંદી જીવન શુભરીને આલોક અને પરલોકમાં પરમ વેદનાને દેનારાં કર્મોના સંચય કરી રહ્યા છે.

ત્યાં કેઈ હજીકર્મી જીવનેજ સદ્ભાવ કે વૈરાગ્ય જાગે છે. અને ત્યાગની તાત્કાલિકતા સામે છે.

આવું ત્યાગી જીવન દુર્લભ હોવા છતાં કદાચ પામી શકાય. પરંતુ ધરખાર, સર્ગાવહારમાં એ બધું હોવા પછી તેટલામાંજ જીવનવિકાસની સમાપ્તિ થઈ જતી નથી.

જેટલું સ્થાન જીવું તેટલીજ જવાબદારી આધક થતી જવાની.

ત્યાગીનું જીવન, ત્યાગીની સાવધાની, ત્યાગીની મનોદશા વગેરે કેટલાંક કડક, ઉદાર અને પવિત્ર હોવાં જોઈએ તેનાં અહીં વિધાન છે.

સગવાન બોલ્યા:—

- [૧] જે માર્ગને આચરવાથી લિષ્ટ દુઃખનો અંત કરી શકે તેવા તીર્થંકરના બતાવેલા માર્ગને હું તમને કહી સંભળાવું છું. તેને એકાગ્ર ચિત્તથી તમે સંભળો.

ભાગ કરીને તે સમર્થ બિન્દુ આ છેલા મનુષ્ય દેહને છોડીને
સર્વ દુઃખથી છૂટી જાય.

[૨૧] મમત્વ અને અદ્વંદાર રહિત, અનાસરી અને વીતરાગી થઈ
કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરીને પછી કાવચની નિવૃત્તિ પામે.
(મુક્તિ પામે.)

નોંધ—સંયમ એ જાણની ધાર છે. સંયમનો માર્ગ દેખાવમાં સરળ
જતાં આચરવામાં ખૂબ કઠણ છે. સંયમછવન સૌ કોઈ માટે સુલભ નથી.
જતાં તે એક જ માત્ર કલ્યાણનો માર્ગ છે.

એમ કહું છું:—

એ પ્રમાણે અબુગાર સંબંધીનું પાંત્રીસમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.
॥ ૩૫ ॥

• • • • •

(Faint handwritten notes)

3.

3.
 1. 1945년 8월 15일 일본 제국 패망 후, 우리 민족은 오랜 억압에서 해방되었지만, 새로운 현실 앞에 많은 과제를 안고 있었다. 특히, 민족의 단결과 민주주의의 실현은 시급한 과제로 대두되었다.
 2. 이 시기에 우리 민족은 분단의 현실을 직면하게 되었다. 남한에서는 미국의 지원으로 이승만 대통령이 수립된 정부와, 북한에서는 소련의 지원으로 김일성 주석이 수립된 정부가 각각 수립되었다.
 3. 그러나, 두 정부는 서로 다른 체제와 이념을 가지고 있었기 때문에, 민족의 단결과 민주주의의 실현은 더욱더 어려워졌다. 특히, 1950년 6월 25일에는 남북 간의 국경에서 전쟁이 발발하여, 민족의 분단은 더욱더 심화되었다.
 4. 이 전쟁은 3년간 계속되었으며, 수많은 인명피해와 재산피해를 초래하였다. 전쟁이 끝난 후, 남북은 휴전협정을 체결하였지만, 여전히 분단의 현실은 지속되고 있다.
 5. 따라서, 우리는 민족의 단결과 민주주의의 실현을 위하여, 남북 간의 대화와 협력을 강화하고, 분단의 현실을 극복하기 위한 노력을 계속하여야 한다.

[illegible]

કે બધિરાત્મા કહેવાય છે. અને જ્યારે તે હવાત્મા પોતાના સ્વરૂપનો અનુભવ કરે છે ત્યારે તે ક્ષિતિને અંતરાત્મા કહેવાય છે. અને જે ક્ષિતિ-યો કર્મરહિત થયાં છે તે પરમાત્માઓ કહેવાય છે.

હવાત્માને પ્રથમ જગતના પદાર્થોને યથાર્થ સ્વરૂપે જાણવાની ઇચ્છા થાય તેને જિજ્ઞાસા કહેવાય છે. આવી જિજ્ઞાસા પછી તે જગતનાં બધાં તત્ત્વોમાંથી મૂળભૂત એ તત્ત્વોને તારવી લે છે. એ તારક્યા પછી હવની ક્ષિતિન્ય તત્ત્વપર કાંચ ઢગે છે, અને તુરંતજ એ શુદ્ધ બનવા માટે શુદ્ધ ક્ષિતિન્યની પ્રતીતિ કરી આમળ વધે છે. હવનત્ત્વનાં ભિન્નભિન્ન સ્વરૂપોને જાણ્યા પછી સ્વયં અહવતત્ત્વ અને એ બન્ને તત્ત્વનાં સંયોગિક બળોનો વિચાર કરી લે છે.

આખા સંસારનું સ્વરૂપ તેના સ્પર્શમાં આવી ગયા પછી આત્માભિમુખ થઈ એ અનુભવ પોતામાં કરતો રહે છે, અને આત્મસ્પર્શની દોરી પર ધ્યાન આપી વર્તમાન કર્મોનો શોધ કરે છે. પછી પૂર્વ કર્મોના સંયોગથી છૂટે છે, અને એમ થતાં થતાં શુદ્ધ ક્ષિતિન્ય બને છે.

ભગવાન બોલ્યા:—

- [૧] જેને જાણીને ભિન્ન સમયમાં ઉપયોગપૂર્વક ઉદ્ધમવત થાય છે તે જીવ અને અજીવના જુદા જુદા બેદાને કર્તુ છું:—તમે એકાગ્ર ચિત્તથી મને સાંભળો.
- [૨] જેમાં જીવ અને અજીવ એ બન્ને તત્ત્વો હોય તેને તીર્થકરોએ લોક કહ્યો છે. અજીવનો એક દેશ એટલે કે જ્યાં માત્ર આકાશજ છે—ખીજ કોઈ પદાર્થ નથી—તેને અલોક કહ્યો છે.
- [૩] જીવ અને અજીવોનું નિરૂપણ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવ એમ ચાર પ્રકારથી થાય છે.

[illegible]

[૧૧] અધી જ્યારે પદ્મવ્યુ પ્રજ્વળે છે ત્યારે તે રક્ત રક્ત જે અગ્નિ અગ્નિ અગ્નિ દેવ જ્યારે પદ્મવ્યુ પ્રજ્વળે છે. અને જે રક્ત રક્ત સોના જે રક્ત અધી અને પદ્મવ્યુ આપા સોનાથી રક્તવ્યા. અને રક્તવ્યા પ્રજ્વળે છે. કાશિરથિ આર પ્રકારે રક્ત થી.

નોંધ:—દેવતા જે રક્ત જે રક્ત જે રક્ત આપાપ્રકારે રક્ત રક્ત દેવ અને ન પદ્મ દેવ. પદ્મ પદ્મવ્યુ તો અગ્નિ દેવ.

[૧૨] મંગાર પ્રવાહની અપેક્ષાએ તે જ્યાં અનાદિ અને અનંત છે. પદ્મ રક્તવ્યા અને રથિની અપેક્ષાએ આદિરક્ત અને અનંતરક્ત છે.

[૧૩] એક રક્ત રક્તની અપેક્ષાએ તે રક્ત અગ્નિ પ્રજ્વળે છે. રથિ આપામાં આપા એક સમય અને વધુમાં વધુ અગ્નિ-અગ્નિ રક્ત સુધીની રથિ તીર્થરક્ત વર્ણવી છે.

[૧૪] તે રક્ત અગ્નિ પ્રજ્વળે પરસ્પર વિષુદ્ધ પદ્મ રક્ત મળે તેનું અનંત આપામાં આપા એક સમયનું અને વધુમાં વધુ અનંત રક્ત સુધીનું દેવ છે.

[૧૫] (૬૯ ભાવથી અગ્નિરક્ત પ્રજ્વળે છે. જે રક્ત છે:—) વર્ણથી, ગંધથી, રસથી, સ્પર્શથી અને સંસ્થાન (આકૃતિ)થી એમ તેઓના પાંચ પ્રકારે જાણવા.

[૧૬] વર્ણથી પરિણામ પામેલા તે પ્રજ્વળે પાંચ પ્રકારે દેવ છે. (૧) કાળા, (૨) લીલા, (૩) રાતા, (૪) પીળા અને (૫) ઘોળા.

[૧૭] ગંધથી તેમજ પ્રકારે પરિણામ પામે છે. (૧) સુરભિ (સુગંધી) ગંધવાળા અને (૨) દુરભિ. ગંધવાળા.

સાંસ્કૃતિક શાસ્ત્ર

સાંસ્કૃતિક શાસ્ત્ર

સાંસ્કૃતિક શાસ્ત્ર

સાંસ્કૃતિક શાસ્ત્ર

[૨૩] એ પ્રકારે આ પાઠ દ્વારા, તમામ મધ્ય, ઉચ્ચ, રાષ્ટ્ર અને
સાંસ્કૃતિક શાસ્ત્રના અભ્યાસ

[૨૪] એ પ્રકારે આ પાઠ દ્વારા, તમામ મધ્ય, ઉચ્ચ, રાષ્ટ્ર અને
સાંસ્કૃતિક શાસ્ત્રના અભ્યાસ

[૨૫] એ પ્રકારે આ પાઠ દ્વારા, તમામ મધ્ય, ઉચ્ચ, રાષ્ટ્ર અને
સાંસ્કૃતિક શાસ્ત્રના અભ્યાસ

- [૨૧] જે પુદ્ગલ વર્ણથી ઓદ દોષ તેમાં ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૨૨] જે પુદ્ગલ ગંધથી શુદ્ધિ દોષ તેમાં વર્ણ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૨૩] જે પુદ્ગલ ગંધથી દુઃશ્ચિ દોષ તેમાં વર્ણ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૨૪] જે પુદ્ગલ રસથી તીખાં દોષ તેમાં વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૨૫] જે પુદ્ગલ રસથી કડવાં દોષ તેમાં વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૨૬] જે પુદ્ગલ રસથી કસાયલાં દોષ તેમાં વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૨૭] જે પુદ્ગલ રસથી ખાટાં દોષ તેમાં વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૨૮] જે પુદ્ગલ રસથી મીઠાં દોષ તેમાં વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૨૯] જે પુદ્ગલ સ્પર્શથી કર્કશ (ખરબચડો) દોષ તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૩૦] જે પુદ્ગલ સ્પર્શથી કોમળ દોષ તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૩૧] જે પુદ્ગલ સ્પર્શથી ભારે લાગતાં દોષ તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.
- [૩૨] જે પુદ્ગલ સ્પર્શથી દળવાં દોષ તેમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સંસ્થાનની ભજના જાણવી.

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

સાચાં જાણનાં વાણીજી

[૪૬] તે સિદ્ધ જીવેમાં જોઈએ નથી નપુંસકજીવે અને સ્ત્રીના માધુર્ય વેળે, અન્ય કઈનના (અન્યની કન્યા) વેળે કે મૃદુલા વેળે કશુંયે સિદ્ધ જીવેમાં અમાનેશ થાય છે.

નોંધ:—સ્ત્રી, પ્રકૃત અને અન્યની નદિ પણ કૃત નરના સ્ત્રીના જીવે મૃદુલાશય કે સ્વામાશયમાં જીવે જાણ પામી શકે છે. અહીં તેના કે પ્રકાર વર્ણવ્યા છે. પરંતુ તેના વિશેષ કંઈક કંઈક નથી પણ માત્ર પંદર પ્રકારના સિદ્ધ પણ વર્ણવ્યા છે.

[૫૦] સિદ્ધ થતી વખતે તે જીવેની શરીર અવસ્થાના (કિંચાઈ કેટલી દોષ તે જતાયે છે) અન્ય જે દાષ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચસો ધનુષ્યોની અને તે જાને કરનાં મધ્યમ અવસ્થાના (તેની વચ્ચેની શરીરની લગાઈ) થી જામે (પરંતપર) નીચે (ખાસ વગેરેમાં) તથા તિરછા બોલમાં, સમુદ્રમાં અને અન્ય જલાશયમાં તે જીવે સિદ્ધ હોય પામી શકે.

[૫૧] એક સમયમાં દસ નપુંસક (કૃત નપુંસક), વીસ સ્ત્રીઓ અને એકસો આઠ પુરુષો વધુમાં વધુ સિદ્ધ થઈ શકે છે.

[૫૨] એક સમયમાં વધુમાં વધુ ચાર જીવે મૃદુલિંગમાં, દસ અન્ય લિંગમાં તથા એકસો આઠ સ્ત્રીલિંગમાં સિદ્ધ થઈ શકે છે.

નોંધ:—પોતાના સાસનમાં હો કે અન્ય સાસનમાં હો, મૃદુલાશયમાં હો કે સ્વામાશયમાં હો, જે જે સ્થાનમાં જેટલેટલી યોગ્યતા પ્રાપ્ત થાય તે તે જીવે મોક્ષ પામે છે. ત્યાં જાણ કર્મન, મત, વાદ કે આશયનો ઉલ્લેખ નથી.

[૫૩] એક સમયમાં એકીસાથે જાન્ય (જે હાથની જિંચાઈવાળા વધુમાં વધુ) ચાર જીવે, અને ઉત્કૃષ્ટ (પાંચસો ધનુષ્યની જિંચાઈવાળા જે જીવે તેમજ મધ્યમ(તે જાનેની વચ્ચેની) જિંચાઈવાળા) એકસો આઠ સિદ્ધ થઈ શકે છે.

[illegible]

[૬૨] ને ચાલવનો હેતુ ને
૨૨૨ પુનઃપુનઃ અને ૨૨
૨૨૨ છે.

તેને

[૬૩] ને મોડામાં મોડા ૨૨૨
મુકામ થઈ પડેલ ૨૨૨
અમરમાય પર વિદ્યાર્થી.

તેની

તે તે

[૬૪] (મિત્ર થવા પડેલ,
જિયાર્થે દોષ તેના ૨૨૨
ભાગ જોડેલી મિત્ર ૨૨૨

૧૩માં

૫મું

૧૩-

નોંધ:-શિક્ષક થવા પડે
આપી રહેલા આત્મપ્રદેશો તે
પ્રદેશ ૭ તે નીચળી ભાગે ૨૨૨
અને આત્મપ્રદેશો આપી દેવા
ધર્મજન્ય થઈ નથી.

તે

તેની

તે અને

[૬૫] એક જીવની અપેક્ષાએ
આખા સમુદાયની અપેક્ષા

૨૨ થાય તેને

[૬૬] તે સિદ્ધતા જીવો અરુદ
તેમની ઝોળખાણુ થઈ
આપી શકાય તેવા

૨૨ની કાયસ્થિતિ

વધુમાં વધુ

[૬૭] સંસારની પાર ગયેલા
માન અને કેવળદર્શન
ભાગ પર

૨૨થી તે કાયા

અને ઉત્કૃષ્ટ

1. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...

- (1) ...
- (2) ...
- (3) ...
- (4) ...
- (5) ...
- (6) ...
- (7) ...
- (8) ...
- (9) ...
- (10) ...
- (11) ...
- (12) ...
- (13) ...
- (14) ...
- (15) ...
- (16) ...
- (17) ...
- (18) ...
- (19) ...
- (20) ...
- (21) ...
- (22) ...
- (23) ...
- (24) ...
- (25) ...
- (26) ...
- (27) ...
- (28) ...
- (29) ...
- (30) ...
- (31) ...
- (32) ...
- (33) ...
- (34) ...
- (35) ...
- (36) ...
- (37) ...
- (38) ...
- (39) ...
- (40) ...
- (41) ...
- (42) ...
- (43) ...
- (44) ...
- (45) ...
- (46) ...
- (47) ...
- (48) ...
- (49) ...
- (50) ...
- (51) ...
- (52) ...
- (53) ...
- (54) ...
- (55) ...
- (56) ...
- (57) ...
- (58) ...
- (59) ...
- (60) ...
- (61) ...
- (62) ...
- (63) ...
- (64) ...
- (65) ...
- (66) ...
- (67) ...
- (68) ...
- (69) ...
- (70) ...
- (71) ...
- (72) ...
- (73) ...
- (74) ...
- (75) ...
- (76) ...
- (77) ...
- (78) ...
- (79) ...
- (80) ...
- (81) ...
- (82) ...
- (83) ...
- (84) ...
- (85) ...
- (86) ...
- (87) ...
- (88) ...
- (89) ...
- (90) ...
- (91) ...
- (92) ...
- (93) ...
- (94) ...
- (95) ...
- (96) ...
- (97) ...
- (98) ...
- (99) ...
- (100) ...

- [૭૬] (૩૨) ચંદનરત્ન, (૩૩) ગૈરકરત્ન, (૩૪) હંસગર્ભરત્ન, (૩૫) પુલકરત્ન અને (૩૬) સાગંધિકરત્ન, (૩૭) ચંદ્રપ્રભારત્ન, (૩૮) વૈદૂર્ધરત્ન, (૩૯) જલકાન્તમણિ અને (૪૦) સૂર્યકાન્ત-મણિ.

નોંધ:—અહીં મણિના ભેદો અઢાર જતાઓ છે પરંતુ ચૌદ મણિનેજ ઉપરના ૩૬ પ્રકારો જાણવા.

[૭૭] એ પ્રમાણે કર્કશ પૃથ્વીના છત્રીસ ભેદો કહ્યા. સૂક્ષ્મ પૃથ્વીના જીવો તો એકજ પ્રકારના છે, લિંગ લિંગ નથી. અને તે દ્રષ્ટિગોચર પણ થતા નથી.

[૭૮] ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયના જીવો તો આખા લોકમાં વ્યાપ્ત છે. અને રથૂળ પૃથ્વીકાયના જીવો આ લોકના અમુક ભાગમાં છે. હવે તેઓના ચાર પ્રકારના કાળવિભાગને કહું છું—

[૭૯] સૂક્ષ્મ અને રથૂળ પૃથ્વીકાયના જીવ પ્રવાહની અપેક્ષાએ તો તે જીવો અનાદિ અને અનંત છે, પણ એક એક જીવના આયુષ્યની અપેક્ષાએ તો આદિસહિત અને અંતસહિત છે.

[૮૦] રથૂળ પૃથ્વીકાયના જીવોની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષની છે.

[૮૧] (પૃથ્વીકાયમાંથી મરીને વળી પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થાય તેને કાયસ્થિતિ કહેવાય છે.) રથૂળ પૃથ્વીકાયના જીવોની કાયસ્થિતિ ઝોઝામાં ઝોઝી અંતર્મુહૂર્ત કાળની અને વધુમાં વધુ અગ્રોપ્પાત કાળની હોય છે.

[૮૨] પૃથ્વીકાયના જીવો પોતાની પૃથ્વીકાયને છોડીને ફરીથી તે કાયા પામે તેની વચ્ચેનું અંતર જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળ સુધીનું હોય છે.

[illegible]

1. 4. 11. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838.

$$= \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} + \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{2} \quad \text{and} \quad \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} + \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{2} \quad \text{and} \quad \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} + \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{2}$$

[1-2] 2011년 1월 1일부터 2011년 1월 31일까지
 1월 1일부터 2011년 1월 31일까지
 2011년 1월 1일부터 2011년 1월 31일까지

[참고] 2011년 1월 10일 2011.1.10일 2011.1.10일 2011.1.10일 2011.1.10일
2011.1.10일 2011.1.10일 2011.1.10일 2011.1.10일 2011.1.10일
2011.1.10일 2011.1.10일 2011.1.10일 2011.1.10일 2011.1.10일

[67] એ જગતનાં પ્રાણીમાં માનવ, પક્ષી, સ્વામી અને ગાય-પ્રજા
સર્વેનાં બાળકો છે.

(૬૨) જગત રીતમજગા ઇલા સદમ બને ત્યૂમ એમ બે પ્રાણી
દેવ છે અને તે બન્નેના પર્વામાં બને અપર્વામાં આવે એ જોડે છે.

[૬૩] સ્થૂળ પદ્માંશ વનસ્પતિકાયના જીવાના ને પ્રકાર છે. (૧) સાધારણ (એક શરીરમાં અનંત જીવો રહે ને) શરીરવાળા, (૨) પ્રત્યેક શરીરવાળા.

[૬૪] જુદા જુદા શરીરમાં જુદા જુદા રહેલા પ્રત્યેક શરીરી જીવો અનેક પ્રકારના કયા છે. (૧) જસ (તેના ને બેદ છે એક-બીજાવાળા અને બહુબીજાવાળા,) (૨) મુખજાગ્રો, (૩) વનમાલતી વગેરે, (૪) સનાગા (અંપકલનાઓ વ.) (૫) વેલા (તુંબડી વ.) (૬) ધાસ

[૬૫] (૭) નાળિયેરી, (૮) શેરડી, વાંગ વગેરે, (૯) ખિલાડીના ટોપ (૧૦) કમળ, સાધી વગેરે, (૧૧) હરિયાવ આયધિ, એ બધાને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયના જીવો કહે છે.

[૬૬] સાધારણ શરીરવાળા જીવો પણ અનેક પ્રકારના કલા છે. (૧) ખટાટા, (૨) મૂળા, (૩) આકુ,

[૬૭] (૪) હરિલી કંદ, (૫) વિરિલી કંદ, (૬) સિસ્સિરિલી કંદ, (૭) જાવંત્રી કંદ, (૮) કંદલો કંદ, (૯) કુંગળી, (૧૦) લસણ, (૧૧) પલાકુ કંદ, (૧૨) કુંકુવ કંદ.

[૬૮] (૧૩) લોહિની કંદ, (૧૪) કુતાક્ષી કંદ, (૧૫) હૂતકંદ, (૧૬) કુંહક કંદ, (૧૭) કૃષ્ણ કંદ, (૧૮) વજ્રકંદ, (૧૯) સરણુ કંદ,

[૬૯] (૨૦) અશ્વકર્ણો કંદ, (૨૧) સિંહકર્ણો કંદ, (૨૨) મુસંદી કંદ (૨૩) લીલો હળદર, એ પ્રકારે અનેક જાતના સાધારણ શરીરવાળા જીવો કલા છે.

[૧૦૦] સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયનો એકજ બેદ છે. લિલ્લ લિન્ન જાતથી સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાય જીવો સર્વલોકમાં વ્યાપી રહ્યા છે. અને સ્થૂળ તો લોકના અમુક ભાગમાંજ છે.

(૧૦૮) અનિશ્ચયતા એક સુદમ અને સ્થૂળ એમ બે પ્રકારના છે.
અને તેના પણ પાંચ આલેખો અને અપાંચ આલેખો છે.

[illegible]

- [૧૨૫] એ વાયુકાય જીવોના વર્ણ, ગંધ, રસ, રસર્ષ અને સંરચાનથી હજારો બેદો થાય છે.
- [૧૨૬] મોટા ત્રસકાય વાળા (જે ઇન્દ્રિયાદિ) જીવો ચાર પ્રકારના કલા છે. (૧) જે ઇન્દ્રિયવાળા, (૨) ત્રણ ઇન્દ્રિયા વાળા, (૩) ચાર ઇન્દ્રિયવાળા, અને (૪) પાંચ ઇન્દ્રિય વાળા.
- [૧૨૭] જે ઇન્દ્રિયવાળા જીવો પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એમ જે પ્રકારના કલા છે. હવે તેઓના બેદોને કહું છું:—તે સાબળો.
- [૧૨૮] (૧) કરમિયા (વિષ્ટામાં ઉત્પન્ન થાય તે), (૨) અણુસિયા, (૩) સૌમંગલ (એક પ્રકારના જીવ), (૪) માતૃવાહક, (૫) વારંસી મુખા, (૬) શંખ, (૭) નાના શુંખલા—
- [૧૨૯] (૮) કાષ્ઠ ખાનાર પલ્લુક, (૯) કોડાં, (૧૦) જળો, (૧૧) કુટ રક્તકર્ષણ અને (૧૨) ચાંદણીઆ.
- [૧૩૦] એ પ્રમાણે જે ઇન્દ્રિય જીવો ધણે પ્રકારના કલા છે, અને તે બધા લોકના એક ભાગમાં રલા છે.
- [૧૩૧] પ્રવાહની અપેક્ષાએ જે બધા અનાદિ અને અંતરહિત છે પણ આયુષ્યસ્થિતિની અપેક્ષાએ આદિ અને અંત સહિત છે.
- [૧૩૨] જે ઇન્દ્રિયવાળા જીવોની આયુષ્યસ્થિતિ ઓછામાં ઓછી અંત-મુહૂર્ત અને વધુમાં બાર વધુ વર્ષની કહી છે.
- [૧૩૩] જે ઇન્દ્રિયવાળા જીવોની કાયસ્થિતિ તે કાયા ન મૂકે ત્યાંસુધીની ઓછામાં ઓછી અંતમુહૂર્ત અને વધુમાં વધુ અસંખ્યાત કાળ સુધીની કહી છે.
- [૧૩૪] જે ઇન્દ્રિયવાળા જીવો પોતાની કાયા છોડીને ફરીથી જે ઇન્દ્રિય

[૧૪૪] એ જણ ઉદ્વિચારનાં ઉપાદેશો જણે, મધ્ય, ૧૩, ૩૦ અને ૩૧માંથી ઉત્પન્ન થયેલાં છે.

[૧૪૫] આર ઉદ્વિચારનાં ઉપાદેશો પાંચ અને અષ્ટાંગનાં એક એક છે.

[૧૪૬] (૧) અધિષ્ઠા, (૨) પોતિષ્ઠા (૩) માધી, (૪) મહા, (૫) બ્રહ્મા, (૬) કીડ, (૭) પાતિષ્ઠા, (૮) વિષ્ણુ, (૯) કીડા—

[૧૪૭] (૧૦) કીડ, (૧૧) સિંઘરીડી, (૧૨) નંદારત, (૧૩) વીંછી, (૧૪) કીડા (૧૫) બીંઘરી, (૧૬) ચીરલી, (૧૭) અધિષ્ઠા,

[૧૪૮] (૧૮) અધિષ્ઠા, (૧૯) માનવ, (૨૦) રાડ, (૨૧) વિગિન પાંચવાળા (૨૨) જલકારી, (૨૩) ઉપધિ જલકા, (૨૪) નીચકા અને (૨૫) તામકા.

નોંધ:—આ બધાં દેશી ભાષા પરત્વે જિજ્ઞાસુ નામો છે.

[૧૪૯] એ પ્રમાણે આર ઉદ્વિચારનાં જીવો અને પ્રકારનાં કલા છે. તે બધાં લોકનાં અમુક વિભાગમાંજ રહે છે.

[૧૫૦] પ્રવાહની અપેક્ષાએ એ બધાં અનાદિ અને અંતરહિત છે. અને આયુષ્યની અપેક્ષાએ આદિ અને અંતસકિત છે.

[૧૫૧] આર ઉદ્વિચારનાં આયુષ્યસ્થિતિ જોજામાં જોઈ અંત-ર્મુદ્ધર્ત અને વધુમાં વધુ ૭ માસની કહી છે.

[૧૫૨] આર ઉદ્વિચારનાં જીવોની કાયસ્થિતિ તે કાયા ન મૂકે ત્યાં સુધીની જોજામાં જોઈ અંતર્મુદ્ધર્ત અને વધુમાં વધુ સંખ્યાત કાળ સુધીની કહી છે.

[૧૫૩] આર ઉદ્વિચારનાં જીવો પોતાની કાયાને જોડીને ફરીથી તે

પાંચ ઔષ્ધવચ, પાંચ દરિયામ, પાંચ રમ્બકામ, પાંચ દેવકુર (અને પાંચ ઉનરકુર), અને ૭૫૫૫ અંતરસીપના બેરો મળી તે જાધા એકમે એક જાનિના ગર્ભજ મનુષ્યો રવા છે.

[૧૯૧] સંમુહિંમ મનુષ્યો પણ ગર્ભજ મનુષ્યના જોડણાજ એટલે કે એકમે એક પ્રકારના કયા છે. આ જાધા છતાં માંકના અમુક ભાગમાંજ છે. મરંજ નથી.

નોંધા—માનાપિવાના સંધામ વિના મનુષ્યના મળજન્ય છવો વત્પત થાય તેને સંમુહિંમ મનુષ્યો કહે છે. ગર્ભજની જેમ તેના પર્વામ અને અપર્વામ જેમ બે બેરો નથી.

[૧૯૨] પ્રવાહની અપેક્ષાએ જાધા અનાદિ અને અંત રહિત છે પણ આયુષ્યની અપેક્ષાએ આદિ અને અંતરહિત છે.

[૧૯૩] ગર્ભજ મનુષ્યોની આયુષ્ય સ્થિતિ જ્યન્ય અંતર્મુહર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ તથા પથ્યોપમની કહી છે.

નોંધા—સંમુહિંમ મનુષ્યની તે જ્યન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ માત્ર અંતર્મુહર્તની હોય છે અને કર્મભૂમિ મનુષ્યની જ્યન્ય અંતર્મુહર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ કરોડ પૂર્વની હોય છે. અહીં તે સર્વ મનુષ્યની અપેક્ષાએ ઉપરની સ્થિતિ લીધી છે.

[૧૯૪] ગર્ભજ મનુષ્યોની કાયસ્થિતિ જ્યન્ય અંતર્મુહર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ તથા પથ્યોપમ અને અધિક પૃથક્ પૂર્વ કોટીની જાણવી.

નોંધા—કોઈ જીવ સાત ભવ તો એક એક પૂર્વ કોટીના અને આક્રો તથા પથ્યોપમના આયુષ્યનો ભવ કરે, તે અપેક્ષાએ તેટલું વધુ કહ્યું છે, મનુષ્યની કાયા લાગલામટ સાત કે આઠ ભવ સુધી વધુમા વધુ મળે તો મળી શકે છે.

[૨૦૦] ગર્ભજ મનુષ્યો પોતાની કાયા છોડીને તે કાયા ફરીથી પામે,

પાંચ ઐરઘ્યવય, પાંચ હરિવાસ, પાંચ રમ્યકવાસ, પાંચ દેવકુરુ (અને પાંચ ઉત્તરકુરુ), અને જીવન અંતરહીપના બેઠો મળી તે બધા એકસો એક જાતિના ગર્ભજ મનુષ્યો કલા છે.

[૧૬૬] સંમૂર્ઠિમ મનુષ્યો પણ ગર્ભજ મનુષ્યના જોટલાજ એટલે કે એકસો એક પ્રકારના કલા છે. આ બધા જીવો લોકના અમુક ભાગમાંજ છે. સર્વત્ર નથી.

નોંધ:—માતાપિતાના સંયાગ વિના મનુષ્યના મળજન્ય જીવો ઉત્પન્ન થાય તેને સંમૂર્ઠિમ મનુષ્યો કહે છે. ગર્ભજની જેમ તેના પ્રયાપ્ત અને અપ્રયાપ્ત જેમ બે ભેદો નથી.

[૧૬૭] પ્રવાહની અપેક્ષાએ બધા અનાદિ અને અંત રહિત છે પણ આયુષ્યની અપેક્ષાએ આદિ અને અંતસહિત છે.

[૧૬૮] ગર્ભજ મનુષ્યોની આયુષ્ય સ્થિતિ જન્ય અતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પચ્ચોપમની કહી છે.

નોંધ:—સંમૂર્ઠિમ મનુષ્યની તે જન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ માત્ર અંતર્મુહૂર્તની હોય જ અને કર્મભૂમિ મનુષ્યની જન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ કરોડ પૂર્વની હોય છે. અહીં તે સર્વ મનુષ્યની અપેક્ષાએ ઉપરની સ્થિતિ લીધી છે.

[૧૬૯] ગર્ભજ મનુષ્યોની કાયસ્થિતિ જન્ય અતર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પચ્ચોપમ અને અધિક પૃથક્ પૂર્વ કોટીની જાણુની.

નોંધ:—કોઈ જીવ સાત જીવો તે એક એક પૂર્વ કોટીના અને આક્રમો ત્રણ પચ્ચોપમના આયુષ્યનો બધ કરે, તે અપેક્ષાએ તેટલું વધુ કહ્યું છે, મનુષ્યની કાયા લાગલાગટ સાત કે આઠ જીવ સુધી વધુમાં વધુ મળે તે મળી શકે છે.

[૨૦૦] ગર્ભજ મનુષ્યો પોતાની કાયા છોડીને તે કાયા ફરીથી પામે,

[૨૧૫] આ બધા દેવો લોકના અમુક ભાગમાંજ રહ્યા છે તેઓના કામ વિભાગને ચાર પ્રકારે કરીય.

[૨૧૬] પ્રસાદની અપેક્ષાએ તે બધા અનાદિ અને અંતરદિઃ પણ આયુષ્યની અપેક્ષાએ આદિ અને અંતરમદિત છે.

[૨૧૭] જનનપતિ દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જ્યન્ય હમદગર ૧૧ અને ઉત્કૃષ્ટ એક માત્રોપમથી થોડી અધિક કરી છે.

[૨૧૮] જનન દેવોની આયુષ્ય સ્થિતિ જ્યન્ય હમદગર ૧૧ અને ઉત્કૃષ્ટ એક પદ્મોપમની કરી છે.

[૨૧૯] જ્યોતિષક દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જ્યન્ય એક પદ્મોપમના આઠમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ એક પદ્મોપમ અને એક સાત ૧૧ ઉપમની છે.

[૨૨૦] સાપ્તમદેવોના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જ્યન્ય એક પદ્મોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ એ સાપ્તોપમની છે.

[૨૨૧] અનાન દેવોના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જ્યન્ય એક પદ્મે-
પમથી અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ એ માત્રોપમથી અધિક કરાવેલી છે.

[૨૨૨] જનનકુમાર દેવોના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જ્યન્ય એ
જનનપમની અને ઉત્કૃષ્ટ માત્ર માત્રોપમની છે.

[૨૨૩] અનાન દેવોના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જ્યન્ય એ માત્રોપમથી
અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ એક માત્રોપમની અધિક કરાવેલી છે.

[૨૨૪] જનનકુમાર દેવોના દેવોની આયુષ્યસ્થિતિ જ્યન્ય એ માત્રોપમથી
અધિક અને ઉત્કૃષ્ટ એક માત્રોપમની અધિક કરાવેલી છે.

- [૪૧] એ પ્રમાણે રૂપી અને અરૂપી એમ બે પ્રકારના અણ અને મંદારી તથા શિદ્ધ, એમ બે પ્રકારના હંચાનું વર્ણન કરું.
- [૪૨] આ અણ અને અણ્ચના વિચારને જ્ઞાની પુરુષ પાસે ધ્યાનથી તેની વધાર્થ પ્રતીતિ લાગીને તથા સર્વપ્રકારનમો નમો (વિચારોનાં વર્ગોકરણે) દ્વારા બદાખર પદારોને જ્ઞાનદર્શન પામી આદર્શ આરિત્યમાં મુનિ રમણ કરે.
- [૪૮] ત્યારબાદ ધર્મા વર્ષ સુધી શુદ્ધ આરિત્ય પાળીને નીચેના ક્રમથી પોતાના આત્માનું દમન કરે.
- [૪૯] (જે તપશ્વર્ગ દ્વારા પૂર્વકમેનો તથા કપાયેનો ક્ષય થાય તેવી દીર્ઘ તપશ્વર્ગાનું વિધાન કહે છે) તે મંસેખના (આત્મ-દમન કરનારી) તપશ્વર્ગા ઓછામાં ઓછા છ માસની, મધ્યમ રીતે એક વર્ષની અને વધુમાં વધુ બાર વર્ષની હોય છે.
- [૪૯] પહેલાં ચાર વર્ષમાં પાંચ વિગ્રહ (ધી, ગોળ, તેલ વગેરે) નો ત્યાગ કરે અને બીજા ચાર વર્ષ સુધી બિજાબિજા પ્રકારની તપશ્વર્ગા કરે.
- [૪૯] નવમું તથા દસમું એમ એ બન્ને વર્ષોપર્યંત ઉપવાસ અને એકાંતર ઉપવાસને પારણે આયંબિલ કરે અને અગિયારમા વર્ષ પહેલાં છ માસ સુધી અધિક તપશ્વર્ગા ન કરે.
- [૪૯] અગિયારમા વર્ષના પાછલા છ માસમાં તો જહ અઠમ એવી આકરી તપશ્વર્ગા કરે અને વચ્ચે વચ્ચે તેજ સંવત્સરમાં આયંબિલ તપ પણ કરે.
- નોંધઃ—આયંબિલ એટલે રસવિહીન ભોજન માત્ર એકજ વખત કરે.
- [૪૯] તે મુનિ બારમે વર્ષે પ્રથમ અને છેડે સરખું તપ કરે.

[૨૫૮] જે જિનપુરુષોના વચનમાં અનુરક્ત રહી, બાવપૂર્વક તે વચન પ્રમાણે આચરણ કરે છે તે પત્રિ (મિથ્યાત્વના મેધરહિત) અને અસંકલ્પ (રાગદ્વેષના કલેશ રહિત) યર્ષ થોડાજ સમયમાં આ દુઃખદ સંસારનો પાર પામે છે.

નોંધ:—જિન એટલે રાગદ્વેષથી સર્વથા રહિત પરમાત્મા.

[૨૫૯] જે જીવો જિનવચનને યથાર્થ જાણી શકતા નથી તે જિયારા અગાનીઓ ધણીવાર બાળમરણ અને અકામમરણો પામે છે.

[૨૬૦] (પોતાના દોષની આલોચના કેવા યાની સત્પુરુષો પાસે કહેવી ભેદએ તેમના શુભ કહે છે:—) જે ધણા શાસ્ત્રના રહસ્યને જાણનાર હોય, જેમનાં વચન સમાધિ (શાંતિ) ને ઉત્પન્ન કરનારાં હોય, અને જે કેવળ શુભનાજ ગ્રહણ કરનાર હોય તે પુરુષોજ બીજાના દોષની આલોચના કરવાને માટે યોગ્ય છે.

[૨૬૧] (૧) કંદર્પ (કાયકયાનો સંલાપ), (૨) કૌતુક્ય (મુખના વિકારવાળી એટા), (૩) કાષ્ઠના સ્વભાવની હાંસી અને કુકથા કે કુએટાથી બીજાને વિરમય કરનાર જીવ કાદર્પી-ભાવના કરતો હોય છે

[૨૬૨] રક્ત, સુખ કે સમૃદ્ધિને માટે જે સાધક વચીકરણ વગેરેના મંત્રો કે દોરાધારા કરે છે તે આભિયોગી ભાવનાને કરતો હોય છે.

નોંધ:—કાદર્પી અને આભિયોગી વગેરે દુષ્ટ ભાવનાને કરનાર કદાપિ દેવ યાન તો પણ દ્વલકી કાટિનો દેવ બને છે.

[૨૬૩] કેવળી પુરુષો, યાન, ધર્મોચાર્ય તથા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક કે શ્રાવિકાઓની જે નિંદા કરે છે તથા કપટી હોય છે તે દિશ્વિષ્ટી ભાવનાને કરતો હોય છે.

મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશનમંદિરનું કથેય

પ્રામિ'ક, રાષ્ટ્રીય અને સામાજિક એ ત્રણે દિષ્ટિઓનો
સમન્વય કરનારાં સાહિત્ય પ્રકાશનોનો પ્રચાર

જે કાળમાં પ્રજાજીવન સાવ કથરાઈ રહ્યું હતું.
બીજી બાજુ સંસ્કૃતિના લોપ થવા માંડ્યા હતા. પિયાઓને
ચરમાવે તેવા બચકર અત્યાચારો થઈ રહ્યા હતા. નતિ-
વાદનાં જોર વ્યાપ્યાં હતાં. ઉચ્ચનીચના લેટોની માનવ
માનવ વચ્ચે દીવાલો ખડી થઈ ગઈ હતી. અહંકારથી
ઉચ્છ્રંખલ બનેલી દિવજ્જાતિ પવિત્રતાને પરવારી ભેડી
હતી. વેદવિહિત કર્મકાંડોની બાદ્ય ક્રિયાઓમાં પૂજા
સંકરતા વ્યાપી ગઈ હતી.

તે વખતે સાધનાપૂર્ણ જે મહાવિભૂતિએ વિશ્વમાં
પ્રકાશ ફેંકી વિશ્વવંદનું બિરુદ મેળવ્યું
તે પ્રભુ મહાવીરનાં

મૌલિક વચનામૃતોનો જૈન અને જૈનેતર જનતામાં પ્રચાર
કરવાસાથે સસ્તું, સુંદર અને સર્વોત્તમ સાહિત્ય
બહાર પાડવું એ એકજ માત્ર

મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશન મંદિર
નો

ઉદ્દેશ છે.

મહાવીર કાર્યાલય: સાબરમતી

ગ્રાહકોને

- ૧ અગાઉથી ગ્રાહક યનાર પાસેથી કાગળ, છપાઈ, પુસ્તક-ખંધામણી તથા વ્યવસ્થાનું જ માત્ર ખર્ચ લેવામાં આવશે.
- ૨ હાલ તેઓની પાસેથી રૂ. ૨) પ્રથમ લેવામાં આવશે. અને જેમ જેમ પુસ્તકો બહાર પડશે તેમ તેમ તેઓને મૂળ કિંમતે દેવાલ તથા રવાનગી ખર્ચ ઉમેરી ઘેર બેઠાં પહોંચાડવામાં આવશે. તે ફૂલ ખર્ચ તેમની આવેલી રકમમાંથી બાદ થતું રહેશે.
- ૩ ગ્રાહક યનાથી વી. પી. નું ખર્ચ બચી જશે તથા પુસ્તકો પહેલી તકે મેળવી શકાશે.

બીજી ઉપયોગી

- ૧ જે પહેલેથી ગ્રાહકો ન થયા હોય તેઓને પુસ્તકો સિલકમાં હશે તોજ આપવામાં આવશે.
- ૨ આ સંસ્થાના પ્રકાશનોમાં સ્વદેશી વસ્તુઓ વાપરવાનો યથાશક્ય પ્રયત્ન થશે.
- ૩ થયેલા ખર્ચની વિગત હમેશાં પુસ્તકની પાછળ આપવામાં આવશે.

શુક્રસેલરોને સૂચના

- ૧ કોઈ પુસ્તકની ૨૫ થી ઓછી નકલનો ઓર્ડર સ્વીકારાશે નહિ.
- ૨ રેલભાડું અને રવાના ખર્ચ સહિત પૂરાં નાણાં કાર્યાલયને મળ્યા પછીજ મંગાવેલ પુસ્તકો મોકલવામાં આવશે. વી.પી.થી પુસ્તકો મોકલવામાં આવશે નહિ.
- ૩ બધાં પુસ્તકોમાં ફાટકા કમિશન મળશે.
- ૪ રસ્તામાં દાગીનો ગેરવલ્લે પડે, બગડે, મોડો પહોંચે કે બીજી કોઈ હાનિ પહોંચે તેને સારું કાર્યાલય જવાબદાર નથી. રેલ્વેને દાગીનો સાંપતા સુધી કાર્યાલયની જવાબદારી રહેશે.
- ૫ પુસ્તકની છાપેલી કિંમતથી વધારે કિંમતે અમદાવાદમાં કોઈથી વેચી શકાશે નહિ.
- ૬ શુક્રસેલરોએ બધો વહેવાર નીચેને સરનામે કરવો.

મહાવીર કાર્યાલય: સાબરમતી

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર

પ્રત ૩૩૦૦ ના ખર્ચની વિગત

મહિન સોળપેછ સાષ્ટક ફોર્મ ૨૫ : ૫૪ ૪૦૦

મતંગ રીમ દરમી સત્તાવીસ રતલથી ૩૩. ૫-૫-૬	૪૪૦-૧૩-૬
છપામણી	૨૭૫-૦-૦
વગામણી મેળવામણી	૪૧-૪-૦
બંધામણી	૧૬૫-૦-૦
પૂંકું તથા છપામણી	૨૫-૦-૦
મજૂરી	૨-૧૪-૩
સરેખામ ખર્ચ	૩૬-૦-૦
પ્રચાર તથા અવરજા ખર્ચ	૨૦૦-૦-૦
	૧૧૮૬-૦-૦

નોંધ.—પ્રચાર ખર્ચમાં મુસાફરી ખર્ચ, ટપાલ ખર્ચ, અભિપ્રાયાર્થ, અવરજાનાર્થ અને બેઠા અપાતા પ્રસવકો તથા જલદેર ખર્ચનો સમાવેશ થાય છે.

દ્વંદ્વ વખતમાં

સાધકસહચરી

અને

આચારાંગ સૂત્ર

નું

સરળ ગુજરાતી અનુવાદન

સમૃદ્ધ નોંધ સાથે

બહાર પડે છે.

ઠરાવૈકાલિક સૂત્ર

ચાર આના

વધુ વિગત માટે લખો :-

મહાવીર સાહિત્ય પ્રકાશન

મદિર

સાબરમતી

ગુજરાત.

